

10225

ZADANIA

DO

TŁUMACZENIA

Z POLSKIEGO NA ŁACIŃSKIE

PRZEZ

J. K. TROJAŃSKIEGO.

Orzeczenie A

Znak 497

20 kw. 2885

Dział 939

Znak 939

Część pierwsza

zawierająca przykłady na wszystkie prawidła
Gramatyki.

*Biblioteka Szkoły
Białskiej*

W POZNANIU i BYDGOSZCZY.
Nakładem E. S. Mittler.
1828.

W POZNANIU.
Głoskami Wilh. Deckera i Spółki.

Dział _____
Znak _____
Nr inw. 939

Wydawszy przed kilku laty Gramatykę łacińską i polsko-łaciński Słowniczek do szkolnego użycia; mniemałem, iżem wszelkie usunął za-
wady, któreby tamować mogły pożyteczność
książki mieszczący w sobie zadania do tłuma-
czenia z polszczyzny na łacinę, iaką zamierzał
sobie ułożyć na wzór niemieckiego Derynga
uczony Dr. Jacyna, i mnie rozpoczęty pracy
probki udzielił do umieszczenia na końcu mojej
Gramatyki. Po nieodżałowanej śmierci zacne-
go przyjaciela, postanowiłem sam zająć się wy-
konaniem tak chwalebnego zamiaru; i jużem się
był zabrał do wyrabiania przysposobionych na
to materyałów, gdy oto powierzony mi właśnie
podówczas urząd nauczyciela języka łacińskiego,
podając sposobność poznawania coraz bardziej
niedostateczności wydanej przezemnie Grama-
tyki, sprawił, iż zaniechawszy nowęj pracy, ea-
ły czas wolny od zatrudnień szkolnych poświę-
ciłem na wydoskonalenie tego pierwszego owo-
cu usiłowań moich w naukowym zawodzie. Osią-
gnąwszy cel życzeń moich w nowém wydaniu
Gramatyki, przybranęj w postać od dawnęj od-
mienną, powtórnie od skutecznienia nowego
przedsięwzięcia wstrzymany zostałem tém prze-
konaniem z codziennego doświadczenia nabytém:
że poznanie prawideł gramatycznych, chociażby
gruntownie wyłożonych i dokładnie wyjaśnio-
nych przykładami, nie jest wystarczającym, aby
uczeń mógł się zaraz z pomyślnym skutkiem

wziąć do tłumaczenia ciągłych zadań; ale że do tego potrzebna jest koniecznie wprawa w użycie reguł poznanych przy uczeniu się Gramatyki. Postanowiłem przeto zrobić wprzód zbiór przykładów na wszystkie z osobna reguły Gramatyki, któryby nieiako wstępem był czyli przygotowaniem do używania z pożytkiem dzieła zawierającego w sobie ćwiczenia ciągłej treści do tłumaczenia na łacinę; a ziszczenie tego postanowienia dało początek niniejszemu książce, którą pod łaskawy sąd znawców oddaję.

Tłumaczenie z polszczyzny wymagało czasem podania prawidła w sposobie odmiennym od tego, w jakim się znajduje wyłożone w Gramatyce, której pierwszym celem jest, aby nauczyla rozumieć łacinę, a drugim dopiero, aby uczyła po łacinie pisać; niekiedy trzeba było gramatyczne prawidło obszerniej wyłożyć, w innym miejscu wyjaśnić, a gdzieś indziej i sprostować: ztąd poszło, iż na czele przykładów przy większej części zadań są umieszczone prawidła. Pytania, na które każdy uczeń przed zabraniem się do tłumaczenia powinien być wstanie dokładną i zupełnie zaspokajającą dać odpowiedź, służą do tego, aby się Nauczyciel o uczniu i każdy sam o sobie przekonał, czyli prawidła przytoczone z Gramatyki, i te, co się na czele przykładów znajdują, dokładnie zglebił i tak pojął, iak to koniecznie powinien, jeżeli chce, aby mu się tłumaczenie należycie udało. Ze względu na to, iż początkujący uczniowie ani zapasu potrzebnych wyrazów mieć nie mogą, ani potrzebny posiadać wprawy w szukanie i dobieranie ze Słownika stosownych znaczeń; zrobiłem w kształcie Słownika zbiór wyrazów do każdego z osobna zadania potrzebnych,

na cztery gatunki rozdzielonych (Rzeczowniki, Przymiotn., Słowa i Wyrazy nieodmienne), i takowe podług numerów umieściłem na końcu; tak, aby mający tłumaczyć bez potrzeby szperania miał je zaraz pod ręką, i ile do każdego zadania potrzeba, przed tłumaczeniem nauczył się na pamięć wraz z przypiskami, które dla tego nie u spodu karty, iak to zwyczajnie robią, ale po każdym dopiero zadaniu wydrukować kazałem, iżby uczeń nie mógł się spuszczać na to, że je ma przed oczyma, ale się ich koniecznie zawczasu nauczyć musiał.

Słowniczek ten starczy iednak tylko do XX. numeru; dla tego iż ci, dla których dalsze zadania są przeznaczone, i większy zapas słów posiadać muszą i wprawni być w wyszukiwanie i dobieranie ze Słownika pojedynczych przynajmniej wyrazów; całkowite albowiem sposoby mówienia, a nawet mieć zwyczajne znaczenia słów pojedynczych, zacząwszy od tego numeru znajdują się wszędzie w dostatecznej liczbie umieszczone w przypiskach.

O sposobie używania téj pracy w kilku tylko słowach namienię, żem ją w ten sposób urządził, aby służyła iedynie do ćwiczeń ściśle pamięciowych, tak iżby przy tłumaczeniu nie tylko nie było potrzeby używać pióra, lecz owszem iżby to zupełnie zabronionem być mogło; a wszelkie zapisywanie nie na papierze ale w pamięci się odbywały.

Który to sposób uczenia należycie użyty o ile jest pożyteczniejszy od piśmiennego, nie chcę się nad tém rozwodzić obszerniej; częścią iżem to już uczynił w innym miejscu (w Programacie szkolnym na rok 1825); częścią też, iż stosowniej będzie pomówić o tém w przedmo-

wie do drugiey części niniejszego dziełka, mięszczęcy ciągle zadania; którą za Boską pomocą około Wielkanocy spodziewam się zupełnie ukończyć.

W Poznaniu dnia 9. Stycznia 1828.

Następujące omyłki proszę poprawić:

na karcie 24: <i>quis quae</i> i t. d. czytay <i>quis que</i> i t. d.	
- - 27: Appollo	- Apollo.
- - - dziesięciu	- dziewięciu.
- - - powinność	- powinności.
- - 41: rozumia	- rozumieją.
- - 122 nota c XXVIII. n	- XXVIII. D. n.

SPIS RZECZY.

	Karta.
I. O zgodzie Imienia przymiotnego z rzeczowném; tudzież o rodzajach Rzeczowników.	
1) Deklinacya pierwsza	1.
2) Deklinacya druga	2.
3) Deklinacya trzecia	2.
4) Deklinacya czwarta	5.
5) Deklinacya piąta	5.
II. O zgodzie Apozycyi i Predykatu z Rzeczownikiem swoim	6.
III. O zgodzie Zaimka względnego, tudzież <i>quantus</i> i <i>qualis</i>	7.
IV. O zgodzie Słowa z Subiektem	8.
V. Przykłady na deklinacye Zaimków, i koniug. Słowa <i>essa</i> ze złożonemi (1.), tudzież czterech koniugacyi foremnych (2—5.)	9.
VI. Zadania, łączące w sobie wymienione pięć prawideł (1—4.)	13.
VII. Przykłady na wyjątki Deklin.	16.
VIII. Przykłady na Uwagi w Gr. §. 21—24. umieszczone	19.
IX. Przykłady na stopnie Przymiotników i Przysłówek	19.
X. Przykłady na wyrazy liczbowe	22.
XI. Przykłady na prawidła o Słowie, z dołączeniem niektórych nwa	24.
XII. Przykłady na Deponentia; Słowa nieforemne, ułomne i nieosobiste	28.
XIII. Przykłady na rząd Przyimków (1—3)	30.
XIV. Przykłady na używanie Spójników, Przysłówek i Wykrzykników; z Dodatkiem uzupełniającym prawidła wyłożone w Gramatyce	37.

	Karta.
XV. Prawidła i przykłady na używanie form czasowych względnie	43.
XVI. Przykłady na Tryb łączący	48.
XVII. Przykłady osobne na używanie <i>ut, ne, quo, quin, quo minus, ut non</i>	52.
XVIII. Prawidło i przykłady na używanie <i>quum</i> z Trybem oznajmującym	56.
XIX. Prawidło i przykłady na używanie czasów warunkowych	58.
XX. Prawidła na używanie i nieużywanie Konstrukcyi Accusat. c. Infinit. (a—c, 1—2.)	59.
XXI. Przykłady na używanie Imiesłownu z załączeniem krótkiej treści prawideł o Imiesł. (1—3.)	67.
XXII. Przykłady na używanie Gerundium i Gerundivum (Partic. fut. pass.), tłumacząc przez nie polskie Rzeczowniki słowne; tudzież o tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników, osobliwie słownych — z załączeniem prawideł (a—c.)	75.
XXIII. Przykłady na używanie Supinum	85.
XXIV. Przykłady mowy ubocznej (<i>sermo obliquus</i>)	86.
XXV. Przykłady Konstrukcyi Nominativi cum Infinitivo; z załączeniem prawideł	91.
XXVI. Przykłady na używanie Zaimków łacińskich	93.
XXVII. Przykłady na składnię Przypadku pierwszego	96.
XXVIII. Przykłady na składn. Przyp. drugiego (A—D.)	97.
XXIX. Przykłady na składn. Przyp. trzeciego (A—B.)	105.
XXX. Przykłady na składn. Przyp. czwartego i piątego (A—B.)	112.
XXXI. Przykłady na składn. Przyp. szóstego (A—B.)	118.

I.

Przykłady na rodzaje i deklinacje Rzeczowników i Przymiotników, łącząc razem prawidło o zgodzie Przymiotnika i Imiesłownu z Rzeczownikiem w rodzaju, liczbie i przypadku.

1.

Z téj deklinacji są Imiona zakończone na *a* i *e* rodzaju żeńskiego, na *as* i *es* męskiego; lecz i na *a* zakończone są męskie, kiedy znaczą męczyznę. Męskie jest także *Adria*, morze adryatyckie.

Stół okrągły	<i>mensa</i> ; — <i>rotundus</i> , a, um.
Rowu głębokiego	<i>fossa</i> ; — <i>altus</i> , a, um.
Woda ciepła	<i>aqua</i> ; — <i>calidus</i> , —, —
Korony złote	<i>corona</i> ; — <i>aureus</i> , —, —
Próżne troski	<i>vanus</i> , a, um; <i>cura</i> .
Przez nieznałome kraje	<i>per</i> ; <i>incognitus</i> , a, um; <i>terra</i> .
Błyszczącymi gwiazdami	<i>coruscus</i> , a, um; <i>stella</i> .
Jarmużu odgrzewanego	<i>crambe</i> ; <i>recoctus</i> , a, um.
Przyjemny muzyki	<i>jucundus</i> , a, um; <i>musica</i> — albo — <i>musicæ</i> .
Do gorzkiego Aloe	<i>ad</i> ; <i>amarus</i> , a, um; <i>aloë</i> .
Wielkie skrzydła czarnego orła	<i>magnus</i> , a, um; <i>ala</i> ; <i>niger</i> , gra, um; <i>aquila</i> .
Pilny czytelnik	<i>sedulus</i> , —, —; <i>anagnostes</i> .
Krzemieniem twardym	<i>pyrites</i> ; <i>durus</i> , a, um.
Planety niedawno odkryte	<i>planetes</i> ; <i>nuper</i> ; <i>detectus</i> , a, um.
Strasliwemu komicie	<i>terribilis</i> , e; <i>cometes</i> .
Ostrożni aptekarze i bogaci księgarze	<i>cautus</i> , a, um; <i>pharmacopola</i> ; <i>et</i> ; <i>dives</i> ; <i>vilis</i> ; <i>bibliopola</i> .
Długie pióro pisarza wiernego i pilnego	<i>longus</i> , a, um; <i>penna</i> ; <i>scriba</i> ; <i>fidus</i> , a, um; <i>et sedulus</i> , a, um.
Woznice pijani	<i>auriga</i> ; <i>ebrius</i> , a, um.
Wieśniaków pracowitych	<i>agricola</i> ; <i>laboriosus</i> , a, um.
Licznym i wesołym biesiadnikom	<i>multus</i> , a, um; <i>hilaris</i> , e; <i>conviva</i> .
Pierwszych mieszkańców	<i>primus</i> , a, um; <i>incola</i> .
Na wzburzonym adryatyckim morzu	<i>in</i> ; <i>turbidus</i> , a, um; <i>Adria</i> (w 6. przyp.)

Miły kolego! sławny poeto!

Od zdatnych żeglarzy

Ukaranych morderców

Stary Anchizes z pobożnym
Eneaszem

jucundus, a, um; collega; ce-
leber, bris, e; poeta.

a; peritus, a, um; nauta (w 6.
przyp.)

punitus, a, um; homicida.

senex, nis; Anchises; cum;
pius, a, um; Aeneas. (w 6.
przyp.)

Deklinacja druga.

W téj deklinacji zakończenia *er, ir, ur, us* są
męskie; *um* niaki. Ale żeńskiego są na *us*. Imiona
miast, wysp i drzew; tudzież przywiedzione w Gram.
§. 27, 3. c: zaś *virus iad, pelagus morze* są niakięgo,
a *vulgus popólstwo* niakięgo lub męskiego.

Przyjemne ogrody

Czerwonego raka

Zyzne role

Gładkiego węża

Niewolnikowi wiernemu

Od mężów uczonych

amoenus, a, um; hortus.

ruber, bra, brum; cancer, cri.

fertilis, e; ager, gri.

glaber, bra, brum; coluber, bri.

servus; fidelis.

a; vir, viri; doctus, a, um;

(w 6. przyp.)

Rod (wyspa) sławny i Korynt
bogaty

Pod wysoką topolą i ciemi-

stym bukiem

Śmiertelny iad

Morze niebezpieczne i burzliwe

Rhodus; clarus, a, um; Co-

rinthus; opulentus, a, um.

Sub; celsus, a, um; populus;

opacus, a, um; fagus.

mortifer, era, um; virus.

pelagus; infidus; turbulentus,

a, um.

Dobremu zięciowi z poczi-
wym tęciem

bonus, a, um; gener, eri;

cum; probus; socer, eri;

(w 6. przyp.)

Trudny interes

Haniebne występki

Cierpkie wino

O złośliwe popólstwo!

Ziemia zimna

Naydłuższy peryod

Urodzajna figa

difficilis, e; negotium.

turpis, e; vitium.

auster, era, rum; vinum.

o; malignus, a, um; vulgus.

humus; frigidus, a, um.

longissimus, a, um; periodus,

foecundus, a, um; ficus.

3.

Deklinacja trzecia.

O rodzajach Imion téj deklinacji zob. w Gram.

§. 26—28.

Ludzie poczeiwi

Na szerokim brzegu

homo, inis; probus, a, um.

in; latus, a, um; margo, inis,

Nasz wspólny początek

Figurki woskowe

Żelaznym zawiasom

Burzliwego zgromadzenia

noster, tra, um; communis, e;

origo, glinis.

imago; cereus, a, um.

ferreus, a, um; cardo, dñis.

turbulentus, a, um; concio,

ónis.

Liczne motyle a wszystkie pstre

multus, a, um; papilio; et om-

nis, e; versicolor, óris.

Żelazną motyką

f.; ligo, ónis.

Zimnego gradu

gelidus, a, um; grando, inis.

Dziwna namiętność

pravus, a, um; libido.

Dawne ale złe zwyczaje

vetus, éris; sed; malus, a, um;

consuetudo.

Białe zęby małej kaczki i o-
gromne nogi okrutnego lwa

albus, a, um; dens, ntis; par-

vus, a, um; anas, átis;

ingens, ntis; pes, edis; sae-

vus, a, um; leo, ónis.

Zamek warowny broniony od
dzielnych żołnierzy

arx, cis; firmus, a, um; de-

fensus, a, um; a fortis, e;

miles, itis (w 6. przyp.)

Niegodziwy zbrodniarz ciężkie-
mi kajdanami skrzepowany

nefandus, a, um; latro, ónis;

durus, a, um; compes, édis;

vinculus, a, um.

Biały marmur pod cienistém
drzewem

albus, a, um; marmor, óris;

sub opacus, a, um; arbor,

óris. (w 6. prz.)

Mięso gotowane i pieczone

caro, nis; elixus, a, um; et

assus, a, um.

Mięsa wołowego, cielęcego,
wieprzowego i baraniego

caro; bubulus, vitulinus, suil-

lus et agninus, a, um; ma-

gnus, a, um; portio, ónis.

wielka porcja

dignus, a, um; merces, édis;

Zasłużoną nagrodę ale nieza-
służoną pochwałę

sed; immeritus, a, um;

laus, dis.

Przez czarną noc w przyiem-
nój dolinie

per; ater, tra, um; nox, etis,

(w 4. prz.) in; amoenus; val-

lis (w 6. przyp.)

Nieziarna góra białego śnie-
gu i zimnego gradu

ingens, ntis; mons, ntis; al-

bus, a, um; nix, nivis; geli-

cus, a, um; grando, inis.

Słodki miód rozpuszczony
w miedzianym kotle

dulcis, e; mel, melis; lique-

factus, a, um; in; lebes, etis;

atheneus, a, um.

Strażnicy królewscy suknie zło-
tem tkane noszący

satelles, itis; regius, a, um; ve-

stis, is; aurum, i; intextus,

a, um; gerens, ntis.

Miód słodki i przyjemny, pieprz
gorzki i ostry

mel; dulcis, e; jucundus; piper,

éris; amarus, a, um; acer,

cris, e.

Daleka droga przez dolinę cie-
nistą

longus, a, um; iter, itinēris; per;

vallis; umbrosus.

Białe iwarze

albus; os, óris.

Złamana kość

fractus; os, ossis.

Trupy niepochowane
Spiż koryncki
Azyatycki imbir i medycki
miecz
Naczynia srebrne i miedziane

Wszystkich moich ręcycieli

W wężu zimnym krew nie
czerwona

Towary z dalekich krajów przez
morze śródziemne przywie-
zione

Wspaniały pokój świetną ko-
ścią słoniową ozdobiony

Dowcipne zagadki

Czas poranny do pracy pilnej
najzdawniejszy

Ogromny słoń z długą trabą

Srogie wiatry - północne są lu-
dziom i okrętom przykre

Małe pchły i małe komary u-
ciążliwe ludziom

Tyber jest dość szeroki

Liczne trzody beożących o-
wiec przez most kamienny
do czystego źródła idące

Zielona trawa na obszernym
brzegu burzliwego morza

Błyszczące gwiazdy
Pora pogodna ale powietrze
wilgotne

Przyjemne żarciki
Zając pierzchliwy
Grzebień miedziany
Nieużyteczne otręby
Mchy europejskie
Chora wątroba

cadaver, ěris; inhumatus, a, um;
aes, aeris; corinthus, a, um;
asiaticus, a, um; zingiber, ěris;
medicus; acināces, acis.
vas, asis; argenteus; et; ahene-
us, a, um;
omnis, is; meus, a, um; vas,
adis.

in anguis, is (w 6. przypad.);
gelidus, a, um; sanguis, ěnis;
non; ruber, bra, um.

merx, cis; e longinquus, a, um;
regio, ěnis (w 6. przypad.)
per; mare, ris; mediterrane-
us; advectus, a, um.

magnificus, a, um; conclave;
nitidus, a, um; ebur, ěris;
exornatus, a, um.

ingeniosus, a, um; aenigma,
ětis.

tempus, ěris; matutinus, a, um;
ad labor, ěris (w 4. przyp.);
diligens, ntis; aptissimus.

ingens, ntis; elēphas, ntis;
cum longus, a, um; probos-
cis, ědis (w 6. przyp.)

saevus, a, um; Aquillo; sunt;
h. et navis, is; infestus, a,
um.

parvus, a, nm; pulex, ěcis; cu-
lex, ěcis; molestus, a, um;
homo, ěnis.

Tiberis, is; est; satis; latus, a,
um.

numerous, a, um; grex, ěis;
balans, ntis; ovis, is; per la-
pideus, a, um; pons, ntis; ad
limpidus, a, um; fons, ntis;
procedens, ntis.

viridis, e; gramen, ěnis; in; va-
stus, a, um; litus, ěris (w 6.
prz.); turbidus, a, um; mare,
ris.

sidus, ěris; splendidus, a, um.

tempestas, ětis; serenus, a, um;
sed; aer, aeris; humidus,
a, um.

jucundus; sal, salis.
lepus, ěris; timidus, a, um.
pecten, ěnis; aheneus, a, um.
inutilis, e; furfur, ěnis.
lichen, ěnis; europaeus, a, um.
aeger, gra, um; splen, ěnis.

Wesoła młodość i zgrzybiała
starość

Na twardém kowadłie
Przez nieprzebyte bagniska

Polne myszy i nocni złodzieje

laetus, a, um; juvenus, ětis;
decreptus, a, um; senectus,
ětis.
in durus, a, um; incus, ědis.
per impeditus, a, um; palus,
ědis. (w 4. prz.)
agrestis, is; mus, uris; noctur-
nus, a, um; fur, uris.

4.

Deklinacya czwarta.

Na u są wszystkie rodzaju niakiego, na us męż-
kiego; wyjąwszy nazwiska niektórych drzew;
tudzież Imiona umieszczone w Gram. §. 27, 3,
c. w Uw.

Obszerny dom
Ręka prawa i lewa

Szpetne gesta
Doyrzałe owoce
Na prawém skrzydle nieprzy-
iacielskiego wojska
Zgrzybiałe staruszkę siedzącą
pod starym i cienistym dę-
bem

Pokolenia mieyskie i wieyskie

Wesoła twarz moićy świekry

Przez obszerne krużganki
Straszliwy mroź
Twarz gwałtowném uderze-
niem oszpecona
Brat i siostra widziani nie byli
(Gr. §. 106) ale matka i sio-
stra była widziana (§. 104.)

spatiosus, a, um; domus.
manus; dexter, tra, um; sinister,
tra, um.
foedus, a, um; gestus.
maturus, a, um; fructus.
in dexter; cornu (w 6. przyp.);
hostilis, e; exercitus.
decreptus, a, um; anus; sedens,
ntis; sub vetus, ěris; opā-
cus; quercus. (6. prz.).
tribus; urbanus et rusticus, a,
um.
hilāris, e; vultus; meus, a, um;
socrus.
per amplus, a, um; porticus.
horrendus, a, um; gelu.
vultus; violentus, a, um; ictus;
foedatus, a, um.
frater, tris; soror, oris; visus, a,
um; non sunt; sed; mater,
tris; — —

5.

Deklinacya piąta.

Imiona tćy deklinacyi są żeńskie; oprócz dies dzień i
meridies, południe, które są rodzaju męskiego; ie-
dnak dies w pojedynczćy liczbie używa się i w żeń-
skim rodzaju, kiedy znaczy pewien oznaczony
dzień t. i. termin (dies constituta, dicta, statuta).

Piękna twarz

facies, formosus, a, um.

Wiara podejrzana
Wszystkie moje nadzieje
Szereg ciągle wesołych dni

Zmieniona postać twoich rzeczy
czy

Na wyznaczony dzień (t. jest termin)

Wojsko w trzecim szyku ustawione

Szyki nieprzyjacień występujące na obszerną równinę

Mglisty dzień ale południe pogodne

fides; suspectus, a, um.
omnis, e; spes; meus, a, um.
series; continuus, a, um; laetus, a, um; dies.
mutatus, a, um; facies; tuus, a, um; res.
dictus, a, um; dies (w 6. przyp. bez Przyimka).
exercitus, us; in tertius, a, um; acies (w 6. przyp.); collocatus, a, um.
acies; infestus, a, um; descendens, ntis; in vastus, a, um; planicies. (4. prz.)
nubilus, a, um; dies; sed meridies; serenus, a, um.

II.

Apozycya i Predykat, który w polszczyźnie często w 6. przypadku stoi, zgadza się w łacinie z tym Rzeczownikiem, któremu są przydane, w przypadku, i jeżeli być może, także w rodzaju i liczbie (Gr. §. 100. i §. 101., 2.).

Cycero, sławny mówca, był także filozofem

Wprawa jest najlepszym nauczycielem

Arystides, syn Lizymacha, ze wszystkich był najsprawiedliwszym

Alexander, zwycięzca Persów, był synem Filipa

Bogu, twórcy wszech rzeczy, cześć i chwala

Sokrates, najmądrzejszy z Greków, był razem najpocześniejszym z ludzi

Etna i Wezuwiusz są ognistymi górami

Wielkie wojsko Xerksa, Króla Persów, nie było bitne

Cicero, ōnis; celeberrimus, a, um; orator, ōris; fuit; etiam; philosophus.
usus, us; est; optimus, a, um; magister, tri.
Aristides, dis; filius, ii; Lysymachus, i; omnis, e (położyć w 2. przyp. bez Przyimka); fuit; justissimus, a, um.
Alexander, dñi; victor, ōris; Persa, ae; fuit; filius; Philippus, i.
Deus, i; auctor, ōris; omnis, e; res, ei; laus, dis; gloria, ae.
Socrates, is; sapientissimus, a, um; Graecus, i (Gen. plur. bez Przyimka); fuit; simul; probissimus, a, um; homo, inis (Gen. plur.).
Aetna, ae; Vesuvius, ii; sunt; mons, ntis; ignivomus, a, um.
magnus, a, um; exercitus, us; Xerxes, is; rex, regis; Persa, ae; non fuit; bellicosus, a, um.

Gallenus, Hippocrates i Celsus, najsławniejsi byli lekarze; tamci byli Grecy, ten Rzymianin

Gniew i namiętność są najgorszymi doradcami
Zazdrość ciąglem jest towarzyszem świetnego losu

Sen jest obrazem śmierci

Romulus i Remus założycielami byli miasta Rzymu, stolicy Włoch

Ty jesteś pilnym uczniem

— — —; celeberrimus, a, um; fuerunt; medicus, i; illi; fuerunt; Graecus, i; hic; Romanus, i.
Ira; libido, inis; sunt; pessimus, a, um; consultor, ōris, invidia; assiduus, a, um; est; comes, itis; emulans, ntis; fortuna, ae.
somnus, i; est; imago, inis; mors, ntis.
— —; conditor, ōris; fuerunt; urbs, bis; Roma, ae; caput, itis; Italia, ae.
Tu; es; diligens, ntis; discipulus.

III.

Zaimek względny *qui, quae, quod* zgadza się z Rzeczownikiem, do którego się ściąga, w rodzaju i liczbie; także i w Przypadku, jeżeli jest rządzony od tego samego Słowa. (Gram. §. 100. 3. i Uw.). Toż samo prawidło służy także dla względnych Przysłów *quantus* (jak wielki) i *qualis* (jaki).

Tarkwinius, który był ostatnim królem Rzymian, na wygnaniu umarł

Alexander wielki, którego czyny Kurcyusz i inni opisali, w Babilonie umarł

List, który wczoraj do ocy napisałeś, dziś jest oddany

Mój oyciec wystawił dom tak wielki, jak wielki jest dom twojego brata

Zamiar, który wczoraj powziętem, nie podoba się ocy.

Siostra twoja, jaką miała matkę, taką i sama jest

Przyjaciele, których redę przyjąłem, odstąpił mnie
Posłaniec, któremu dałem list, jeszcze nie wrócił

Tarquinius, ii; qui, quae, quod; fuit; ultimus, a, um; rex; Romanus, i; in exilium, ii (w 6. prz.); mortuus est.
—; magnus, a, um; qui; factum, i; Curtius, ii; alius, a, ud; descriperunt; Babylon (Ablat. bez Przyimka) —
epistola, ae; qui; heri; ad patrem, tris; scripsisti; hodie; est; redditus, a, um.
meus, a, um; — aedificavit; domus, us; tantus, a, um; quantus, a, um; est; —; tuus, a, um; frater, tris, consilium; qui; —; ceperam; displicet; —
soror, ōris; tuus, a, um; qualis, e; habuit; mater, tris; talis, e; et ipse, a, um; est.
amicus, i; qui; cons.; sequutus sum; deseruerunt me.
tabellarius, ii; qui; dedi; epistola, ae; nondum; reverens est.

Kobiety, których dom oycu pokazywałem, poszły do człowieka, od którego go kupiły.

mulier, ōris; qui; d.; p.; ostendi; iverunt; ad h.; a (6. przypad.) —; illam emulant.

IV.

Przykłady na zgodę słowa z subjektem (Gram. §. 109 — 113.)

Ja pozdrawiam oycę —, ty orzesz rolę — a on odmienia siedlika —; my sędzimy sprawy, — wy znosicie nieszczęścia —, oni czyszczą suknie; — lekarz leczy ranę, — nieprzyjaciele pustoszą grunta

Kto liczy pieniądze? — my liczymy pieniądze, a wy wołacie służących; — oyciec niesie chleb — a siostry gotują obiad; — ja pracuję w ogrodzie, — a ty spieszysz do miasta

Nie znam człowieka, który puka do drzwi — witasz i do pokoiu wzywasz? — siedzisz na kanapie i obdarczasz pokarmem i napojem? — taka ludzkość zdobi człowieka, — nieludzkość zaś hańbi

Twój brat i siostra chwalą życie wiejskie jako spokojne, — gdzie bezustannie owce beczą, — psy szczekają, — żaby skrzeczą, — ptaki śpiewają — i same źródła z szelestem płyną

Zimne wiatry północne wieją gwałtownie, a gęste chmury skrapiają ziemię obfitym deszczem

ego, salutare, p. — tu, arare, ager — ille, mutare, sedes, (is) — nos, judicare, causa — vos, tolerare, malum — illi, purgare, vestis, (is) — medicus, sanare, vulnus, (ōris) — hostis, vastare, ager.

quis, numerare, pecunia (w liczbie pojed.)? — — vocare, famulus — — portare, panis, (is) — soror, parare, prandium — laborare, in hortus, (i Abl.) — festinare, in urbs (Accus.)

ignorare (znaczy nieznac), homo, qui, pulsare, janua (Accus. bez Przyimka) — salutare, in conclave, (is Acc.), vocare? — collocare, in lectulus (Abl.) donare, cibus, (i), potus, (is)? — ejusmodi (zostanie tak), humanitas, ornare, h. — inhumanitas, vero, dedecorare.

— laudare, vita, rusticus (a, um), ut, tranquillus (a, um) — ubi, perpetuo, ovis (is), balare — canis (is), latrare, — rana, coaxare — avis (is), cantare — ipse, (a, um), fons, (tis), cum strepitus (ūs, Abl.), manare.

gelidus (a, um), Aquilo (ōnis), flare, valde, — densus (a, um), nubes (is), rigare, terra, largus (a, um), imber (bris).

V.

Przykłady na deklinacye Zaimków (Gr. §. 46.)
budzież na koniugacyę Słowa esse ze złożonemi z nje-

go (Gram. §. 57. nast. i §. 68) i czterech koniugacyi foremnych.

1.

Słowo esse ze złożonemi.

Twarz a) mego b) oycę c) równie d) piękna e) jest f) iak g) malowany h) obraz i) tęg k) twarzy.
a) Facies, ei, b) meus, a, um. c) pater, tris. d) aequae. e) pulcher, chra, rum. f) esse, g) ac. h) depictus, a, um. i) effigies, ei. k) hic, haec, hoc.

Tego człowieka a) szczerobliwość b) wielu c) się przysłużyła d).
a) homo, minis. b) liberalitas, ātis. c) multi, ae, a. d) prodesse.

Tych ludzi bogactwa a) wam biednym b) dopomogły c).
a) divitiae, arum — tu, b) miser, ra, um. c) prodesse.

Ten a) który b) innym c) dopomaga, godzien d) jest, aby e) i f) iemu g) inni dopomagali h).

a) Is, ea, id, b) qui, quae, quod. c) alius, a, ud. d) dignus, a, um. e) ut. f) et. g) ille, a, ud. h) (Conjunctivus praesentis).

Dopóki a) będziesz dobry b) będziesz mi c) miły d); bądź więc e) zawsze f) dobrym, abyś g) mi zawsze miłym być mógł h).

a) donec. b) bonus, a, um. c) ego. d) gratus, a, um. e) igitur. f) semper. g) ut. h) posse (Conjunctiv. praesentis).

Napój a), w b) którym jest c) cukier d), słodki e) jest.

a) Potio, ōnis. b) in z Ablat. c) inesse, d) saccharum, ri. e) dulcis, ce.

Co a) było wczoraj b) złém c) dzisiaj d) to może e) być dobrém f).

a) quod b) heri c) malus, a, um. d) hodie. e) posse. f) bonus, a, um.

Szczerobliwość mego stryja a) tak wielka b) była, iż c) każdemu d) biednemu dopomagał e); ale f) gdy g) on h) był biednym, nie było nikogo (po łac. nikt i) był, któryby iemu k) dopomógł l).

a) parvus, ui. b) tak w. tantus, a, um. c) ut. d) quilibet, quaelib., quod. e) (Conjunct. Imperf.) f) at. g) quum. h) ille, a, ud. i) nemo. k) ipse, a, um. l) (Conjunct. Imperf.)

Dopóki a) będę mógł, będę usiłował b) dobrym dopomagać, a c) nikomu nie szkodzić d).

a) Quoad b) studere (tu będzie studebo) c) et d) obesse.

Nasi a) rodzice b) wielu dopomogli ludziom, byliby dopomogli c) wszystkim d), gdyby e) byli mogli f).

a) Noster, tra, um. b) parens, tis. c) byliby dop. (Plusquam. Conjunct.) d) omnis, e. e) si. f) (Plusq. Conj.)

Miedzy a) Warszawą b) i Pragą c) jest d) rzeka e) Wisła f).
a) Inter b) Varsavia, ae. (Accusat.) c) Praga, ae. (Accusat.)
d) interesse. e) fluvius, ii. f) Vistula, ae.

Wszyscy ludzie mający dopomódz oycu memu, byli wczoray a)
u b) twoiocy ciotki c).

a) heri. b) apud. c) amita (Accusat.).

2.

Koniugacya pierwsza.

Twoia a) siostra b) wczoray u ciotki śpiewała c) pięknie d) i
od e) wszystkich, którzy tam f) byli g) pochwalona zosta-
ła h); moia siostra także i) byłaby śpiewała k), gdyby l)
ię głos m) nie był n) chrapliwy o).

a) Tuus, a, um. b) soror, ōris. c) cantare. d) suaviter. e)
ab (z 6. przypadkiem). f) ibi. g) adesse. h) laudare. i)
etiam, albo quoque. k) będzie Plusquamp. Coniunctivi. l)
gdyby nie znaczy razem nisi. m) vox, vocis. n) Plusq.
Coniunct. o) raucus, a, um.

Tańcuy a), chłopce b), a ia ci tańcuiaćemu śpiewać będą; a
jeżeli c) możesz razem d) tańcować i śpiewać, proszę e)
cię, abys śpiewając tańcował f).

a) Saltare. b) puer, ōri. c) et si. d) simul. e) rogare. f)
Coniunctiv. Praesent.

Żołnierze a), którzy odważnie b) walczyli c), pochwaleni zostali
od wodza d), a niektórzy e) nawet f) nagrodami g) obda-
rzeni h).

a) miles, Itis b) fortiter — albo — strenue. c) pugnare (Plusqup.)
d) dux, ducis. e) nonnulli, ae, a. f) etiam. g) praemi-
um, ii. h) donare — albo — ornare.

Gdy nieprzyjaciele a) zwyciężeni zostali b) i do c) lasu d) da-
żyli e), nasz f) wódz rozkazał g) swoim h) żołnierzom,
aby, iakby i) naysprzódz k) mogli l) spieszyli się m), i nie-
przyjaciela tył n) podającego o) dręczyli p), i ucieczkę q)
iego wstrzymywali. r).

a) quum — hostis, is. b) sup̄rare (Plusqup. Conj.). c) in. d) sylva.
(Accusat.) e) prop̄rare. (Imperf. Conj.) f) noster, tra, um. g)
imp̄rare. h) suus, a, um. i) quam. k) celerime. l) Im-
perf. Conj. m) festinare (Imp. Conj.). n) tergum, i. (po-
łożyć wliczbie mnogiej). o) dare. p) vexare (Imp. Conj.).
q) fuga, ae. r) tardare (Imp. Conj.).

Nie tylko a) w bitwie b) nasi zwyciężyli nieprzyjaciół, ale c)
i obóz d) od nich założony e) zdobyli f) i spustoszyli g).

a) tantum. b) in — acies, ōi (Ablat.). c) sed, d) castra,
trorum. e) locare. f) expugnare. g) vastare.

3.

Koniugacya druga.

Zamiar a) zniszczenia b) doszczętu c) nieprzyjaciół podobał się
d) żołnierzom; chętnie e) więc f) usłuchali g) wodza h) i
usługę i) swoją mu ofiarowali k).

a) Consilium, ii. b) del̄ere (Gerundium Genitiv.). c) ad inter-
necio, ōnis. (Accusat.). — Ale w łacinie ułożyć wyrazy
tym porządkiem: zamiar nieprzyjaciół (Accusat.) do szcztu
zniszczenia. d) plac̄ere. e) libenter. f) igitur. g) par̄ere.
h) Dativ. i) op̄era, ae. k) praebere.

Wojsko a) mające woiować b), długo c) uczone być d) po-
winno e) sztuki wojskowej f) i długo ćwiczone być g)
w broni h).

a) exercitus, us. b) pugnare. c) diu. d) doc̄ere. e) deb̄ere.
f) ars, tis. militaris, e (Accusat.). g) exerc̄ere. h) in
arma, orum (Ablativ.).

Nasi unikając a) bitwy b) w obozie c) się chowali d) i wal-
cząc e) wycieczkami f) więc g) nieprzyjacielowi szkodzi-
li h), iak i) gdyby k) go w bitwie l) byli zwyciężyli.

a) detrectare (Imiesłów zgodzić z Subiektem) b) certamen, m̄-
nis. (Accusat.) c) in — z 6. Przyp. d) se ten̄ere. e) pu-
gnare (Gerund. Ablat.). f) eruptio, ōnis. g) plus. h) no-
c̄ere. i) quam. k) si. l) acies, ōi (Ablat. z in).

Bardzo a) żałuję b) że c) ciebie przestrzegającego d) nie usłu-
chałem e) iakem f) był powinien g).

a) valde. b) dol̄ere. c) quod. d) mon̄ere. (ciebie prze-
strzegającego po łacinie położyć w trzecim przypadku)
e) par̄ere — albo — obtemperare (Coniunctiv. Perfecti). f)
ut. g) deb̄ere (Perfect, Indic.).

4.

Koniugacya trzecia.

Na a) list b) który do c) ciebie pisałem był d) w roku e)
przeszłym f) nie odpowiedział g) mi dotąd h); pomimo
tego i) jednak k) posłałem l) ci ten drugi m); ale trzeci n)
nie wprzód o) posła p), aż q) na ten odpowiesz. r)

a) ad. b) epistola. c) ad z 4. Przyp. d) scribo, ěre: Per-
fectum scripsi, Supinum scriptum. e) annus, i (Poło-
żyć wraz z Przymiotnikiem w Przyp. 6. bez Przyimka). f)
praeteritus — albo — elapsus. g) rescribere. h) adhuc. i)
nihilo. minus. k) tamen. l) mitt̄ere: Perf. m̄si, Sup.
missum. m) alter, t̄era, um. n) tertius, a, um. o) prius.
p) Futur. simplex nie exactum. q) quam. r) respond̄ere:
Perf. ondi, Sup. onsum. (Położyć Futur. exact.),

Nauczyciel *a)*, gdy wstał *b)* rano *c)* i brodę *d)* sobie ogolił *e)*, uczniom *f)* prędko *g)* wstać kazał *h)* i wyprowadził *i)* ich w pole *k)* dla *l)* widzenia żołnierzy, którzy ćwicząc się *m)* dobywali *n)* góry *o)* rowem *p)* i wałem *q)* otoczonéy. *r)*

a) praeceptor, *bris.* *g* dy, ut, *b)* surgere: *P.* surrexi, *S.* surrectum, *c)* mane, *d)* barba, *ae.* *e)* radere: *P.* rasi, *S.* rasum, *f)* discipulus, *i.* (położyć w przyp. 4.) *g)* celeriter, *h)* jubere: *P.* jussi, *S.* jussum, *i)* educere: *P.* uxi, *S.* uctum, *k)* in campus, *i.* (Accusat.). *l)* położyć najprzód żołnierzy, potem widzenia (videre, *P.* vidi, *S.* visum, będzie tu Gerund, Genitiv.) *a* naostatku dla (causa). *m)* exercere-se. *n)* oppugnare. *o)* mons, montis (Accusat.). *p)* fossa, *ae.* *q)* vallum, *i.* *r)* cingere. *P.* cinxi, *S.* cinctum.

Towary *a)* przywiezione *b)* z dalekich *c)* krajów *d)* drożéy *e)* bywają przedawane *f)* niżej *g)* te, które u nas *h)* rosną *i)* albo *k)* wyrabiane bywają *l)*.

a) merx, *reis.* *b)* advehere: *P.* exi, *S.* ectum, *c)* e-longinquus, *a.* *um.* *d)* regio, *onis* (położyć wraz z Przysiotnikiem w Przyp. 6.) *e)* carius, *f)* vendere: *P.* vendidi, *S.* ditum, *g)* quam, *h)* apud nos, *i)* crescere: *P.* crevi, *S.* cretum, *k)* aut. *l)* elaborare.

5.

Koniugacya czwarta.

Siedm *a)* tylko *b)* godzin *c)* spać trzeba *d)*; kto *e)* więcéy *f)* sypia, szkodzi *g)* zdrowiu *h)* swemu.

a) septem, *b)* nonnisi, *c)* hora, *ae.* (4. prz.) *d)* dormire. (Położyć Gerund, Nominat. i dodać *est*). *e)* qui, *f.* plus, *g)* nocere. *h)* sanitas, *ātis*.

Dzieci *a)* świeżo *b)* narodzone *c)* karmione bywają *d)* albo *e)* od matek *f)*, albo od mamek *g)*; które też *h)* od karmienia *i)* tak *k)* nazwane zostały *l)*.

a) infans, *antis.* *b)* recens, *c)* natus, *a.* *um.* *d)* nutrire. *e)* aut. *f)* mater, *tris* (Położyć w 6. Przyp. z Przysiotkiem *a)* *g)* nutrix, *īcis.* *h)* etiam, *i)* nutrire (Położyć w Gerund, Ablat, z Przysiotkiem. *a)* *h)* ita, *i)* appellare.

Żołnierze, którzy warowali *a)* obóz, gdy tę pracę *b)* skończyli *c)*, posłani zostali do strzeżenia *d)* miasta.

a) munire, *b)* opus, *bris.* *c)* finire, *g* dy, ubi, *d)* custodire (Part. fut. passivi położyć wraz z Rzeczownikiem *urbs* w Przypad. 4. z Przysiotkiem *ad*.)

Dawni *a)* Rzymianie *b)* rzadko *c)* grzebali *d)* umarłych *e)*, ale *f)* ich ciała *h)* palili *i)*; Egipcjanie *k)* zaś *l)* balsamowali *m)* umarłych, i nabalsamowanych chowali *n)*.

a) vetus, *eris.* *b)* Romanus, *i.* *c)* raro, *d)* sepellire, *e)* mortuus, *i.* *f)* sed, *h)* corpus, *pōis.* *i)* cremare, *k)* Agyptius, *ii.* *l)* autem, *m)* condire, *n)* servare.

Daryusz *a)*, Król *b)* Persów *c)* gdy otworzył *d)* grób *e)* Semiramidy *f)*, nie znalazł *g)* w nim bogactw *h)*.

a) Darīus, *īi.* *b)* rex, *regis.* *c)* Persa, *ae.* *d)* postquam, *aperire.* *e)* sepulchrum, *f)* Semiramis, *īdis.* *g)* invenire, *P.* ēni, *S.* entum, *h)* divitiae, *arum.* (w 4. Przypadku.)

Bylibyśmy łaknęli *a)* i pragnęli *b)* wczoray *c)* przez *d)* cały *e)* dzień *f)*, gdyby *g)* nam brat *h)* nie był przysłał *i)* chleba *k)* i wody *l)*.

a) esurire, *b)* sitire, *c)* heri, *d)* per, *e)* totus, *a.* *um.* (położyć w 4. Przyp. z dies.) *f)* dies, *g)* nisi, *h)* frater, *tri.* *i)* mittere, *k)* panis, *is.* *l)* aqua, *ae* (i panis i aqua stać ma w 4. Przypad., esurio i sitio w Plusqu, Conj.).

Zadania na wymienione 5 prawideł.

VI. 1.

Kochay oycę i matkę, gdyż to iest powinnością dobrych synów i dobrych córek. = Kochay równie i szanuy Nauczycieli, którzy cię uczą pożytecznych rzeczy (po łac. Przyp. 4.). = Szanuy Boga, od którego masz życie i wszystkie inne rzeczy. Ten stworzył słońce, księżyc, gwiazdy i ziemię, i wszystkie rzeczy, które widzisz. = Człowiek przewyższa wszystkie zwierzęta; albowiem ma rozum, którego one nie mają. = Człowiek sam (ieden) *a)* iest uczestnikiem rozumu, powinien go więc kształcić. Sam (tylko) *a)* może się uczyć i nabywać znajomości (po łac. Accus.) rzeczy pożytecznych. = Nauki są rozmaite; iako to: historia, matematyka, ięografia, zwierzętopismo, które iest częścią historyi naturalnéy, i inne niezliczone. Wszystkie te nauki są pożyteczne ludziom. = Wiele *b)* rzeczy zawierają książki, które możesz czytać, ieżli ci iest znaiomy ięzyk, którym są pisane. = Pożytek ięzyka łacińskiego i greckiego iest bardzo wielki. = Słuchay przestróg (łac. Accus.) twóich Nauczycieli, którzy kształcą twój rozum i umysł.

a) Sam, *ma*, *mo* tylko wtenczas się w łacinie tłumaczy przez *solus*, *a.* *um*; kiedy mu się w polskim dodaje, lub iak tu, dodać może: *ieden*, *iedna*, *no*; albo tylko: *np.* *Wam samym* to powiem — *Vobis solis hoc dicam.* — W innych razach wyraża się w łacinie najczęściej przez *ipse*, *a.* *um*, *np.* *On sam (ipse)* mi to powiedział (rozumie się, *a* nie przez kogo innego albo: *a* nie listownie doniósł). *Jemu samemu (ipsi)* oddałem (rozum, *a* nie komu innemu).

b) *Wiele, mało, kilka* i tym podobne Przymiotniki i Przysłówki mające w polskim przyp. 2, wyraża Łacinik przez Przymiotniki *multi, tae, a; pauci, ae, a; nonnulli* i t. d. i zgadza je z Rzeczownikami, który w polszczyźnie stoi w przyp. 2., a w łacinie musi stać w tym, którym Słowo rządzi; tutaj więc w czwartym na pytanie: *kogo, co* (zawierając *książki*)?

2.

Każdy człowiek pobożny czei Boga, od którego dane mu jest wszystko to, co a) ma. = Xerxes był ów wielki król Persów, którego Grecy zwyciężyli. = Wiatr północny przykry jest ludziom i zwierzętom, osobiwie w czasie b) zimy. = Wisła jest rzeka, która wypływa z gór śląskich (po łac. Śląska — Genit.), a wpada c) w morze bałtyckie. = Ten młody i piękny człowiek jest pisarzem mojego oycy. = To piękne drzewo rozwesela nas wielkością gałęzi i pięknnością zielonych liści. = Ten biały wół bodzie swemi wielkimi rogami. = Na d) początku tego wiersza powinieneś napisać duże *E*, a potem małe *h*. = Ostatnie *Bądź zdrow* e) mego oycy bardzo mi było bolesne. = Pierwszy dzień każdego miesiąca u Rzymian nazywano *Calendae*, a każdy dzień przed pierwszym *Pridie Calendae*. = Taki człowiek głupi jest; który poniósłszy f) szkodę, dopiero staie się mądrym.

a) Kiedy polskie *to* znaczy więcej niż jedną rzecz, kładzie Łacinik *id* w liczbie mnogiej; a ściągające się do niego co wyraża zawsze przez *qui, quae, quod*. Z tęj samęj przyczyny Rzeczownik wszystko musi się tłumaczyć przez liczbę mnogą. Tutaj więc będzie: *omnia ea, quae* i t. d.

b) Na pytanie *kiedy?* i *gdzie?* kładź trzeba w łacinie sam przyp. 6, bez Przysłowka: *Hoc anno*, w tym roku; *nullo loco*, w żadnym miejscu; *brevi tempore*, w krótkim czasie; i t. p. Chyba że mowa jest o takim miejscu, przy którym Przysłówek wznaczy tyle co *wewnątrz*; np. w książce, w lesie, w mieście, w kościele, w rzece i t. p. *in libro, in silva, in urbe, in templo, in fluvio* etc.

c) *influo, uxi, uxum, uere*, d) *a, ab*.

e) *Vale Imperativus* od *valeo*, lui, *lūm, lēre*.

f) *expertus* — Imiesłów od słowa *Deponens activum: experior, expertus sum, experiri*.

3.

Rea Sylvia była sławną kapłanką bogini Westy.
= Prawda najlepszym jest sędzią, a wierność naj-

lepszym stróżem. = Między tą małą myszą a owym wielkim słoniem niezmierna jest różnica. = Mnie bawi śpiewny słowik, ciebie rączy pies, który goni za zwierzyzną (łac. *zwierzynę*). = Ten mały wróbel samiec jest. = Chytry lis unika szponów (łac. *Accus.*) ścigającego wielkiego orla. = Biały królik i czarny kret ryją ziemię. = Dobra gospodyni trudni się gospodarstwem, i wyznacza robotę sługom. = Po mroźnym Grudniu i Styczniu przychodzi mniey ostry Luty; a po tym łagodniejszy Marzec. = Przyjemna wiosna przystraia łąki zieloną trawą i różnobarwemi kwiatami. = Dobra obywatelka dokłada starania, aby iey dzieci były pożytecznymi kraiowi. = Kochanowski i Krasiński są najsławniejsi wierszopisowie, którzy polskim językiem pisali wiersze; Sarbiewski stał się sławnym przez łacińskie pójzye.

4.

Sprzysianie muz sławnymi czyni poetów. = Pióra u skrzydeł (po łac. *Genit.*) orla nie tylko długie lecz także grube są. = Często odczytuie ów długi list, którym był od oycy odebrał w przeszłym roku, (Abl. bez Przysłowka, podług wyżej 2. b) i tobie wyitek posłał. — Ten list zawiera wiele przestroğ bardzo pożytecznych (po łac. *przestróg* in *Accus.* i *wiele* z niem zgodzić podług wyżej 1. b). = Bardzo się dziwię, żeś woźnicy wszystkie swoje a) pieniądze powierzył. = Zbrodnia nieludzkiego zabójcy jest iawna, ale przyczyny zbrodni niewiadome są ieszcze. = Wyszedłem był wczoray rano z miasta, i szedłem szeroką drogą ku lasowi. = O przyjaźni, wierna przewodniczko ludzkiego życia, iak rzadka iesteś między ludźmi! = W tym roku (Ablat. bez Przysłowka) susza zniszczyła nadzieie pracowitych rolników i przemysłnych kupców. = Godzina, o której (Abl.) dawni mieszkańcy Włoch zwykli byli obiadować, była czwarta lub piąta po południu. = Winogrona nie rosną w lasach, ale w winnicach, to jest ogródkach winnych. = Zaciemnienie księżyca jest w ten czas, gdy go cień ziemi zaciemnia. = W czystej rzece widzimy iasny księżyc i wszystkie piękne gwiazdy. = Wirgiliusz, wyborny wierszopis, opisał wierszem czyny Eneasza, który był synem Anchizesa. = Księgarze od tego są nazywani, że

książki przedają. = Dobrzy nauczyciele budzą władzę umysłu uczniów swoich; chwalą pilnych, a opieszale zachęcają. = Przed wieczorem oczekuję posłańców mego przyjaciela z przyjemnymi listami. = Przyjacielu! twój list wielkie mi sprawił ukontentowanie. = Mój brat opowiedział mi swój sen. Widział przez sen w pięknym ogrodzie topolę ozdobioną srebrnymi liśćmi. Białe kruki wyleciały z gniazda, i usiadł na tym drzewie; w gnieździe zaś były złote jaja. = Pani wyszła ze służebnicami na pole, które rolnicy orali włotami. = Okropna to jest wojna, kiedy wojsko ogniem i mieczem pustoszy. = Koty nieprzyjaciółmi są myszy i szczurów. = Brat wczoraj zabił kłosem długiego węża. = Wódz rzymski wybudował okręt i spuścił go na b) Tyber w miesiącu Kwietniu (Ablat. bez Przyimka). = Wiatr południowy spędził wielką moc chmur, które obfitym deszczem zmoczyły rolę. = Widziałem bohatera, który w tej wojnie największe odniósł zwycięstwo. = Człowiek jest królem i panem wszystkich zwierząt.

- a) Zaimki łacińskie zawsze muszą się stosować do osoby, do której należą. Ja *sobie* przebaczam — ego *mihi* do veniam. Sami *się* chwalicie — *Ipsi vos* laudatis i t. d. Więc tu będzie: wszystkie twoje pieniądze.
b) in z 4. przyp.

VII.

Przykłady na wyjątki z Deklinacji, umieszczone w §§. 12., 14., 17., 19. i 20.

Pytania.

1. Czy wszystkie Imiona Dekl. I. mają 6. przyp. l. mn. na *is*? — które go mają inaczej i dla czego?
2. Jak w staréj łacinie kończono przyp. 2 l. pojed.?
3. Co mamy uważać o 5. przypadku l. pojedynczy w Dekl. II. Imion na *us* i *ius*? — co o Rzeczowniku *Deus*? — co o greckich na *os* i *on*?
4. Które Imiona Dekl. III. mają 4. przyp. l. pojed. na *im* zamiast *em*? — które przyp. 6. na *i* zamiast *e*? które na *e* lub *i*?
5. Które Imiona z téj Dekl. kończą przyp. 1. l. mn. na *ia*? które drugi na *ium*? i co o tych ostatnich uważać względem przyp. 4. l. mn.?

6. Jaka nieforemność zachodzi w Rzeczownikach *bos* i *sus*?
7. Co w téj Dekl. uważać należy o Imionach greckich na *os*, a co o zakończonych na *a*?
8. Czy u wszystkich Rzeczowników Deklin. 4. jest przyp. 3 i 6. l. mn. na *ibus*?
9. Jak się odmienia Rzeczownik *domus*?
10. Co trzeba pamiętać o liczbie mnogiej Imion z Deklinacji 5.?

Przykłady.

Nieszczęśliwi maytkowie widzieli zgubną Charbydę, a jednak nie uniknęli wiru. = Często matki dają dzieciom słodki miód praśny na a) suchy kaszel. = Słoń niósł na grzbiecie wysoką wieżę. = Nieludzy rabusie zabili małe dziecko toporem, czy mieczem, i gwałtem zabrali pieniądze. = Jeździec często popędza konia ostrogą. = Powiększyłś pragnienie solą. = Wielkie ciężarowe są kupcom. = Dzikie zwierzęta mają twardsze mięso, niż jest mięso zwierząt domowych. = Proźby pokornych i biednych zyskują czasem wsparcie bogatych. = Gwałtowność deszczów i śniegów zaszkoziła siewom. = Dawne ludy ufały słowom wyroczni i wieszczków, i opiece bożków domowych; między którymi znaczenie Jowisza było największe. = Znałomy jest wszystkim użytek psów i kotów. = Powaga starców i ojców była bardzo wielka u Rzymian. = Sprawiedliwość sędziów rokuie pomyślny koniec twojej sprawy. = Niedostatek sił jest wadą starości. = Wierność wódców była dla Alexandra wielkiego (łac. Dativ.) bardzo ważna. = Mnóstwo pochodni przyświecało wojsku odprawiającemu marsz w nocy. b) = Chwała młodzieńców jest pociechą rodziców. = Odwiedziny klientów są patronom często przykre. = Geniusz poety spostrzegamy nie tylko w wielkich poematach, ale i w drobnych wierszach. c).

- a) contra. b) Ablat. bez Przyimka, albo Adverb. *noctu*.
c) Carmen, mnis.

VIII.

Przykłady na Deklinację 4. i 5. z wyjątkami (§§. 18. i 19.)

Pytania.

1. Jak wyrazić można w łacinie przyp. 7., na który osobne formy nie mamy?
2. Jak się deklinują imiona z dwóch złożone?
3. Co są imiona ułomne? i pod ilorakim względem ich ułomność uważać można?
4. Czy zawsze imiona w liczbie mnogiej zachowują znaczenie, jakie miały w pojedynczej?
5. Co są heteroclita?

Przykłady.

Rzymski Senat było (to) wielkie zgromadzenie czeigodnych starców, których Rzymianie oycami zwali. = Pocisk nieprzyjacielski zranił wodza w kolano (po łac. zranił kolano wodza). = Ryby znajdują się w rzekach i jeziorach, ale nie w bagnach. = W jaskiniach skał mieszkają dzikie zwierzęta, a czasem i dzicy ludzie. = Baliśmy się szybkich poruszeń nieprzyjacielskiego wojska. = Rzymskie wojska zdobyły wiele miast użyciem taranów i innych machin wojennych. = Delfiny mają mocne powonienie, chociaż żadnych nie mają a) śladów tego zmysłu. = Krety mają bardzo małe oczy i słaby wzrok. = Budowniczy królewski wystawił pasierbicy mego wujka piękny dom kosztem teściów; a przed tego domu ozdobił długimi kruzgankami. = Zazwyczaj cały dzień siedzę w domu, *) i dopiero wieczorem, kiedy mój brat do domu *) wraca, wychodzę i przechadzam się pod rozłożystymi dębami. = Zniwiarze razem ze światem wychodzą z sierpami z domu, *) a dopiero po zachodzie słońca wracają znużeni do domu. = W przeciągu (Ablat.) trzech dni znikły wszystkie moje nadzieje. = Postać twarzy nie zgadza się z postacią całego ciała. = Wodzowie ustawiają w szyku wojska swoje. = Z domu *) mego teścia przeniosło wojsko broń i mundury do domu *) swego wodza; kaszkiety są złożone w pałacu królewskim.

- a) W łacinie kiedy już stoi w zdaniu przeczący wyraz, jak: *nemo, nihil, nullus, nunquam, nusquam* i t. p., przeczący Przysłówek *non* przy Słowie się niekłada. Bo kiedy stoja dwie negacje, to zdanie staie się twierdzącem, tak jakby żadnego nie było.
- *) Zob. Gram. §. 126. Uw. 1.

Przykłady na Uwagi w §. 21. — 24. umieszczone.

W Rzymie każdy naczelnik rodziny a) panował w domu * swoim iak monarcha w państwie. Na rozkaz oycy mógł być syn zabitym; a nikt mu nie mógł w tém dać pomocy. = Brennus z wojskiem Gallów napad uczynił na posiadłość Rzymian, którym żadne wtenczas nie nadeszły posiłki; ale przyszedł na pomoc mężny Kamil; ten szczęściu Gallów położył b) koniec; iego bowiem usiłowaniami Rzym ocalony został; za co mu należne dziękczynienie złożyli Rzymianie, którzy mu życie i majątek ocalony byli winni. Obywatele także i w świątyni Jowisza i każdy w swoim domu * czcili modłami Boga, za którego pomocą i łaską (za pomocą i łaską Abl.) Kamil zwyciężył był Gallów i wygnał z posiadłości Rzymian. = W obozie Dariusza było niezmierne wojsko i dostateczna obfitość żywności. = Mój brat niał wielu robotników i mnie o tém (po łac. to) listownie (po łac. przez list) doniósł c). = Na przodzie kościoła S. Stanisława, iest złotemi literami wypisane: „Wystawiony kosztem rządowym za staraniem Prezesa Woiewództwa roku zbawienia 1825“ (Gr. §. 28 i 40 Num. 3).

- a) *Nacz. familii*; *paterfamilias*, albo w dwóch wyrazach: *pater familiae*. *) Z. Gr. §. 126. Uw. 1.
b) *facere finem*. c) *significare*.

IX.

Przykłady na stopnie Przymiotników i Przysłówek. (§. 34 — 37. Przyłączyć tu zaraz można regułę z §. 141. i §. 187.)

Pytania.

1. Jak się formuje drugi, a iak trzeci stopień Przymiotników łacińskich?
2. Czy nie zachodzą w niektórych Przymiotnikach iakie nieforemności w formowaniu stopni? i iakich zakończeń są te Przymiotniki?
3. Co trzeba uważać pod tym względem o Przym. na us i is mających przed tém zakończeniem Samo-
głoskę?
4. Które Przym. mają stopień 2 i 3. zupełnie nieforemnie?

5. Czy każdy Przymiotnik stopniujący się ma wszystkie 3 stopnie?

6. Co trzeba pamiętać o Przym. *multus, nequam, maturus*? co o złożonych z *prae* i *per*? i niektórych innych?

Przykłady.

Zbieraliśmy wczoraj dojrzałe owoce w ogrodzie. = Nikt z Greków nie był szczodroblivszym niż Cymon, nikt sprawiedliwym iak Arystydes. = Mury miasta są wysokie, domy są daleko wyższe, a najwyższe kościoły i wieże. = Nie masz nic nierozsądniejszego (po łac. nic nie jest nierozsądniejszym) nad dumę człowieka, który wielkie posiada bogactwa. = Twój stryj jest uczęszczy niż mój, ale mój łaskawszy i szczodroblivszy. = Ten chłopak chociaż jest młodszy od mego małego brata a); wprzód się jednak, niż on, nauczył pierwszych początków nauk. = Dawni Gallowie byli ludem nayspokojniejszym ze wszystkich. b) Dla tego Cezar, który z nimi wiódł wojnę, zawsze iak (mógł) naprzedzć z Rzymu do Galii wracał. = Małpa naypodobniejsza jest do człowieka (po łac. człowiekowi). = Alexander nayodważniejszym był ze wszystkich wodzów; on pierwszy zaszedł aż do ostatnich granic świata. = Falszywa jest wieść, którą odebrał; ale fałszywsza owa, którą tobie doniesiono wczoray (t. i. która doniesiona była). = Nie miał Alexander żadnego wodza wierniejszego sobie, iak był Hefestyon. = Siano pożyteczniejszą jest wółom strawą, niż liście drzew. = Rogi księżycy raz widzimy ostrzejsze, drugi raz tępsze. = Bronić człowieka niewinnego zaszczytniej jest, niż winnego oskarżać. = Ty oycę swego (łac. twego podług wyżey VI., 4, a) starym zowiesz; ale mój daleko jest starszy. = Sławniejszym jest Wirgiliusz od a) Owidyusza, ale Homer ze wszystkich b) poetów jest naysławniejszym. = Nigdy nie widziałem ludzi rozpustniejszych, niż wy jesteście. = Dawni Scytowie byli bardzo dzicy, ale też nie było narodu wojenniejszego nad nich (po łac. żaden naród nie był woj. od nich) a). Oni byli naybitniejszymi nieprzyjaciółmi Persów, iak Niemcy Rzymian. = Cierpliwość spokojnego umysłu przewycięża nacyęższe boleści ciała. = Co twój brat tobie w obszernym liście (Ablat.) opisał, to mnie

siostra bardzo niewiele wyrazami doniosła; a nie przyjemniejszym był tobie list brata, iak mnie list siostry. = Zimowe noce okolic południowych bardzo są zimne. = Zaięce i ielenie szybko biegną, ale psy goncze ieszcze prędzę. = Nasz stary dąb nader przyjemny daie cień podróżnym. = Gallowie wychodzili z krajów swoich i szukali urodzajniejszych gruntów. = Życie przodków naszych było bardzo proste. = Za ostry c) ukarał twego małego brata. = Wódz nieprzyjaciół przebaczył d) wszystkim mieszkańcom zdobytego miasta, i tylko niektórych za nadto upórczywych e) żołnierzy śmiercią ukarał. = Rada twoja była w rzeczach naywzględniejszych dla mnie (Dat.) nayzbawieniejszą. = Języki łaciński i grecki są w prawdzie trudniejsze niż niektóre nowsze, ale też żaden nowszy nie jest tak zdatny (łac. nie jest zdniejszy) do oświecenia wieku dzieciniego i młodzieńczego, iak te obydwie. = Po bitwie bliskie miasta były próżne; a im które bliższe, tém próżniejsze (po łac. a każde naybliższe naypróżniejsze było). = Dłużey będzie żył mój brat od twego, bo życie skromniej i wstrzeżmiejliwiej. = Kato aż do naypóźniejszey starości zachował moc umysłu. = Naywięcej e) reguł uczymy się z używania, chociaż i Gramatyki bardzo wiele e) zawierają. = Więcej pieniędzy f) dałem biedniejszemu, niż ty. = Szczury o ile g) większe są od myszy, o tyle bardziej szkodzą zbożu. = Krezus był bogatszy od Solona, ale Solon mędrszy od niego; a) czy bogactwa lepsze są od mądrości, a) czy też mądrość od bogactw? = Eneaszy naypobożniejszym był ze wszystkich bohaterów; b) ztąd też Wirgiliusz go nazywa pobożnym Eneaszem. = Polska mało h) ma gór wysokich; więcej h) ich mają Niemcy; a naywięcej h) południowe kraie Europy. = Słowik jest nayspiewniejszym ze wszystkich b) ptaków; on bowiem nayprzyjemniej ze wszystkich b) śpiewa.

- a) Przy stopniu wyższym jeżeli nie stoi niż, kładzie się w łacińskie Ablat. bez Przyimka, tam gdzie my używamy Przypad. sgi z Przyimkiem od, lub Prz. 4. z Przyimkiem nad.
b) Przy stopniu naywyższym kładą Łacnicy przypad. sgi bez Przyimka za nasz drugi z Przyimkiem ze.
c) Wyrazić przez drugi stopień.
d) Parco, peperci, parsum, parcere.
e) Wyrazić przez drugi stopień.

- e) *Multis*, a, um zgodzić z Rzeczownikiem *praeccepta*; po-
dług noty b) wyżej w VI. r. i.
f) *Pecunia* jako imię zbiorowe ma stać w poied. liczbie. Z re-
szta wytłumaczyć dosłownie.
g) o ile — o tyle, *quanto — tanto*, h) Zob. wyżej VI. r. b).

X.

Przykłady na wyrazy liczbowe. (§. 38—41.)

P y t a n i a.

1. Jakie są główne głoski, których Rzymianie używa-
li do liczenia?
2. Jakie są główne zasady używania tych liter w li-
czeniu?
3. Ilorakiego rodzaju są Imiona liczbowe?
4. Jak się na sposób rzymski wyrażają większe sum-
my aż do kilku milionów?
6. Czy wszystkie Imiona liczbowe mogą się odmie-
niać w liczbie pojedynczej?

P r z y k ł a d y.

Pół rzymski składał się z dziesięciu kompanii a) czyli kohort; które zawierały w sobie po 420 żołnierzy. Do tych 4200 pieszych żołnierzy przydawano b) 300 jeźdźców. Liczba więc całkowita legii była 4500 głów. = Konsul rzymski dowodził dwiema legiami, Pretor jedną (łac. *Dativ.* dla Słowa *praesesse*). = Kohorty rzymskie dzieliły się na tak zwane wiązki o 120 żołnierzach (t.i. każda miała po 120. — *lac. Genit.*). = Cały obwód ziemi wynosi 5,400 mil, a średnica 1720. = Rzymskie staie było prawie c) 32 częścią mi-
li niemieckiej, a zawierało 125 kroków pięciostopowych (t.i. każdy po 5 stóp. *Genit.*) = W mieście naszym zmarły niedawno bankier zostawił trzem synom i dwom córkom trzy miliony dwakroć pięćdziesiąt tysięcy złotych polskich; testamentem zaś zastrzegł, aby najstarszy syn dostał dwa razy tyle, co d) każda e) z córek, młodszy półtora raza tyle f), a najmłodszy tyle, co siostry; przypało g) więc najstarszemu milion złotych, młodszenemu 750,000, a najmłodszemu z siostrami po 500,000 złotych. = Trzy razy dwadzieścia jest (po *lac. czyni, efficio*) sześćdziesiąt, a 5 razy po 60 trzysta. = Kupiliśmy 9 książek po 3 grosze. = W naszym ogrodzie jest kilka krzaków róż, każdy ma naj-

mniejszy po 30 kwiatów; ale żaden z tych kwiatów nie ma stu liści, chociaż się różne stulistne zowią. = Często setna trzydziesta średnicy ziemi wzięta (po *lac. złączona*) 355 razy daie długość bardzo mało mniejszą, h) niż jest cały obwód ziemi. = Jeżeli kulę przetniesz na dwie równe części, to i) krzywa powierzchnia półkuli równać się będzie dwa razy wziętej (czyli dwukrotnej) powierzchni płaskiej powstałej z przecięcia; a zatem cała powierzchnia kuli równa się wielkością owej płaskiej średnicy cztery razy wziętej (poczwórnej, czterokrotnej). = Wieloraki jest podział zwierząt, a najprzód dwoiaki: jeden rodzaj zawiera zwierzęta obdarzone rozumem, t.i. ludzie; drugi bezrozumne. Wszystkich zaś rzeczy stworzonych rodzaj jest trojaki: zwierzęta, rośliny i rzeczy kopalne. = Królowie rzymscy (Rzymu) panowali lat dwieście czterdzieści i cztery; rzecz-pospolita utrzymywała h) się pod dwoma l) co rok konsulami lat 479: a pod Cesarzami 507 lat. = Król wyruszył przeciwko nieprzyjaciolom z tysiącem jazdy i 5000 piechoty. = Wierszopis Owidyusz nazywa *Aiixa* panem siódmiórakię m) tarczy, przeto iż *Aiix* miał tarczę obitą skórą siedmiu byków. = Chłopcy i dziewczęta szli wczoraj do kościoła: chłopcy parami (po *lac. po dwóch*), a dziewczyny po jednej n). = Żołnierze maszerowali po piętnastu w każdym rzędzie (łac. po 15 w pojedynczych — *singuli* — rzędach). Przed nimi szli Oficerowie po jednym. = Nasz księgarz sprzedaje na dzień (*singuli dies*. *Abl.*) po 100 książek; a wczoraj na godzinę przedawał po siedm. = Gnuśnemu i nieuwważnemu uczniowi chociaż o) tysiąc razy p) jedno potwórzysz, to jednak nie poymie; ale pilny i uważny zrozumie rzecz raz usłyszaną. = Pierwsza straż nocna zaczynała się u Rzymian koło szóstej godziny w wieczór; która u nich (łac. *im*) była dwunastą godziną dnia; a pierwsza godzina dnia, która u nas (t. *nam*) jest szóstą, była końcem straży nocnych. = Niektórzy ludzie iedzą raz na dzień i są syci (łac. i nasycają się), drudzy iedzą pięć, sześć razy i więcej q), a nie mogą się nasycić. = Trzy razy 500 tyle wynosi, ile 500 razy trzy t.i. 1500.

- a) *cohors*, *tris*, *Ablat.* b) Po łacinie: przydawani bywali 300 jeźdźcy. c) *ciriter*.
d) dwa razy tyle, co — *bis tantum-quantum*, łepięcy: *altero*

- tanto amplius, quam.* — Przy czém uważać trzeba na użycie w podobnych rachubach Przysłówków *plus, amplius* w znaczeniu *tylę*; np. *triplo amplius*, trzy razy *tylę* i t. d.
- e) każdy — *quisque, quaeque, quodque*; ale każdy z dwóch (jak tutaj) *utroque, utraque, utrumque*.
- f) półtora raza *tylę*, *sescūplum*; albo *tantum cum dimidio* (*tylę* z połową); albo tylko *amplius dimidio* (o połowę więcej).
- g) obtingo, obłigi, gēre; — obvenio, ēni, entum, obvenite.
- h) paulo minor, non multo minor.
- i) takie to odpowiadające Spóynikowi *ieżeli, gdyby, kiedy* i t. p. w łacinie się wcale nie wyraża.
- A) sto, steti, statum, stare; maneo, nsi, nsum, nēre; duro I.
- Q) t. i. było ich po dwóch co rok: *bini quotannis consules*.
- m) septemplex, līcis. n) singuli, ae, a. o) vel si.
- p) milies; albo sexcenties, które to liczby (600) Rzymianie używali do wyrażenia nieoznaczonych wielkich ilości; iak my używamy 100, lub 1000.
- q) łac. i od tego więcej — *et eo amplius*.

XI.

Przykłady na prawidła o Słowie wyłożone w Cz. I. Rozdz. piątym i szóstym §§. 47—82. Zob. szczególniej §. 47. i nast. §. 52—56. — i §. 79. — Przyłaczyć też trzeba reguły z §. 223—225; i rozważyć co następuje:

Prawidła.

Słowa niaakie czyli nieprzechodne (*neutra s. intransitiva*) odmieniają się tylko podług iednų formy: *Niedeponentia* podług czynnų, *Deponentia* podług biernų; te iednakże dostają z czynnų Imiesłowy; znaczenia zaś nigdy odmienić nie mogą. Słowa czynne (*activa s. transitiva*) iezeli nie są *Deponentia*, odmieniać mogą znaczenie wraz z zakończeniem z czynnų na biernie. *Deponentia activa* dadzą się tylko ze znaczeniem czynnų używać, a zakończeniem zawsze z formy biernų: wyiawszy 1) że z czynnų formy dostają obydwia Imiesłowy z czynnų znaczeniem; 2) że ich Imiesłów na *ndus* biernie się tłumaczy (zob. §. 81). — Niekoniecznie iednakże Słowo iakie będąc czynnų w polszczyźnie, i w łacinie takiem być musi; i nawzajem, chociaż w łacinie z czwartym się kładzie przypadkiem, może po polsku innym rządzić. Trzeba więc w każdym języku osobno patrzeć na rząd Słowa, nie zapominając następu-

jących przestróg: I. że Słowo nie rządzące czwartym przypadkiem w łacinie, nie da się użyć biernie w konstrukcyi osobistų, chociażby było *Nie-Deponens*; i na odwrót, chociaż w polszczyźnie nie może być w osobistų konstrukcyi użyte, nie rządzić Przyp. 4. w łacinie da się użyć, iezeli w czynnų konstrukcyi kładzie się z Przyp. 4. Np. *jubere, vetare, prohibere aliquem*: kazać, zabronić komu: i t. p. zob. Gram. §. 178, 4. a. strona 148. — II. Kiedy przypadek drugi rządzony iest w polszczyźnie od Słowa (np. *dobywać miasta, pożyczać pieniędzy* i t. p.), lub od negacyi Słowa czynnų (np. *Nie mam książki* i t. d.) w łacinie czwarty zazwyczaj stoi, np. *oppugnare urbem; non habeo librum cet.* — Z resztą gdzie będzie w rządzie Słów zachodzić różnica łaciny od polszczyzny, oznaczmy to dodaniem Zaimka *aliquis* i *aliquid*, lub *aliqua res*, wten sposób: *Nakazać komu, jubeo aliquem*, znaczy, że osoba, za którą się goni, powinna stać w czwartym przypadku; np. *Pies goni za zwierzyną, — canis persequitur feras.* Zamyślać o czém, *meditari aliquid*, każe kłaść rzecz w przyp. czwartym: *Oyciec zamyśla o podróży, — pater profectionem meditatur.* — Używać czego, *utor aliqua re*, tuma rzecz, której się używa, w szóstym stać przypadku. — *Nie używam tego wyrazu: non utor hoc vocabulo.* — *Wziąłem oycza za rękę, pocałowałem oycza w rękę* — przetłumaczyć trzeba: *prehendi manum patris; osculatus sum manum patris*: co nam pokażą formuły: *prehendo aliquid alicujus, osculor aliquid alicujus*, oznaczające przyp. 4 rzeczy, a 2gi osoby. — Co się dla krótkości i tak oznacza: *prehendo 4 r. 2 p.; osculor 4 r. 2 p. t. i. prehend*o ma przy sobie *Accusat. rei, Genit. personae.* —

Przestroga. W polszczyźnie, iezeli wyraźnie nie stoi działający Subiekt; zwykło się biernie zdanie wyrażać nieosobiście z czwartym przyp., iak w znaczeniu czynnų. Zakończenia zaś nieosobiste są: w teraźn. i przyszł. czasie trzecių osoby liczby mn., w przeszłym zaś forma Imiesłowu biernego zakończona na *o*; np. *Chwałę brata, chivalono brata, pochwała*

lub będą chwalić brata; w łacinie się wytłumaczy: brat jest, był, będzie chwalony.

Pytania.

1. Które dwie cechy w każdym Słowie rozróżniać koniecznie należy? (§. 79.)
2. Jak się Słowa dzielą podług znaczenia? iak podług zakończenia? i ile gatunków Słów powstaie łącząc znaczenie z zakończeniem? (tamże).
3. Co jest za główna cecha Słów Deponentia? (§. 48. 5.)
4. Czy Słowo *biernie* stanowi osobny rodzaj Słów?
5. Co trzeba uważać o Słowach niakiiego znaczenia pod względem ich czasowania? (§. 79. b)
6. Które Słowa mogą być także użyte do wyrażenia działania zwrotnego, i iaką formę przybierają nateczas? (§. 48. 3 i §. 79. Przestr. 2.)
7. Czy każde Słowo czynne da się użyć w konstrukcyi bierny?
8. Ile mieć może w łacinie Imiesłowów Słowo niakiie? ile Słowo czynne? i czy wszystkie niakiie równą mają ilość Imiesłowów, i wszystkie czynne podobnie? (§. 81.)
9. Dla czego Słowa niakiie chociaż Deponentia nie mogą mieć Imiesłowu na *ndus*? i Trybu bezokolicznego z formy bierny?
10. Czy są też Słowa, które nie będąc Deponentia, Perfectum tylko podług formy bierny formować mogą? które to są i iak się zowią? (§. 48. 6.)

Przykłady.

Oyciec twój ma przyjechać jutro; gdy przyedzie, pójdziemy do niego. = Tym, którzy oddaleni byli od niebezpieczeństwa, nie damy nagród, których się spodziewała ci, co (t. i. którzy) byli uczestnikami niebezpieczny pracy. = Czemuś listu nie dał wprzód nauczycielowi do przeczytania? a) Wiele w nim jest błędów. = Wątpisz, czy te książki są (Conjunctiv.) moje? Wczoray były mego oycia, dzisiaj są moje. = My czcimy iednego Boga; ale dawni Grecy i Rzymianie czcili mnóstwo bogów. = Grecy nazywali najstarszego bożka Kronos, który od Rzymian nazywany był Saturnus. Ten bożek panował nad czasem, i iego

greckie nazwisko znaczy czas. Zwycięzył oycia i braci, i przywłaszczył sobie panowanie nad całym światem. A ponieważ sam był bezprawnie to panowanie osiągnął, obawiał się więc, aby b) mu go który z synów podobnym sposobem nie wydarł; i dla tego pożerał wszystkie swoje dzieci na świat wydane. Ale małżonka Saturna Rea uratowała trzech synów: Jowisza, Neptuna i Plutona; którzy odebrali oycu panowanie świata, i tak ie między sobą podzielili, iżby Jowisz rządził niebem i ziemią, Neptun wodami, a Pluto królestwem piekła. = Wygnany z nieba Saturn uciekł do Italii i tam królował. On zmienił grube obcyaie mieszkańców Italii, nauczył ich uprawiać grunta i siać zboże. Z tych dobrodzieystw poznali Italowie Boga i zaczęli mu stawiać świątynie, i na cześć iego odprawiali corocznie igrzyska zwane Saturnalia. = Wymień nam imiona i innych bożków rzymskich. = Dam ci książkę, w której są spisane imiona bożków starożytnych i ich czyny; będziesz więc mógł dowiedzieć się, jeżeli chcesz. Tym czasem nie wielu słowami wam opowiem o tych bożkach i boginiach, których uważano za nayprzedniejszych ze wszystkich, i zwano bogami wyższego rzędu (dii majorum gentium). Uważaycie więc, a co usłyszycie, staraycie się zachować w pamięci, abym nie na próżno sobie pracę zadawał i czas trawił. = Z wielkiey liczby małżonek Jowisza nayślawniejsza była Juno, którą zwano królową nieba i ziemi. Ta wydała na świat Marsa, boga wojny, i Wulkana, nayszpetniejszego ze wszystkich bogów; który zrzucony z Nieba założył kuźnię na górze Etnie, i z Cyklopami, czeladzią swoją, bogom kuł tarcze i broń. = Latona wydała Jowiczowi Apollina i Dyanę, a Maia Merkuryusza. = Appollo zawsze pozostał chłopcem, Dyana zawsze panną. Tamten był naczelnikiem muz dziesięciu, a ta gromady Nimf. Oboie byli doskonali w sztuce strzelania, i ztąd ich oboie malują uzbroionych łukami. = Merkuryusz pełnił powinność posłańca bogów, tak iak Iryda posłanki bogiń. Merkuryusz miał do nóg i do szyszaka przyprawione skrzydła, aby i idąc pieszo i lecąc po powietrzu szybko wykonywał rozkazy oycia. = Dziwnym sposobem Minerwa czyli Pallas wzięła początek bez oycia i matki. Gdy Jowiszowi dokuczał bardzo gwałtowny ból głowy, kazał przyiść do siebie Wulkanowi z narzę-

dziami żelaznymi i otworzyć sobie głowę; co gdy się stało, c) wyskoczyła z mózgu niewiasta uzbrojona szyszkami, tarczą i dzidą, zwyczajem wojowników: dla tego ją uważano za boginią wojny, a razem mądrości, ponieważ się urodziła z mózgu, który jest siedliskiem rozumu. = Nayszpętniejszy ze wszystkich Wulkan miał najpiękniejszą ze wszystkich bogiń żonę, Wenere; która także dziwnym sposobem powstała, iak podają wierszopisowie, z piany morskiej. = Cerera najwięcej dobrodzieystwami swemi przysłużyła się rodzaiovi ludzkiemu; albowiem iak Saturn Italów, tak ona Sycyliczyków nauczyla orać ziemię, siać zboże i używać go do iadła. = Na ołtarzu bogini Westy utrzymywały d) dziewice rzymskie, zwane Westalkami, wieczny ogień. = Te bóstwa i wiele innych czcili dawni Grecy i Rzymianie; do nich zasęłali swoje modły. Ale wy młodzieńcy, którzy iesteście uczestnikami lepszej i zbawienniejszej nauki, czcicie tego jedyne-go Boga, od którego niebo, ziemia, słońce, księżyc, ludzie, i wszystko do ich użycia jest stworzone; iego proście, aby wam dał mądrość i chotę.

- a) Do przeczytania wyrazi się w łacinie przez Partic. fut. passivi zgodzone z Rzeczownikiem *epistolam*, b) aby nie: *ne*. c) quo facto. d) *alo,alui, altum, alere*.

XII.

Przykłady na Deponentia, Słowa nieforemne, ulomne i nieosobiste. (§. 48. 5; §. 67—79).

Pytania.

1. Na co trzeba szczególnież zważać w używaniu Słów Deponentia?
2. Co są Słowa nieforemne, i które to są?
3. Co uważać mamy o Słowie *fieri* pod względem iego znaczenia? i iaki ztąd wypada wniosek uczynić na używanie iego form podwójnych; iak np. *luffinit. futuri*?
4. Jak się odmieniają złożone z *facio*?
5. Co są Słowa ulomne, i które to są?
6. Co jest Słowo nieosobiste?
7. Czy Słów osobistych można także używać nieosobistbie? czy wszystkich? i iak sobie w tym razie postąpić trzeba?

Przykłądy. Nie wzgardziliście a) moją powieścią o bożkach starożytnych narodów; aleście się dziwili głupstwu nayoświeceńszych ludów, które czciły tak niedorzeczne bóstwa. Teraz, jeżeli zechcecie, opowiem (t.i. będę opowiadał) wam nieco o powstaniu państwa rzymskiego; i nie będzie mi żal, iak mniemam, fatygi; cóżby się bowiem wam chciwym nauki bardziey mogło podobać? Będę się zaś starał iak naykróćey rzecz wyłożyć, abym się nie zdawał chcieć chlepieć moją umiejętnością, lecz tylko wam dogodzić i w was wzbudzić chęć do czytania; co jeżeli mi się uda dokazać (lac. *osiągnąć, assequor*), niewypowiedzianie się cieszyć będę. Przystępuję b) więc do rzeczy; ale was proszę, abyście mnie uważnie słuchali, a nie przeszkadzali mówiącemu. Gdy skończę, będzie wolno zapytać, c) a ia, ile będę pamiętał, odpowiem; iuż bowiem niektóre rzeczy zapomniałem. Czy przyrzekacie d) mi to? nie zacznę bowiem wprzód, nim mi przyrzeczecie. d) Kiedyście przyrzekli, d) zaczynam. = Prokas król Alby długiey, który żył około roku 782 przed Chrystusem, miał dwóch synów, Numitora i Amuliusza. Gdy Prokas umarł, e) Numitor, że był starszy wiekiem, obiał panowanie zmarłego oycy. Ale niesprawiedliwy, a chciwy panowania Amuliusz nie mógł tego znieść, że brat sam panował; użył więc podstępny i gwałtu, aby go wyzuc z panowania; które gdy osiągnął f), zamordował Numitora córkę, która była porodziła g) bliźnięta; chłopców zaś wrzucił w Tyber. = Czy pamiętacie to, co wam powiedziałem o Tybrze? Dobrze. Daley więc rzecz prowadzić h) będę. = Wilczyca, która właśnie przechadzała i) się po górach, gdy spostrzegła k) dzieci nagie pozbawione l) wszelkiej pomocy ludzkiej, ulitowała się nad niemi, i z szedlszy z góry przytknęła im wymiona do ust. = Trafiło się zaś, iż właśnie w tym czasie wracał m) do domu koło brzegu, do którego woda przyniosła (była) owe dzieci, królewski pasterz, imieniem Faustulus, który był ze świtem wyszedł n) z domu z trzodą. Ten, chociaż się iuż zmierzchało i deszcz gwałtowny padał, spostrzegł przy świetle błyskawicy wilka; któremu się iskrzyły oczy. = „Ta bestya czatuie o) na moię trzodę”, rzekł, i zaraz szybkim pędem pobiegł ku zwierzęciu, aby ie palką w łeb uderzyć. p).

Już przybiegłszy *g)* na miejsce, pałkę do góry podniesioną spuścić miał na głowę zwierza, gdy nagle z nie-
zmiernym trzaskiem wpośród chmur błyskawica wy-
pada i przestraszonemu pasterzowi odkrywa wilczyę
wymionami swemi karmiącą i strzegącą od nawalnicę
chłopczaków. — Chciał powtórnie podnieść pałkę
w górę, którą był opuścił ze strachu; lecz w téj sa-
mej chwili *r)* zdawało mu się że słyszy (po łac. z da-
wał się sobie słyszeć) te słowa: „Stój *s)* okru-
tny! nie wstydzę cię zabijać zwierze litościwsze od
ludzi? Wilczyca się ulitowała nad dziećmi, które
człowiek zgubić chciał.“ Słyszał w istocie Faustulus
te słowa, ale jego własnymi ustami wydane. *t)* Poznał
bowiem zaraz Numitora dzieci, i wstydził się swego
zamiaru. — Nie lepięży jest, rzekł, zanieść dzieci
do domu, oddadź żonie, aby je żywiła i chowała? Tak
się stało; zaniósł je do domu, oddał żonie, aby miała o
nich staranie.

- a)* aspernor, natus sum, ari.
b) aggredior, essus sum, edi aliquid. *c)* percontor I. alicui vidi.
d) polliceor, icitus sum, cieri. *e)* Plusquam. Conjunct.
f) assequor, quutus sum, assequi aliquid; albo potior, tutus sum, iri,
aliqua re. Będzie zaś Plusqu. Conj.
g) entor, ixus (issus) sum, entii.
h) Dalej prowadzić, persequor, quutus sum, sequi aliquid.
i) vagor I. *h)* conspicio. I. — Plusqu. Conj.
j) indigus, a, um; lub indigens alicujus rei.
m) revertor, rsus sum, rti. *n)* egredior, essus sum, edi.
o) insidior I. alicui.
p) uderzyć kogo w łeb, ferire caput alicujus.
q) Jamque delatus in locum.
r) eodem temporis momento.
s) Sine (Imperat: od sino, sivi, situm, sinere — właści-
wie pozwól, day pokby.)
t) profero, tūli, latum, ferre.

XIII.

Przykłady na rząd Przyimków (§. 86—90; dodadź
§. 170 i 177).

P y t a n i a.

1. Którymi Przypadkami rządzą łacińskie Przyimki?
2. Czy zawsze jednym tylko Przypadkiem rządzą ka-
żdy Przyimek?
3. Co trzeba uważać o *a*, *e*; *ab*, *ex* i *abs*?

4. Czy Przyimki kładące się z różnemi Przypadkami
mogą się z niemi używać bez różnicy?

5. Co za osobliwość spostrzegamy w *ante* i *post*?

6. Czy się czasem Przyimki nie łączą z Słowem?

P r z y k ł a d y.

Twój obraz przyiacielu stoi *a)* mi zawsze przed *b)*
oczyma. — Dla *c)* enoty bardzię kochamy ludzi niż
dla nauki; dla téj więc przyczyny bardzię się o cnotę
jak naukę starać *) potrzeba. — Parys prawie w *d)* o-
czach całej Grecji porwał Helenę, żonę króla Laca-
demonńczyków: o *e)* które porwanie Grecy przedsię-
wzięli wyprawę przeciw Trojanom. — Cycero nad *f)*
innych w Rzymie wymową celował. — Zwycięstwo
Milcyadesa pod *g)* Maratonem mniey sławne jest, niż
klęska Spartanów poniesiona przy *g)* Termopilach. —
Pod *g)* miastem Gaetą i przy *g)* lukryńskiem jeziorze,
które było w Kampanii blisko *h)* miasta Baie, muszle
zbierano. — Miasto zaś Baie leżało przy *g)* odnóże
neapolitański między Mizenum i Puteoli. — Cesarz
Augustus, od którego imienia obywatele rzymscy mie-
siąc nazwali, i na *i)* pamiątkę kościoły i posagi wysta-
wili, połączył jezioro lukryńskie z awernskim i utwo-
rzył port iulijski. — Cycero potrafił swoją wymową
umysły ludzkie podług *i)* swojej woli poruszać. —
Virgiliusz na *i)* wzór Iliady i Odysei Homera ułożył
swoją Eneidę: na *i)* ten sam sposób wielu także innych
poetów pisali poemata bohaterkie. — Anibal naybar-
dzię pobit Rzymian nad *g)* rzeką Tessino, potem przy
jeziorze trazyneńskim i pod Kannami; ale jego Scypio
zwyciężył pod Zama. — Wojnę tę opisał, oprócz *k)*
wielu innych, Liviusz: lecz jego dzieła nie
mam teraz pod *i)* ręką. — Często liczba poległych
w bitwie nad *l)* miarę bywa od jednych powiększana,
od drugih zmniejszana. — Kto nad *l)* miarę jest
szczodrym, rozrzućnym raczy jest niż hojnym. —
Wygnańcy rzymscy musieli uciekać zewnątrz *m)* gra-
nic państwa rzymskiego; tym zaś, których relegowa-
no, za *n)* to miejsce, na które byli wygnani, ruszyć
się nie było wolno. — Warszawa leży nad *g)* Wisłą,
a za *p)* Wisłą Praga. — Dawna Hiszpania dzieliła się
na dwie części. Ta, co leży z téj strony *o)* Ebro,
nazywała się tąstronną, leżąca z tamtéj strony *p)* tam-

tostronną. = Ludy z tamtéj strony Alp mieszkające, nazywano zaalpińskimi, a z téj strony Alp przedalpińskimi. = Podobnie narody za Renem mieszkające zwali Rzymianie zarenńskimi, a ludy kray z téj strony Renu zamieszkujące, przedrenńskimi; ale nie używali wyrazu nadrenńskie o tych, które nad Renem mieszkaly. = Obchodzący żałobę rozpuszczony włos niedbale koło q) głowy zarzucali. = Pompeiusz miewał zawsze koło siebie liczne grono przyjaciół. = Rzymianie koło ósméj godziny dnia, która u nas jest druga po południową, wracali z forum. = Ariowistus koło obozu Cezara wojsko przeprowadził i na r) dwa tysiące kroków za s) nim obóz założył. = Według t) praw przyrodzenia ludzie wzajemnie ratować się powinni, a nie zabijać. = Pompeiusz wdluż t) rzeki porozstawiał strażę, aby Cezar z swemi okrętami przepłynąć nie mógł u). = Po t) Bogu ludzie ludziom naybardziej użytecznymi być mogą. = Po oycu tobie naywięcej jestem winien. = Naywyższym urzędnikiem w Rzymie był Konsul, a po Konsulu Pretor.

a) Versari (Deponens intransit.) b) ante, ob. c) propter; a przy wyrażaniu celu także ob. *) przez studere z przyp. 3. d) ante; lub in z 6. przyp. e) ob; zob. wyżej c. f) ante, prae. g) ad; przy rzekach i miastach także, apud. h) prope; albo non procul a. i) ad. k) praeter. l) supra, ultra; a przy miarach także praeter. m) extra, n) ultra, które w znaczeniu za tém się różni od trans, że trans zawsze łączy w sobie wyobrażenie przeyscia przez ten przedmiot, do którego ten Przyimek należy, zaś ultra sama odległość oznacza względem tego przedmiotu; np. ten dom leży za (trans) Wisłą, t. i. do tego domu chce się dostać, przebyć trzeba Wisłę — zaś, Ariowistus założył obóz za Cezarem, za miastem i t. p. będzie ultra Caesarem, ultra urbem t. i. w większej odległości niż był Cezar, niż jest miasto. o) cis, czasem citra. p) trans zob. n. q) circa lub circū, bez różnicy się używają; podobnie iak przy oznaczeniach czasu i ilości circa lub circiter, z których iednak ostatnie częściej jest Przysłówkiem: ale koło w znaczeniu (nie naokoło, lecz) mimo tłumaczy się przez praeter. r) a; albo iepię sam 6. przypadek bez Przyimka. s) zob. wyżej n. t) secundum. u) nie z Imperfect. Conj.

Dalsze przykłady. X

Wyspa Farus leżała przeciw a) miastu Alexandryi. = Nierozsądnego człowieka jest cechą, przeciw-

ko a) prawdzie walczyć. = Chociażby się co przeciw zwyczajowi wydarzyło, przeciwko naturze nie się wydarzyć nie może. = Kurcyusz niektóre rzeczy o Alexandrze podał przeciw prawdzie. = Xenofon dzieło swoje o wychowaniu Cyrusa napisał nie podług b) historycznéj prawdy; lecz chciał podać wzór dokładnego rządu monarchicznego, to jest takiego, gdzie władza naywyższa jest w ręku c) iednego. = Nasza przychylnosc ku d) przyjacielom ich ku nam przychylnosci w równéj mierze e) odpowiadać powinna. = Po bitwie rozproszyli się żołnierze po f) wsiach i miasteczkach, i gościnnie po domach przyjeźci byli iak zwycięzcy, nie iak pobici i rozeznani. = Łaziłem g) po całym mieście, a nigdzie nie mogłem go znaleźć. = Gdy w mieście obleżoném na żywności zbywać zaczęło h), oddalano wszystkich, którzy dla i) wieku lub zdrowia broni nosić nie mogli. = Co kto przez żart utrzymuje, bez k) żartu często sam temu nie wierzy. = Proszę cię na f) miłość oycy mego ku d) tobie, abys mi życie darował l); i przysięgam na f) Boga nieśmiertelnego i na wszystkie świętości, że się nie okaże niewdzięcznym m). = Tarkwiniusz na n) tronie siedząc przed o) senatem p), senatorów przez woźnego do q) króla do q) senatu p) zwołać r) kazał. = Na s) wczorayszym obchodzie damy siedząc t) przed o) kościołami, zbierały składkę dla o) żołnierzy, którzy walcząc i) za o) kray kalekami się stali; a z przechodzących każdy dawał według o) możności. = W mieście N. mieszka kilku zagranicznych u), którzy, chociaż obywatelami nie są, za o) obywatelów się udają. Brat mi to napisał za o) rzecz pewną i wybadaną; a na o) dowód przytoczył Piotra A. = Dawniéj chowano umarłych koło kościołów, teraz nawet wewnątrz w) murów miasta chować nie wolno, ale za x) miastem. = Nie dobrzy są ci obywatele, którzy tylko z y) bojaźni prawa nie grzeszą. = W Rzymie obierał lud najwyższych urzędników stósownie do z) praw. = Zwierzęta żyją iedne aa) na bb) ziemi, drugie pod cc) ziemią, inne nad ziemią. = Rzymianie widzieli z Kapitolium Gallów pędzących zdobycz przed dd) sobą. = Konsulowie wychodząc na forum wysłali przed sobą liktorów. = Od dd) łez i boleści ani pisać ani mówić nie mogłem. = Dla dd) licznych zatrudnień do was przybyć nie będę mógł. = Od dd) mnóstwa strzał słońca

nie będziecie widzieć. = On w porównaniu *ee*) z sobą wszystkich za małych uważa. = Dobrzy obywatele majątki i życie swoje za nie uważają *ff*) dla *gg*) całości oyczyzny. = Kampaniękowie Rzymem samym gardzili w porównaniu ze swoją Kapuą. = Nieprzyjaciele przedarli się przez *hh*) nasze szyki, i przeszli koło obozu pod miastem założonego. = Nasi puszczali na *ii*) nich pociski z miasta, lecz te nad *kk*) ich głowami ulatując *l*) utykały w ziemi. = Potem przyszli pod *ll*) górę i zaczęli odpoczywać po *mm*) fadydze i utrudzeniu w *nn*) zamiarze, iżby pokrzepiwszy się po *mm*) pracy weyść *oo*) na górę i na miasto uderzyć *pp*). = Ale nasi szybko wyszedłszy *qq*) z *rr*) miasta, na *ss*) stojących pod *cc*) górą niezmiernie mnóstwo strzał puszczili, i zadając rany na *tt*) rany przymusili tył podadzić *uu*). = Nieprzyjaciele, którym oprócz *ww*) pocisków i fatyga dokuczała i głód i obawa ze strony *xx*) drugiego wojska, gdy przeszło *tt*) 500 ludzi stracili, a nasi mniej niż *yy*) dziesiątą część téj liczby, poddali się. = To zwycięstwo korzystnem było krajowi bardziej niż *zz*) inne, bo po *aaa*) niem zaraz pokój nastąpił. = Cezar często zaraz po *mm*) marszu na nieprzyjaciela zwykł był uderzać.

a) contra; adversus; a w znaczeniu naprzeciwko także e regione z przyp. 2; ale kiedy przeciw znaczy tylko tyle co nie podług; wyraża się przez praeter; praeter consuetudinem, morem, naturam cet. b) non ad, albo praeter. c) po łac. przy, penes. d) erga, adversus, in. e) pater aequaliterque. f) per. g) jeżeli łączyć przetłumaczy się przez perreptare, nie potrzeba po tłumaczyć wcale, bo per zawarte już jest w Słowie. Zob. §. 170 i 177. h) w łac. żywność zbywać zaczęła (Imperf. Conj. od coepi). i) ob, propter, także per, które w tém wyrażeniu nayeściej się używa. k) extra. l) parcere vitae alicuius (będzie zaś Conjunct. Imperfect. dla ut). m) non ingratum me praebere (będzie Accus. c. Infin.). n) in z przyp. 6; albo wzięwszy Słowo insideo opuści się Przyimek, ale będzie stał przyp. 3. o) pro. p) curia; bo tu się rozumie dom radny. q) do z osobą jest zawsze ad, z rzeczą in; i tylko wtenczas ad, kiedy się przez do sam kierunek wyraża; t. i. kiedy do tyle znaczy, co ku. r) Infin. passivi. s) in. t) Imiesłów ten będzie w liczbie mnogiej, bo należy do Rzeczownika liczby mnogiej. u) po łac. kilku zagranicznymi mieszkańcami; podług wyżej VI. I. b. w) intra. x) i. e. zewnątrz, extra. y) propter; albo causa położyć po drugim przyp. adku Rzeczownika; można też bez Przyimka położyć

sam przyp. 6. (przyczynowy; Ablat. causae s. causalis) z) t. i. podług secundum, juxta. aa) iedne — drugie — inne; alia — alia — alia. bb) in. cc) sub, a nad, super. dd) prae; — a gdzie znaczy dla, także propter. ee) także się wyraża przez prae. ff) nihil ducere aliquid. gg) t. i. w porównaniu z c., prae. hh) nie położy się per wcale dla Słowa perumpere. ii) in. kk) super. ll) sub; albo użyć Słowa subire bez Przyimka. mm) ex. nn) eo consilio bez Przyimka. oo) ascendere bez Przyimka; — ale będzie w łacinie nie Infinitivus, lecz Conjunct. Imperf. dla ut. pp) adoriri, invadere, aggredi, oppugnare (za adgredi, obpugnare — będzie także Imperf. Conj.). qq) egrēdi. rr) nie położy się ex, ale sam Ablat. dla egrēdi. ss) in. tt) supra. uu) erga (plurale od tergum) dare. ww) super; bo tu jest tyle co pociski, a nadto jeszcze. xx) ze strony przez a, ab. yy) mniej niż, infra. zz) w łac. nad inne, supra. aaa) post; ale przy Słowie sequi zazwyczaj się opuszcza i sam czwarty przyp. stoi.

Inne przykłady.

3.

Chłopcy owe, o a) których wam przed kilku dniami mówiłem, nazwane Romulus i Remus, z b) początku od wilczycy, a później od żony Faustula, w której domu dotąd (były) zostawały, żywione, dorastały pomiędzy c) pasterzami; i celowały nad innych rozumem, a nade wszystko odwagą; szczególniej Romulus, który też dla owych nadzwyczajnych przymiotów ciała i duszy od pasterzy królem był obrany. = Gdy doszli *) do dojrzałego wieku, złączyli się z gromadą pasterzy, zabierali łupy z d) pól Numitora. Wysłał więc Numitor przeciw nim żołnierzy; których część mała stanęła na górze, druga za e) górą; trzecia blisko f) pola, na którym pasterze zwykli byli rabować, w krzakach się ukryła. = Romulus gardząc małą liczbą stojących na górze, ze swoimi na pole wchodzi g), zabiera trzode, i pędząc przed sobą zaczyna wracać do domu; gdy oto nagle iedni z a) góry zbiegają, drudzy z d) krzaków wyszedłszy na h) niego napadają i); a po niejakim czasie i ci, którzy byli za górą potajemnie stanęli, gotowi na k) skinięcie wodza, z tyłu się pokazują. = Otoczeni ze l) wszech stron pasterze nie ośmielili się iść naprzeciw nieprzyjacielowi; ale z bojaźni broni, jaką m) z sobą mieli, rzucać i po polu rozbiegać się zaczęli. = Schwytani od żołnierzy wszyscy się w ich moc dostali. Remus także wypadł w ich ręce; ale Romulus stó-

sownie do n) wielkości niebezpieczeństwa i nieustraszo-
ności umysłu odważnie walcząc, wyrwał się z tłumu
i uniknął niebezpieczeństwa. = Remusa zaprowa-
dzono do Numitora; który gdy przed o) nim stanął,
Numitor czyli to z podobieństwa twarzy wnosząc,
czyli powodowany wrodzoną miłością rodziców ku
dzieciom, do p) niego łagodnie przemówił, wypytu-
jąc się go, z iakiego q) oycą się urodził, r) od kogo(by)
był wychowany; kazał potem przyśiść do siebie Fau-
stulowi; s) a porównyując to, co od niego był słyszał,
z tém, co sam wiedział o wyrzuceniu chłopców; gdy
i czasy się zgadzały (miał t) bowiem w ten czas Remus
koło 19 lat); uznał go swoim wnukiem i postanowił
zemścić się za u) krzywdę od brata sobie, córce i wnu-
kom wyrządzoną. = Zgromadził w domu swoim po-
mimo wiedzy w) brata dosyć znaczną liczbę żołnierzy;
i wnukom zalecił, aby iak największą x) gromadę pa-
sterzy zebrali. = Oni palając nie mniejszą nienawi-
ścią ku y) Amuliuszowi iak miłością ku dziadkowi,
chętnie go usłuchali. Porozsędzali pasterzy po z) przy-
jaciółach i towarzyszach swoich aż za Tyber, aby się
poschodzili aa) zbrojni; i w bb) krótkim czasie blisko
cc) 500 zbrojnych zebrali. = W dniu wyznaczonym
prowadzi Romulus swoje woysko ku dd) miastu; przy
ee) bramie zostawia Remusa z częścią woyska, resztę
prowadzi koło murów i drugą bramą do miasta wpa-
da. = Amuliusz szybko swoich zwołał; i na nie-
przyjaciela wiedzie; walczą oba woyska mężnie, wą-
tpliwe jest zwycięstwo; woysko bowiem Amuliusza
nie tylko liczniejsze było, ale i wyćwiczone w broni,
i oprócz ff) pik miało miecze i ogromne tarcze; iednak-
że gdy Numitor ze swoim orszakiem przybył równie
dobrze uzbrojonym i z b) tyłu na nieprzyjaciela ude-
rzył, zwątpił o zwycięstwo; a gdy nie mógł aa) schro-
nić się do h) zamku, za najlepsze (łac. najlepszym)
być uważał, wyjść z miasta. = Ale nie gg) był i za
hh) miastem szczęśliwszym niż w mieście ii). Wy-
szedłszy bowiem z kk) bramy powitany był od świe-
żego woyska Remusa i przymuszonym stoczyć nową
bitwę pod miastem; w której poległ odnosząc nale-
żną karę za krewnobójstwo (po łac. Genit.). =
Numitor wybudował synom miasto nad brzegami Tybru,
które od imienia Romulusa, Rzymem było nazwane.

a) de. b) a, ab. c) inter. *) Plusquam, Coniunct. d) e, ex
e) post, pone. f) prope. g) tu descendere. h) in. i)
łac. napad czynią. A) ad. l) łac. z każdej strony (ex, om-
nis, pars); albo przez undique (zewsząd) m) po łac. któ-
rą, i tak wszędzie, gdzie iaki stoi w znaczeniu który.
n) pro. o) t. i. w obliczu jego, coram. p) Przyimek ad
tuż jest zawarty w Słowie adloqui (adloqui). q) zob. wyżey
m) r) to i następujące Słowo będzie stać w trybie łączącym,
a Przyimek z nie wyrazi się. s) Accusativ. t) Plusquam.
Słowa nascor, a lata w przyp. 4. u) ob. w) pomimo
wiedzy, clam. x) po łac. iakby największą mogli (Conj.
Imperf.), podobnie iak Słowo zebrali. y) erga używa
się zazwyczaj w przychylnym znaczeniu, w przeciwnym kła-
dzie się contra; zaś: adversus, in, w obydwóch zna-
czeniach się kładą. z) circum. aa) Imperfect. Coniunct.
bb) zob. wyżey VI. 2. b. cc) ad, circiter, prope. dd) ad.
ee) ad, apud, iuxta. ff) praeter. gg) nie i (równie iak
i nie) wyraża się przez neque. hh) t. i. zewnątrz m.,
extra. ii) dodadź w łacinie był (Plusquamperf.). kk) Przy-
imek ten tuż jest w Słowie egrēdi.

XIV.

O używaniu Spójników, Przysłówek i Wykrzy-
kników. Gram. §. 91—93.

D o d a t e k

uzupełniający prawidła wyłożone w Gramatyce.

1. Et, ac, que z negacją czy to wyrażnie stojącą
czy w iakim wyrazie zawartą (nemo, nullus, nun-
quam, nihil, cet. = non quisquam, non ullus,
non unquam, non quidquam etc.) zamienia się na
nec lub neque; które przeto stojąc raz po łacinie
znaczy po polsku i nie, a nie, a powtórzone dwa
razy, ani. Zostaie iednak et non, gdy znaczy a nie
= nie zaś. — Przez et tłumaczymy często polskie
i także, np.: non errasti mater, nam et hic Alexan-
der est. Non modo Romae sed et apud exteras
nationes (ale i zagranicą także). Nie tylko, lecz
także, gdzie się po polsku da zastąpić przez i—i
tłumaczą Łaciniacy przez et-et; et-que; que-et;
rzadko przez que-que, i tylko przyczepiając oby-
dwa do Zaimka qui: z nagacją więc będzie neque
— neque; et-neque; neque-et i t. d.
2. etiam z negacją zamienia się podobnie na neque;
ale gdy etiam znaczy po polsku nawet, na ne quidem

(ani-nawet); biorąc w środek wyraz najważniejszy.

3. *Sive* raz używa się przy podwójnym wymienianiu tego samego przedmiotu; np. *Pallas sive Minerva* (t. i. *Pallas*, quae eadem *Minerva* appellatur): *otium tuum sive desidia* (t. i. *quae etiam desidia appellari potest*); dwojako kładzie się za nasze czyli to, czyli to: lub czy-czy nie pytające; np.: *Illo loco lubentissime soleo uti, sive quid cogito, sive lego, aut scribo.* — i łączy w tém znaczeniu przedmioty, z których gdy jeden przypuścimy, drugi być nie może; iak *cogito* i *lego*. — Podobnie przedmioty nie mogące się razem znajdować, łączy *aut-aut*, lecz w znaczeniu albo-albo. *Illo loco lubentissime uti soleo, quum aut scribo aliquid aut cogito.* — Tłumaczy się zaś albo-albo (czyli to-czyli to) przez *vel-vel*, gdy łączy przedmioty mogące być razem: *Tiberonis ego gloriae faveo vel propter propinquam cognationem, vel quod ejus ingenio delector, vel quod existimo, ejus laudem etiam ad meum fructum redundare.*
4. Raz — drugi raz (dopiero-jużci) tłumaczymy przez *modo-modo*; *nunc-nunc*; *modo ait modo negat*; *modo hoc vult-modo illud*; — *nunc huc venit nunc illuc*. — szczególniej przez *cum-tum* w znaczeniu *i-i*, a czasem *iak-tak* i; dodając ostatniemu *etiam* lub *praecipue* (iak-tak szczególniej, osobliwie) dla wzniesienia drugiego przedmiotu. *Cum doctus est pater illius, tum etiam liberalis* (i uczony — i ludzki — albo iak uczony — tak też i ludzki). *Cum ingenio valet tum* (praecipue, etiam) auctoritate. *Fortuna cum reliquis in rebus tum praecipue in bello plurimum potest.* — Tłumaczy się nareszcie przez *alias-alias*; gdy tyle znaczy co: w jednym czasie, w drugim czasie albo czasem w jednym miejscu w drugim miejscu. *Aduatuci quum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent, pace facta, in Gallia, quae Belgica appellatur, locum sibi domicilio elegerunt.* — *Non omni loco idem de me sentit; alias laudat, alias imprecatur facta mea.*
5. *Chyba* (wyiawszy): gdyby nie, i iak tylko — gdy poprzedza negacya, tłumaczy się przez *nisi*; *chyba* (jeżeli że), przez *nisi si*; *chyba* (to) że, lub wy-

iąwszy to że, *nisi quod*; *chyba* (to) iżby, *nisi ut* —; jeżeli tylko nie i. *chyba że może*, p. *nisi forte*, *nisi tamen*: z resztą kładzie się za *si non*, *nisi*, oprócz w znaczeniach wymienionych jeszcze wszędzie, gdzie po polsku dadzą się zdania wyrazić p. *jeżeli nie-to...* *Memoria minuitur, nisi eam exerceas.* Jeżeli nie będziemy ćwiczyć pamięci, to osłabnie.

Ale kładzie się *si non*: a) w wyraźnych przeciwstawieniach, czyli one w Słowach czy w Predykacjach zachodzą. *Si erunt in officio amici, pecunia non deerit; si non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris.* *Magnus ille orator est, si non maximus.* — Lecz zamiast *si non* z powtórzeniem Słowa można położyć *si minus*, *sin secus*. *Senatus consultum si erit factum, scribes ad me; sin minus* (zam. *si non erit factum*), *rem tamen conficies.* b) Przy Słowie, gdzie po polsku ma stać jeżeli nie, to przynajmniej — stoi podobnie *si non* (lecz także *si minus*), a potem następuje *at* (albo *saltem*, *certe*, *tamen*; także razem *at tamen*, *at certe*, *at saltem*). *Perfectionis laudem si non assequimur, at, quid deceat, videmus.*

Uwaga. Jako w polskiem po *jeżeli* opuszcza się zaś, i jest tylko domysłne, tak i w łacinie za *si vero*, *sin autem* może się *sin* samo położyć. *Si falsus est nuncius, non est, quod commovear; sin verus, ne sic quidem animo cadam.*

Pytania.

1. Jakie są znaczenia Spójników?
2. Co trzeba uważać o Spójnikach pod względem miejsca, iakie w zdaniu zajmować powinny?
3. Na co się zamienia *et* gdy po niem następuje wyraz przeczący? podobnie co się robi w takim razie z *etiam*?
4. Czém się różni *aut-aut* od *vel-vel*? i kiedy się używa *sive*?
5. Kiedy się *si non* zamienia na *nisi*? (Porównaj Gr. §. 245. 3.).

Przykłady.

Pobożność i cnota nie tylko w przeciwnościach a) pociechę przynoszą i uspokojenie; lecz i w szczęściu

b) zbawienne są człowiekowi. Jeżeli ci zbywa na cnotcie, ani bogactwa ani zaszczyty cię szczęśliwym nie uczynią. = Młodzieńcy rzymscy i r) umysł swój kształcili i ćwiczeń ciała nie c) zaniedbywali; wy zaś i o umysł nie dbacie i siły ciała miękkością wycieńzczacie. = Wszystkom tak zrobił, iakęś d) rozkazał; czym e) więc zasłużył na karę? = W życie ludzi iak d) w zwierciadło patrzeć możemy. = Temistokles nie byłby się oddał cnotcie, gdyby będąc młodzieńcem (po łac. gdy był młody) nie był od oycy wydziedziczony. = Wiadomości się twoje mnożą, gdyby tylko f) pilność chciała się powiększyć. = Oświecenie każdemu jest potrzebne, bogatemu czy ubogiemu (albo o równie g) bogatemu iak g) ubogiemu, albo czyli bogatym jest — łac. *Conjunctiv.* — czyli ubogim). = Bóg niczego nie potrzebuje; i dla tego ludzie im mniej h) rzeczy do życia potrzebują, tem podobniejszymi są Bogu. = Staraj się o cnotę, albowiem cnota sama szczęśliwym uczynić może. = Ja cię możnym nazywam, nie dla tego, żeś i) wielu nieprzyjaciół pokonał i w wielu bitwach zwycięstwo odniósł; lecz dla tego, żeś iako k) zwycięzca gniew pohamował i ze zwycięzonymi nie obszedł się okrutnie. = Nieprzyjacielem spodziewali się pomyślnego wypadku bitwy, ponieważ l) mnóstwo naszych padających widzieli; lecz chociaż się naszych liczba tak znacznie m) zmniejszyła, mężstwem iednakże zwyciężyli. = Chciałbym, iżby się pokój mógł utrzymać, jeżeli (zaś) inaczej wypadnie, będziemy bronić dobrej sprawy. = Tak niegdyś mówił Cyncero do zbrodniczego Katyliny: wyidź z miasta, Katylino, i weź mi tę boiaźń; jeżeli jest słuszną, abym nie był pognębionym; jeżeli (zaś) próżna, abym się przestał obawiać. = Maryuszowi, gdy wygnany z Rzymu do Afryki przybył, rozkazał przez pacholka n) Sextius, który tą prowincją iako k) Propretor zarządzał, natychmiast się oddać, jeżeliby nie chciał, aby z nim iako o) wygnańcem sobie postąpił. = Do nikogo dłuższych listów nie piszę, iak do Ciebie; chyba że (wyjawszy jeżeli f) sama rzecz obszerniejszego wykładu wymaga. = Z bratem moim we wszystkiem się zgadzam, wyjawszy (to) q) że względem życia wiejskiego innego iestem zdania. = Nic innego sobie od Ciebie nie życzę, iak tylko (to), abyś r) mnie kochał tak iak ja ciebie

kocham. = Jeżeli sam przyiechać nie możesz, przysły przyнайmiń brata. Wszakże jeżeli sam nie przybędziesz, i iemu przyiechać nie dasz, s) będę cię uważał za rozniewanego. Dla czego byś się zaś miał*) na mnie rozniewać, nie widzę; chyba że może t) to cię obraziło, iżem zaproszony nie przybył na pogrzeb twego oycy, wstrzymany chorobą stryia. = Nie może być przyiaźń stała, jeżeli przyiaciół nie kochamy iak siebie (łac. *nas*) samych. = Którego człowieka mowa bardziy wam się podoba, tego, co obrażony rzekł: umrę, jeżeli się nie zemszczę nad tobą; czy tego, co odpowiedział: a ja umrę, jeżeli cię do tego nie przywiode, abyś przebaczył urazę, poprzestał gniewu, i kochał mnie, iak dawniay. = O nic cię nie proszę, iak tylko u) abyś się na mnie nie gniewał. = Niczem Achilles nie był wyższym od Hektora, iak tylko siłami ciała i potężną Bogów pomocą. = Nigdy ludzie nie walczyli z Bogami; chyba że p) poetyckie bayki Homera za prawdziwe uważać będziemy. = Dyonizyzus dał się powodować radą Dyona, wyjawszy kiedy p) przeważającą namiętność w drogę mu weszła. = Wstydzichym się musiał tego postępku, gdyby mnie nie uniewinniał wiek młody. = Idźże sobie precz, jeżeli nie chcesz, abym użył gwałtu w). = Rozum i mowa kojarzy między sobą ludzi; i żadną x) rzeczą bardziy nie różnimy się od zwierząt. = Wszędzie cię szukałem, a nigdzie nie mogłem znaleźć. = Nigdy Atticus nikogo nie pozywał, i nigdy też od nikogo nie był w sądzie zaskarżonym. = Uciechy rolników i w starości nie doznają przeszkody, i naybardziy zbliżają się do życia mędrca. = Nie obawiali się Gallowie niczego, przeto że i obóz ich nie był daleko, i bagno ciągle przeszkodą było Rzymianom. = Powiedz mi, czy y) ja twoim, albo z) ty moim iesteś niewolnikiem. = Albo z) winnym iest, albo z) niewinnym; jeżeli winnym, niech poniesie karę; jeżeli nie, niech go uwolnią z pod straży. = Albo odday dług, albo powiedz, dla czego oddadź niechcesz. = Ci co w przeznaczenie wierzą aa), nie każą bb) używać lekarzy; tak bowiem rozumia: albo przeznaczonem iest choremu umrzeć w chorobie, albo wyzdrowieć; jeżeli umrzeć, przyspiesz śmierć, czy ią będzieś oddalał, czy przyspieszał; jeżeli przeznaczeniem iest wyzdrowieć, czy uży-

iesz lekarza, czyli nie użyiesz, wyzdrowieć musisz. = Podług zdania Arystotelesa wszystko, co jest ruchem obdarzone, albo z przyrodzenia, to jest przez się samo się rusza, albo obcą siłą, albo dobrowolnie. = Mogła go dla ciebie zobowiązać albo pożądanie twoja, albo nauka, albo poczeiwość, albo nareszcie dziwne iakieś zamilowanie cnoty. Wszystkie te bowiem przymioty posiadasz (w wysokim stopniu. = Teofrast raz istności boskiey najwyższosci przyznaje, drugi raz niebu; a Sokrates u Xenofona i słońce i ducha bogiem nazywa; i raz iednego, to znowu wielu bogów przypuszcza. = Nie masz człowieka niestalszego od niego: dopiero smutny, jużci wesoły; to żąda czego, to znowu niechce; dopiero szuka zabawy, jużci unika wszelkiey rozrywki. = Gwiazdy raz pędzimy, drugi raz wolniejszym biegiem postępują. = L. Krassus do najsławniejszych Rzymian należał; był bowiem nietylko iak naysławniejszy wychowany, lecz także doskonale i zupełnie uczony; i iako bystrością dowcipu, tak szczególniey kształtnością wymowy celował. = Zmieniają się obyczaje ludzi raz cc) nieszczęściem, drugi raz wiekiem.

- a) rebus in adversis. b) rebus secundis. c) i-i nie; *et-neque*.
d) *ut*, które tu iako Adverb. comparandi nie rządzi Trybem łączącym. e) Num. f) *modo*, *dum*, albo razem *dummodo*.
g) równie-iak, *aeque-ac.* h) *pauciores res* podług wyżey VI. i. b.
i) nie dla tego że, *non quod* i. *non quia*.
k) iako nie tłumaczy się wcale na łacinę stojąc przy Rzeczowniku będącym predykatem i wyrażającym przymiot, który się istotnie Subjektowi przyznaje; np.: *Fabius legatus Carthaginensibus bellum infert* — iako Posel — *ut legatus* znaczyłoby iakby p., iakgdyby p; — a więc nie będąc istotnie posłem.
l) *quod*, *quia*, *quoniam*. m) t. i. tak bardzo *adeo*.
n) *licet*. Takich mieli sobie przydanych wyżsi urzędnicy, Konsul dwumastu, Pretor sześciu, Dyktator 24. i t. d.
o) *sicuti*. p) *nisi* si.
q) *nisi* quod. r) *nisi* ut. s) *patior*, *sino* *aliquem* *venire*.
t) miał gnie wać, *Coniunctiv.* zob. niżej XVI. *).
z) *nisi* forte. u) iak tylko aby nie, *nise* *ne*.
w) *nisi* me vim *adhibere* *vis*.
x) nie *et nulla re*; lecz *neque ulla re* podług Gram. §. 245. Uw. 4.
y) *an*, *z* aut.

- aa) łac. Ci, którzy rozumieją (*putare*), że się wszystko przeznaczeniem (*fatum*) dzieje. — Accusat. c. Infin.
bb) nie: *non iubent uti*, albo: *iubent non uti*, zob. Gr. §. 245. i tamże Uw. 4.
cc) *cum-tum*.

XV.

Prawidło.

W zdaniach złożonych, forma czasowa Słowa zdania pobocznego, lub pośredniego i t. d. stosować się musi do czasu Słowa w iego zdaniu głównem położonego w ten sposób, iż: a) kiedy w zdaniu głównem stoi czas terażniejszy; w zdaniu pobocznem, pośredniem i t. d. czynność od tamtęj dawniejsza wyraża się przez *Perfectum*, obecna iey przez *Praesens*, późniejsza od nię przez *Futurum periphr.* *praes.* — a zatem kiedy w zdaniu głównem jest *Praesens*, będzie w tamtych *Praeteritum* in *praesente*, *Praesens* in *Praes.*, lub *Futurum* in *Praes.* b) Kiedy w zdaniu głównem stoi iaki czas przeszły; w zd. pob., pośr. i t. d. czynność dawniejsza wyraża się przez *Plusquamperfectum*, to jest; *Praeter.* in *Praeter.*, obecna przez *Imperfectum*, to jest: *Praesens* in *Praeter.*, późniejsza przez *Futurum periphr. praeteriti*, to jest: *Futurum* in *praeterito*; — nareszcie c) kiedy w zdaniu głównem jest czas przyszły, ma w pob. i t. d. zdaniu stać *Futur. exactum*, *Fut. simplex*, lub *Futurum periphr. Futuri*, to jest: *Praeter.*, *Praes.*, lub *Futurum* in *Futuro*, podług tego, iak czynność jest dawniejsza od głównej, iey obecna, lub od nię późniejsza (porównaj §. 52., 53 i 117 tudzież przypisek na karcie 97).

Przestroga. Trzeba zaś szczególniey na to mieć bacność, aby się nie dał zwieść polszczyźnie, która nie zawsze zachowuje te prawidła dotyczące następstwa czasów; ale dla uniknienia nieprzyjemnego brzmienia formy *byłem*, *byłam*, *byłom* i t. d. przy innem Słowie, często prosty czas przeszły kładzie za przeszły (*praeter.* in *praes.*); np.: Gdy oyciec przyjechał (zam. gdy o. był przyjechał) siedliśmy do stołu. Często ci, którzy z niskiego stanu do znaczenia przychodzą (zam. przyszli), wstydzą się swego rodu.

Uważać jeszcze potrzeba, 1) że łacińskie *Quum* w znaczeniu Spóynika czasowego (*Quum tempore, wtenczas gdy*) tylko z przeszłymi czasami położone ma Tryb łączący, z innymi oznajmujący; lecz użyte iako Spóynik przyczynowy (*gdy t. i. ponieważ, iak skoro; Quum causale*), zawsze się kładzie z Trybem łączącym. 2) Ze kiedy za czasowe *Quum* używamy innych partykuł w tém znaczeniu (*ut, ubi, simul, simulac, simulatque, quando, quum primum, ubi primum i t. d.*) *gdy, kiedy, iak skoro i t. d.* kładź się ma Perf. Indic. 3) Ze wszystkie Spóyniki przyczynowe (oprócz *Quum*) rządzą przez się trybem oznajmującym (*quod, quia, quoniam, i quando* — w znacz. *iak skoro* — *siquidem i t. d.*) 4) że hypotetyczne *Quamquam* zazwyczaj stoi z Tr. oznajmującym; reszta znaczących przypuszczenie (*etsi, etiamsi, quamvis licet, utut, z Conjunct.* — Zob. jeszcze Gr. §. 207. 1.

Pytania.

1. Przy tłumaczeniu na łacinę zdań polskich z dwóch lub więcej części, czyli osobnych zdań, złożonych, aby dokładnie wyrazić formy czasowe, które zdanie najprzód tłumaczyć należy, i iak czas Słowa tego zdania wyrazić trzeba? (§. 117. 2.)
2. Czy Słowo zdania pobocznego, podobnie zależnego, pośredniego i t. d., także bezwzględnie wyrażać należy; lub też czas jego oznaczać się ma względnie do innego Słowa, i z którym to Słowem owó poboczne porównywać trzeba?
3. Ile form czasowych użyć można w zdaniu pob. i t. d., kiedy w głównym jest Praesens; i kiedy każda z tych form może być użyta?
4. Podobnie ile form czasowych i kiedy użyć się da w takich zdaniach wtenczas, kiedy w głównym stoi iakie Praeteritum?
5. Jak na to samo pytanie odpowiedzieć należy, kiedy Słowo zdania głównego wyraża przyszłość?
6. Jakie mają nazwisko (względne) czasy Praesens, Imperfectum i Futurum simplex, stojące w zdaniu nie głównym?
7. Jak się w podobnym razie (względnie) nazywają czasy Perfectum, Plusquamperfectum

Futurum exactum? a iak czasy Futurum periphrasticum praesentis, praeteriti, i futuri?

8. Co mają za wspólną cechę czasy Praesens, Imperf. i Fut. simpl., iako czasy względne (t. i. nie w głównym, ale inném zdaniu stojące); a w czém się różnią od siebie?
9. To samo o czasach Perf., Plusquam. i Fut. exact. — tudzież o przyszłych omownych (Futura periphr.)?
10. Czy mamy iaką skazówkę w polskim ięzyku na poznanie, że Słowo zdania pobocznego i t. d. wyraża iaką czynność obecną głównę, lub od nięj dawniejszą (nb. Słowo niedokonane i dokonane. Porówn. §. 117. na karcie 97 notę *).
11. Jak się z polszczyzny poznać w zdaniu pob. i t. d. czynność od głównę późniejsza, t. i. względem nięj przyszła? (§. 54.)
12. Co jeszcze za osobliwość jest w naszey mowie względem czasu zaprzeszłego i przeszłego, na którą zważać trzeba, nie chcąc w łacinie uchybić w użyciu form czasowych? (Zob. zrobioną tu na końcu przestrożę.)
13. Jakie są dwa główne znaczenia Spóynika *Quum*, i iaki one mają wpływ na użycie Trybów łacińskich? (Zob. wyżej.)
14. Jakich się innych partykuł używa czasem w łacinie zamiast *Quum*, i co pod tym względem należy zachować za prawo?
15. Z iakimi Trybami zwykli Łaciniacy kładź Spóyniki przyczynowe i przypuszczenie znaczące?

Przykłady.

Gdym był w Krakowie, często czytywał książki. = Tocydydes, gdy był od rządu oddalony a) i z kraju wygnany a), na wygnaniu napisał swoje historię. = Annibal gdy Rzymian pobił b) pod Kannami, a Asdrubal brat mu radził c) iżby szedł zaraz z wojskiem do Rzymu, nie chciał usłuchać. = Epaminondas, gdy raz przyszedł na zgromadzenie, gdzie rozprawiano d) o rzeczypospolitę, nie wprzód ztamtąd odszedł, aż rozmowa zupełnie ukończoną została. e) = Gdy Alexander zwyciężył Króla Indyi-

skiego Porusa, i aż do granic wschodu zająć zamyślał, f) krótka mowa żołnierzy pochwalił i zachęcił. = Abizares Król, który posłał był do Alexandra posłów, nim ten Porusa zwyciężył, znowu innych wyprawił, gdy Alexander po zwycięstwie zabierał się g) iść na zachód. = Gdy Alexander miasto Petre wojskiem otoczył i szturmem zdobył, chociaż na sprawców wojny sprawiedliwie mógł h) się gniewać, wszystkim jednak przebaczył i tylko zakładników sobie dać kazał. = Mój ojciec, kiedy na wieś ma wyjeżdżać, trzema dniami wprzód nas o tem uwiadamia; bo się boi, aby niespodzianym odjazdem zbyt nas nie zasmucił. = Jak do ciebie będę miał przyjechać, doniosę ci wprzód o tem; chociaż mi bowiem nie tajno, k) iak mile będzie l) moje przybycie nie tylko tobie samemu ale i wszystkim twoim domownikom; przykroby mi jednak było, gdybym cię nie zastał w domu. = Kiedyśmy wczoraj do późnej nocy przedłużyli m) biesiadę, wypada dzisiaj wcześniej iść do łóżka. = Kiedy mnie i wczoraj i dzisiaj namęczył n) się prozbami, i, iak wiem, jutro jeszcze męczyć zamysła, o) czy będę w stanie mu odmówić? = Gdy Cezar z Gallami wojnę prowadził, p) wysłał Sabina, który iego był p) legatem, naprzeciw Wercyngetorygowi, którego Arwernowie swoim wodzem byli zrobili. Sabinus obrał sobie pagórek, który uważał być bezpiecznym, i na nim obóz założył; i chociaż nieprzyjaciół w odległości dwóch tysięcy kroków od iego obozu był się usadowił i codziennie mu sposobność do walki podawał, p) Sabinus nie chciał z obozu wyprowadzić wojska, i na niebezpieczeństwo bitwy wystawić; ponieważ Cezar właśnie w tych dniach miał mu przyiść na pomoc: tak mu bowiem przyrzekł, q) gdy przed kilku dniami od niego odchodził; p) i tego samego dnia przez posłańców o przybyciu swoim go uwiadomił. q) = Wercyngetoryx Arwernczyk, którego ojciec największe miał r) znaczenie w Gallii, i z tój przyczyny, że się ubiegał s) o królestwo, od obywateli zabitym został, r) gdy miał napaść t) na Cezara, który wtenczas z Gallami wojował, zebrał znaczną ilość żołnierzy, których umysły nagrodami i obietnicami zapaliwszy u) do wojny, wyszedł z granic swego kraju. = Plato chociażby żadnych nie przytaczał przyczyn, sama powaga męża takiego powinna przekonywać każdego. =

Nie leniłem się przyiść do Ciebie, chociaż bardzo byłem zmęczony. = Arystydes chociaż celował nad innych wstrzemięźliwością, iednak go wskazano na wygnanie dziesięcioletnie. Gdy w) wiesz, iak wielka jest x) potęga Boga, który świat i wszystko na nim stworzył; czegoż się dziwisz, rozważając porządek rzeczy od Boga stworzonych? = Cezar usmierzywszy y) bunt Galiów, którzy się wzięli z) do broni i dawną wolność odzyskać usiłowali, z) przywołał przedniejszych każdego kraju, i znaczną ich część w powinności utrzymał. Ale Senońscy Gallowie, których państwo wielkie posiadało aa) znaczenie u wszystkich, tak dalece gardzili iego rozkazami, iż Kawaryna, którego im Cezar dał bb) za Króla, i którego brat dawniey, a przed nim przodkowie sprawowali bb) królestwo, zabić usiłowali: co on przeczuwszy cc) gdy uciekł, pogonili za nim i z granic kraju go wygnali, a za przybyciem Cezara, wysłali posłów z uniewinnieniem dd) się; czuli bowiem, iak wielkiy dopuścili ee) się zbrodni i nie bez przyczyny obawiali ff) się zemsty. Jednakże gdy Cezar rzecz całą rozpoznać chciał i całemu senatowi do siebie przyiść rozkazał, nie usłuchali. gg)

- a) Plusquamp. iako Praeter. in Praeter. (napisał).
b) Plusq. iako Praet. in Praet. (nie chciał).
c) Imperf. iako Praes. in Praeter. (nie chciał).
d) Imperf. iako Praes. in Praet. (odszedł).
e) Plusqu. iako Praet. in Praet. (odszedł).
f) t. i. miał, chciał zająć Futur. periphr. Praeter. (pochwalił i zachęcił). g) Fut. periphr. Praeter.
h) Imperf. iako Praes. in Praeter. (przebaczył).
i) Fut. per. Futuri iako Futurum in Futuro (doniosą).
k) non me latet, fugit, praeterit.
l) Futur. periphr. Praes. bo to jest przyszłość ze względu na obecność nie jest mi tajno — a zatem Futur. in Praesente. Będzie zaś w łac. stać Tryb łączący.
m) Perfect. iako Praeter. in Praes. (wypada); a Tryb łącz. bo Quum przyczynowe. n) Perfect.
o) t. i. ma, chce męczyć — Fut. per. Praes.
p) Praes. in Praeter. — Gdyż wtenczas wysłał, kiedy prowadził wojnę, a wtenczas był legatem, kiedy go wysłał. Podobnie wtenczas nie chciał się S. bić, kiedy mu W. podawał sposobność; i wtenczas przyrzekł, kiedy odchodził.
q) wyraźnie stoi za: był przyrzekł, i był uwiadomił — iako Praeter. in Praeterit. (miał przyiść).
r) miał znaczenie, i zabitym został są czynności dawniejsze

od przeszłej w głównem zdaniu: zebrał żołnierzy. Będą więc obie stały in Plusquam. iako Praeter. in Praeterito.

- s) Imperf. iako Praes. in Praet. (zabitym został).
- z) Fut. periphr. Praeter. iako Praet. in Praet. (zebrał).
- u) po łac. gdy zapalił, *postquam incendit.*
- w) Quum, si, quando. x) łac. Tryb łącz.
- y) comprimere motum. Abl. absol.
- z) wzięli do broni (arma capere) Plusqu. iako Praeter. in Praeter. — usiłowali Imperf. iako Praes. in Praeter. (przywołał).
- aa) esse magna auctoritate lub magnae auct. inter omnes.
- bb) dał i sprawowali — obie czynności dawniejsze niż ta, którą wyraża Słowo usiłowali zabić; są to więc Praeter. in Praeter. czyli Plusquam.
- cc) Praesentire. Lecz będzie po łac. Co on gdy przeczuł i uciekł — znowu Praeter. in Praeter.
- dd) sui purgandi causa.
- ee) admittere facinus — Plusquam. Conj.
- ff) eximere vindictam Imperf. iako Praesens in Praeterito.
- gg) Dicto audiens non sum. — Chciał Imperf.; rozkazał — Plusquam.

XVI.

Przykłady na Tryb łączący (zob. Gram. Część III. Rozdz. XIV. §. 206 — 215.).

P r a w i d ł o.

Tryb łączący stoi nie tylko po wszystkich partykułach mogących się wyrazić po polsku przez *by* (*aby*, *gdyby*, *oby*, *chociażby* i t. d.), iakimi są *ut*, *ne*, *quo*, *quin*, *quo minus* (zobacz Gram. §. 118); *dummodo*, *licet*, *quasi*, *utinam* i t. d. (zob. Gr. §. 207); ale i we wszystkich zdaniach zależnych, a mianowicie zdaniach zawierających pytania, przez które się nie wprost pytamy, (Gram. §. 206). Poznać się zaś zależne zdanie szczególniej potém, iż z tém, któremu jest przydane, tak jest myślą połączone, iż tamto bez niego nicby znaczyć nie mogło: np. Bardzobym chciał wiedzieć, czy mój brat dziś przyjedzie. Nie masz człowieka, któryby gardził cnotą.

P y t a n i a.

1. Ile jest głównych prawideł na używanie Spójnika *ut*? (§. 210. a, b, c.).

2. Kiedy *ut* daie się zamienić na *qui*? (§. 211, 3, 4, 5, 12.).
3. Kiedy *ut* z negacją zamienia się na *ne*, (a zatem kiedy za *ut nemo*, *ut nunquam* cet. kładź trzeba *ne quis*, *ne unquam*) (§. 210. a), a kiedy to *ut non* (a zatem i *ut nemo* cet.) zostaje? (tamże b. c.). W ogólności zob. §. 213, 6. i §. 215, 5.
4. W iaki sposób używa się *ut* i *ne* do zaprzysięgania się? (§. 211, 1 i §. 214, 4.).
5. Do czego jeszcze używa się *ne*? (§. 214, 3 i 4.).
6. Jakich Spójników używa się po Słowach *timendi* t. i. obawę i troskliwość znaczących? (§. 214, 1).
7. Czy *ut* iest czasem tylko domyslny? (§. 211, 8).
8. Kiedy się szczególniej używa *quo* w znaczeniu *aby*? (§. 211, 12).
9. Kiedy się w ogólności może używać *quin*? (§. 212, 4).
10. Kiedy *quin* znaczy w polskiem *aby* (iżby), a kiedy *że* (iż)? (§. 212 a, b).
11. Po iakich Słowach używa się *quo minus*? (§. 213).
12. Czy może się zdarzyć, iż zamiast *quo minus* da się położyć *quin*, a nawet *ne*?
13. W iakim razie *qui* koniecznie mieć musi Tryb łączący, oprócz kiedy stoi za *ut*? (§. 211. 6, 7).
14. Kiedy Słowo *sum* musi mieć po sobie *qui* z Trybem łączącym, a kiedy z Trybem oznajmującym?

P r z y k ł a d y.

Bóg dał człowiekowi rozum, aby za iego pomocą poznawał, co dobre iest, a co złe; i dobre czynił, a chronił się złego. = Człowiek nie dla tego żyje, aby iadł; ale ie, aby żył. = Stary Kato uiał się do włości, aby w naukach szukać rozerwania umysłu. = Radziła Ateńczykom wyrocznia, aby się drevniameni murami, to iest okretami bronili. = Cnota tak wielką ma moc, iż a) ią nawet w nieprzyjaciolach kochamy. = Nikt ci nie broni, abys b) twoich rzeczy podług upodobania używał. = Któż wątpi, że b) w cnocie zawarte są bogactwa? = Nie dla tegom ci to napisał, iżbym c) miał *) powatpiewać o twoiej mądrości, lecz abys d) ty o moim przywiązaniu ku tobie nie wątpił. = Tyrana to głos iest o tych, co go słuchać muszą e): niechay nienawidzą, byleby f) się bali. = Wielu nie dbaia o uczciwość, byleby f) dostapili potęgi. = Po-

chwały godna jest szczodroblliwość, byleby nie przebrała miary i nie zamieniła się na rozrzutność. = O gdyby to (bogdayby) g) dziś oyciec przyjechał! = O gdyby g) mi P. Bóg dawne wrócił lata. = Ludzie dumni tak wiodą żywot, iak gdyby h) gardzili zaszczytami; a tak się za niemi ubiegają, iak gdyby h) życie nayuczciwiej przepędzili. = Powiedz mi, do której szkoły twój brat chodził? i) = Napisz do mnie, kiedy twoi rodzice z Warszawy przyjechali? = Nie pewno jest, czy tego lata wyjadę k) do Berlina. = Pytał mnie się oyciec, com wczoray u ciebie tak długo robił l). = Nie wiesz ieszcze, iak się powtarzanie czynić powinno. = Właśnie tak działasz, iak gdybyś nie wiedział, co jest dobre i słusne. = Gdybyś wiedział, dla czego się podiał m) tego interesu, przestałbyś się dziwić. = Nie wielu to zna, co za mężowie byli Arystydes Ateńczyk i Fabrycyusz Rzymianin. = Jak przyjdiesz do dojrzałego wieku, będziesz to często szczerze rozważał, iak wielkie są korzyści pilności i bogoboyności. = Nie mogłem pojąć, dla czego mnie laiesz? n) = Czyś wiedział wczoray, co się dziś miało wydarzyć? o) = Wczoray odebrał mój brat trzy listy z Wiednia, ale nie wiem co w nich stoi. = Arystydes nie zostawił ani tyle, za coby go można było pochować; pogrzebano go więc kosztem rządowym. = Kto nie wie, iak bardzom mego brata kochał, p) ten nie uwierzy, iak wielką mi boleść sprawiła p) śmierć iego. = Gdybyś wiedział, iak mnie twoje szczęście obchodzi, tobyś mi we wszystkiem był powolnym. = Nie łatwo można osądzić, czy twoja lekkomyślność, albo iego niegodziwość więcej mi zaszkodziła. = Wiele na tém zależy, czyś pilny lub nie dbały; a i to nie mało znaczy, co o tobie ludzie sądzą. = Nie wimy z pewnością, w którym czasie żył Cyrus, założyciel państwa perskiego. = Czy nie wiesz ieszcze, czyli twój oyciec pokonczył q) swoje interesa w Krakowie, i kiedy do Lublina powrócił r)? = Kto czytał historią, ten wie, od kogo zwyciężonym był Annibal, wódz Kartagińczyków. = Człowiek rozumny nie na to patrzy, iak kto bogatym lub szlachetnym jest; ale raczej na to, czy jest pocziwym lub nie. = Ledwobys uwierzył, z iaką pilnością mój brat do łacińskiego ięzyka się przykład, i iakie w nim uczynił postępy; życzę ci z serca, abyś i ty z równym za-

pałem do niego się przyłożył i równie postąpił. = Donieś mi, ile potrzebuiesz s) pieniędzy t); a ia cię uwiadomię, czy ci mogę tyle przysłać, albo nie. = Sędzia, jeżeli chce sprawiedliwie ukarać winowaycę, nie tylko badać powinien, co popełnił; lecz także, dla czego to popełnił. To bowiem znacznie winę powiększa lub zmniejsza, w iakim zamiarze kto się dopuścił zbrodni. = Kto nie wie, co to za mąż był u) Sokrates, ile się ludziom przysłużył u) swoją mądrością; niechay się go stara poznać; aby przez niewiadomość błędnie o nim nie sądził. = Chciałbym wiedzieć, z kąd matematycy poznają, że ziemia jest okrągłą. w)

- a) ut; *nawet* vel. b) *quin*. c) *quo*.
 *) to *miat* jest tylko opisaniem Trybu łącz. Słowa powątpiewać; a więc się nie przetłumaczy wcale.
 d) aby nie, *ne*.
 e) To Słowo niakię tłumaczy się na łacinę zazwyczaj przez bierne zakończenie czynnego Słowa *cogo*: *cogor*, *muszę*, (t. jest przymuszam mnie); *coactus sum*, *muszę* (i. przymuszono mnie); *coactus fui*, *musiałem* i. t. d.
 f) *dum*, *modo*, *dummodo*; a *byleby* nie te same Spójniki z dodaniem *ne*.
 g) o *gdyby*, kiedy jest tyle co *bogdayby*, to jest, użyte do wyrażenia życzenia, aby się co stało; jest zawsze w łacinie *utinam*; ale użyte przy wyrażaniu życzeń nie mogących się spełnić — i znaczące tyle co: o *gdyby* się to stać mogło, *utby* (np. moje dawne wróciły się lata) tłumaczy się przez *si*.
 h) *ac si*, *tantum*.
 i) Perfectum iako przeszłość ze względu na obecność — *Powiedz* — *Praeterit. in Praesente*. Podobnie w następującym przykładzie — *przyjechali* ze względu na *napisz*.
 k) Futur. periph. Praes. iako Futur. in Praes. (jest).
 l) Plusquam. iako Praeter. in Praeter. (pytał).
 m) Perfectum iako Praeter. in Praes. (Gdybyś wiedział, a zatem nie wiesz).
 n) w łac. Imperfectum iako Praesens in Praeterito (mogłem).
 o) Futur. periph. Praeter. iako Futur. in praeter. (wiedział).
 p) *Kochał* po łac. Perfectum iako Praeter. in Praesente (wie). Podobnie w Pers. *stać* będzie *sprawiła*; iako czynność dawniejsza nie tylko pod względem przyszłości twierzy, ale i względem obecnego czasu.
 q) zobacz notę poprzedzającą. r) Zobacz notę k).
 s) *opus mihi est*, lub *opus habeo*, lub *indigeo* — wszystkie z przyp. 6 rzeczy, które się potrzebują.
 t) Ile (t. i. iak wiele) pieniędzy — *quantum pecuniae*, lub *quantum pecunia*. Ostatnie tutaj lepsze; bo przez *quantum* będące

Przysłówkiem nie da się wyrazić Przyp. 6 rządzonej od *opus habeo*.

u) znowu przeszłość uważana w obecności *nie wie*; a zatem, iak zawsze, wyrazi się tylko przez *Perf.*

w) Accusat. c. Infinitivo.

XVII.

Osobne przykłady na *ut, ne, quo, quin, quominus*.
(Zob. Gr. §. 210—215.)

Jeżeli chcesz być szczodrobliwym dla innych; baczyć a) na to powinienesz najprzód, aby szczodrobliwosc nie większa była niż majątek; potem zaś, aby dobroć twoja nie szkodziła tym właśnie b), którym chcesz wyświadczyć dobrodzieystwo. = Sokrates w sądzie swęj sprawy tak bronił, iż nie błagającym c) i winowaycą, ale przełożonym albo panem sędziów być zdawał się. = Niewdzięczność współobywateli nie może być przeszkodą dobremu obywatelowi d) w służeniu e) krajowi i oddalaniu od niego, coby mu szkodzić mogło. = Nikt rozumny wątpić nie może, że świat rządzonej jest od opatrności boskiej. = Prawdziwie opłakany był los Annibala, który po tak wielu pracach przymuszonym był oyczyznę opuścić, obawiając się, żeby go nie wydano Rzymianom. = Różne są i prawie przeciwne sobie rodzaje występków; dla tego strzedz się powinien f) każdy przyjaciel cnoty, aby się nie dał omamić tym występkiem g), które się zdają naśladować cnotę. = Filozofowie wybornie rozprawiają o szczodrobliwosci, o miłości oyczyzny, o sprawiedliwosci; lecz obawiam h) się, czy zawsze sami to czynią, co innym zalecają. = Chwałę twoję pilność i chęć dobrą, lecz się boję h), czy zdołasz znieść ten ciężar. = Izokrates, dla słabości głosu, rzadko miewał mowy w miejscu otwartem; to jednakże nie było na przeszkodzie i), iżby go nie miano za wielkiego mówcę uważać. = Nie masz nikogo k), któryby się nad człowiekiem pocziwym a nieszczęśliwym nie litował i nie życzył mu z serca lepszego losu. = Cezar podwoił żołnierzom żołd, aby tém l) ochotniejszymi byli do bitwy. = Powtórnie ci moję sprawę polecam; nie abym miał m) powątpiewać o twojej dobrej chęci dla mnie, lecz abym ci ją tém lepiej wbił w pamięć. = Brata twego postępkowi nie

zganilem; nie dla tego, iżby mi się nie miał niepodobać n); lecz częścią, iż mi się rzecz za małą być zdawała, abym o) dla niej list miał umyślnie pisać; częścią, iżem się obawiał h), aby mnie nie miał za zrzęde, gdybym go laiał za to, za co on się pochwały spodziewał. = Nie podobna mi p) nie oskarżać cię o niedbalstwo i zgwałcenie przyjaźni, któryś był już trzy razy w Poznaniu, a mnie ani razu nawet nie odwiedziłeś; gdy tymczasem ja żadnego dnia nie opuszczam, abym nie miał q) odwiedzić twoich krewnych, i o twoim powodzeniu się dowiadywać. = Dyogenes tak był chciwym nauki, iż ani plagami nawet odstraszyć się nie dał (i. odstraszonemu być nie mógł) od przysłuchiwania się uczącemu Antystenesowi (i. aby się nie przysłuchiwał ucz. Ant. *quo minus* §. 213.) = Hiempsal, który był z wodzami rzymskimi zawarł przymierze, obawiał h) się zawsze, że to przymierze nie będzie trwałe, które było zrobione bez rozkazu Senatu; i dla tego najlepszą rzeczą być sądził, starać się o bezpieczeństwo, iakimby tylko mógł sposobem. = Senat rzymski, dla uniknienia wojny domowęj, żądał od Cezara, aby wojsko swoje rozpuścił. On zaś nie tylko nie r) był posłusznym senatowi, lecz owszem nie wahał się z wojskiem przywykłym do zwycięztw do Rzymu się udać i oyczyźnie wydać wojnę. A tak czego się obawiano, aby się nie stało, tego rozkaz senatu nie wstrzymał (po łac. dodadź, aby się nie stało), lecz przyspieszył. = Nie jestem ja takim s), abym lada t) wieści dał wiarę; i dla tego nie wątpię, że to jest fałsz, co mi o twoim nałogu do pijaństwa donoszą. Lecz każda wieść, chociażby była fałszywą, musi mieć swoją przyczynę (zob. §. 211. 8. str. 186.) Chciałbym więc, abys mi napisał, z kąd ta pogłoska powstać mogła. Strzeż się zaś, abys chwały, tylu u) piękniemi przymiotami nabytęj, nie splamił, chociażby tylko w) podeyrzeniem tak szpetnego nałogu. = Donieś mi, co ci przeszkodziło, iż się nie przyjechał do nas; czasem mnie trwoga przeymie, czyż nie chory. Jeżeli więc możesz, proszę cię przyjeźdź iak najprędzej. W tak wielkiem bowiem mnóstwie ludzi, zdaie mi się, że sam ieden jestem (i. ac. zdaie się sobie być sam), przeto że nie mam nikogo (takiego §. 211. 6.), abym mógł poufać z nim obcować i powierzać mu otwarcie myśli. = Alexandra, coraz no-

we robiącego plany, prosiło wojsko nawet ze łzami, aby wojnie koniec położył; obawiali się bowiem, aby nie musieli się zestarzeć oddaleni od oyczyzny i nie uyrzść więcej x) żon i dzieci swoich. = Pierwszym prawem historyi jest, aby nie (§. 213. 6. str. 190.) łat-szywego nie śmiała powiedzieć, potem zaś, aby nie prawdziwego nie zamilczała. Według y) tych warunków zdają się być napisane dzienniki Cezara. Byli jednakże tacy z), którzy mówili, a i teraz na takich z) nie zbywa, co utrzymują, że Cezar niektóre rzeczy nie podług ścisłej prawdy aa) podał, a inne, których się podadź wstydział, zamilczał. = Wszystkie cnoty tak ścisłym węzłem z sobą są połączone, iż żadna od innych bb) odłączyć się nie da cc). = Poczciwość tego człowieka jest tak wielka, dd) iż go dzień ee) jest, abyś mu nayskrytsze tajemnice duszy powierzył. = Sam Scypio młody zdającym się Rzymianom być zdawał do pokonania (łac. któryby pokonał) niezwyciężonego podówczas Anibala. = Cudze przykłady nietylko ff) cię nie robią ostrożnym i nie wstrzymują od haniebnych postępów; ale owszem ff) zdają się cię do niegodziwych czynów wabić. = Władza trybunów w Rzymie nietylko ff) nie uśmierzyła obywatelskich niesnasek, ale owszem ff) je powiększyła. = Arystydes nietylko nie był bezpiecznym sławą poczciwości, lecz owszem ff) przez nią zgubionym został. = Nie tylko ff) ziemskie plody nie są stworzone dla zwierząt, lecz nawet ff) same zwierzęta dla użytku ludzi stworzone być się zdają. = On nietylko ff) mnie nie przyjął do domu swego, lecz ani gg) w mieście nawet bawić mi dnia jednego nie pozwolił hh). — Cezar obrany wiecznym Dyktatorem, tak się łaskawym i umiarkowanym okazał ii), iż się zdawało kk), że musi pokonać umysły nawet ll) nayscięższych przeciwników swoich; jednakże tak dalekim ff) był od ziednania sobie miłości wszystkich, iż nawet ff) ci, którym największe dobrodziejstwa wyświadczył, jego zguby pragnęli i na niego mm) się sprzysięgli.

a) videre. Będzie zaś Gerundium *videndum est*.

b) po łac. *tyr samym*: *iis ipsis*. c) *supplex*.

d) tutaj przez *vir bonus*.

e) łac. *idby* (*quo minus*) służył krajowi i oddalał od niego.

f) *cavendum cuique est*.

g) łac. *aby nie dał* (*patior*) *się omamić* (*decipio Infin. Praes. passivi*) *temi występkami*.

h) zob. Gram. §. 214. i) zob. tamże §. 213.

k) łac. *Nikt nie jest*; i tak zawsze, gdy polskie *mieć* w tém znaczeniu stoi. — Zob. zaś §. 212. a) i porównaj §. 215.

l) zob. tamże §. 211, 12; karta 188.

m) Takie *mieć* służy często w polszczyźnie jako Słowo posilkowe do opisanja Trybu łączącego; w takim razie nie może się w łacinie wcale tłumaczyć; ale tylko Słowo, któremu jest przydane, (tutaj *powątpiewać*) położyć się ma w Tr. łącz. — będzie więc: *Nie abym* (*non quo*) *powątpiewał* i t. d.

n) Nie iżby nie — *non quin*. Zob. t. §. 212. c) strona 189. Będzie zaś *niepodać* stało w czasie przeszłym; bo tu jest tyle co: *postępek mi się niepodobał*.

o) za *małą* — *abym*. Takie zdania wyrażają Łaciniacy zawsze przez stopień wyższy, po którym stoi *quam ut*; które to *ut* podług §. 211, 3 (strona 185) może się zamienić na *qui, quae, quod*; a z negacją na *quin*. Tutaj więc będzie: *quod mihi res minor visa est, quam cuius* (za *ut ejus*) *causa peculiare darem literas*.

p) *non possum facere, quin*. q) *quin* — zob. wyżej m).

r) Dosłownie *p. non tantum non*, — *sed etiam*; albo przez *Tantum absque ut*. zob. §. 210, c) str. 184 w końcu. Do czego przydać trzeba uwagę, że w takięj konstrukcyi polskie *owszem* lub *nawet* (*potius*) mające stać po drugiem *ut* w dobrej łacinie albo wcale się nie kładzie, albo wyraża przez *contra* lub *etiam*, podług myśli.

s) *Taki*, po którym następuje *aby*, zawsze Łaciniak wyraża przez *is, a ut* zamienia na *qui, quae, quod*. Zob. Gr. §. 211, 4 str. 185.

t) *lada* wyrażają Łaciniacy przez *quivis*, a Rzeczownik, przy którym stoi, można zamienić na zdrobniały: *quivis rumunculus* (za *rumor*); *quivis homuncio, homunculus* cet.

u) Gdy Przysłowniki znaczące wielość (*tot, multi, i t. d.*) drugim się przydają, łączy je Łaciniak przez *et*. Tutaj więc będzie *gloria tot et praeclaris virtutibus parata*.

w) Chociażby tylko, chociażby nawet — *vel*. I tak się wszędzie tłumaczy, gdzie jest użyte za Przysłówek ograniczający. On chociażby tylko sam zwycięży wszystkich — *vel solus omnes superabit*.

x) *nie uyrzść więcej*, *perpetuo carere aliqua re*. y) *Juxta*.

z) *Tacy, takich*, nie wyrazi się w łacinie; a o konstrukcyi zob. Gr. §. 211, 7) str. 186.

aa) *non ad fidem historiae, albo parum integra veritate*. Z resztą zdanie to: że Cezar i t. d. wyrazi się przez *Accus. c. Inf.* i biernie.

bb) *reliquus, a, um*; i tak wszędzie, gdzie inny tyle znaczy co reszta; to jest używa się nie do wyrażenia odmienności ale ilości. — O konstr. zob. Gram. §. 215, 5).

cc) Łac. odłączoną być nie może (*non queo*, które się częścię używa niż *nequeo*).

dd) Za *tam magnus* zazwyczaj stoi *tantus*.

- ee) Zob. Gr. §. 211. 4 i 5.
 ff) *Tantum absumit*, d. zobacz wyżej notę r).
 gg) *ne-quidem*, zob. wyżej w prawidło XIV. numer 2.
 hh) t. i. nie dał. W tém znaczeniu tłumaczy się pozwolić przez *patior*; które ma kontr. *Accus. cum Infinit.* *Pozwolił mi to uczynić.* — *Passus est me hoc facere.*
 ii) *Praebere.* — *Praebere me benignum.*
 kk) *Zdawać się* (*videri*) używają Łaciniacy osobiście, zgadzając się z Subiektem. Będzie tu więc: *iz zdawał się musieć pokonać umysł.* I tak wszędzie.
 ll) tyle znaczy co *chociażby nawet*, i wyrazi się przez *vel* podług wyżej w.
 mm) t. i. na życie iego; po łac. *conspirare in necem* (*mortem*) *alicuius*.

XVIII.

Quum czasowe z Trybem oznaymującym czasów przeszłych.

Wiemy już częścią z Gramatyki, częścią z uwag wyżej w XV. poczynionych; że tylko przyczynowe *quum* z każdym czasem ma Tryb łączący; a *quum* czasowe tylko w tenczas, kiedy stoi z czasami przeszłymi. Ale i to prawidło podlega wyjątkom. A mianowicie stoi *quum* takowe z Trybem oznaymującym czasów przeszłych: 1) Kiedy przed niem znajduje się wyraźne lub domyślne *tum* (w tenczas) lub *eo tempore*, *illo die* i t. p.; albo *Fuit* (sc. *tempus*), *quum* i t. p.; także gdy *quum* tyle jest, co: od czasu iak; np. *Tum quum Sicilia opibus et copiis florebat, magna artificia fuerunt in ea insula. Triennium iam est, et eo amplius, quum ille est profectus.* — Już temu jest trzy lata i więcej (od czasu) iak on pojechał. 2) Ze Słowem oznaczającym czynność dawniejszą częstotliwą (*Praeter frequentativum*); po którym przeto Imperf. w zdaniu głównym następuje: — *Verres quum ad aliquod oppidum venerat, spoliabat templa et cives.* 3) z czasem przeszłym nieoznaczonym (*aoristus* §. 208, 2), którym jest Perfect, gdy w zdaniu głównym stoi czas terażniejszy; a Plusquamperf., gdy przeszły. — *Ager quum multos annos quievit, uberiore effere fructus solet.* — *Verres quum rosam viderat, tunc ver esse arbitrabatur.* 4) Gdy dla tém żywszego opisu, zdanie poboczne i główne są między sobą przemienione. *Jam ver appetebat, quum Annibal ex hibernis movit lub movet; za: Quum A. ex hib. moveret, ver app.*

Pytanie.

1. Czy *Quum* czasowe może się też kiedy położyć z Trybem oznaymującym czasu przeszłego? w ilu i których razach to uczynić można?

Przykłady.

Był niegdyś czas, a) kiedy ludzie zwyczajem zwierząt po polach się waleśali. = Pytasz mnie, iakem czas przepędzał na wsi? codziennie rano, gdym ciało umył i posilił, wychodziłem w pole; a gdym się do sytu nachodził po łakach i roli, wracałem do domu i zabierałem b) się do nauk: potem gdym przez czas nieiaki w tém zatrudnieniu zostawał c), odpoczywałem i umysł wraz z ciałem krzepilem. = Nie mogłem ci w przeszłym liście donieść d) o przybyciu oycy, bo w tym samym e) czasie, kiedy list napisany oddawał posłańcowi, spostrzegłem go w dom wchodzącego. = W ten czas kiedy w Azji wielu majątki swoje utraciło, i w Rzymie kredyt upadł. = Miał f) już ten czas, w którym można było mówić, iak więcej wart, bo jestem zacniejszego g) rodu. = W Rzymie kiedy doniesiono o nadzwyczajnych zjawiskach, zaglądano do ksiąg Sybilińskich, i z nich, co trzeba było czynić, przepisywano. = Po bitwie Kannejskiej wszystko prawie w rozpacz pogrążone było, gdy znagła młodzieniec rzymski na siebie zwrócił uwagę obywateli i nieprzyjaciół. = Ledwo było kilka dni upłynęło po bitwie, gdy posłańcy przyszli donosząc o nowym klęsce. = Annibal już miał po drabinach wdzierać się na mury, gdy znagła Rzymianie otwartymi bramami wypadać (lub wypadli) na niego.

a) W podobnych zdaniach można Rzeczownik *tempus* całkiem opuścić, kładąc samo: *Fuit aliquando quum* cet. podług Gr. §. 241.

b) se conferre ad aliquid. c) przez *esse*.

d) certiore aliquem facere, lub adocere aliquem, de aliqua re.

e) eo ipso tempore. f) Przez Perfect. Słowa *esse*.

g) zaenego rodu: *honesto, nobili, alto loco, genere natus; claris majoribus ortus.*

XIX.

Czasy warunkowe (§. 120).

Czasów warunkowych w łacinie jest dwa: a) *Praesens conditionale amarem*, lub za nie *amem*, a w Trybie bezokol. *amaturus, a, um esse*, lub *fore, ut amem*; b) *Praeteritum condit. amavissem*, czasem *amaturus fuisset*, a w Trybie bezokol. *amaturus, a, um fuisse*, lub *fore, ut amarem*: w bierném znaczeniu jest *Infin. Praes. fore l. futurum esse, ut amer*; *Inf. Praet. futurum fuisse, ut amarer*. Różnica używania *amarem* i *amem*, zasadza się najczęściej na tém, czy warunek od możności lub od chęci zawisł; np. *Si velis ad me venire* (gdybyś chciał, a więc możesz i tylko idzie o chęć), następuje: *gratum mihi sit lub erit*; zaś *lubenter venirem, si possem* (gdybym mógł, a zatem idzie tu o możność, na chęć nie zbywa). Podobnie: *Dies deficiat, si velim* (a zatem nie chcę) *enumerare*; *quibus bonis male evenierit, quibus improbis optime. Darem lubenter, si copia esset. Dedissem* (albo *daturus fuisset*), *si habuissem. Si tu mihi dedisses tum, quum habebas, ego nunc tibi darem*.

Pytania.

1. Ile jest czasów warunkowych, i jakich form używają Łaciniacy na ich wyrażenie?
2. Czy nie ma jakieś różnicy w używaniu *Praes.* i *Imperf. Conj.* w znaczeniu Teraźniejszego warunkowego?
3. Jakie są formy Trybu bezokolicznego warunkowego?

Przykłady.

Kiedy dobro kraju tego wymaga, powinniśmy wybaczyć nieprzyjaciółom, chociażbyśmy a) *naybardziej* na nich zagniewani byli. = Brat mój, nawet gdybym *naybardziej* go błagał, nie będzie mógł do mnie przyjechać. = Tę krzywdę, choćbym *naybardziej* pragnął, zapomnieć nie mogę. = Gdybyś był w młodym wieku myślał o starości, nie zbywałoby ci teraz na zasilkach do życia. = Wielu ludzi nie śmiecią tego, co

myśla, nawet gdyby z pewnością wiedzieli, że to jest dobre (*Accusat. c. Infin.*), powiedzieć, z bojaźni, żeby się to komu niepodobać mogło. = Przystoi na człowieka mądrego, w sprzeczce, choćby co niegodnego siebie słyszał, hamować gniew. = Na nie się nie przyda cnota, jeżeli ię nie wykonywamy (t.ć. gdybyś ię nie wykonywał). = Byłbym ci chętnie dał to, czegoś żądał, gdybyś nie tak natrętnie był się dopominał. = Więcejbyśmy teraz w nieszczęściu mieli przyjaciół, gdybyśmy w szczęściu nie byli się pokazali dumnymi. = Czyby był nieprzyjaciel oglądał kiedy plecy wasze, gdybyście byli męską w bitwie pokazali odwagę? = Obiecałeś przyjść do mnie, a nie przyszedłeś. Jakżebyśmy byli wesoło się zabawili, ileżbyśmy się byli uśmiali, nażartowali. = Gdybym w nieszczęściu miał tych przyjaciół, których miałem w szczęściu; nie zbywałoby mi na obrońcach (t.ć. na takich, którzyby mnie bronili §. 211, 6.) = Nie byłoby żadnej wymowy między ludźmi, gdybyśmy tylko z pojedynczymi ludźmi mówili. = Gdybym nie mógł trudnić się naukami, nie mógłbym żyć. = Gdybym ja był użyty do rady, byłbym powiedział zdanie, (któreby było) niepoehlebne, ale prawdziwe.

Przykłady na Tryb bezokol. czasów warunk. zob. w następ. XX. a, na końcu. Józef, syn Jakóba i t. d.

a) *etiamsi, licet, etsi, quamquam.*

XX. a.

Accusativus cum Infinitivo. (§. 127 i 216. nast.)

Polskie że zaczynające zdanie, które w sobie mieści jakieś wiedzenie (czy to nabywanie go, *cognoscere aliquid*), czy posiadanie już lub czucie (*scire, sentire aliquid*), czy udzielanie go drugiem (*declarare*): nie kładzie się wcale w łacinie; ale Subjekt tego zdania (wraz z Predykatem i Apozycją) przybiera formę przypadku czwartego, a tego Słowo formę Trybu bezokolicznego. Ta Konstrukcja zowie się *Accusativus cum Infinitivo* i używa się nie tylko po Słowach dowiadywanie się, wiedze-

nie lub oświadczenie znaczących (*Verba cognoscendi, sentiendi, declarandi*; np. domyślam się, czuję to, donoszę ci i t. p.); ale i po wszelkich wyrażeniach to znaczenie w sobie mieszczących; np. *prawda jest*, (*verum est*), *wiadomo jest*, (*patet, constat*), *jasna jest rzecz*, (*manifestum est, liquet*); *wypada złąd* (t. i. pokazuje się — *patet, liquet, sequitur inde*) i t. d., a nawet i takich, po których Spójnik *aby* kładz się zwykło; gdzie i w łacinie zamiast *Accus. c. Inf.*, ut z Tryb. łącz. stać może; np. *potrzeba jest* (*opus est, necesse est*), *śluszną jest* (*aequum est*) i po Słowach życzenia: *cupio, opto, postulo, volo, nolo, malo*. — Wszakże konstrukcja z *ut* stać musi i po Słowach: *cognoscendi, sentiendi, declarandi*, gdy zależące od nich zdania nie mają wymienionéj wyżej cechy, ale cel w sobie mieszczą, i w polszczyźnie nie że lecz *aby* po sobie mają (np. *piisał do mnie brat, abym do niego przyjechał*.) Przyłączyć tu zaraz prawidła z XX. b.

Pytania.

1. Co się w łacinie robi z polskiem *że* po Słowach wiedzenie wyrażających? (§. 127 i 217 u spodu.)
2. Po jakich wyrażeniach więcéj kładzie się w łacinie *Accus. c. Inf.*?
3. Czy nie stoi on czasem w łacinie i wtenczas, kiedy się w polszczyźnie używa Spójnika *aby*?
4. Czy po Słowach wiedzenia nie musi stać czasem w łacinie Konstrukcja z *ut*? (§. 214 i 217.)
5. Co w Konstrukcji *Acc. c. Inf.* stać powinno w Przyp. czw. rzym., a które Słowo w Trybie bezokol. do niego należącym? (§. 127.)
6. Kiedy w polszczyźnie nie ma wyraźnego Subjektu, ale tylko zawarty w Słowie, czy i w łacinie w téj Konstrukcji Przyp. czwarty domyślnym tylko być powinien, albo też stać wyraźnie? (tamże Uw. 1.)
7. Kiedy w takiéj Konstrukcji *Accus. Subiecti* (kiedy nim ma być Zaimek osoby trzeciéj) powinien się wyrażać przez *se*, a kiedy przez *eum, eam, id i t. p.*? (tamże.)
8. Co to są za Słowa i wyrażenia, znaczące wiedzenie, po których zamiast Konstrukcji *Accus. c. Infinit.* może stać także *quod* z Trybem okolicznym?

9. Kiedy zdanie zaczynające się w polszczyźnie od *że* nie może się w łacinie wyrazić przez *Acc. c. Inf.*, ale konieczniz przez Spójnik z Trybem okol., lub po iego opuszczeniu przez Konstrukcję z Imiesłowem? (Gr. §. 216. Uw. 1.)

Przykłady.

Uwaga. Oprócz zdań następujących, można jeszcze wiele z tych, cośmy dotąd przytaczali, użyć za przykłady Konstrukcji *Accus. cum Inf.*, dodając na początku wyrażenia rządzące tą Konstrukcją: Powiadał mi mój oyciec, — słyszałem od nauczyciela, — czytałem w pewnéj książce, — mniemaia niektórzy, — przekonany jestem, — nikt o tém nie wątpi, — nie potrzebuje to dowodu, — że i t. p.

Filozofowie utrzymują że gniew jest krótkim szaleństwem = Ślusnie ci sądzą, którzy utrzymują, że przyzwyczajenie jest drugą naturą. = Nie wszyscy się nad tém zastanawiają, że honor powinien być nagrodą cnoty, a nie pieniądza. = Dowodzą Matematykowie, że słońce daleko większe jest niż ziemia. = Któż nie wie, że prawa na to wynaleziono, iżby każdy mógł być bezpieczny od krzywdy. = Nierozsądni są a), którzy nie przyznają, że Bóg mądrze światem rządzi. = Widoczna jest b) rzecz, że samo przyrodzenie rodziców do tego wiedzie c) iżby kochali dzieci swoje; a dzieci, aby miłowały rodziców. = Powiadaia że Solon, mądry prawodawca Ateńczyków, utrzymywał, że iako kary występkom, tak cnotom nagrody prawami postanowione być powinny. = Starożytni podali pamięci, że Homer, sławny poeta grecki, ślepym się urodził; wielu jednakże mniema, że to niepodobna d). = Cycero pisze, że Kato w późnéj starości e) uczył się języka greckiego. = Jawna jest b) rzecz, że miłość oyczyzny wszystkim ludziom jest wrodzona f). = Z wielu powodów można wnosić, że pierwsi mieszkańcy Rzymu byli rabusie i na pół dzicy g). = Chociaż wszyscy, którzy dzieie rzymskie pisali, niezmiennie h) zapewniali, że Romulus miasto Rzym założył; jednak wielu temu przeczy, iakoby on miał być Rzymu założycielem (t. i. że on jest Rz. zał.). = Ślusna jest rzecz, aby i dzieci rodziców i uczniowie nauczycieli swoich słuchali. = Chociaż fałszywa była wieść rozsiana w Rzymie, że Annibal

z wojskiem wchodzi do bram miasta: to *f*) jednak mieszkańcy Rzymu wierzyli temu doniesieniu, przeto iż *k*) wiedzieli, że zwycięskim Annibala zastępom pobite wojsko rzymskie oprzeć się nie było w stanie *l*). = Filozofowie i Matematycy sądzą, że światów liczba jest niezliczona, a wszystkie mają być zamieszka-
ne (t. i. i że wszystkie są z.). = Wiadomą jest rzeczą *m*), że Pompei i wiele innych miast kampańskich trzesienie ziemi zniszczyło *n*). = Twój brat doniósł mi listownie *o*), że rodzice moi w tych dniach z Krakowa do Warszawy powrócą; abym więc spieszenie tam przybył, i przed ich przyjazdem wszystko przygotował. = Teraz w istocie przekonałem się, że prawdziwe przyjaźni są wieczne. = Kto chce, aby mu drudzy przebaczała; słuszną jest, aby i sam pobłażającym się pokazał dla drugich.

Józef syn Jakóba był bardzo przezornym człowiekiem; wiadomo *p*) bowiem, że, gdyby on nie był radził Królowi Egiptu, aby zbierał i zachował plody wielu lat, byłby cały kraj z głodu *q*) zginął. = Nie wątpię o tem, żebym chętnie do Ciebie przyszedł, gdyby mi czas pozwolił *r*). = Pisał brat do mnie, iż, gdyby był wiedział, że ty wtenczas, kiedy on był w Warszawie, bawileś na wsi ustryja, byłby niezawodnie do Ciebie przyjechał. = Wiedź o tem, iżbym nigdy nie był wątpił, że się tobie należy *s*) nagroda, gdyby mnie własny twój brat nie był w błąd wprowadził. = Nikt nie wątpił w Rzymie, iżby Cezar był Konsulem obrany, gdyby był *t*) z prowincyi na seym do Rzymu przyjechał. = Nigdy mi nie odmawiał, kiedy go tylko *u*) prosił; czemuż miałbym wątpić *v*), żeby mi i teraz dał, gdyby miał. = Z przygotowań Kartagińczyków do wojny *x*) można było wnosić, iż, gdyby im byli Rzymianie wojny nie wydali, z ich strony w krótkce byłaby powstała.

- a) Stultus esse *h*ud desipere. b) manifestum est.
c) impello. To zdanie trzeba w łacinie wyrazić biernie.
d) incredibile est, probabile non est, — bo *impossibile* i *possibile* nie było używane w dobrej łacinie.
e) propecta aetate.
f) natura insana. g) semibarbarus. h) constanter.
i) takie są, po którym następuje *iednak*, *przecie*, równie się w łacinie nie wyraża, jak i wtenczas, kiedy odpowiada Poprze-
dzającemu *ieżeli*, *kiedy*, *jak skoro* i t. p.

- k) quod. l) posse. m) notum est.
n) delere; absumere, vastare. — Po łac. to zdanie wyrazić biernie. o) po łac. przez list.
p) notum est, constat. q) fame perire, i fame absumi.
r) Temporis ratio patitur, tempus permittit; nayeścię: licet per tempus.
s) należeć się zawsze się tłumaczy przez bierną formę Słowa *debere*.
t) Gdyby był przyjechał, t. i. gdyby był *chciał* przyjechać — takie zdania tłumaczą się przez Tryb łącz. Futuri periphr. zamiast Coniunctiv. zwyczajny Konjugacyi, a więc tu *si venturus fuisset*.
u) Quotiescunque. v) t. i. czemużbym wątpił. x) Apparatus bellici.

XX. b.

Jeżeli polskie że nie tak jest Spójnikiem oznajmującym (*quod declarativum*), jak raczy powodowym (*quod rationem exprimens*); to jest czyniającym zdanie mieszczące w sobie powód uczucia wyrażonego przez Słowo rządzące; można je przetłumaczyć w łacinie przez *quod* (z Trybem oznajm. lub łącz. podług tego, co się powiedziało w Gr. §. 206, i tu wyżey w XVI.), albo opuściwszy *quod* położyć Accus. c. Infin. — a mianowicie po Słowach wyrażających mocniejsze uczucia (*Verba affectuum*) *doleo*, żal mi, żałuję; *gaudeo*, laetor, cieszę się, kontent jestem; *miror*, dziwię się; *aegre fero*, przykro mi; *in malam partem accipio*, za złe biorę; *vitio verito*, za występki poczytuć; *laudi duco*, za zaszczyt uważam; *indigne fero*, gniewam się; *angit me*, boli mnie to; *mordet me*, gryzie mnie; i t. p. — któremu to *quod* w poprzedzającym zdaniu zazwyczaj odpowiada wyrażne lub domyslnie *id* lub *hoc*. — Ale gdy zdanie czyniające się od że nie powód lecz przyczynę (*causa*) wyraża — które to że w takim razie da się wyrazić przez przeto iż, dla tego że, bo, ponieważ, lub inny Spójnik przyczynowy — nie może stać Accus. c. Inf.; lecz *quod* stać musi koniecznie, albo po opuszczeniu jego powstać konstrukcja imiesłowowa. Różnicę powodu (*ratio*, *Grund*) od przyczyny (*causa*, *Ursache*) wykaże następujący przykład: — Cieszy się oyciec, że syn do domu powróci, że mu bez niego bardzo było smutno. — Powrót syna powodem

czyli przedmiotem jest do cieszenia się; a przyczyną, dla której się oyciec cieszy z tego powrotu, jest, że mu było smutno bez syna.

Przykłady

Przykro mi a); że brat twój nie może w tych dniach przyjechać do mnie; ale się dziwię, że mi tego zawczasu nie doniósł. = Wielu ludzi grzeszą tem, iż tylko dla siebie żyją, nie dla dzieci także, rodziców, przyjaciół i oyczyzny. = Cieszysz się, że cię teraz nauczyciele chwala, bardziej się cieszyć powinien, żeś się poprawił. = Przykro mi to, jest, że się twój brat na mnie gniewa, i nie widzę, przez co bym go obraził. = Temistokles uciekł do Persyi, przeto iż (bo) w Atenach nie był bezpiecznym = Urażasz się b) tem, że do Ciebie rzadko c) piszę; ale nie wiesz, co w tem było dotąd przeszkodą. = Oskarżono brata mego, że nie jest posłuszny prawom.

a) Molesto fero. b) Molesto, aegre ferre. c) rarius.

XX. c.

Inne przykłady, w których poprzedzające prawidła są połączone.

1.

Gdy mego brata oskarżono, że nie jest prawom posłuszny, przeto iż nie dopełnił a) tego, co najświeższa ustawa wszystkim nakazuje czynić; uniewinnił się w sądzie tem, iż oświadczył i dowodami okazał, że nie wiedział wcale, iż takie prawo było wydane. b). = Ten list pisałem do ciebie, abym cię przekonał, iak wysoce cię poważam i kocham; a razem abym ci podał sposobność, iżbyś i ty mógł twoją miłość ku mnie okazać; dziwno mi więc, iż się mi ani na ten list, ani na owe dwa, którym później c) do ciebie pisałem, nic nie odpowiedział. Czy się może gniewasz, iżem zaproszony od ciebie nie przyjechał zaraz na wieś? Jeżeli tak jest, chcielibyśmy zważyć, iak wielkie są moje zatrudnienia, a pewnie gniewać się przestaniesz d). = Co mi piszesz, że dziwno ci się zdaie, iż

i stry i brat oziębłymi są teraz dla ciebie, temu się wcale nie dziwię, i ty się dziwić przestaniesz, kiedy pomnisz e), że nieszczęściem f) i wiekiem ku zgrzybiałości się chylącym g) obyczaje ludzi zmieniać się zwykły. = Temistokles niegdyś powiedział, że tryumfy Milcyadesa ze snu go budzą h). = Ferecydes z wyspy Syros i) najpierw oświadczył, iż mu się zdaie, że dusze ludzkie są nieśmiertelne i wiecznie żyć będą.

Słyszę, że twój brat onegdaj do Berlina odjechał, i dziwię się, że mnie o tem nie uwiadomił k). = Spodziewał się Otho, że go Galba za syna przybierze l); ale go nadzieia omyliła. = Filozofowie dowodzą, iż dusze ludzkie, że (ponieważ) nie złożone są, rozłożyć się nie mogą; z kąd wypada, że wiecznie żyć będą; pismo także święte pewną nam podaje nadzieję nieśmiertelności. = Kłamliwość twoja sprawia m), że ci nikt nie daie wiary n). = Pisałem do twego brata, aby iak nayszybciej do domu powrócił, że jego oyciec wpadł w ciężką chorobę; odpisał mi, że go to mocno dolega o), iż zaraz się w podróż puścić nie może, ponieważ i sam jest chory p); ale iak tylko zdrowie pozwoli q), przyjedzie. = Nigdy mnie nie przekonasz, iż się to pomimowolnie r) uczynił; i z serca s) ci życzę, abyś nareszcie wyznał błąd i poprawił się t). = Przykra jest rzecz, iż największa część u) z pomiedzy was, tylko za pozorem uczciwości się ubiega, a nie stara się przez istotną uczciwość pozyskać łaskę u Boga i u ludzi w).

a) przez *facere*. b) *constituo*. c) *postea*.

d) *desinere irasci*, albo *deponere iram*.

e) *cogitare*, *considerare*, *reputare*. f) *res adversae*.

g) *aetas ingravescens*. h) *hiernie*.

i) przez Przymiotnik *Syrius*. Zob. niżej XXII. c. 2.

k) *certiorem facere aliquem de aliqua re* — *hiernie*.

l) za syna (córkę) przybrać, *adoptare*, można przydać: *fili* (*filiae*) *loco*.

m) *efficio*. Gram. §. 210, u.

n) *credere*, *fidem habere*.

o) *molesto*, *aegre fero alqd*; *graviter doleo*, *angor aliqua re*.

p) *aegrotare*; *laborare ex morbo*.

q) przez *permitto*, *patior*, lub *licet per*, podług wyżej XX. a. r.

r) przez Przymiotnik *invitus* zgodzony z Subiektem.

s) *ex animo*. t) *ad (meliozem) frugem redire*.

u) *plurimi vestrum*, w) *Genitivus*.

2.

Dobrodziejstwa boskie są tak wielkie, iż nigdy wywdziżyć mu się *x*) nie jesteśmy w stanie. = Twój brat pisał do mnie, abym do niego jutro przyjechał na wies; że chce po jutrze wyjechać do Warszawy, i żeby mu było przyjemnie, gdybym w tę podróż chciał mu towarzyszyć). Odpisałem mu, że mi to nie podobna) choćbym sobie naybardziej życzył; dla tego że właśnie tego *aa*) samego dnia, który jest dniem urodzin i razem dniem imienin *aa*) oycy mego, do ciotki mojej mamy się zjechać *bb*); i tam to familyne święto *cc*) uroczyscie obchodzić *dd*). = Powiadaia, że Cyrus, który potem Królem Medów został *ee*), pomiędzy *ff*) pasterzami się wychował. = Kilka razy *gg*) rozpuszczono *hh*) wieści, że Cesarz Alexander, który już teraz umarł, Turkom wypowiedział wojnę; lecz te się pokazały *ii*) fałszywymi: ale ta wiadomość *kk*), która się teraz rozchodzi *ll*) i jest zatwierdzona doniesieniami *mm*) rządowemi, za pewną może być uważana, iż Persowie Rosyanom nie wypowiedzieli, ale wydali wojnę; i już kilka stoczyć miano potyczek. = W tém moim nieszczeniu, naybardziej nad tém ubolewam *nn*), że widzę, iż się ty się na mnie rozniewała; a nie wiem, z jakiej przyczyny *oo*) mógłbyś się słusznie gniewać. = Odebrałem wczoray list od twego oycy, w którym *pp*) mi pisze, abym na przeciwko *qq*) niego wyszedł; albowiem wieczorem około godziny piątej niezawodnie przyedzie do domu. = Nie dziw, iż się znaleźli ludzie tak niegodziwi, którzy nayszczęśliwszego Sokratesa oskarżyli; ale to dziwno być powinno, że ci niegodziwi u obywateli wiarę znaleźli. = Dowiaduję się od twoich przyjaciół, że wiele czasu trwonisz *rr*) na rzeczach niepożytecznych; radzę ci więc, abys i czas i całą usilność obrócił *ss*) na rzeczy potrzebne i pożyteczne. = Mówią, iż twój brat stara się *tt*) o urząd sędziego, i życzymy mu wszyscy z serca, aby go otrzymał *uu*).

- x*) gratiam, quantam debeo, vel si maxime velim, referre non possum. *y*) comes sum alicui itineris.
z) hoc ego facere (praestare) nullo modo possum — nb. zdanie hypotet. choćbym i t. d. umieścić w łac. po *že mi to*. —
aa) eo ipso die, qui est natalis et idem onomasticus.
bb) convenire apud, *cc*) festus familiae dies.

- dd*) solemniter celebrare.
ee) fio, evado rex — albo regno potiri.
ff) inter medios p. — które to *medius* dawaie się zazwyczaj, gdy pomiędzy tyle znaczy co *wśród*.
gg) saepius, aliquoties. *hh*) rumore spargere.
ii) biernie znaczenie od *invenio*. *kk*) fama, auditio, nuncius.
ll) manare. *percrebescere*; albo biernie zn. od *circumferre*, *referre*. *mm*) tutay auctoritas publica.
nn) id; doleo, hac re doleo; hoc me angit, molestum mihi est.
oo) łac. a nie wiem (*ignorare*, non *perspicere*) przyczyny, dla czego (*cur*) słusznie (*jure*) i t. d.
pp) Ablat. bez Przyimka, bo to jest *Instrumentalis*.
qq) alicui obviā exire, egredi; ei venienti occurrere.
rr) perdere, consumere in aliqua re; lub *impendere res*.
ss) converto ad, *tt*) petere, ambire.
uu) *assequi aliquid*; albo *defertur mihi munus*.

XXI.

O Imiesłowic.

Z prawideł wyłożonych w Gramatyce §. 200. i 201. wiemy, iż Imiesłów powstaie z wypuszczenia albo Zaimka względego *qui*, *quae*, *quod*, albo Spójników czasowych, przyczynowych, warunkowych, lub wypuszczenie znaczących (gdy — ponieważ — jeżeli — chociażby i t. p.). Przy opuszczaniu *qui* zgadza się zrobiony ze Słowa do niego należącego Imiesłów po prostu iako Przymiotnik z Rzeczownikiem, do którego się ten Zaimek ściągał: przy opuszczaniu Spójnika w ten czas tylko ta prosta zgoda nastąpić może, kiedy w zdaniu poboczném i główném wspólny jest Subjekt; inaczej powstaie konstrukcyja Ablativi Absoluti. — Imiesłów na *ns* służy dla wszystkich czasów obecnych (*Praesens in praesente*, in *praeterito*, in *futuro* — *lego*, *legebam* [lub za nie stojące *legi*], *legam*); Im. przeszły dla wszystkich czasów dawniejszą czynność wyrażających, (*Praeteritum in praesente*, in *praeterito*, in *futuro* — *legi*, *legeram*, *legero*); Imiesłowy przyszłe dla czasów czynność późniejszą, czyli względem nich przyszłą znaczących, (*Futurum in praesente*, in *praeterito*, in *futuro* — *lecturus sum*, *eram*, *ero*). Porównay wyżey prawidło XV; i w Gramatyce §. 52 i 53; tudzież §. 203.

Pytania

1. Co nazywamy Konstrukcją imiesłowową?
2. Iloraka jest ta Konstrukcja, i z kąd powstała?
3. Jaka Konstr. powstała z opuszczenia Zaimka *qui, quae, quod*? a iaka kiedy się Spóynik wypuszcza?
4. Co to jest Participium attributivum, a co Ablativus absolutus?
5. Kiedy w zdaniu powstaje Part. attribut.; a czego potrzeba, iżby mógł powstać Ablat. abs.?
6. Od czego to więc zależy, iż opuszczając Spóynik, raz Part. attrib., drugi raz Abl. abs. powstaje?
7. Kiedy Zaimek *qui* można opuścić, a kiedy nie? (§. 200, Uw. 1.)
8. Czas Słowa, z którego mamy zrobić Imiesłów, czy się ma oznaczać bezwzględnie, czy też ze względu na inne iakie Słowa? i co ztąd wypada za ważna Uwaga?
9. Jaką można podać główną cechę wspólną wszystkich form czasowych, które się zamienić muszą na tak nazwane Partic. Praesentis (na *ns*)? to jest: iaką one czynność wyrażać muszą względem główny? czyli na odwrót biorąc, iakich czynności Imiesłowem jest Partic. na *ns*?
10. To samo pytanie zastosować do Imiesłowu przeszłego i do przyszłego.
11. Jaki mamy sposób poznawania z polskiego języka, kiedy po łacinie ma się użyć Imiesłowu Praesentis, Praeteriti lub Futuri (nb. Słowo niedokonane, dokonane i użyte z posiłkowem *miéć*.)
12. Ile więc Imiesłówów potrzebaby każdemu Słowu czynnemu (Niedepoens) w czynnem i ile w biernem znaczeniu, aby w każdym razie prostym sposobem uformować można Konstrukcją imiesłowową?
13. Ile ich potrzebuje mieć każde Słowo niiakie?
14. Ile więc brakuje Imiesłówów Słowu Activum Niedepoens? czy ich także niedostaie, i jeżeli tak jest, ilu i iakich niedostaie Słowom niiakim (i Niedepoens i Depoens)? (§. 81.)
15. Słowo Activum Depoens ile ma Imiesłówów, i iakie ich znaczenia?

16. Jak można zaradzić niedostatkowi Imiesłowu przeszłego czynnego od Słów Activa Niedepoentia? (§. 203, 2.)
17. Jak się zaradza niedostatkowi Imiesłowu czasu teraźn. w biernem znaczeniu od tychże Słów? i czy mu zawsze zaradzić można?
18. Czy można też zastąpić brak Imiesłowu Praeteriti od Słów Intransitiva Niedepoentia?
19. Co trzeba uważać przy opuszczaniu *et*?
20. Jak się opuszcza *antequam, priusquam*?
21. Co trzeba uważać ze względu na Zaimek *is i t. p.*? wypuszczając czyto *qui, quae, quod* (§. 200, Uw. 2), czy Spóynik (§. 202, Uw. 2).
22. Jak się zaradza niedostatkowi Imiesłowu Praesentis od Słowa *Sum*?
23. Czy zawsze się ten Imiesłów da zastąpić, i iaki jest konieczny warunek, aby go zastąpić można? (nb. uważać tu różnicę Słowa *Sum* w znaczeniu Łącznika — *bydź czém*; — i tegoż Słowa w znaczeniu *Verbi substantivi*, t. i. samo *być*.)
24. Co wreszcie za ostrożność zachować należy w używaniu Konstr. Ablat. absol. z Imiesłowami na *rus i dus*?

1.

Przykłady na §. 200. A. i §. 204.

Młodzieńcowi, który a) swoje błędy wyznaie, łatwiej się daie przebaczenie, niż temu, który ie tai b). = Rodzice nasi dali nam życie, które przeminie c); szukajmy zaś bogactw pewnych, któreby wiecznie trwały (t. i. mających trwać w.). = Bezbożnym jest człowiek, który rodziców i tych, co (t. i. którzy) z nim krwią są złączeni, opuszcza d). = Nikt rozumny nigdy tego życzyć sobie e) nie będzie, aby ustało społeczeństwo, które pomiędzy ludźmi jest postanowione. = Lizander Lacedemończyk zostawił po sobie sławę, którą bardziej przez szczęście, niż przez zasługi sobie ziednał. = Dyonizyusz, którego wygnano z Syrakuz, uczył dzieci w Koryncie. = Młodzieniec, którego wczoraj napomniałeś, aby działał ostrożnie, nie uniknął zasadzek, które mu zastawiono f). Wszyscy przyjaciele, którychcśmy

na iutro zaprosili, przyrzekli przywieść; a stry mój doniósł, że wszystkich, którzy jutro do nas przybyć mają, po jutrze do siebie zawiezie g). — Gdy Kleombrotus, który był wodzem Lacedemonczyków, obawiając się zawiści ludu, nierostropnie walczył h) z Epaminondą, upadła potęga Lacedemonczyków. = Pomocnymi możemy być i tym nawet, którzy tego nie chcą i). = Człowiek, który zawsze jest pijany, mało się różni od zwierzęcia, które nie ma rozumu k). = Żaden zwierz, który rozumu nie ma k), nie może z siebie zrodzić iestestwa, które by było uczestnikiem l) rozumu. = Ten, który zachowuje takiego, co tego nie chce m), podobnym jest temu, co zabija takiego, który chce żyć. = Kto chce prawdziwą sobie ziednać n) sławę, o cnotę się nade wszystko starać o) powinien p). = Nie iestże ten człowiek podobny takiemu, co ma iść na wojnę? = Już przyniesiono książki, które mają być podzielone q) między młodzieńców, co (którzy) przez pilność i piękne obyczaje r) zasłużyli s) na nagrodę. = Tym, którzy zasłużyli s), należy dać nagrody, nie tym, którzy nam są krwią najbliżsi. = Odpisałem na list twój, który mi wczoraj oddano; i doniosłem ci, że już naigło t) rzemieślników do budowania okrętów (po łac. którzy mają budować okręty), które mają być posłane do Grecji. = Rozprawiać o pożytku nauk przed takim, który bogatym jest ale nieumiejętnym, iest to samo, co piękności kolorów wychwalać w) temu, co iest z urodzenia x) ślepy. = Ten, który chce (ma) być lekarzem, szczególnieży ziół własności powinien się starać y) poznać. = Ciało człowieka, który śpi, podobne iest umarłemu.

- a) Każdy Zaimek *qui* i każdy Spójnik, który się ma opuścić, oznaczony iest odmiennym drukiem.
b) dissimulare, c) perire, d) destituere, e) optare.
f) struere, facere, g) przez deducere, h) certare.
i) przez *nolo* lub *invitus*, a, um.
k) *rationis expertus sum*, l) *rationis particeps*, *compos sum*, m) przez *invitus*, a, um.
n) *comparare*, *conciliare*, *parere*.
o) przez *studere* alicui rei.
p) przez *debere*: albo przez *oportet*, *necesso est*, kładąc *Accusat.* c. *Infin.* q) *distribuere*, *dividere* alicui aliquid.
r) *Morum probitas*, *sanctitas*, *honestas*; podług §. 244. 2.
s) *mereri*, t) *conducere*, u) *idem ac*, w) *extollere*.

- x) *caecus in lucem editus*,
y) *łac.* powinien poznawać → *cognoscere*.

2.

Przykłady na §. 201.—204.

Alexander Wielki, gdy miał iść do kraju perskiego, przełożył a) Archelausa nad miastem Suza. = Gdyśmy wrócili b) do kraju, ucałowaliśmy ziemię, do której przez wiele lat tęskniliśmy c) byli. = Chociaż mi do ciebie przyiść zabroniono d), przyszedłem iednak, przeto iż nie byłem wstanie e) ani iednego nawet dnia obeysć się bez widzenia ciebie. = Bóg gdy miał świat stwarzać, połączył najprzód ogień i ziemię. = Najprostszą rzecz, kiedy ją wpuszczą f) w wodę, tym, co na nią patrzą, zda się być krzywą i złamaną. = Widzimy, że bociany, kiedy mają odlatać g), gromadzą się na iednym miejscu. = Maryusz, gdy był wodzem obrany przeciwko Cymbrom, udarował prawem obywatelstwa na placu bitwy h) dwie kohorty Kamerynów, za to że (lub które) z niewypowiedzianem męstwem i) wstrzymywały k) natarczywość tak dzikich nieprzyaciół. = List twój oddano mi właśnie, gdy z domu wychodził. = Klitusa zabił Alexander za to, że wysławiał jego oycę Filipa. = Gdy Tarkwiniusz Ardeę oblegał, złożono l) go z tronu. = Spodziewałem się, że ty z początkiem wiosny (t. i. gdy wiosna się będzie zaczynać m) do nas przybędziesz. = Gdy Cezar wyruszył n) z wojskiem z Gallii i do Rzymu zmierzał o) wielka powstała w mieście trwoga. = Gdyby ustać p) miała boiaź Boga q), ustałby też musiała r) i wiara i społeczeństwo rodzaju ludzkiego. = Pewną rzeczą iest, że się na świecie nic nie dzieje bez poprzedniy przyczyny (t. i. gdy żadna nie poprzedza s) przyczyna). = Dobry uczeń, gdy mu co nauczyciel każe t) uczynić, chętnie czyni, nawet chociaż go nikt nie przymusza; nie zaś nie czyni bez wiedzy lub woli nauczyciela (t. i. gdy N. nie wie lub nie chce — *in scius* — *invitus* §. 204. 1. na końcu i Przypisek). = Dobry syn nie nie przedsięwzię bez wiedzy u) rodziców; ale we wszystkiem idzie za ich radą w). = Euklides tak był nauki chciwym, iż, chociaż śmiercią było zagrożone x), gdyby kto z Megary do Aten śmiał

chodząc y), w nocy w ubiorze kobiecym tam chadzał y), aby korzystać z nauki Sokratesa (łac. chcąc słuchać uczącego Sokratesa podł. §. 204. 2 w końcu). = Mowią, iż Astyages Cyrusa, gdy się ledwo z) urodził, dał Harpagowi na wyrzucenie (przez Gerundivum zob. §. 204, 2 tamże). Ale ten zachował dziecko, aa) aby się zemściło bb) za krzywdę, którą dziadek iemu i matce tego wyrządził cc), i z chwałą dd) panowało nad Medami (łac. dziecko mające się zemścić i panować ee) §. tenże). = Augustus, który później osiągnął ff) panowanie Rzymian, urodził się za konsulatu Cyce-rona i Antoniusza (t. i. gdy Cic. i Ant. byli Konsulami §. 204, 1). = Bezbożnym jest ten, który, co przyrzekł w obliczu Boga (łac. gdy Bóg był świadkiem gg), tego nie dotrzyma. = Najużyteczniejsze rzeczy wynaleźli ludzie idąc za przewodnictwem i nauką przyrodzenia (po łac. idąc hh) za przyrodzeniem przewodnikiem i nauczycielem; albo gdy przyrodzenie było przew. i naucz.). = Tego postępu, którego się brat za twoją radą (t. i. gdyś ty był doradcą) dopuścił, nie można pochwalić, nawet gdybyś ty sam był sędzią. = Młode ptaki nim (§. 202, 5) się puszczają ii) daleko, wprzód się powoli ćwiczą w lataniu i sił doświadczają kk) przelatując z drzewa na drzewo. = Niektóre zwierzęta mają ten szpetny zwyczaj, iż nim ziedzą mięso ll), w piasku je walaia mm). = Dawni Polacy przed stoczeniem bitwy (t. i. nim stoczyli bitwę) oddawali cześć nn) Bogu pobożnym pieniem.

- a) Praeficere urbi. b) reverti. c) desiderare aliquid.
d) vetare, prohibere aliquem. Nb. zob. wyżej w XI. Praw. 1. na końcu. e) non posse catere ad aspectu alicujus.
f) demittere in aquam.
g) avolare; albo migrare in alias regiones lub petere alias r.
h) in acie.
i) Ablat. instrumenti. incredibilis audacia.
k) sustineo. l) regno privare aliquem.
m) zaczynać się, tutaj inire iako Intransitivum.
n) egredi z 6 lub 4 Przyp.
o) Contendere, ire aliquo, albo petere locum. Ale można też pierwsze gdy zostawić, a drugie (za które tu i stoi) opuścić; lub nawzajem opuścić pierwsze, a drugie zostawić. W pierwszym razie będzie Imiesłów przeszły — iako Praeteriti in Praeterito (zmierzał), w drugim Im. przyszły iako Futuri in Praeter. (wyruszył). Przy opuszczaniu obydwóch gdy musi pierwsze Słowo (wyruszyć) stać w Im, prze-

- szłym, iako Praeter. in Praeter. (powstała, z którym to Słowem, iako głównym, obydwa poprzedzające iako obydwa poboczne porównać się muszą), drugie (zmierzał) w Im, teraz, iako Praes. in Praeter. (powstała).
p) t. i. zniszoną być, p. bierne od tollo.
q) pietas in deum. r) necesse est (z Accus. c. Infin.)
s) antegrēdi; lecz będzie Partic. Praeter., bo ta czynność iako poprzednicza, oznacza Praeter. in Praes. (dzieje). Podobnie następujące każe.
t) zob. XI. Praw. I. na końcu. u) p. inscius.
v) sequi auctoritatem, consilium; lub obsequi z Przyp. 3.
x) mors proposita est. y) ire, meare, z) vixum. aa) puer, bb) vindicare injuriam. cc) inferre, facere. dd) cum laude.
ee) impero alicui. ff) potui aliqua re.
gg) testis lub arbiter; tutaj można połączyć testis et arbiter.
hh) po łąc. poszedłszy; gdyż Imiesłowy na ns od Słów Deponentia nie używają się, kiedy czynność obecna może się uważać prawie za dawniejszą. Ziad mnie mając tłumaczy się przez putans, existimans it. p., lecz przez arbitratu, ratus, nie arbitrans it. d.; idąc za kim secutus; lituiac się, misertus, miseratus; pochodząc, ortus, natus; korzystając z okoliczności, usus occasione; obawiając się, veritus, nie śmiejąc, non ausus it. d.
ii) longinqua petere. kk) experiri, periclitari.
ll) caro lub w ogólności ossa, właściwie kawał iakiego iadła.
mm) foedare aliqua re. nn) adorare deum pio carmine.

3.

Osobne przykłady na §. 203, 2 i 3.

Pompeiusz zdobywszy Jerozolimę, niczego się nie tknął w kościele. = Pisze Liwiusz, że Horacy po zwycięstwie (t. i. zwyciężywszy) nad trzema Kuryacyuszami, powróciwszy a) do Rzymu, własną b) siostrę zabił. = Cnota nawet wszystko utraciwszy utrzymać c) się jest w stanie. = Scypio Afrykański po zburzeniu Kartaginy (t. i. zburzywszy K.) ozdobił miasta Sycylii wybornymi pomnikami. = Augustowi po zwyciężeniu Antoniusza (t. i. gdy zwyciężył A.) oddano d) najwyższą władzę. = Annibal pod Kannami żołnierzy napomniawszy e), aby pamiętni byli na dawne męstwo, dał znak f) do bitwy. = Kamil opuściwszy oycyznę, do Ardei poszedł na wygnanie: ale gdy Galowie Rzym zdobyli, powróciwszy a) do swoich, wypędził z granic rzymskich nieprzyjaciół, którzy tryumfowali g) ze zwycięstwa. = Arystydes poszedłszy h) na wygnanie, nie mniéj kochał oycyznę niewdzięczną, iak gdyby i) był

naywiększy doznał wdzięczności k); a powróciwszy niepamiętnym był l) na wyrządzoną sobie krzywdę. = Gdy Alexander przeszedł Ganges, nie zaszedł m) mu nikt z wojskiem; a tak bez przeszkody i wstrzymywania w marszu (t. i. gdy nikt nie przeszkadzał i nie wstrzymywał n) marszu) zaszedł w głąb Indyi. = Cezar pojechałszy do Rzymu, naradzał się zwoławszy senat o rzeczach kraiovych c); a zabawiwszy p) w mieście dni trzy, powrócił znowu do Galii. Tam ledwo co (gdy) przybył, dowiedział się, iż Gallowie, podniosłszy q) bunt, w kilku miejscach na zimowiska Rzymian uderzyli r); i że nawet Eduowie, którzy dotąd stale wierni byli Cezarowi i zawsze zwykli byli wspólnie z nim walczyć, spuściwszy s) się na odwagę swoich współziomków, z nimi się złączyli; a chociaż dopuściwszy t) się tak wielkiego występku, ledwo się mogli spodziewać przebaczenia, iednakże Cezar względem mając u) na to, że fałszywemi wieściami oszukani tego się chwycili kroku w), dla x) dawnéy ich wierności żałującym y) przebaczył, i do dawnéy łaski przypuścił z). = Cezar ze wszystkich gallickich ludów, naybardziéj sprzyiał Eduom, przeto iż ci zaraz z początku z nim się połączyli aa), i wierni byli prawie do końca. = Gdy Annibal zbliżał się do obozu Rzymian, a przed nim pędzono stada słoniów, trwożyli się Rzymianie, mając ze zwierzętami nadzwyczajnéy bb) wielkości walczyć.

- a) reverti i redire; także redux sum, redux fio.
 b) p. suus, a, um. Albowiem proprius jest raczéy właściwy. c) stare, constare, se tueri.
 d) tradere alicui, deferre ad aliquem. e) monere i hortari.
 f) signum pugnae s. proelii.
 g) t. i. zbyt się cieszyli, exultare aliqua re.
 h) exulatum ire, i in exilium proficisci.
 i) non minus — ac si.
 k) iak gdyby mu się była naywdzięcznieyszą okazała — praebere se gratum alicui. l) immemor z drugim Przyp.
 m) occurrere alicui. n) iter morari.
 o) consulere de rebus urbanis. p) commorari.
 q) rebellionem facere. r) oppugnare aliquid.
 s) confido alicui rei lub aliqua re. t) admittere scelus.
 u) względem m. na co, respicere aliquid.
 w) łać. dotąd się zniżyli, eo descendere. x) ob.
 y) delicto dolere. z) ut ante, in gratiam recipere.
 aa) conjungi cum aliquo. bb) inusitatus, a, um.

XXII. a.

Gerundium. (Rozdz. 11.)

Rzeczowniki słowne (Subst. verbalia) na io; np. lectio czytanie, contemptio gardzenie, defensio bronienie, — nie od wszystkich Słów, iak w polszczyźnie, można wyprowadzać. Nie mają ich np. wcale Słowa: coronare, honorare, scire, jacere, micare, nocere, placere, colere, metuere i mnóstwo innych (bo coronatio, honoratio, micatio i t. p. nie były od dobrych łać. nigdy używane); niektóre nawet chociaż je mają, to nie z tém znaczeniem, np. scriptio, nie pisanie lecz pismo, t. i. rzecz napisana; statio nie stanie lecz stanowisko; ratio (od reor, ratus sum) nie mniemanie lecz rozum, przyczyna, rachunek; natio nie rodzenie się lecz naród; factio nie czynienie lecz partya, spisek i t. d. — Ku wielkiéj przeto wygodzie są Łaciniom Gerundia mogące zastąpić Rzeczowniki słowne. Nie trzeba iednakże mniemać, aby się ich użycie ograniczało tém zastępowaniem brakujących form Rzeczowników sł.; owszem używają się one częściej prawie, niż same Rzeczowniki, czy to na io, czy inne mogące je zastąpić, iak n. p. sensus, czucie; metus, obawianie się, i t. d. Jest zaś Gerundium nie Rzeczownikiem, chociaż się iak Rzeczownik deklinuje, ale Słowem; i dla tego iego wyrazem przymiotnym jest nie Adiectivum ale Adverbium (np. ad bene scribendum, do dobrego pisanja), a dopełnieniem nie Genitivus lecz ten przypadek, którym rządzi iako Słowo (np. Cura pascendi equos, staranie paszenia koni.)

Oprócz tego, co się w §§. 192—195 o Imiesłowio osobliwym powiedziało, potrzebne są do tłumaczenia polszczyzny na łacinę następujące uwagi:

Przypadki Rzeczownika sł. polskiego wykładają się w łacinie przez te same przypadki Gerundii; np. Chęć walczenia, cupidō pugnandi; nauczaniem uczymy się, docendo discimus; w działaniu, in agendo i t. d. — Wyjąwszy kiedy Przymyki temu przeszkadzaia; np. ad dicendum, do mówienia; inter ludendum, podczas zabawy; i t. d. Jednakże 1) Dativus Gerundii używa się nayczęściej, kiedy jest rządzony od Przymiotników znaczących zdatność lub niezdatność do czego;

na pytanie *do czego?* (*aptus, ineptus, utilis, inutilis, idoneus, habilis, par*); 2) *Accusat.* Ger. używa się tylko z Przyimkami *ad, inter* (rzadko z *ante, ob, circa*); 3) *Ablat.* Ger. stoi albo bez Przyimka jako *Instrumentalis* (np. *docendo* nauczaniem, albo nauczając), albo z Przyimkami *ab, in, de, cum* (czasem *ex* i *pro* u Poetów); 4) Pierwszy Przypad. Ger. tłumaczymy na polskie przez Tryb bezokoliczny ze Słowem nieosobistém *trzeba*; kładąc ie tak, iak stoi łacinskie *esse* przy Gerundium: np. *Sciendum est, trzeba wiedzieć*; — *eundum erat, trzeba było* (należało, wypadało, powinno się było) *póysdź*; — *si dandum esset, gdyby trzeba było dać*; — a gdy ma ieszcze przy sobie trzeci przypadek Zaimka osobistego, może się także wyłożyć przez dodanie *muszę, powinienem* i t. d.; np. *eundum mihi est, muszę iść*; *faciendum tibi fuit, powinienś był zrobić* i t. d. Będziemy więc go używać do tłumaczenia takowych wyrażen polskich. Od tego oznaczenia potrzeby zowie się ten Imiesłów osobliw. Ger. *necessitatis*. — Pierwszy zaś przypadek polskiego Rzeczownika słownego (tudzież czwarty i szósty tam, gdzie się nie daie użyć Gerundium — zob. wyżej 1, 2, 3) musi się wykladać przez Subst. verb. na *io*, albo przez Tryb bezokol., albo nareszcie p. Tryb okol. ze Spójnikiem; np. *Rabowanie* miast go *zbogaciło*; *direptio urbium eum ditavit*. Twoie *nieumienie* miłsze mi iest, niż iego *umienie*; *nescire tuum* *gratius* mihi est, quam *scire illius* — albo: *te nescire* malo, quam *illum scire* — albo: *quod tu nescis, gratius* mihi est, quam *quod scit ille* i t. p. Z *pisania* wielki odnosisz *pożytek*, *ex scribendo* (lepiéy *ex eo, quod scribis*) *magnum* *redundat* ad te *commodum*. *Pisanie* przekładam nad bezczynne *siedzenie*, *scribere* malo quam *sedere* otiose i t. d.

Co się tyczy Genit. Gerundii, dodadź ieszcze musimy tę uwagę, iż w polszczyźnie często Rzeczownik sł. stoi z Przyimkiem *do*, gdzie w łacinie sam drugi przypadek stać musi; np. *Chęć* (do) *walczenia*, *ochota* (do) *pisania* i t. d.

Pytania na XXII. a. b. c.

1. Jak się na łacinę tłumaczą polskie Rzeczowniki słowne (zakończone na *nie* i *cie*)?

2. Czy mają Łaciniacy podobne Rzeczowniki słowne i iak się one kończą?
3. Czy Gerundium (pod względem Konstrukcyi) może się uważać za Rzeczownik, albo też tylko za Słowo?
4. Jak się po polsku wyraża pierwszy Przyp. Gerundii; a iak się na łacinę tłumaczy pierwszy Przypadek polskiego Rzeczownika słownego?
5. Co ieszcze trzeba uważać o trzecim Przypadku Gerundii; co o czwartym, a co o szóstym?
6. Z odpowiedzi na pytanie trzecie iaki zrobić należy wniosek o tłumaczeniu na łacinę Przymiotnika przydanego Rzeczownikowi słownemu, tudzież Przypadku drugiego innego Rzeczownika, którym rządzi Rz. słowny?
7. Kiedy Gerundium zamienia się na Partic. Futuri passivi, (które w takim razie Gerundivum się zowie, t. i. Przymiotnik z Gerundium zrobiony)?
8. Czy w miejscu tego Imiesłowu przyszłego czasu nie kładzie się czasem Imiesł. czasu przeszłego za Gerundium?
9. Co ieszcze zachować trzeba za prawidła przy tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników spokrewnionych ze Słowem?
10. Jak sobie w łacinie postąpić należy, kiedy Rzeczownik od drugiego zależący ma stać nie w drugim, ale w innym przypadku (np. Czy dobrze to iest: wyrażenia następujące: *moie przybycie do Warszawy*; — *list od brata* l. *do brata*; — *naczytnie ze złota*; — *Tales z Miletu* i t. p. tłumaczyć na łacinę przez: *meus adventus Varsaviam*; *literae a fratre* lub *ad fratrem*; *vas ex auro*; *Thales Mileto* i t. d.)?

a. Przykłady.

Wszyscy ludzie muszą umrzeć a); ale to niepewno, czy wkrótce umrą, czy też dódy do późnego b) wieku. = Temistokles gdy widział, że musi zginąć, gdyby się dostał w ręce c) Ateńczyków, uciekł się d) do Króla perskiego, gdzie rozumiał, że będzie bezpieczny. = Ci, co się zgadzają na to, iż nie stać się niemoże bez poprzedniéy przyczyny (t. i. iak tylko, gdy poprzedza e) przyczyna), przyznać muszą, f) że

jest Bóg, który ten świat stworzył. = Miałem sobie to za powinność (łac. rozumiałem, że mi to uczynić trzeba, iżbym) otwarcie ci wynurzyć, co sędzę o twoim przedsięwzięciu. = Młodzieńcowi uczyć się należy i zarabiać g), starcowi na to baczyć, iakby mógł roztropnie używać zbiorów (łac. zebranych t. i. rzeczy). = Wszystkimi siłami starać h) ci się wypada, abys swój błąd naprawił, i z oycem się poiednał i). = Człowiek poczciwy nie tak tego życzyć sobie powinien, coby się wszystkim ludziom podobać miało, iakraczy tego, coby pochwalili rozumni. = Tego przyrzeczenia nie potrzeba dotrzymywać k), które kto dał l) postrachem przymuszony albo oszukany podstępem. = Umysł człowieka żywi się uczeniem (się) i myśleniem, i nie też nie ma przyjemniejszego nad rozkosz słuchania i uczenia się. = Nauczyciel czasem dla m) poprawienia naśladaue błędy uczniów: ale powinien się mieć na baczności n), aby w tém nie przebrał o) miary i nie posunął się za daleko [dalej niż słuszna jest p)]. = Cycero mścił się na nieprzyjaciolach swoich tak iak na człowieka uczciwego przystało q), na złych obywatelach dobrem zarządzaniem rzeczą pospolitą, na zdradliwych przyjaciolach nie im nie wierząc (t. i. nie wierzeniem), na zazdrośnikach, ubieganiem r) się o cnotę i prawdziwą chwałę, a na kupczących s) urzędami żądaniem zdania sprawy t) (z urzędu). = Kupiłem sobie papieru; ale z żalem widzę, iż piękny u) lecz do pisania niezdatny. = Wielu z was skłonniejsi są do bawienia się i do próżnowania, niż do uczenia się; zastanówcie w) się nad tém, co czynicie, i nie zapominajcie, że ludzie nie nie robiąc (t. i. nie robieniem) uczą się źle robić. = Przykro mi to, iż w tobie spostrzegam x) większą chęć (do) czytania, niż (do) uczenia się, iak gdybys nie wiedział, iak wielka różnica zachodzi między czytaniem a uczeniem się. = W działaniu nie w mówieniu pokazuje się z) prawdziwa cnota; nie mówić więc, ale działać powinien ten, kto chce być miany za cnotliwego męża. = Sokrates trzymał aa) się tego sposobu uczenia, iż pytał się i wybadując bb), pokazywał uczniom, iak mało umieją. = Człowiek stworzony jest do myślenia i działania; ten więc najlepiej swemu przeznaczeniu cc) odpowiada, kto w działaniu i myśleniu największą rozkosz znajduje dd). = Sztuka pisania wynaleziona jest od Feni-

cyan, a sztuka drukowania od Niemców. = Takich ee) ludzi, co w dysputowaniu nie za swoim zdaniem, ale za cudzą powagą idą ff) pochlebcami gg) nazywać się zwykło. = Fabius więcej unikaniem hh) walk Annibala osłabił, niż inni wodzowie walczeniem. = Prawa Likurga nakazywały ii) młodzieży polowanie, bieganie, znoszenie głodu, pragnienia, zimna, gorąca i innych niedogodności. = Często w obawianiu się więcej jest złego, niż w tém, czego się obawiamy. = Sposoby mówienia, właściwe każdemu językowi, zowią się idiotyzmami. = Cezar i Kureyusz do najsławniejszych kk) pisarzy należą ll); chociaż z nich każdy mm) właściwy miał pisania sposób nn) od drugiego odmienny oo). = Temistokles wygnany z ojczyzny do Argos się udał na p) mieszkanie. = Cezar zwykł był w Galii legiony swoje posłać do różnych okolic na pp) zimowanie. = Podczas qq) iedzenia rr) oddano mi twój list. = Biedny jest zaiste, kto nie ma; ale biedniejszy kto długami jest obciążony, a nie jest w stanie ss) zapłacenia. = Pamiętam, żeśmy często pod czas qq) przechadzki tt) przyjemne prowadzili rozmowy.

- a) t. i. wszystkim ludziom trzeba u. b) *provecta aetas*.
c) przez *potestas*, *moc*. d) *se recipere*, *se conferre*, *confugere* ad. e) *nisi antecēdo*, *antegredior*, zob. wyżej XXI, 2 Notę s).
f) t. i. tym trzeba przyznać — *fateri*. g) *quaerere*. h) p. *agere*.
i) *reconciliari alicui*, in *gratiam redire cum aliquo*.
k) *stare promisso* (Dat.)
l) po łac. p. *promittere* wyrazić można, podług Gr. §. 175, 2, i §. 176, str. 141. m) p. *causa*. n) mieć się na b. *videre*.
o) *modum excedere*. p) *progredi longius justo*. q) *decet me*.
r) *quaerere*, *appetere*. s) *mercator provinciarum*.
t) *rationem repetere ab aliquo*. u) *nitidus*, a. um.
w) *considerare*, *animo perpendere aliquid*. x) *videre*.
y) *intercedere*. z) od *cernere* forma bierna podług Gr. §. 48, 3. na końcu. aa) t. i. chwycił się, *sequi*. bb) *sciscitari*,
cc) *conditio*, *qua natus est aliquis*.
dd) *Ego in hac re summam voluptatem positam esse puto*.
ee) *eiusmodi*. ff) *sequor aliquid*. gg) *assentator*.
hh) *detrectare pugnam*. ii) *jubere aliquem*.
kk) *praecipuus*, *praestantissimus*.
ll) *adnumerari alicui*, mm) każdy (kiedy mowa o dwóch) *uterque*.
nn) *modus*, *genus*, *ratio*. oo) *diversus*.
pp) przez *causa* (Gr. §. 134.) qq) *inter*.
rr) *coenare*, t. i. obiadować. ss) *non sum par*. (Gr. §. 194.)
tt) *ambulare*.

XXII. b.

O zamianie Gerundii na Gerundivum w kształcie Imiesłowu przyszłego biernego (§. 192. Uw. 2.)

Uwaga. Kiedy rozwiązując Rzeczownik słowny polski przez Słowo okoliczne, musimy użyć czasu wyrażającego czynność dawniejszą od głównej (Praeteritum in Praes., Praet., lub Futuro), kładzie się w łacinie nie Particip. futuri passivi, ale Praeteriti; np. Za znieważenie posłów i niepowrócenie zbiegów wojnę wydano (wydaia, wydaia); ob laesos legatos et non redditos perflugas bellum indictum est: — bo rozwiązując będzie: wydano i t. d. wojnę za to, że znieważono p. i nie powrócono zb. i t. d. Zob. więcę w §. 82.

Przykłady.

Wielkie umysły często są chciwe prowadzenia wojen; bo rozumieją, że tak najprędzcy a) nad innych wywyższyć się potrafią b): ta to żądza przywiodła Cezara do zniszczenia c) wolności swęj oyczyzny. Był on nie mnięj zdatnym d) do prowadzenia wojny, iak do rządzenia e) kraiem, a lud rzymski przywykłym f) do znoszenia g) pañowania. = Cezar do odprawienia h) podróży do Brytanii potrzebował i) wielu okrętów; nad których budo waniem dał dozór k) namiestnikom swoim, a sam do prowincyi się udał, dla odprawiania l) zjazdów = Gdy Annibal zabierał m) się iść ku Rzymowi, dla dobywania go n), posłali Rzymianie wojsko pod Kapuę, mniemając, że tym sposobem Annibala od dobywania Rzymu do bronienia sprzymierzonego o) miasta odciągną. = Są niektóre gry zdadne do zaostżenia dowcipu młodzieży; wiadomą też iest rzeczą, że w i-graniu sposób myślenia p) dzieci nayotwarcięj się odkrywa. = Rzymscy wodzowie gdy wojsko wyprowadzali w pole, najprzód upatrywali q) miejsca zdadnego do założenia obozu. = Do prowadzenia wojny trzeba zebrać wojsko, wyćwiczyć ie, opatrzyć w broń, a potem dopiero wyprowadzić w pole r) do staczania bitw. = Tego prawdziwie wymownym nazwać należy, który mową swoją potrafi słuchaczów przywieść do uwierzenia i zrobienia tego, co chce s). = Rzymianie przez długie oblężenie (Ablat.) Syrakuzy, przyzwyczaili się do znoszenia tamecznego klimatu t), =

W gardzeniu niebezpieczeństwami pokazuje się wielkość umysłu. = Bez kochania u) cnoty, nie można być pocciwym. = Cycerona konsulat uswietniło narodzenie się w) w tym roku Augusta. = Utrzymują niektórzy, że Scypio zburzeniem Kartaginy zgutował Rzymowi upadek; przeto, iż Rzymianie przez usunięcie obawy (Ablat.) gnuśnymi x) się stali i zaniechali y) ćwiczeń wojennych. = Brutusa synowie starali się z) o przywrócenie do Rzymu Tarkwiniusza, który szczególnięj za staraniem aa) ich oycy był wygnany. = Miłość oycowska nie była mu na przeszkodzie bynajmnięj, iżby ich iako zdrayców oyczyzny na rynek wyprowadzić i toporem ściąć bb) kazał cc). = Cycero urodził się roku od założenia Rzymu 647go, po wygnaniu Królów 202go, na lat 106 przed narodzeniem Chrystusa, a został zabitym roku przed nar. Chr. 43. = Przed wynalezieniem sztuki drukarskięj dd) bardzo drogo musiano kupować książki pisane. = Scypiona Afrykańskiego, któremu ten przydomek nadano za pokonanie ee) i zburzenie Kartaginy, po zwyciężeniu nieprzyjaciół oskarżono, że, będąc Konsulem, źle zarządzał rzecząpospolitą. = Dawni Gallowie prędcy byli w przedsiębraniu rzeczy, ale niewytrwali w ich wykonywaniu. = Cezar mszcząc gg) się na Wenetach za zgwałcenie prawa narodów zatrzymaniem i uwięzieniem hh) posłów, wszystkich Senatorów pozabijać kazał, a resztę ludzi ii) przez aukcyę kk) sprzedał.

- a) facillime. b) possum. c) opprimo. d) peritus alicujus rei.
e) administrare, regere civitatem, rem publicam.
f) aduetus alicui rei. g) perferre imperium.
h) iter facere. i) Zob. XVI. s). k) praeficio aliquem alicui rei, namiestnik (wodza), legatus.
l) agere conventum. m) t. i. miał iść. n) przez urbs.
o) socius; foedere junctus.
p) sposób myślenia ingenium lub animus; tutaj ostatnie, dla tego że pierwszego już się użyło do wyrażenia dowcip. q) circumspicere. r) pole bitwy; acies.
s) Coniunctivus; bo ani wiadomo kto ani czego chce.
t) coelum ejus loci.
u) Gerundium nie używa się z Przyimkiem sine, a więc się tu położyć nie da; a zatem i zastąpić przez Gerundivum. Musimy tu więc wyrazić się przez Słowo: Jeżeliby (nisi — z. w. XIV. 5.)

kto nie kochał cnoty. w) z tego że się narodził, wynika dla Cyncerona uświetnienie; a przeto narodził się iest Praeter, in Praeter, wyrazi się więc przez *natus*.

x) *deses*, *sdis*. y) *deponere studia belli*.

z) *operam dare alicui rei*.

aa) *studio*, *opera*; Łaciniacy lubią łączyć *studio et opera*.

bb) *securi percutere*, *ferire*; a *izby* *quin*, *quo minus*, *ne*.

cc) *curo aliquid faciendum*; lub *p. jubeo*; o którym zob. Gr. §. 211, 9 str. 187.

dd) *ars libros typis exscribendi*; *ars typographica*.

ee) *vincere*; drugi raz *superare*. ff) *consilium capere*.

gg) *vindictam expetere ab aliquo ob aliquid*.

ii) *reliqua multitudo*, albo samo *reliqui*, *orum*.

kk) *vendere sub corona albo sub hasta* (przeto iż ludzie mający być przedanymi, stawali w wieńcu (*corona*) na okolo utkwioney w ziemię dudy (*hasta*)).

XXII. c

O tłumaczeniu na łacinę innych Rzeczowników, osobliwie słownych.

Pod względem tłumaczenia na łacinę Rzeczowników polskich, dwie jeszcze rzeczy następujące uważają sobie należy:

- 1) Że Rzeczowniki spokrewnione ze Słowami, użyte do wyrażenia okoliczności czasu, rzadko przez Rzeczowniki, ale zazwyczaj przez odpowiadające im w znaczeniu Imiesłowy wyrażać się zwykły; które to Imiesłowy także przez Spóyniki rozwiązywać można np. *Coenanti mihi* (podczas obiadu) *literae patris tui redditae sunt*. *Heri me ambulante* (na przechadzce) *et cum fratre tuo colloquente* (podczas rozmowy) *subito defecit animus* (mdłości napadły). *Patrem Varsavia redeuntem* (*reversum*, — albo: *Patrem, quum V. rediisset, reversus esset*) *exceperunt literae tuae* (Oyciec po powrocie z W. twój list zastał).
- 2) Polskie Rzeczowniki kładą się zazwyczaj z temi przypadkami, co Słowa, które od nich pochodzą, lub z niemi się kładą (np. kara za występki, względ na zdrowie, wdzięczność za dobrodziejstwa i t. p.); Łaciniacy zaś nie lubią Rzeczownikowi samotnie stojącemu w konstrukcyi dodawać drugi Rzeczownik, tylko kiedy tenże w drugim ma stać Przyp.; i ztąd to, jeżeli się on w drugim

położyć nie da, używają Imiesłowy lub Słowa okolicznego do połączenia tych dwóch Rzeczowników; czasem z Rzeczownika robią Przymiotnik. I tak np. kładą: *defensio criminis*, *literae fratris*, *excusatio necessitatis*, *prooemium belli punici*, *bellum trium regum*, *cibaria quinque dierum* i t. d. za: bronienie się od zarzutu, list od brata, tłumaczenie się koniecznością, wstęp do wojny punickiej, wojna między trzema Królami, żywność na trzy dni; a za powyższe przykłady: poena sceleris, ratio valetudinis, grata beneficiorum memoria — i znów: *bellum adversus Megarenses gestum*; *exemplum epistolae tuae ad Atticum missae*, lub *epistolae, quam ad Atticum misisti*; *Thales Milesius* lub *Mileto oriundus*; *pugna cannensis* v. *ad Cannas commissa*, *victoria ad Marathōnem relata*; *iter Posnaniense*, albo *Posnaniam susceptum*; za nasze: wojna z Megareńczykami, kopia listu twego do Attyka, Tales z Miletu; bitwa pod Kannami, zwycięstwo pod Maratonem; podróż do Poznania i t. d.

Wyjątek tu stanowią napisy czyli tytuły, i czasem *verbalia* na *io*; np. *Ciceronis liber de republica*, *oratio in Catilinam*; *meus adventus in Italiam*, *profectio ex urbe* i t. p.

Przykłady.

Po odieździe a) brata twego, tak wielka mnie opanowała tęsknota b), iak wielka była rozkosz, której doznawałem podczas pobytu c) iego. = Papirusz Dyktator śmiercią chciał ukarać Generała namiestnika d) swego; że pod niebytność e) iego nieprzyjaciółom wydał bitwę i świetne nad nimi odniósł f) zwycięstwo. = We śnie g) same mi się ukazywały h) przyiemne widma, a na jawie i) same smutne się wydawały k): widzę, że tylko we śnie g) szczęśliwym być mogę. = Czy to przystoi na człowieka uczciwego, aby pamiętkę tego po śmierci l) hańbił m), od którego tyle odebrał dobrodziejstw. = Ja i za życia n) wysoce poważałem oycę twego, i po śmierci l) z uszanowaniem go wspominam o). = W przytomności p) twojej nie śmiał nic o téj rzeczy wspomnieć, a po odejściu q) całą godzinę o niéj rozprawiał. = Szczerym i otwartym nazywamy tego, który o każdym za

oczy r) to mówi, czego by mu się w oczy s) powiedzieć nie wzbraniał. = Jeden z braci uroczystą mową żegnał Króla przy odjeździe t), drugi go witał po powrocie u), podczas uroczystego wjazdu w) do stolicy.

Gdy wczoraj szedł do ciebie, na drodze mi wypadł z kieszeni list, który ci pokazać chciałem. = Żołnierze wychodzący z miasta pobrali z sobą żywność na dni dziewięć. = Przegrana pod Kannami tak dalece przstraszyła Rzymian, iż na doniesienie o niej wszyscy drżeli, iak gdyby Annibal już był przy bramach miasta. = Nie podoba mi się w piśmach brata twego zbyt ubieganie x) się za naturalnością. = Alexandrowi, gdy po zawoioowaniu Persyi dla zdobycia y) nędzny z) mieściny życie swe na niebezpieczeństwo wystawiał aa), bardzo to za złe mieli bb) Generalowie cc) i całe woysko, iż tak wielkie podiał niebezpieczeństwo dla tak małej nagrody za pracę. = Po śmierci Daryusza sprzeczka dd) o królestwo poróżniła ee) na chwilę dwóch jego najstarszych synów Artamenesa i Xerxesa. Sędzią w tej sprawie obrali ff) stryja Artafarnesa, który berło Xerxesowi przysądził. gg) = Kraków nad Wisłą i Gdańsk blisko hh) morza były miasta dawniej Polski najdogodniejsze do handlu. = Pitagoras z Samos zakazał uczniom jeść mięsa.

- a) discedo, i proficiscor.
 b) capit me desiderium alicujus — lecz połąć, lepiej to wyrazić biernie.
 c) przez Imiesłów praesens, lub commorari apud aliquem.
 d) Gen. nam. legatus. e) absens, lub discedere ab exercitu.
 f) victoriam reportare ex lub de aliquo. g) dormire.
 h) offerri. i) vigilare. k) evenire. l) mori.
 m) infamare aliquid, labem adspargere alicui rei. u) vivere.
 o) omni honore memoriam alicujus colere, prosequi.
 p) Przez Przymiotnik praesens lub Słowo adesse.
 q) Zam. post. discessum, abitum — lepiej przez Słowa: discedere, abire, digredi.
 r) Przez absens. Będzie zaś: który o nieobecnym nie mówi, iak tylko (to), i t. d.
 s) Przez praesens, któremu można dodać, coram — w ten sposób: czego by obecnemu powiedzieć nie wzbraniał się (dubitare, vereri). t) discedere, abire. u) reverti.
 w) inveni in: lub intrare, ingredi urbem ze Spójnikiem quum, lub p. Imiesłów, który przez et z poprzedzającym połączyć.

- a) studium; a simplicitas, naturalność.
 y) expugnare. Będzie więc: maigc, chcąc zdobyć.
 z) vile oppidum. aa) obicere discrimini.
 bb) p. trarsi alicui; lub vituperare aliquem (właściwie ganić).
 cc) dux. dd) controversia.
 ee) discordes aliquamdiu facere aliquos.
 ff) ad aliquem veluti arbitrum deferre causam.
 gg) adjudicare. hh) adjacere.

XXIII.

O używaniu Supinum na um i na u (§. 196 i następ.)

Pytania.

1. Czem jest Supinum pod względem formy, czém pod względem rządu?
2. Kiedy można użyć Supinum na um?
3. Jakie jeszcze inne konstrukcye mieć mogą miejsce zamiast tego Supinum?
4. Co za osobliwość zachodzi tu przy Słowie ire i i innych podobnych?
5. Kiedy kładź można Supinum na u?
6. Na co to Supinum zamienić jeszcze można?

Przykłady.

Wygnany z Rzymu Tarkwiniusz Weientów prosił, aby mu dali a) pomoc i szli zemścić się za własne b) krzywdy. = Będę się starał opisać ci w krótkości c), co Plato a po nim Cycero o przyjaźni napisali; jeżeli tylko będę w stanie d) po łacinie to napisać: jest to bowiem dla mnie rzecz e) niełatwa (do wykonania) f). = Filipa w Argi, gdy szedł na igrzyska (łac. gdy igrzyskom przypatrywać się g) szedł), koło h) teatru zabił Pauzaniasz. = Pominę i) wszystko, co mi się haniebnem być zdaie do opowiadania, i to tylko wspomnę, co i dla was do słuchania i dla mnie do opowiadania jest przystoynem. = Po skończeniu wojny z Helwetami, z całej prawie Galii zeszli się do Cezara posłowie winszować mu zwycięstwa. = Im krótsze i iasniejsze jest iakie prawidło, tém łatwiejsze do pojęcia. = Pytasz mnie, co ci czynić wypada k); zrób to, co ci się najlepsze (do czynienia) być zdaie. = Uciążliwa być się zdaie społeczność nieszczęścia, i dla tego trudną jest rzeczą l)

(do zrobienia), znaleźć takiego m), któryby ten ciężar wziął na siebie. = Opowiem ci rzecz dziwną (do słuchania); gdy wczoraj wieczór na przechadzkę (łac. przechadzać się) wyszedł, i przechodził koło ogrodu za miastem, n) usłyszałem głos śpiewającego tak miły i tak przyjemny (do słuchania), iż zdało mi się, o) że słyszę Syrenę; chcesz wiedzieć, kto był ów wdzięcznośpiwny słowik? owa niezgrabna służebnica twojej siostry, na którą bez strachu spojrzeć nie podobna (łac. straszliwą do spojrzenia). = Duch ludzki, mówi Cycero, z żadnym innym porównany być nie może, oprócz, jeżeli się godzi powiedzieć, (łac. jeżeli jest godziwe do powiedzenia) z samem bóstwem.

- a) ferre auxilium, opem. b) suas ipsorum injurias.
c) paucis (dorożumiewa się *verbis*), albo breviter exponere.
d) p. posse, tak zawsze.
e) po łac. rzecz się opuści, a Przymiotn. położy w rodzaju mian-
kim. f) facio. g) spectare ludos. h) juxta.
i) omittit, praetereo. k) t. i. należy.
l) w łac. rzecz znowu się opuści, tak zawsze przy Przymiotni-
kach z Supinum.
m) Opuścić w łac. podług Gr. §. 211, 6 str. 185.
n) Podług wyżej XXII. c. 2, połączyć te Rzeczowniki trzeba do-
danem *situs*, a, um — będzie więc: *hortus extra urbem situs*.
o) zob. wyżej XVII, 44 (str. 56.)

XXIV.

Sermo obliquus s. indirectus (§. 218. i następ.)

Pytania.

1. Co to jest sermo obliquus?
2. Jakie są własności tej mowy? a mianowicie pod względem osób, Trybów i czasów?
3. Czy ta zamiana osób i Trybów zawsze musi się robić w mowie nie wprost? (Przestr. 1 i 2.)

Przykłady.

Cycero pisze, że cztery są szczególniej a) przy-
czyny, dla których b) starość zdawać się może nędzną:
pierwsza, że odciąga od zatrudnień c); druga, że ciało
słabszem czyni; trzecia, że pozbawia prawie wszy-
stkich uciech; czwarta, że nie bardzo jest oddalona d)

od śmierci. Okazuje zaś, że pierwszy zarzut e) jest
niesłuszny, a drugi błahy; albowiem f) rozumem i
mądrą radą, któremi szczególniej celują g) starcy, wa-
żniejsze działała się rzeczy, niż siłami ciała; trzeci
o tyle h) prawdziwym być mniemają i), o ile się ścią-
ga k) do rozkoszy; nie tylko zaś tego, podług iego
zdania, za wadę starości poczytywać l) nie należy,
że starca pozbawia rozkoszy ciała, lecz owszem m)
wdzięczność mieć za to n) wypada, że ich od tego
uwalnia, co jest największą wadą o) młodości; nare-
szcie co się tyczy téj, którąśmy na ostatniem miejscu
położyli p), powiada, że niema q) się czego obawiać
zbliżający r) się śmierci starzec, który tak życie prze-
pędził, iż mu nie żal upłynionego wieku; zresztą mó-
wi, że ta wada wspólną jest starości z wiekiem mło-
dzieńczym; a nawet s) w wieku młodym więcej przy-
czyn do śmierci się znajduje. = Arystoteles podaje pa-
mięci, że nad rzeką Bugiem pewne zwierzątka się ro-
dzą, które ieden dzień żyją. = Pospółstwu rzymskie-
mu dziwnem się to zdawało być w Augustie, iż ten
sam dzień pierwszym był iego panowania i ostatnim
życia. = Rozumiałem, że dla tegoś do mnie nie przy-
szedł, iż się wczoraj na mnie rozgniewał. t) =
Chwali Wespazjana Tacyt, iż pierwszym był, który
się na tronie nie tylko nie zepsuł, lecz owszem lepszym
stał u) = Pyrusowi powiedziała dodońskiego Jowisza
wyrocznia: strzeż się w) wód Acheruskich i miasta
Pandozy; tam dla twoich przeznaczeń x) jest koniec. =
Doniesiono Cezarowi, że Sulmoneyczykowie, których
miasto od Korfinium odległe y) jest siedem tysięcy kro-
ków, gotowi są uczynić, co chce; lecz im jest na prze-
szkodzie z) K. Lukrecyusz Senator i Attius Pelignus aa),
którzy byli w tém mieście z załogą siedmiu kohort. =
Często słyszałem Attyka chwającego się, że nigdy z sio-
strą nie był w poróżnieniu bb), która była prawie ro-
wienniczką iego. = Gdy Cezarowi doniesiono, że na
tę legią, którą był na zbieranie zboża wysłał cc), jazda
nieprzyjacielska napadła, i kilku, którzy się ku obozo-
wi cofali, poymała; reszta zaś, którzy porwawszy się
do broni dd) w koło stanęli ee) gotowi do obrony, bi-
twę stoczyła, i że w wielkiem rzecz niebezpieczeństwie
została ff); rozkazał, aby wszyscy, którzy byli przy
pracy, i wszyscy chorzy, którzy broń już nieść mogli,
swoim spieszyli na pomoc gg). = Gdy Rzymianie

zdobyli Awarykum od Gallów bronione, zwoławszy ich na zgromadzenie, pocieszał wódz ich Wercyngetoryx, aby nie tracili odwagi *hh*), i nie miesiali się tą klęską; nie męstwem, rzecze *ii*), ani w polu zwyciężyli Rzymianie, lecz sztuką i umiejętnością dobywania miast, na czémieście wy się nie znali *kk*): mylą się ci *ll*), którzy w wojnie samych *mm*) pomyślnych oczekują wypadków; nigdy nie był tego zdania *nn*), aby bronić Awaryku, czego was samych mam świadkami. Nieroztropność to Biturygów i zbytnia powolność drugich *oo*) sprawiła *pp*), iżeśmy tę stratę ponieśli *qq*); lecz ja ią wynagrodzę *rr*) większymi korzyściami *ss*); te bowiem państwa, które odłączone są *tt*) od reszty Gallów, przez moje zabiegi *uu*) połączę i utworzę *vv*) jedną radę całej Gallii, której świat nawet cały oprzeć się nie potrafi *xx*), i iużem to prawie *yy*) skutecznił. Tymczasem słuszną jest, abym to od was dla wspólnego dobra *zz*) pozyskał, abyście obóz obwarowali, iżby tem łatwiej można wstrzymać niespodziane *aaa*) napady nieprzyjaciół. = Gdy po podbiciu Syrii i Fenicyi Alexander pod miasto Tyr przybył, nie dali *bbb*) mu Tyrycykowie wejść do miasta. Rozgniewany Król: „wy zaiste,“ rzekł *ccc*), „ufni w położenie miejsca, że na wyspie mieszkacie *ddd*), za nic macie *eee*) to lądowe woysko; lecz poznać nie długo, żeście na lądzie; a zatem *fff*) wiedźcie, iż albo wejdę wpuszczony *ggg*) do miasta, albo je dobędę.“ Przyjaciele też Króla przestrzegali odchodzących posłów, iżby się nie wzbraniłi do miasta przyjąć *hhh*) z woyskiem Króla, któremu cała Syrya i Fenicya oprócz się nie była w stanie. Lecz oni nie tylko dla położenia *iii*) miejsca, lecz i w nadziei, iż im Kartagińczykowie pomoc przysła (albowiem Tyrycykowie, Kartaginy założyciele, zawsze jako oycowie *kkk*) ich czczeni byli), postanowili wytrzymać *lll*) obleżenie. = Młodym Tarkwiniuszom, pytającym *mmm*) się wyroczni, który *nnn*) z nich po oycu będzie panował, *ooo*) odpowiedziała Pitya, że ten zostanie Królem, *ppp*), który powróciwszy do domu, wprzód *qqq*) pocałowanie da *rrr*) matce.

a) potissimum. b) p. cur, iak zazwyczaj po causa.

c) res gerendae. d) non procul abesse a. e) criminationis.

f) in sermone obliquo rzadko się nam używa, ale zazwyczaj enim lub quippe: mądra rada consilium.

g) tutaj valere; szczególniej maxime. h) tantum; — quantum.

i) w podobnym przytaczaniu cudzej mowy lub myśli sposobem nie wprost, zwykliśmy w polszczyźnie często przytaczać Słowa: mówi, pisze, mniema i t. p., od którychby szczególnie zależały zdania. Łacinek przestaje zazwyczaj na iednym takim Słowie położonem na czele (tutaj okazuje), od którego cała mowa uboczna, chociażby najdłuższa, zależeć musi. A więc i to mniema, i niżej: podług jego zdania, powiada, mówi, weale nie wyrażimy w łacinie.

k) specto, respicio aliquid; referri ad aliquid.

l) alicui vertere vitio (Dat.) aliquid Gr. §. 168.

m) potius.

n) za to, do którego się ściąga że, nie tłumaczy się.

o) w łac. co jest najwystępniejszym (vitiosus, a, um) w mł.

p) Całe to zdanie: co się tyczy położyli, nie należy bynajmniej do Słów Ciceronowych, które przytaczamy; ale jest to nasz, którzy je przytaczamy, przydatek, przez który wskazujemy czytelnikowi miejsce, o iakiem teraz rozprawia Ciceron. Takowe zdania nie będące częściami sermonis obliqui, nie mogą podlegać jego prawidłom. A więc i tyczy, i położyliśmy stać będą w Trybie oznajmującym.

q) takie mieć z Trybem bezokolicznym i Zaimkiem kto, co, wyraża Łacinek przez esse i qui lub quod z Tryb. łącząc: Nie mam się czego spodziewać; non est, quod sperem. A kiedy o prawdziwym mieniu jest mowa, stoi za esse habere. Nie mam komu powiedzieć: Non habeo, cui dicam. Zob. Gr. §. 211, 6 str. 185.

r) appropinquo, venio; tutaj także impendeo (wisić nad czem).

s) quin etiam.

t) to może się albo tak rozumieć: Rozumiałem, żeś się na mnie rozgniewał i dla tego nie przyszedł; albo Ponieważ się na mnie wczoraj rozgniewał (pewno); rozumiałem więc, żeś dla tego nie przyszedł. W pierwszym więc razie zdanie żeś się rozgniewał zależy od Słowa rozumiałem, jest więc przytoczeniem mojej myśli, i iako sermo indirectus stania irasci w Trybie łącz.; w drugim razie to zdanie nie zależy od rozumienia, ale jest wyrażeniem czynności pewnej, będzie więc irasci iako nie stanowiące części mowy ubocznej stać w Tr. oznajmującym. Nad tą ważną uwagą dobrze się zastanowić wypada; gdyż od takowego rozróżnienia często zawisło różne użycie Trybów. Zob. Gr. §. 207., 1, na końcu.

u) Wesp. w istocie stał się lepszym na tronie; ale my tego tu o nim nie mówimy, lecz tylko przytaczamy, że to Tacyt o nim powiedział.

v) nb. To wyrazić sermone obliquo; będzie więc: aby się strzegł i t. d. lecz takie aby przy Trybie łączącym, który stoi w znaczeniu rozkazującego, nie kładzie się weale.

x) Dativ. y) abesse. z) impedimento esse alicui.

aa) Tu się kończy sermo obliquus; zdanie: którzy — kohort nie jest przytoczeniem słów Sulmoneczyków, ale wyjaśniającym przydatkiem tego, który je przytacza. To samo zastę-

- sować trzeba w następującym przykładzie do zdania: *która była rowienniczką.*
- bb) *dissidium habere cum aliquo.*
- cc) to zdanie: *którą na zbieranie zboża (frumentari) wysłał* — albo można włączyć do mowy przytoczonej, albo z niej wyłączyć; gdyż donosiciele mogli wprowadzić Cezarowi wyrazić, o której legii mówią, ale tego potrzeby nie było, gdy on sam wysławszy ją, mógł z samego doniesienia o napa-
dniętej legii wiedzieć, o której mowa; a tak to zdanie uwa-
żać się może także za dodatek przywodzącego to zdarzenie,
wyjaśniający rzecz czytelnikowi. — Lecz nie tak się rzecz
ma niżej ze zdaniem: *którzy się ku obozowi cofać zaczęli i*
którzy w około stanęli.
- dd) *arma capere.*
- ee) *in orbem consistere.* ff) *versari, esse.*
- gg) *properare, celeriter ire subsidio, auxilio (Dativ.) alicui; ei*
celeriter succurrere, auxilium ferre.
- hh) *animo deficere, cadere; se animo demittere; dimittere ani-*
um; admodum movere.
- ii) nie będzie stało w łacinie, *gdyż iuż w Słowie pocieszać za-*
warte jest znaczenie oświadczenia (declarandi), od którego
cały sermo obliquus zależć będzie.
- kk) *imperitus cum alicujus rei.*
- ll) gdy nie o pewnych osobach mowa jest, lubią Łacinicy za *li,*
qui — kładź *si qui* (jeżeli którzy) w tém znaczeniu: *Jeżeli*
któ mniema, to się myli.
- mm) *p. omnis, e. nn) p. placet mihi, aby bronić, p. Infin.*
bierny.
- oo) *reliqui, orum.*
- pp) *facere*; ale to zdanie trzeba w łacinie wyrazić biernie. nb,
zob. Gr. §. 188. Uw. 2.
- qq) *incommodum, detrimentum accipere, pati.*
- rr) *resarcire, reparare, także sanare.*
- ss) *commodum* iako odpowiadające użytemu wyżey *incommodum.*
- tt) być odłączonym, *dissentire.*
- uu) *p. diligentia, (Instrumentalis).* ww) *efficere, ex) posse.*
- yy) *prope.* zz) *communis salus.*
- aaa) *repentinus.*
- bbb) Przez *patior* z Konstr. Accus. c. Infinitivo; i tak zawsze
tłumaczy się *dadź*, gdy stoi z Trybem bezokolicznym.
- ccc) przez *dixit*, nie *inquit*; które tylko w przytaczaniu słów
cudzych wprost się używa, nie in sermone obliquo, iaki
tu być ma.
- ddd) *incolere insulam.*
- eee) *contemnere, spernere, albo nihili facere, ducere.*
- fff) *proinde.* ggg) *intromitto.* hhh) *recipere urbe.*
- iii) *situ, loci natura (iako Ablativus causalis);* zobacz Gr.
§. 22. d.
- kkk) *parentis loco colere aliquem.* ll) *ferre.*
- mmm) *sciscitari* 4. nnn) *uter bo o dwóch tylko mowa.*
- ooo) *patri in imperio succedere, ppp) regno potiri.*
- qqq) pierwszy, *prior* nie *primus*; bo ich było dwóch tylko.
- rrr) *osculum ferre,* Zob. Gr. §. 219. Uw. i przykłady.

Nominativus c. Infinitivo (§. 220—221.)

Nom. c. Inf. stoi za Accus. c. Infinit., kiedy
Słowo nim rządzące (declarandi, cognoscendi, sen-
tiendi) czynne niedepoens stojąc samo (np. *Mó-
wią, piszą, donoszą* it.d. Nie: *mówią uczeni, piszą*
z Warszawy, donoszą Cezarowi *) it.d.), dostaje za-
kończenie biernie i zgadza się z Subiektem w osobie
i liczbie; np. zamiast *Putant vos brevi Romam pro-*
fecturos esse, można powiedzieć: *Vos (Nominat.) brevi*
Romam profecturi esse putamini. Z resztą używa się
jeszcze ta Konstrukcyja tam, gdzie i w polszczyźnie
miejsce mieć może; np. *Casimirus rex Magnus ap-*
pellari meruit (zasłużył być nazwanym). Lecz po Sło-
wach życzenie wyrażających (*volo, nolo, malo, cupio*
it.d.) stoi pierwszy lub czwarty Przyp. z Trybem
bezok. *Nemo est, qui non cupiat, (desideret, optet)*
esse felix lub *se esse felicem.* Nonne tu malis *esse dives,*
quam haberi lub *te esse quam haberi divitem?* (NB.
Można tu wiele przykładów wziąć z prawidła XX. a.,
a nawzajem następujących użyć do tamtego prawidła.)

P y t a n i a.

1. Co nazywamy Konstrukcyją Nominativi cum Infinitivo? czém się ona różni co do formy od Konstr. Accusat. c. Inf.?
2. Jakiem musi być Słowo rządzące co do znaczenia, zakończenia, gatunku i formy, aby Konstr. Nom. c. Inf. miejsce mieć mogła? i na co jeszcze wię-
céy przy tém Słowie uważać należy?
3. Czy nam w użyciu téj Konstrukcyi polszczyzna
nie może czasem służyć za skazówkę?
4. Które to są Słowa, co przy swóiem zakończeniu
formy czynnéy mogą rządzić Konstrukcyją Nom.
c. Inf.?

*) W pierwszym z tych przykładów stać może rządzące Słowo
czynnie lub biernie (osobiście: *Sapientes affirmant,*
lub a *sapientibus affirmatur*); w ostatnich dwóch
stoi rządzące Słowo nieosobiście (*Varsavia scribitur,*
Caesari nunciatur); a rząd jest zawsze Accus. c. Infinit.

5. Czy za Nom. c. Infin. można zawsze położyć Accus. c. Infin.?

Przykłady.

Piszą o Temistoklesie a), że zawsze radził Ateńczykom to, co rozumiał kraiovi być pożytecznym b); Arystydes zaś, iak wiadomo c), utrzymywał zawsze, iż nie na to patrzeć należy, czy co jest kraiovi pożyteczne, lecz także czy uczciwe. = Piszą o Tarkwiniuszu a), że miał dwóch synów, Lucyusza i Arunsa, różnych co do charakteru d) i sposobu myślenia; równie przeciwnego sposobu myślenia e) być miały f) córki Króla Serwiusza Tuliusza. = Wszyscy ludzie pragną być szczęśliwymi; ale nie wielu umieją zostać szczęśliwymi; gdyż największa część nie zna g) drogi, która do szczęścia prowadzi. = Wielu ludzi wolą być miani za dobrych, (łac. dobrzy), niż nimi być w samej rzeczy; ale bogatymi woleliby wszyscy być, niż być uważani (za takich). = Arabowie mają mieć cienkie pałasze, ale długie na cztery łokcie (łac. Accusat.) = Gdym był w Warszawie, chciałem cię odwiedzić; ale mówiono w ten czas, żeś do krewnych wyjechał. = Wy, których mają za najbogatszych w całym mieście, wcale się nie przykładacie do ulżenia nędzy współobywateli h) waszych: zdaje się, iakobyście wszelkiego czucia byli pozbawieni i) (łac. zdaiecie się być i t. d.) = Nie dla tego się uczyć powinniśmy, aby nas miano za uczonych, lecz abyśmy byli (nimi) w istocie. = Wiesz (o tem), że cztowiek przez długie spanie k) staie się ociężałym l), gnuśnym i mniej zdolnym do pracy; a jednakże codziennie ośm, dziewięć, a czasem i dziesięć godzin, iak powiadaia m) sypiasz. = Piszą, iż miasto Troia przez lat dziesięć od Greków oblegane było. = Piszą o Annibalu, iż mu oyciec, gdy miał n) lat dziesięć, przysiądz kazał o), że będzie wiecznym nieprzyjacielem Rzymian; i że go potem wziął do Hiszpanii, aby się przyzwyczaił do obozu i do wojny. = Gwiazda Saturna ma p) swój bieg odbywać w przeciagu q) 30 prawie r) lat, a gwiazda Jowisza w dwudziestu.

a) podobne zdania zawsze w łacinie trzeba zamienić na: *Piszą, że Temistokles, Tarkwiniusz i t. p.*

- b) *utilis, salutaris, lub profuturus.*
- c) wiadomo jest, *constat.* Uważmy sobie tutaj; że takich wtrąconych zdań (iak wiadomo, iak widać, iak mniemam, iak się powiedziało i t. p.) nie lubią dobrzy łaciniacy używać; ale z nich robią zdania główne. Tutaj więc będzie: o *Arystydesia* zaś wiadomo, że on utrzymywał i t. d. Ale zob. jeszcze położoną dopiero notę a).
- d) *ingenis moribusque inter se differre.* e) *diversis moribus.*
- f) *dici, tradit, perhiberi* i t. p. bo tu mieć tyle znaczy, co *powiadać* że. . . g) *Nie znać; ignorare.*
- h) *civis*, które znaczy obywatel i *współob.* — *conciuis* nie używano wcale, i) być pozbawionym, *carere.*
- k) *multum dormire.* l) *lentus, iners.*
- m) zob. uwagę umieszczoną tu pod c).
- n) mam lat 10, *natus sum annos decem, sum annorum d.*
- o) *jubeo aliquem* — biernie wyrazić to i następujące wziął (*deduco*, właściwie *zaprowadzić*).
- p) *dicitur, putatur, existimatur.*
- q) *spatium* Ablat. bez Przyimka.
- r) *circiter* iak zazwyczaj przy liczbach.

XXVI.

Przykłady na używanie Zaimków łacińskich *sui, sibi, se; suus, a, um; i is, ea, id*, §. 228—231. Trzeba przydadz §. 127; osobliwie Uwagę pierwszą.

Pytania.

1. Czém się różni użycie Zaimka *suus, a, um*, od naszego *się*?
2. Kiedy (za *sui, sibi, se*) używamy *ipse, is, ille*?
3. Jakie zachodzi podobieństwo, a iaka różnica w używaniu Zaimka *suus, a, um*, i naszego *swój, ja, ie*?
4. Jakie jest jeszcze osobne znaczenie Zaimka *suus*?
5. Kiedy się szczególnie używa *is*?
6. Jakie mamy ważne prawidło pod względem tłumaczenia na łacinę Zaimka stojącego w rodzaju niakim w znaczeniu Subiektu?
7. Jak sobie odpowiadaią Zaimki *hic* i *ille* pod względem ściągania się do poprzedzających Rzeczowników?
8. W iakim jeszcze stósunku zostaią *hic, iste, ille*?
9. Jakie znaczenie zaszczytu i poniżenia zawarte jest czasem w Zaimkach, i które to są te Zaimki?

Numa Pompiliusz udawał, że miewa schadzki nocne z Nimfą Egeryą, i że mu ona mądre daie rady. = Nazywając Boga dobrym i wszechmocnym, dajemy poznać, że całość nasza w iego zostaje opiece. = Gdy Filip prowadził a) woynę z Ateńczykami, przyłączyli się do niego Tebanie z obawy b), aby po zwyciężeniu Ateńczyków nie przeniosła się do nich woyna. = Często dzieci, od rodziców chowane, przejmują c) ich zwyczaje i nałogi; zazwyczaj też sobie rodzice tego życzą, aby dzieci im były podobne. = Temistokles za zdradę na karę wskazany d), uciekł do Korcyry; ale gdy przedniejsi tego kraiu obawiali się, iżby im Ateńczykowie nie wydali za to woyny, pomiarkował, iż tam nie może być bezpiecznym, i na okęcie e) udał się do Azji. Gdy na morzu burza powstała f) i trzeba się było obawiać, aby okręt nie był zapędzonym g) do Naxos, gdzie się pod ten czas znajdowało woysko Ateńskie, odkrył Kapitanowi h) okrętu, czém i) jest, i przyrzekł mu wielkie nagrody, gdyby go uratował. Obiecał mu Kapitan mieć k) staranie o iego całość, i tak za iego staraniem l) uniknął Temistokles groźącego m) niebezpieczeństwa. = Antoniusz prosił, aby mu Senat zaufał n) i nie wątpił o iego rzetelności; ale tak działał, iż mu ani Senat, ani nikt inny ufać, ani o) przyrzeczeniom iego wiary dadź nie mógł. = Augusta prosił Senat, aby miesiąc Kwintylis od iego nazwiska Augustem mógł być nazwany; pozwolił Cesarz, oświadczaając, że mu to będzie przyjemnem, kiedy od iego imienia miesiąc będzie p) miał nazwisko. = Kleopatra, gdy widziała, że żadney nigdzie nie ma pomocy, przytknęła q) sobie żmiele i iey trucizną została pozbawiona życia. = Klodyusz tak dokuczał wszystkim dobrym, iż iego szaleństwa nie można było dłużej znosić; i dla tego utrzymywał Milo, iż ten nieprzyjaciel wszystkich pocziwych r) słusznie od niego zabitym został. = Persowie wyznali po śmierci Alexandra, iż nikt godniejszym od niego nie był nad nimi panować s). = Ci, co się chępią z tego, iż pochodzą ze słachetney familii t), jasno dowodzą, iak mało wiedzą, co jest prawdziwem słachectwem i co prawdziwą stanowi u) wartość człowieka. = Rzymianie tych samych Bogów czcili, co i Grecy; ale te bóstwa nie te same u nich, co u Greków, miały nazwiska. = Człowiek ten nie podług

tego naszego, lecz podług owego zwyczaju starego iest wychowany. = Między człowiekiem, który przez w) swoje własne zasługi usłachetnił swoje imię, a tym, co przodkom winien swą świetność x), ta sama zachodzi y) różnica, co między słońcem a księżycem: tamten własnym z) iasnieie blaskiem aa), ten pożyczanym. = Będzieżże bb) wzgardziwszy nauką owego najmędrszego ze wszystkich Sokratesa, wzrzuł temu, czego o wi mędrkowicie cc) uczą, co zaprzeczaia bytności dd) Boga?

- a) gerere (ab. nie ducere, które gnać przedłużać, przeciągać woynę — inaczej trahere bellum.
b) timentes lub p. Rzeczownik metu, me.
c) accipere, imitari. d) na k. wskazać, damnare. zobacz Gr. §. 156.
e) iac. okrętem. Podobnie iechać na wozie, na koniu: curru, equo vehi i t. p.
f) Ablat. absol. z wypuszczenia następującego i.
g) ferri, deferri. h) dominus navis.
i) w łacinie: kto iest — quid (za quis) wyrażałoby iego znaczenie a nie osobę.
k) mam staranie o co, est mihi aliquid curae (Dat. podług §. 167 b.) l) opera (Ablat.) illius.
m) t. i. wiążącego nad nim: imminere, impendere, instare. n) credere.
o) dla poprzedzających już negacyi neque, musi się to ani w łacinie wyrazić przez aut.
p) tu si ma mieć Tryb łączący, bo to iest myśl zależąca od oświadczył.
q) admove re z Przyp. 3. r) bonus.
s) przez qui z Tryb. łącz. podług Gr. §. 189. Uw. 3.
t) clari majores, u) przez esse. w) Instrumentalis przez ipsius własne. x) claritas generis.
y) est discrimen. Albo p. interesse podług Gr. §. 163. Przestroga. z) propius albo znowu: suus ipsius.
aa) tutaj lepię lux niż splendor, dla słowa splendere.
bb) An tu lub tune. cc) minuti philosophi.
dd) nie mają Łaciny Rzeczownika na wyrażenie naszego bytności: bo existentia i t. p. nie należą do dobrej łaciny. Trzeba więc wyrazić przez słowo esse.

O składni Przypadków.

XXVII.

Przykłady na składni Przypadku pierwszego
(Część III. Rozdz. V. §. 129—131.)

Ciała niebieskie zdają się być bardzo małe, chociaż są bardzo wielkie. = Po Romulu Numę obrano Królem. = Dziwnym sposobem Tarkwiniusz, nieślą obywatel rzymski lecz cudzoziemiec, Królem został w Rzymie. = Bardzo się cieszę, żeś się teraz stał łagodnym i pomiarkowanym, który dawnie był tak popędliwym i złośliwym. = Jako uczonym tak i sławnym nikt się nie rodzi. = Gdy Sulla obrany był wódcem przeciwko Mitrydatesowi, dokazał tego przez intrygi Maryusz, że na mieysce Sulli jego do wódcę zrobiono. = Nie o to się tylko staray, aby cię miano za pocziwego, albo (takim) nazywano; lecz abyś był w samęj rzeczy pocziwym, chociażby cię nie uważano za takiego b). = Często uważano świat za powszechny kraj wszystkich ludzi. = Kamilla miano za drugiego założyciela Rzymu i oycem oyczyzny go nazwano. = Oktawiana mianowano Augustem; miesiąc też Sierpień od jego przydomku Augustem był nazwany. = Konsulowie w Rzymie, chociażby ich uroczyście c) ogłoszono d), musieli składać e) urzędy, jeżeli podczas wyboru zaszło uchybienie f). = W Rzymie (nikogo) nie obierano Konsulem, iak tylko kto wprzód był g) pretorem; ani też dyktatorem nie mógł być nikt mianowany h), iak tylko były Konsul. = Naród Scytów słusznie za bardzo dawny, bitny, sprawiedliwość szanujący i) uchodzi k). = Gdy Cezara za nieprzyjaciela oyczyzny uznano, wydał rzeczy pospolitej wojnę; a po zwyciężeniu nieprzyjaciół, nie tylko Dyktatorem go wiecznym zrobiono, ale i oycem oyczyzny nazwano. = Sen mądra Pan Bóg wiara l), mówi dawne przysłowie m), a następująca powieść to potwierdza. Pewnemu zapastnikowi w biegu n) śniło o) się, że iechał na czworokonnym wozie p). Zostaniesz q) zwycięzcą, powiedział mu wróżek r), to bowiem oznacza szybkość koni.

Zapytał potem drugiego, któremu było na imię Antylon; a ten tak wytłumaczył sen s): zdać mi się t), że nie wydolasz współzapastnikom; widać to u) ztąd, iż szybkie konie przed tobą biegną. Otóż to sztuka, otóż umiejętność wrózków w)!

- a) ne civis quidem.
b) w łacinie się, opuści, bo ma stać w tym samym Przyp., co wyżej. c) rite. d) renunciare.
e) abdicare munus, lub se munere.
f) o takim urzędniku mówili Rzymianie: *vitio creatus est* (podczas jego wyboru w form. zaszło uchybienie, t. i. błędnie został obrany).
g) albo dosłownie: *nisi qui Praetor fuisset*; — albo przez *Praetorius*, *Consularis*: bo tak zwano tych, którzy już byli Pretorami, Konsulami i t. d. h) dicere.
i) *Vana sunt visa somniorum*, quippe quae non a Deo proficiuntur; albo: *nilul tribuendum est somniorum visis*, nulla enim vis divina eorum effectrix est.
m) to zdanie nie wytłumaczy się w łacinie, gdyż Rzymianie nie mieli podobnego przysłowia.
n) t. i. biegaczowi, *cursor*.
o) *videor mihi per quietem (albo dormiens) facere aliquid*.
p) Wóz czworokonny, *quadrigae*. Zob. wyżej XXVI. e).
q) *evādo*. r) wróżek snów, *somniorum interpretes*, *conjectores*.
s) sen iako marzenie śpiącego: *somnium*, iako stan śpiącego: *somnus*, *quies*. t) zob. wyżej XVII. k).
u) *quod inde apparet, quod cet.* w) *haridulus*.

XXVIII.

Przykłady na składni Przyp. drugiego (Cz. III. R. 6.)

A. §. 132—141.

Przykro mi jest a), że ja twoim młodzieniaszka słowom dał wiarę b), a c) tobie moja człowieka w tym wieku d) wiara podeyrzana być może. = Człowiek pocziwy ani dla swojej, ani dla przyjaciół korzyści drugiemu krzywdy nie uczyni e); ani też dopuści, iżby inni z jego przyczyny kogo skrzywdzić mieli f). = Czegobym dla siebie nigdy nie był uczynił, uczyniłem dla ciebie i dla twego brata. = Do stryja twego w moim własnym g) imieniu napisałem, aby chciał być sędzią sprzeczki między nami dwoma h); odpisał mi w tych słowach i): (wasza) obydwoch sprawa nie wiele mi się warta być zdaie. = Z początku prawdziwych mędrców w Grecyi zwano Sofista-

mi; później tych, co dla chwały lub zysku filozowali. = Scypio, gdy raz bunt w wojsku jego powstał, żołnierzy dziesiątkować kazał k), to jest co dziesiątemu (łac. każdemu dziesiątemu z nich) toporem głowę ucinąć l). = Ludzie sami tylko dla siebie, wszystkie zaś inne zwierzęta dla ludzi są stworzone. = Pierwszych Konsulów w Rzymie obierano ze słachy; później wydano prawo m), aby ieden n) z Konsulów z prostego ludu o) był obierany. = Nie mogą lecz podstępem zdobyli Grecy Troję; wystawili bowiem pod p) miastem konia na kształt wieży, i napelnili go zbrojnymi żołnierzami, udając, że to z q) nabożeństwa zrobili, aby sobie szczęśliwy powrót uprosić r) u bogini Minervy. Tego oszukani Trojanie na swoją zgubę wprowadzili do miasta. = Ze wszystkich niedorzeczności s) nie ma żadnej większej, iak kiedy kto przed t) nieoświeconymi u) ludźmi o rzeczach trudnych a wcale niepotrzebnych w) bardzo uczenie i dowcipnie x) rozprawia. = Bitwa bardzo była zacięta y); zwycięstwo z początku wątpliwe z); aż nareszcie aa) po zabiciu wielu przedniejszych oficerów bb) na naszą stronę przechylić się zaczęło. Piechoty nieprzyjaciół 2,500 w pień cc) wycięto; konnicy 500 tylko uciekło z placu bitwy dd); z których iedni ee) dążyli do bliskiego miasta, drudzy ee) do gęstwiny ff); lecz obydwa oddziały gg) od naszey iazdy otoczone poddały się; kilku z nich tylko dostało się hh) do miasta. Naszych legło na placu nie więcej ii) iak 3,500, a z oficerów bb) żaden (§. 137. 2). Wódz nieprzyjacielski z niewielu kk) swoich dostał się w niewolę ll). = Ze wszystkich starożytnych filozofów sam Sokrates nauczał, że filozofia jest sztuką życia. = Nie wielu ludzi to poznać, na czym prawdziwe zależy mm) szczęście; największa część nn) ubiega oo) się za roskoszą i znikomemi dobrami. = Na pp) wczorajsze widowisko niezmierne mnóstwo ludzi się zeszło, z naszych iednakże nie wielu tam być miało qq), a z was nikogo nie było. = Iluż to jest pomiędzy wami takich rr), co przekładają cnotę nad roskoszę? = Dziwisz się mądrości i brata i stryja mego; któryż ss) z nich ci się mędrszym być zdaie? = Traian sam tt), ieden ze wszystkich Cesarzów rzymskich w mieście był pochowany. = Cyrus i Daryusz, syn Histaspas, byli najsławniejszymi z Królów perskich. Z któ-

rych pierwszy nn) poległ walcząc przeciwko Masagetom. = W wilią ww) odiażdż mego oycę zgromadzili się xx) na pożegnanie yy) wszyscy krewni. = Nazajutrz zz) po odebraniu twego listu zachorowałem, i dla tego odpisać ci zaraz nie mogłem. Teraz ci więc dopiero donoszę, że przyjadę na wesele siostry twojej, i jeżeli nie w wilią wesela, to przynajmniej w sam dzień weselny aaa); ale czy brat ze mną przyjedzie, nie mogę ci z pewnością bbb) powiedzieć; nie wiem albowiem, gdzie się bawi obecnie ccc); iednak jeżeli gdzie ddd) go dopadnę eee), niezawodnie z sobą przywiozę. Jeżeli ci mam fff) iako przyjacielowi wyznać prawdę, nie mogę ggg) się dosyć nadziwić, iż człowiek w tym wieku tak wielką mieć hhh) może niestalość umysłu. Doszedł już zaś do tój lekkomyślności iii), iż o nawróceniu kkk) jego powątpiewać zaczynam. Ty go chciy po przyjacielsku lll) przestrzedz, ze swoich bowiem nikogo nie słucha mmm).

- a) moleste ferre. b) fidei tribuere, habere.
c) nie wyrazi się; gdyż przeciwstawienie już jest w ia, ty. Zob: §. 243. 6. d) Ablat.
e) facere, inferre injuriam alicui; injuria afficere aliquem.
f) zob. wyżey XVII. m. g) p. ipse.
h) sum iudex controversiae alicujus (między kim); dway duo, lub ambo. i) lac. temi słowami.
k) Gr. §. 211. 9. l) securi percutere lub ferire aliquem.
m) constituere aliquid; lege cavere (zastrzedz prawem); legem ferre.
n) ieden, kiedy cała liczba z dwóch się składa, iest w łacinie nie unus lecz alter. Bywało zaś w Rzymie zawsze po dwóch Konsulów. o) lud prosty, plebs. p) ante.
q) p. causa — religionis causa. r) impetrate ab aliquo.
s) ineptia. t) apud. u) indoctus, imperitus.
w) minime necessarius. x) argute. y) acce certamen.
z) anceps. aa) aż nareszcie przez donec.
bb) centuriones priorum ordinum.
cc) occisione occidere, albo: ad unum omnes interficere. Piechota, peditatus; tutaj pedites (pieszy żołnierze).
dd) plac bitwy, acies.
ee) iedni — drudzy, alii — alii; a gdyby mowa była o pewnych oznaczonych osobach lub rzeczach: alteri — alteri.
ff) silva w l. mnogię.
gg) obydwa oddziały: utriusque (l. mnoga od uterque).
hh) assequi locum, pervenire in l.
ii) non amplius. — Po minus, plus i amplius przy liczbach, quam iest często tylko domyslnie. kk) pauci.

- ll) capi mm) positum esse in 6; lub niti aliqua re.
nn) plerique lub plurimi. oo) sectari, sequi aliquid.
pp) ad. qq) dici.
rr) Pamiętajmy sobie następującą formułę nie zgadzającą się wcale z polszczyzną: *Quotus quisque vestrum virtutem volup-tati antepōnit* — lub: *Quotus quisque est, qui antepōnat cet.*
ss) nie quis ale uter; bo mowa o dwóch; podobnie żaden byłoby: *neuter* nie nullus. tt) zob. wyżej VI. 1. a.
uu) Łaciniacy lubią zamieniać Zaimki osobiste na względne i nie-mi zaczynać zdania. — *Pierwszy* zamiast: *prior* (nie pri-mus, bo tu mowa o dwóch tylko) lepiej *ille* t. i. tamten.
ww) *Pridie* podług Gr. §. 140. Uw. xx) *convenire*.
yy) *discessuro* *valedicere* *zut*. zz) *Postridie* *quam*; podl. Gr. §. 140 Uw.
aaa) *dies nuptialis* t. *dies nuptiarum*. bbb) *pro certo*.
ccc) *id temporis* podług Gr. §. 139. Uw.
ddd) *alicubi*; zob. tamże, tudzież Gr. §. 241. Uw. 2. eee) *nancisci*.
fff) *wynaść mam p.* Gerundium — *prawda, verum*, i; bo jest tyle, co rzecz prawdziwa; *veritas* jest *prawda* oderwana (abstracte) uważana; t. i. *prawdziwość*.
ggg) *nequeo* (części się używa *non queo*).
hhh) *sum* z Przyp. 6. — *niestałość um.* — *levitas, inconstantia mentis*. iii) *temeritas*; *dojść* *venire*.
kkk) *sanare*, *ad frugem compellere* *aliquem*.
lll) *amice* (Adv.). *mmm*) *parēre, obtemperare*.

B. §. 141—147.

Niewdzięczność a) jest nayszpetniejszym ze wszystkich występków, a jednak ze wszystkich najpospo-litszym b). — Maryusz nieumiejętnym c) był co do nauk, ale bardzo biegłym d) w sztuce wojennéy. — W nieszczęściu wielką jest pociechą, wiedzieć, że się jest wolnym e) od winy. — Czyż owe zapytanie twoje? f) — nie dowodzi jasno, że sam czuiesz, iż to, co czynisz, takie g) jest, że cię nikt za człowieka rozumnego h), a przynajmniej za używającego i) ro-zumu uważać nie może? — Sulla był i w naukach biegły, i znający k) się na wojnie; chciwy l) potęgi i chwały, i dla tego pragnący m) wojny. — Cy-cero był chciwym n) sławy, lecz nie mniej przywią-zanym o) do cnoty. — Annibal również był wytrzy-mały o) na gorąco iak na zimno. — Po Romulu uznano Numę za nayszpetniejszego p) do króle-stwa q). — Człowiek rozumny ani rozrzućnym r) nie jest (w swoim), ani cudzego chciwym s). — Polska kray urodzajny t) jest i obfitujący w zboże; ale ubogi u) w złoto, srebro, i inne drogie w) kru-

szce. — Człowiek na dobrodzieystwa pamięt-nym być powinien, nie na krzywdy. — Wiele rzek, które dawniey wystarczające x) były dla naywie-kszych okrętów, teraz ledwo małe statki unieść są w stanie. — Daryusz nie cierpiał y) cudzey rady ani wtenczas nawet, kiedy mu na własnéy naybardziéy zbywało z). — Człowiek przekonany aa) o uczci-wości bb) swoiéy, nie dba na mowy (ludzi) złośli-wych; ztąd iednak nie wypada, że człowiek nie ma być dbałym cc) o dobre imie. — Człowiek, który pozbawiony jest władzy dd) nad umysłem swoim, podobny jest do zwierzęcia nieobdarzonego f) rozu-mem, lecz czyniącego wszystko za ślepem natchnie-niem ee). — Muret, który żył we Włoszech w poło-wie 16go wieku, nie tylko w greckim i łacińskim ięzyku był bardzo biegłym ff), ale i w prawie wy-górował i do wiersza bardzo wiele miał zdatności.

- a) ingrati animi crimen, (a niżej stojące występów nie wyrazi się już osobno).
b) vulgaris (nie stopniuje się sposobem zwyczajnym, ale przez *magis, maxime*), vulgaris (stopniuje się, zob. Gr. §. 80). frequens. c) rudis. d) peritus; gnarus.
e) vacuus, immūnis. f) t. i. nieobdarzone (expers) rozumem.
g) ejusmodi. h) t. i. obdarzonego (particeps) rozumem.
i) compos — przynajmniey przez certe; i tak wszędzie, gdzie jest taka myśl: *jeżeli nie — to przynajmniey*.
k) przez rudis z negacją non, która tu z et zamieni się na ne-que. l) avidus. m) cupidus. n) amans.
o) patiens, tollerans. p) peritus.
q) przez imperare, regnare. r) prodigus. s) appetens.
t) urodzajny (*fertilis*) dodadź: co do płodów (*fruges, um*).
u) indigus, indigens, egeus, pauper. w) pretiosus. x) capax.
y) non sum patiens, albo impatiens sum.
z) zbywa mi (na czém) — *indigus, inops sum*.
aa) *conscius mihi sum*.
bb) *rectum*, i. swoiéy już jest wyrażone przez Zaimek *mihi*.
cc) *niedbały, incuriosus* — imie, fama.
dd) *Pozbawiony władzy: impos*. ee) *impetus* (*Instrumentalis*).
ff) *perit doctus*; — wygórwać przez *peritus* albo *consultus*; mieć wiele zdatności przez *haud rudis sum*; po-dług Gr. §. 147. 2.

C. §. 148—160.

Dalekim ieszcze jest a) od prawdziwéy oświaty taki kray, gdzie, aby oznaczyć człowieka wartość,

nia o to się pytała, iak wielki rozum, iak wielką naukę, i iak wielką cnotę posiada b); lecz ile pieniędzy w swojej ma szkatule i z iakich przodków pochodzi c). = Nie tego w dobrym wrodzisz szukamy d), aby był ogromnego wzrostu i siłami ciała przewyższał innych; lecz aby posiadał e) wielki rozsądek f) i wielką wprawę g) w prowadzeniu wojny. = Rzymianie obozy swoje zwykli byli otaczać rowem na stóp dwanaście. = Człowiek, którego na dziesięcioletnie więzienie wskazywali h) sędziowie, jest i) niskiego wzrostu, okrągły twarzy, czarnych włosów, a ma e) lat 39. = Władysław Król wystawił oycu posąg 10 stóp wysoki. = Tarkwiniusza starego synowie mieli mieć e) różny charakter k). = Znałem wielu ludzi doświadczonych l) cnoty, których jednak poczciwość i nieskażoność od krzywdy ludzi niegodziwych zasłonić m) nie potrafiła. = Fabiusz, który Samnitów zwyciężył i na głowę poraził n), obrany był Konsulem mając o) lat 24; chociaż prawem zastrzeżone było, aby nikogo nie obierano Konsulem przed rokiem p) 35. = Jeżeli wysoko cenisz pieniądze, które Fabrycyuszowi ofiarował Pyrus, iakże wysoko cenić powinieneś cnotę Fabrycyusza, który niemi wzgardził? = Jest to cechą złego umysłu, wyżey cenić pożytek niż uczciwość. = Czasem zwycięstwo więcej kosztuje q) zwycięzców, niż zwyciężonych. = Kupiłem w Warszawie za pięć dukatów zegarek; jedni mówią, że za drogo kupiony; drudzy, że wart tyle (łac. że za słuszną cenę kupiony); a nie zbywa i na takich r), którzy mówią, że go za bezcen s) kupił. Nie wiele dbam t) o zdanie nie znających się u). = Sokrates utrzymywał, że cała mądrość Sofistów i trzech groszy w) nie warta. = Kupcy chcą zawsze sprzedawać iak najdrożej, kupujący zaś iak najtaniej kupować. Niesłuszna zaś jest rzecz, żądać od kupca, aby za tę samą cenę, co kupił, a nie drożej, sprzedawał towary. = Mówią, że twój stryj za niezmierne x) pieniądze sprzedał dom, który podczas wojny prawie za bezcen s) kupił. Przez pięć lat wynajmował mieszkania, których ma pięć, po pięćdziesiąt dukatów na rok y); a teraz znalazł z) takiego aa), co mu się tak dom podobał, iż go postanowił kupić choćby najdrożej bb); a kupiwszy za pięć tysięcy dukatów, kontent jest bardzo z kupna (łac. sądzi, że nie za zbytnią cenę kupił). = Sędziowie ateńscy z za-

lem wspominali na niegodziwość swoją, że Sokratesa najniewinniejszego, gdy go niegodziwi ludzie o bezbożność oskarżyli, nie przekonano go o występku, na śmierć wskazywali. = W tych dniach czytałem, iż sędziowie złochnię obwinionego o rozboje, a przekonano go o kradzież, na dziesięcioletnie więzienie wskazywali cc). = Dziwię się mocno, że mnie obwiniasz o niedbalstwo; a sam tak rzadko do mnie pisujesz, iż bym cię mógł posadzić o zgwałcenie dd) przyjaźni. = Nikt tego o sobie powiedzieć nie może, co Chrystus powiedział: „Kto z was może mnie posadzić o grzech iaki?” = Nie wszystkich oskarżonych o występki potępiają sędziowie; niesprawiedliwie posadzonych ee) uwalniają ff). = Kto zapomina o przykazaniach boskich, nie może być nigdy spokojnego umysłu gg). = Lekkomysłności to jest oznaką, nie pamiętać wcale na upłynione życie. = Hortenzyusz tak miał szczęśliwą pamięć, iż nigdy nie zapominał, czego się raz nauczył; o tem wspomina Cyzero. = Widzę, iak mało pamiętasz na to, coś mnie i bratu memu przyrzekł w przeszłym roku. = Człowiek na dobrodziejstwa pamiętać powinien, a na krzywdy być niepamiętnym. = Sokrates utrzymywał, że ludzie mają sobie wrodzone wyobrażenia, i że ie na świat hh) przychodząc z sobą przynoszą; a to ztąd wnosili ii), ponieważ dzieci ucząc się, tak szybko wszystko poymnią, i prawie porywają kk), iż się zdaie ll), iakby się nie nowych rzeczy uczyły, ale to, co już umiały dawniej, przypominały sobie. = Gdy Focyon przyszedł do Aten, ludzie przypominający sobie jego dawną sławę, litowali się nad wiekiem. = Nad tymi litować się powinniśmy, co z winy losu, a nie z winy własnej są w nieszczęściu mm). = Zlitujcie się nad biednym położeniem nn) moim, którego niesprawiedliwy oo) los przesłaudie pp).

- a) dalekim być: *longe abesse* a. . . b) przez *esse* . . .
c) pochodzą, *ortus sum*. d) *quaerere*, *requirere*. e) *esse*.
f) *consilium*. g) *usus*.
h) *aliquem carcere coercendum censere*. i) Zob. Gr. §. 149. 2.
k) *ingenium*. l) *spectatus*, *probatum*.
m) *defendere*, *tueri*, *tutum praestare* *aliquem*.
n) *paene ad intericionem caedere*; *magna clade afficere*.
o) *esse*. Ale się nie wyrazi. Zob. Gr. §. 149. 1. i 204. 1.

- p) przez *minor* podług §. 149. 3. q) stare. *decesse* zob. wyżej XVII. 2.
 r) *numus*, i — właściwie żem za pieniążek kupił — albo przez *parvo*. t) *facere*. u) *imperius*.
 w) można wyrazić przez *assis*, *teruncii* faciendum est aliquid.
 x) *ingens*, *grahidis*.
 y) *in annos singulos*. Lecz tu lepiej po łacinie wyrazić: *possessionis annua* (habitatio annua).
 z) *nancisci*. aa) przez *homo*.
 bb) choćby nądrożey po łacinie: za jaką bądź cenę (*quodvis pretium*). cc) Zob. wyżej h). dd) *violare*.
 ee) *falsa insimulatione accusare*.
 ff) *absolvere*, *liberare* (dodadź od winy, *culpa*).
 gg) *quietus animus* (Ablat.). hh) *in vitam venire*.
 ii) *conicere*. kk) *arripere*. ll) zob. wyżej XVII. kk).
 mm) *infortunio*, *malis*, *rebus adversis* premi, *conflictari*.
 nn) *miseria conditio*. oo) *iniquus*, *malus*.
 pp) *urgere*, *vexare*, *exercere*.

D. §. 161—163.

Ludzie nierozsądni często się chępią z tego, czego, gdyby mieli rozum a), wstydić by się musieli. — Człowiek rozsądny nigdy nie przedsięwzięcie nic takiego b), czego by potem żałować albo wstydić się mógł. — Teraz ci się przykrzy i nudzi cię wszelka praca; ale spodziewam się, że przyjdzie kiedyś czas c), iż się tego lenistwa będziesz wstydził. — Żał mi prawić tych ludzi, co ciągle z przeciwnym losiem walczyć są przymuszani d), tak iż im się życie nawet e) przykrzy. — Kto się nie wstydzi bezprawia swego i nie żałuje za nie, mała f) jest nadzieja, aby kiedy na dobrą wstąpił drogę g). — Nie dosyć jest liźnąć h) jakieś nauki, dopóty powinienes w niej pracować, ażby i) ci nie było żal, żeś się do niej przykładał. — Żaluję, żem ci tę wiadomość udzielił k), który się nie wstydzisz przed wszystkimi ją wyjawiać l). — Już mi się sprzykrzyło obcowanie m) z człowiekiem, który się wstydzi tego, że z niskiego rodu n) pochodzi; gdy przeciwnie wtenczasby się słusznie wstydić powinien, gdyby z wielkiej o) pochodząc familii, sławy przodków swoich niegodnym się okazał p). — Kraiowi zależy na tém, aby obywatele posłuszni byli prawom; obywatelom zaś, aby kraj dobrze był rządzony q) i każdemu oddawano sprawiedliwość r). — Wyrzucam to bratu twemu, iż mi nie udzielił listu, który do niego oyciec pisał z Londynu: odpowiedział

mi, iż wszyscy przyjaciele, którym zależało na tém, aby wiedzieli, co list ów zawiera, zgłosili się s) o to do niego; gdyby więc i mnie co na tém zależało, to bym był to samo uczynił. — Na niczém kraiowi bardziéj nie zależy, iak, aby młodzieź dobre odbierała wychowanie t). — Bardzo mi wiele zależy na tém, abym wiedział, czy do mnie jutro przyedziesz, albo nie u). — Nie widziszże, iak mi wiele zależało na tém, abys się znajdował w) na widowisku, którem ia wyprawił x).

- a) mieć rozum, *sapere*. — musieli, *necesse est*. O Konstr. zob. Gr. §. 211. §.
 b) takiego będzie tylko domysłne. Zob. Gr. §. 211, 6.
 c) *fore aliquando* (a Rzeczownik *tempus* opuści się; zob. wyżej XVIII. a. — To zaś *fore* iest tutaj Futur. Infinit. od *fieri* w znaczeniu Intransit. zob. Gr. §. 72. a o Konstrukcyi §. 210, b.
 d) *Przymuszony iestem*, t. i. *muszę*, *cogor*; tak iż p. samo *ut*; bo tak stojące bezpośrednio przed *ut* nie odłączone od niego przecinkiem, lubia Łaciniacy opuszczać.
 e) *etiam*. f) *exiguus*. g) *ad frugem redire*.
 h) *degustare*, *primis labris tangere*. Lecz uważać tu trzeba, że to iest Infinit. Praeteriti in Praesente (abyś liźnął, żeś liźnął); a więc *degustasse*, *tetigisse*. i) *dum*, *ut*.
 k) udzielić (wiadomości, *res*) — *communicare aliquid cum aliquo*.
 l) *enunciare alicui*. m) *familiaritas*. Nb. zob. XXII. b. 2.
 n) *humili*, *obscuro loco natus*, *humilibus parentibus ortus sum*.
 o) *ortus sum generosa stirpe*, *splendidis natalibus*; *natus sum nobili genere*, *haud obscuro loco*.
 p) *praebere se*. q) *administrare*. r) *suum cuique tribuere*.
 s) *adire aliquem de aliqua re*.
 t) *bene et pudice educari*; *honesti disciplina institui*.
 u) *nec ne*. w) *interesse spectaculo*. x) *edere*.

XXIX.

Przykłady na składnią Przypadku trzeciego
 (Cz. III. R. 7. §. 164—174.)

A. §. 164—168.

Niechaj pamięta człowiek, że nie dla siebie samego iest zrodzony, ale dla oyczyzny także, rodziców, krewnych i przyjaciół. — Papier, któryś dla swego syna przysłał, nie zdalny iest do

pisania. = Ziemia oyczysta drogą *a)* być powinna dla każdego. = Dla odważnego wojska żadna droga nie jest przykrą *b)*, żadna praca uciążliwą. = Było to bardzo użyteczne *c)* dla Polski, że Jadwiga poszła *d)* za Jagiełę. = Sokrates mawiał, że nie dla szkoły, ale dla życia uczyć się należy. = Numitor wyznaczył wnukom swoim miejsce na założenie miasta. = Przykro mi to jest, że do filozofii, któryem się w młodości całkiem *e)* był poświęcił, teraz się wcale *f)* przykładac *g)* nie mogę. = Twój brat mnię zdaje się być zdatnym *h)* do nauki prawa, niż do historii. = Odkąd ludzie zaczęli być wystawieni *i)* na choroby, zaczęto też szukać i lekarstwa na nie. = Temistokles radził Ateńczykom, co mu się zdawało być pożytecznem *k)* dla kraju; Arystydes zaś, co dla niego uczciwem być sądził: chociaż w tym względzie każdy Arystydesa nad Temistoklesa przekłada *l)*, więcę się jednakże ludzi znajduje Temistoklesowi niż Arystydesowi podobnych *m)*. = Nie zawsze ludzie cnotliwi i uczeni mają synów sobie podobnych *n)*. = Mówca to zawsze mówić powinien, co jest stosownem *o)* do czasu, do miejsca i do godności osób *o)*, z którymi ma do czynienia. = Męstwo jest cnotą właściwą dla mężczyzny, skromność i oszczędność dla kobiety. = Człowiek uczciwy żadnego społeczeństwa mieć *p)* nie powinien z niegodziwym. = Masz *p)* umysł zdatny do wielkich rzeczy, nie zbywa *q)* ci i na sposobności (do) działania *r)*; jeżeli nie zbywa *q)* na chęci, wszystkiego się po *s)* tobie spodziewać będziemy. = Jako kwiaty różne mają *p)* barwy, tak i z ludzi każdy swój ma zwyczaj i swoje widzi mi się *t)*. = Nayszpetniejsza choroba duszy jest ta, która się zowie *u)* łakomstwo. = Człowiek ma *p)* podobieństwo z Bogiem. = Cnoty nawzajem pomoc dawać *w)* sobie zwykły. = Zaszczyt mi to przynosi, że widzę, iż masz staranie o moję sławę. = Jak wielką nienawiść i obrzydzenie we wszystkich wzbudza okrucieństwo tureckiego Sultana, tak wielką łagodność i dobroć innych Monarchów im sławę przynosi i miłość jedną. = Za występki mi to poczytuia *x)*, że się smucę *y)* nad śmiercią człowieka tak bliskiego. = Wielu z was uważaia *z)* to sobie za zaszczyt, coby sobie za hańbę raczy poczytać *aa)* powinni. = Hellogabalus tak żył, iż się nieprzyjaciółom na nienawiść,

a przyjaciółom na pośmiewisko wystawił *bb)*. = Gdy Pyrus Tarentynom na pomoc do Italii przybył, po *cc)* kilku walkach z Rzymianami, wysłano do niego w poselstwie *dd)* Fabrycyusza; którego on nagrodami i obietnicami na swoje stronę *ee)* przeciągnąć usiłował. Ale Fabrycyuszowi droższem było dobro *ff)* oyczyny, niż własna korzyść; wzgardził przeto bogactwem. Ta skromnego człowieka cnota przyniosła *gg)* ocalenie *ff)* kraiovi, a iemu sławę. = Barbarzyńskim jest taki *hh)* kray, gdzie ubóstwo i niskość *ii)* rodu poczytuia *x)* za hańbę, ślacheństwo zaś i bogactwo za zaszczyt uważaia *x)*. = W kraju prawdziwie oświeconym *kk)* nie uczciwe ubóstwo, ale złe nabyte *ll)* bogactwa; i nie to, że kto z niskiego *mm)* pochodzi rodu, ale kiedy się niegodnym *nn)* pokazuje zasług przodków swoich, za występki i hańbę poczytywać *x)* zwykli. = Temistokles miał włości swoje kraiovi *kk)* dać w podarunku, aby lud przekonać *oo)*, że mu dobro kraju na sercu leży *pp)*; a nie własna korzyść. = Kaius nakupił wiele pięknych rzeczy, które ma ciotce posłać; a nie będąc w stanie *qq)* zapłacenia zaraz, pierścien, który od nię dostał w darze, dał kupcowi w zastaw. = Trojanom oblężonym od Greków różni Królowie na pomoc przyszli; jednakże ich pomoc ocalenia *ff)* nie przyniosła *gg)* Troi. = Bądź przekonany *rr)*, że wielkie miałem *gg)* o to staranie, abym mógł twoim nieśczęściom zaradzić *ss)*; a nawet (czegobym dla siebie nigdy nie był uczynił,) błagałem *tt)* wroga twego, iżby chciał oszczędzać *uu)* twę cnotę; odpowiedział mi, że dobrym szkodzi, kto złych oszczędza. Tak dalece jest na ciebie zagniewany, iżś go usłuchać *vv)* nie chciał, gdy ci radził, abyś córkę swoją dał iego przyjacielowi w małżeństwo. Ztąd widzisz, że losowi, a nie mnie, laiać, i jeżeli chcesz, złorzeczyć powinieś. = Nayniebezpieczniejszy jest ród ludzi, którzy drugim zazdroszczą; ci bowiem nie tylko samym osobom *xx)* szkodzić się staraia, lecz nawet nie oszczędzaią ich sławy. = Twój brat powiada, że tylko dla tego przykładu *yy)* się do nauk, aby zrobić majątek *zz)*. To mi się zdaje być powód wcale nieślachetny *aaa)*; nie bowiem nie masz szpetniejszego, iak frymarzyć naukami. = Dobry chrześcianin błogosławi tym, co mu złorzeczą, i nie gniewa się na tych, którzy mu szkodzić pragną; lecz owszem stara

się im być pożytecznym *bbb*), i przekonać dobrymi sposobami, że nie po ludzku *ccc*) działają.

- a) carus. b) arduus. c) salutaris. e. d) nubere.
 e) totum se dedere studio philosophiae. f) omnino.
 g) vacare, studere. h) aptus, idoneus, compositus.
 i) obnoxius. k) utilis, e.
 l) praeferre, anteferre, antepone alicui aliquid.
 m) Gr. §. 144 i 166. Uw. 1. n) aptus, accomodatus.
 o) przez *is*. Gdyż łacińskie *persona* nie używa się tak pospolicie, jak nasze *osoba*, zob. w Słowniku. Mieć do czynienia z kim, est mihi res cum aliquo.
 p) esse. q) deesse. r) łac. *działania rzeczy*, rem gerere.
 s) a. t) arbitrium. u) nomen est.
 w) to i następujące przynosi, masz, wzbudza, iedną, wyrazić przez *esse*. x) vertere, ducere, tribuere.
 y) dolere aliqua re. z) ducere. *aaa*) vertere.
bb) przez *esse* lub *fieri*.
cc) tutaj lepiej przez *post* wyrazić, niż kładź Ablativ. absol., dla mającego stać obok *cum Romanis*. (Gr. §. 204. 5. str. 175), a po: z *Rzymianami*, dodadź: *stoczonych*, podług wyżey XXII. b. 2.
dd) łac. *posta*. *ee*) *pars* w liczbie mnogiej.
ff) przez *salus* (całość). *gg*) *esse*. *hh*) t. i. *ten* kraj.
ii) generis obscuritas. *kk*) cultus, eruditus — *kraj*, civitas, populus.
ll) *parere*, *parare*, *acquirere*; *zle*, male lub malis artibus.
mm) zob. wyż. XXVIII. D. n. str. 105. *nn*) indignus aliqua re.
oo) *persuadere*. *pp*) *esse*. *qq*) non sum par.
rr) *persuade* tibi. *ss*) *mederi*. *tt*) *supplicari*; wróg homo alicui infensissimus. *uu*) *parcere*.
ww) *parere*, *obedire*. *xx*) przez *is ipse*, zob. wyżey o).
yy) *studere*. *zz*) *rem facere*. *aaa*) *perquam illiberalis*.
bbb) *prodesse*. *ccc*) *inhumane*, *illiberaliter*.

B. §. 169—174.

Dariusz kazał wybudować 450 wojennych okrętów, i przyłączył a) do nich 150 dawnych, a nad tą flotą przełożył b) Datusa i Artaferna. = Tymoteusz łączył ze sławą wojenną chwałę nauki. = W dobrym mówcy znajdować się c) też powinna znajomość d) filozofii. = Przestrogi, które się wpaiają e) w umysły młodociane f), mocniej g) się ich trzymać zwykły, niż te, które w dojrzałe h). = Scypio Afrykański kiedy się porówna z Annibalem, trudno jest osądzić, czy mu przed Annibalem pierwszeństwo dadzą i) albo po Annibalu umieścić go wypada k). = Praca łatwą

się być wydaie, do której kto przywykł; dla tego, młodzieńcy, pilnie się do nauk przykładaycie. = Annibal, gdy ieszcze był chłopcem dziewięcioletnim, już się w bitwach znajdował l); a skoro dowództwo nad wojskiem osiągnął, Rzymianom wydał m) wojnę, chcąc państwo rzymskie poddać n) pod moc o) Kartaginy; lecz gdy im wiele wielkich klęsk zadał m) i takiego nabawił p) strachu, iż się o stolicę swoją lękać musieli q), uległ r) nareszcie nie tak pod bronią nieprzyjaciół, jak pod zawiścią rodaków. = Barbarzyńskie narody tak zwykły woiować, iż napadają s) na kraj, pustoszą t) go, palą u) domy, i ze zdobyczą do domów wracają; jeżeli im wojsko nieprzyjacielskie nie zabięży w) i nie wydrze z rąk zdobyczy. = (Gr. §. 171). Cieszę się, że Tytusowi sprzyasz i masz x) staranie o iego dobro; lecz nie masz y) się czego o niego obawiać; ten bowiem, któremuś go polecił, tak dba z) o niego, jak oyciec zwykł dbać o syna swego. = Wielki ciężar włożyłeś aa) na mnie; żądając, abym ci dał zapewnienie bb), że się łagodnie obchodzić cc) będę z synowcem twoim; wszakże ja dla tego, że mi sprzyjam, przymuszony czasem iestem dd) ostro z nim postąpić ee); iego bowiem lekkomyślność, gnuśność i inne występki graniczące ff) ze zbrodnią tak wielkie są, iż gdyby ie widział nayłagodniejszy człowiek, nie byłby wstanie gg) utrzymać hh) się od gniewu; a cóż dopiero ja ii), który z trudnością w gniewie miarkować się mogę. = W obecnym moim położeniu kk) tego tylko nadewszystko ll) pragnę, abym nauce mm) łacińskiego ięzyka, do którego się dawniej usilnie przykładał nn) i cały prawie czas nańłożył oo), chociaż oo) iedną godzinę na dzień mógł poświęcać pp). = Ariowistus prosił Cezara, aby go nie pozbawiał haraczem, który jako zwycięzca na zwyciężonych nałożył qq). = Radziłem się twego brata, czy rozumie, że mi się obawiać czego trzeba ze strony Tytusa; radził mi, abym się go rr) wystrzegał, gdyż on już nie iednego ss) oszukał qq). = O com cię wczoray prosił tt), nie dla siebie prosił, ale dla przyjaciela, któremu wiem, że i ty sprzyasz. = Każdego z nas czeka uu) śmierć. O czém chociaż od urodzenia każdy wie, nie wiem z kąd pochodzi ww), iż wielu nie tylko się obawia xx), ale nawet lęka się śmierci. = Annibal wątpiąc yy) o swojej całości, schronił się do króla

Pruzasza; od którego gdy miał *zz*) być Rzymianom wydany, dobrowolną śmiercią uprzedził *aaa*) niewolę. = Ze wszystkich mężów, którzy po odrodzeniu się nauk we Włoszech *bbb*) wstawili *ccc*) się umiejętnością języka łacińskiego, Muretowemu samemu to się dostało w podzielu *ddd*), iż łatwością pisania, czystością języka, pięknnością stylu *eee*) nie tylko współczesnych *fff*) i tych co *ggg*) przed nim lub po nim pisali, przewyższył *hhh*); lecz z samym Ciceronem się równał. = Nie mam ochoty (nie chce mi się *iii*)) dziś z domu wychodzić; a gdybym i miał ochotę, to czas nie pozwala *kkk*). = Wolno *lll*) ci przyjść do mnie, jeżeli masz czas *kkk*) i ochotę *iii*). = Jest to pomocnym *mmm*) dla zdrowia, używać miernych przechadzek. = Sędziowie nie chcieli wydać wyroku *nnn*) w tej sprawie, przeto iż mówili *ooo*), że im nie dosyć to jasno *ppp*), czy obwiniony winnym *qqq*) jest albo niewinnym. = Cezar z początku wojny domowej pisał do Pompeiusza: że to jest z korzyścią *rrr*) rzeczy pospolitej, aby zaniechali *sss*) wojny; i że on jest do tego gotowym: ponieważ zaś nie był pewien, *ppp*) czy Pompeiusz przymie jego radę, starał się mu przeciąć *ttt*) dowóz żywności *uuu*), i jeżeliby mógł, otoczyć *www*) go wałami i rowem. = Ariowistus żalił się na Cezara, że mu chce Gallii zabronić *xxx*), do której on wprzód przyszedł, niżeli kto *yyy*) z Rzymian. = Tym, których wskazywano na wygnanie *zzz*), zabraniano *xxx*) wody i ognia. = Dawni Rzymianie na żałobę *aaaa*) wdziewali białe suknie; teraz jest zwyczaj czarny strój przywdziawać. = Cezar chcąc zwiedzić *bbbb*) Brytanię, wprzód nimby się sam na niebezpieczeństwo wystawił *ccc*), Kaia Woluzena z jednym okrętem wysłał; temu zalecił, aby, gdy do Brytanii przypłył *dddd*), położenie miejsc wyba-
dał *eee*), i o czym się dowie *ffff*), tego temu udzielił *gggg*). Lecz on gdy przybył *hhhh*) do lądu, nie śmiał wyjść z okrętu i powierzyć się jakim ludziom; nie wiele przeto Cezarowi mógł donieść.

- a) adungere, addere, adjicere. b) praeficere, praepone-
re. c) inesse. d) scientia. e) imprimere. f) tener, a, um. (t. i. deli-
katny). g) firmiter inhaerere.
h) dodadź w łacinie; wpataić się, infigere.

- i) dadź pierwszeństwo; praeferre, praepone, antepone; po-
kim umieścić, postponere. k) przez debere. l) interesse.
m) inferre. n) subicere. o) imperium. p) incutere alicui alqd.
q) zob. wyżey XVI. e. r) succumbere.
s) incurere, irrumpere; irruptionem, incursionem facere in fines
alicujus. t) vastitatem inferre.
u) ignem subicere — dom, tectum, aedificium
v) occurrere, obviam ire.
x) mieć st. consulere; — dobro przez salut albo res, rerum.
y) non est, quod. zob. wyżey XXIV. q. z) cupere.
aa) imponere. bb) dadź zap., recipere. cc) lenius tractare
aliquem.
dd) cogor. ee) consulere. ff) affinis, vicinus. gg) posse.
hh) temperare.
ii) quid me putas, albo ego ut possim, qui — z trudnością,
aegre; miarkować, moderari.
kk) in hoc rerum mearum statu. ll) potissimum.
mm) studium. nn) incumbere.
oo) omne tempus consumere in re. oo) vel unam saltem h. na
dzień, quotidie, singulis diebus.
pp) vacare. qq) imponere: o iako zob. wyżey XIV. k.
rr) caveo mihi ab aliquo.
ss) przez multi. tt) petere, ui) manere.
ww) zazwyczaj się to tłumaczy przez qui fit t. i. iak się staie.
xx) timere; lękać się, horreare.
yy) desperare; schronić się, se recipere.
zz) quum in eo esset; albo: quum esset futurum, ut
Romanis traderetur; albo: quum videret fore,
ut cet. Tak się zawsze wyraża bierne Futur. periphr.,
a nie przez Imiesłów na ndus ze Słowem esse; iak się to błę-
dnie powiedziało w Gramatyce.
aaa) antevertere. bbb) post renatas in Italia literas.
ccc) clarere. ddd) contingere
eee) język i styl po łac. oratio albo sermo. Połączy się więc:
puritas et elegantia sermonis.
fff) aequales (nb. coaevi, i coetanei nie są łacińskie wyrazy).
ggg) quique vel ante eum, vel post cet.
hhh) antecedere, antere, antevertere. iiii) libet.
kkk) vacat. ll) licet. mmm) conducit.
nnn) sententiam ferre.
ooo) Quod dicerent. (Uważamy tu na używanie Trybu łączą-
cego w podobnych zdaniach; które się żadnem prawidłem
usprawiedliwić nie da, i tylko zwyczajowi przypisać się musi).
ppp) liquet; albo liquido constat.
qqq) noxius — innoxius; lepij p. culpae affinis esse, i culpa
vacare. rrr) interest, expedit.
sss) discedere ab armis, a bello. tt) intercludere.
uuu) commearis (dow. żywn.). www) circumdare.
xxx) interdicere. yyy) quisquam. zzz) in exilium mittere.
aaaa) in luctu. bbbb) adire, cccc) objicere. dddd) appellere.
eeee) perspicere, explorare locorum naturam, situm.
ffff) rescire alqd. gggg) communicare. hhhh) applicare navem.

XXX.

Przykłady na Składnią Przypadku czwartego i piątego (Cz. III. R. 8. §. 175—184).

A. §. 175—179.

Annibal pierwszy stworzył sobie drogę przez bezdrożne Alpy. = Różność zdań i mów ludzkich bawi starca. = Zazdrośniew nienawidzą cudzą zasługę i majątek. = Mówią, że indyjskie węże potrafią połknąć całego ielenia i byka. = Dawni Grecy i Rzymianie czcili wielu bogów; a Syrycyzycy ryby. = Dawne ludy Italii wydawały a) sobie bezustannie wojny i nawzajem pustoszyły swoje grunta; ale ie wszystkie powoli b) Rzymianie podbili i zrobili iedno państwo włoskie c). = Ty, któryś dawniey dosyć nędzne prowadził d) życie, teraz pędzisz bardzo przyjemne. = Maryusz, który wiele chwalebnych zdziałał e) czynów i zwycięstwami swemi oycyznę prawie od zguby ocalił f); zbytnią żądzą zaszczytów i zemsty chciwością prawie g) ią do zguby przywiódł. = Dziwny dziś miałem h) sen; śniło mi się, żem świetną iadł i) wieczera, i między innemi wielu potrawami postawiono k) goląbki, które pachnęły l) rybami, a smakowały m) iak cielęcina; i żem potem wyszedłszy z pokoiu, przechodził się nad brzegiem rzeki, która była wystąpiła n) z koryta swego; gdy iedną razą o) byk niezmiernym pędem do mnie biegnie p) i rogami bodzie. Ja widząc, że śmierci uniknąć nie mogę i gotowy ią ponieść q), o tém tylko myślałem, aby, nimby dusza z ciała wyszła r), poiednać się s) z Bogiem. Lecz gdy mnie wół uderzeniem silném t) na ziemię powalił u), obudzilem się, i poznałem, że to był sen; z czegom w) się mocno ucieszył i Bogu wszechmocnemu dzięki za to w) złożył. To mi się dziś marzyło h), i wiele innych rzeczy tego rodzaju x), o których nie warto wspominać y), ani ich też nie pamiętam z); bo razem ze snem zniknęły. = Cezar dowiedziawszy się, że Germanowie Ren przechodzą aa) i łącznie z Gallami na Rzymian napadają bb), postanowił także za Ren się przeprawić aa) z wojskiem i na niego napaść bb). = Sekwana płynie cc) przez środek Paryża. = Wisła płynie dd) przez wiele krain polskich i około wielu miast, nim wpada ee) w morze.

Wojsko rzymskie w marszu dzielono na trzy części. Ci, co szli *) przed drugimi, zwali się przednią strażą ff); ci, co po nich gg), średnią hh); nareszcie tych, którzy wszystkich zasłaniali ii), z tyłu, zwano ostatnimi kk), albo tylną strażą ll). = Odważny jest, który z nieustraszonym umysłem mm) podeymuie nn) niebezpieczeństwo, kiedy trzeba; ale kto się na nie wystawia bez potrzeby oo), tegoby raczey iunakiem pp) i zuchwałym qq) nazwać wypadało, niż odważnym i śmiałym rr). = Gdybym był chciał dostać nn) się do Króla, trzebaby mi było przeskoczyć przez tłum, który go był otoczył ss). = Żadna sztuka naturze wyrównać nie potrafi. = Za wojskami dawnych Germanów zwykły były iść t) żony i dzieci. = Piękność stylu Cyserona wielu i dawnych i nowszych uu) pisarzy łacińskich naśladowało tt); ale samemu ww) tylko Muretowiu udało xx) się doysść yy) do téj doskonałości zz), iż o nim sądzą aaa), że wyrównał Cyseronowi w sztuce pisania po łacinie. = Ariowistus pobity w potyczce bbb), szybkości konia to był winien, iż śmierci lub niewoli uniknął; ieżdżcy bowiem rzymscy, którzy za nim w pogon się puścili ccc), chociaż go z największą prędkością ścigali ddd), i kilka razy go prawie rękami chwytać się zdawali, dogonić iednak nie mogli. = Zbrodnie niegodziwe przedzwy czy późniéy należna kara spotyka eee). = Niektórzy ludzie ubiegaia fff) się za bogactwami, iak gdyby wiecznie żyć mieli na świecie. = Bratu memu każe stry codziennie do siebie przychodzić, mnie raz na zawsze zakazano bywać u niego. = Brat mój, chociaż mu w wykonaniu zamiaru przyjaciele dopomagali, odiazdu swego iednak przed oycem ukryć, i nagany iego uniknąć nie był w stanie. = Nie wszystko wszystkim przystoi, ani też nawzajem ggg), co jednemu nie przystoi, o tém należy sądzić aaa), że jest nieprzystoyném hhh) dla wszystkich. Nie przystoi na przykład iii) na mężczyznę zbyt wiele kkk) czasu łożyć ll) na stroienie ciała, kobietom iednakże rzadko to poczytują mmm) za wadę. = Są niektóre miny i gesta nnn), które nieprzystoynne hhh) są dla mowcy, ale aktorowi przystoią. = Bardzo mi miło ooo) przechadzać się po wolném powietrzu w lecie, i czytać wiersze Homera. = Dobremu obywatelowi rokosz to przynosi ooo), że może być pożytecznym oycyznie. = Nie tajno ppp) mi, że cnotę nad bogactwami

ctwa przekładać należy; chociaż i bogactwy nie potrzeba *qqq*) gardzić, ale ich rozumnie używać.

- a) inferre. b) deinceps. c) civitas Italiae.
d) agere, degere vitam. e) facere — czyn, facinus.
f) vindicare. g) prope, paene. h) somniare.
i) coenare. k) apponere. l) redolere. m) sapere, resipere.
n) alveum excedere; super ripas effundi; extra ripas effluere.
o) subito; repente; *lub przez e c c e* (patrz oto!).
p) ferri in aliquem. q) subire. r) excedere.
s) numen divinum precibus placare; delictorum veniam a Deo impetrare. t) validus ictus.
u) prosternere. w) zob. Gr. §. 176, §. x) zob. tamże, 6.
y) quorum meminisse operae (pretium) non est.
z) memoria tenere. aa) transire, transgredi.
bb) adoriri, aggredi, invadere.
cc) interfluere; — *środek przez Przymiotnik medius, a, um.*
I tak zawsze, gdzie tyle znaczy co *wśród* a nie *sam środek*.
dd) praeterfluere. ee) influere.
e) anteire, praegredi. ff) primum agmen. gs) sequi.
hh) medium agmen.
ii) tueri, claudere; *albo p. praesidio esse alicui*.
kk) novissimi. ll) agmen extremum.
mm) animo intrepido. nn) adire.
oo) se obicere discrimini etsi res non postulat. *albo nulla re cogente; także temere, non necessario.*
pp) ferox, stolidus audax. qq) temerarius.
rr) fortis et confidens. ss) circumdare. tt) sequi.
uu) recens. ww) zob. wyżey V. a. xx) contingit.
yy) assequi. zz) perfectio, praestantia.
aaa) zob. wyżey XXV. a. bbb) w łac. *potyczka*.
ccc) w pog. się puścić, insequi, persequi, consecrari.
ddd) celeritate paene incredibili instare alicui; *albo ad celeritatem sibi nihil reliqui facere. eee) consequi.*
fff) sectari. ggg) contra. hhh) dedecet.
iii) exempli causa, gratia; verbi causa, gratia.
kkk) nimium. llk) consumere tempus in re.
mmmm) vertere, ducere, tribuere.
nnnn) motus corporis et gestus. ooo) delectat, juvat.
pppp) latet, fugit, praeterit. qqq) oportet.

B. §. 180 — 184.

Cezar po zwyciężeniu Pompeiusza wiecznym się Dyktatorem zrobił. = Nerwa okazał a) się sprawiedliwym i łaskawym dla ludu. = Egipt miał Korneliusza Galla pierwszym rzadcą b) rzymskim. = Rzymianie Cycerona oycem oyczyzny nazwali. Jego na seymie elekcyjnym c) cały lud jednogłośnie Konsulem

obrał. = Zdaiesz się tego człowieka mieć za skąpego. = Jan Zamoyski sprowadził d) z Włoch, gdzie pod ten czas e) nauki kwitnęły, synowi swemu Sygoniusza na nauczyciela, aby go w greckiej i łacińskiej literaturze wyćwiczył f). = Szczęście nie tylko samo jest ślepe, ale i tych ślepych robi, którym sprzyja. = Cezar Oktawiusza testamentem zrobił g) dziedzicem swoim. = Serwiusz Tulliusz obie swoje córki synom Tarkwiniusza dał za żony. = Nie miałem żadnego pomocnika w moim zamiarze h). = Brata twego przybrałem i) sobie za towarzysza podróży, gdy mnie oyciec wysłał do Warszawy, do ciotki, abym ją prosił o zboże dla pogorzalców k). = Rzymianie wysłali do Kartaginy posłów, którzyby i o wiele innych rzeczy, i szczególniej l) o to zapytali senatu m), czy z ich rozkazu n) Annibal wojsko do Saguntu przeprowadził, i, iak grozi, do Italii przeprowadzić zamysła o); i aby się od nich domagali wydania p) Annibala. Wtenczas już Kartagińczykowie dłużej ukrywać nie mogli przed Rzymianami zamiaru swego, ale ich o wszystkim zawiadomić q) musieli. Natenczas poseł rzymski nie myśleć, rzekł, iż nas tu przysłało, abyśmy o pokój was prosili, lecz abyśmy wypowiedzieli wojnę; i w tém was przestrzegli r); że nie poprzestaną s) Rzymianie wojny, dopóki dumna Kartagina nie uzna ich panowania nad sobą: nie zbywa t) nam bowiem na bitnem wojsku wyćwiczonem w potyczkach, ani u) na wodzach, których zdaie się, że sam Mars wyuczył w) sztuki wojennej. = Najpierwszych początków x) matki zwykły uczyć y) dzieci swoje; w tych zaś naukach, które do wyższej oświaty należą, ćwiczą ich nauczyciele. = Annibal przy obleganiu Saguntu w udo został postrzelony. z). = Nim cię zaczne uczyć y) sztuki pisania po łacinie; trzeba cię wprzód oduczyć aa) wielu rzeczy, którychś się przewrotnie nauczył. = Arabowie mają mieć cienkie, ale na cztery łokcie długie palasze. = Mój brat stawia na wsi dom na 20 stóp długi, na 15 szeroki i 10 wysoki. = Lekarze innemią, że nie dłużej iak 7 godzin spać należy. = Król macedoński wystawił wieżę na 50 stóp wysoką. = Niewielu ludzi są w stanie 5 albo 6 dni głód wytrzymać. = Polacy w 10tym wieku po narodzeniu Chrystusa poprzestali bałwochwalstwa bb) i wiarę chrześciańską przyjęli cc); w roku 965 ochrzczony dd) został Xiążę ich Mieczy-

staw; lecz dopiero we 30 lat później rozkrzewiła się wiara ee) w całym kraju, już po śmierci Mieczysława, albo nie wiele lat przed jego zgonem. = Następca jego Bolesław w siedm lat po objęciu panowania Polskę wyniósł do rzędu ff) królestw, to jest roku od gg) nar. Chr. 1000, a od hh) wprowadzenia wiary do Polski 35. We dwadzieścia pięć lat później umarł, panowawszy lat 32. Polska rok cały po nim nosiła żalobę ii). = W kilka miesięcy potem Mieczysław syn jego nastąpił kk) na królestwo, który w ciągu dziewięciu lat panowania swego ll) nic prawie nie uczynił, coby jego oycy było godne. Zszedł ze świata r. 1034 d. 15. Marca: na kilka miesięcy przed śmiercią mm) miał wpaść w szalenstwo nn). = Gdym trzy miesiące temu przejeżdżał konno koło doliny oo), która nie więcej jak 3000 kroków odległa jest pp) od miasta, i od niego może na 100 kroków był oddalony qq), dały rr) mi się słyszeć ięki człowieka podobne do tych, jakie zwykli wydawać ludzie ze śmiercią się pasujący ss). Gdym na chwilę stanął tt), to dosłyszałem uu) słowa: „o ja nędzny! o ja nieszczęśliwy! ach, co za okrucieństwo ludzi! o oycze, oycze, i wy kochane, siostry! na wieki z wami pożegnać się muszę www). Zegnam xx) was, uciechy życia; zegnam, nadzieje moje; zegnam cię, słońce!“ i inne yy) podobne rzeczy, które we mnie litość i trwogę wzbudziły zz). Spawwszy ostrogami konia aaa), w mgnieniu oka bbb) stanąłem w mieyscu, z kąd głos wychodził, aby ccc) nieść pomoc nieszczęśliwemu; ale obawę i litość w śmiech zamienić musiałem, w owym nieszczęśliwym umierającym eee) spostrzegłszy ddd) aktora uczącego się roli fff).

- a) praebere se. b) tu proconsul.
c) comitią consularia (bo tu mowa o seymie na wybranie Konsula. Gdyby szło o wybór Pretora, byłyby Com. praetoria i t. d.).
d) accire.
e) tum; także tum temporis; lub tum maximo (t. i. właśnie wtenczas). f) edocere, erudire.
g) facere, instituere, scribere. h) łac. mego zamiaru.
i) adscisco.
A) ii, qui incendio amiserunt sua; incendio ad inopiam redacti; quos incendium fortunis privavit.
j) praecipue.
m) senatus, senatores, (o rzymskim senacie także) patres.

- n) meo jussu; me iubente, me auctore.
o) parare; przeprawić trajicere. p) deditio.
q) edocere; musieć p. cogi. r) admonere.
s) arma ponere, ab armis discedere, bellandi finem facere; a do-póki priusquam, które rozłączyć trzeba podług Gr. §. 236, Uw. 1.
t) deesse; a za non lepię neque; iak to lubią Łaciniacy na początku zdań, osobliwie gdy enim następuje.
u) dla dobitności powtórzyć: non desunt.
m) erudire, edocere.
x) prima literarum elementa: a nauki, które do w. ośw. należą, studia humanitatis; et., artes, quae ad humanitatem pertinent.
y) docere, erudire, imbuere, instruere. Wyrazić to zdanie biernie.
z) vulnerare; sagitta trajicere, icere.
aa) dedocere; wiele rzeczy, multa (neutr. plur.).
bb) deserere falsorum numinum cultum.
cc) doctrinam Christi amplecti.
dd) in coetum christianorum recipi solemni ritu; initiari sacris christianis; solemni ritu lustrari, perfundi aqua sacra. (baptizare tylko w kościelney łacinie było używane).
ee) cognitio veri Dei, albo doctrina Christi ad omnes alicujus terrae incolae permanat, in universo imperio propagatur; omnis populus Christum verum Deum agnoscit.
ff) ad regni dignitatem evehere; regni titulo ornare, augere; — obiąć pan. imperio potiri, rerum potiri.
gg) post.
hh) przez postquam Poloni in Christianorum coetu haberi coeperunt.
ii) po którego śmierci Polacy żalobę nosili, (veste, cultu lugubri uti): albo przez — lugere mortem alicujus.
kk) regnum capessere, regem fieri.
ll) przez: quibus (sc. annis) regnavit, mm) mori.
nn) mentis errore affici. oo) equo praestervahi locum.
pp) distare. qq) abesse.
rr) necedit ad aures meas gemitus; exaudiuntur mihi (Gr. §. 169, a) miserabiles voces.
ss) conflictari morte.
tt) aliquantulum, aliquantisper, paulisper manere, subsistere.
uu) auribus accipere. ww) aeternum valedicere.
xx) valete mihi. yy) et hoc genus alia.
zz) misericordiam movere, timorem incutere.
aaa) subdere equo calcaria; equum calcaribus concitare.
bbb) momento temporis; continuo; repente devehit aliquo.
ccc) opuścić, a nieść położyć w Part. fut. act.
ddd) gdym spostrzegł, że ów n.
eee) moribundus (iako Imiesłów bez znaczenia czasu. Podobnie praedabundus, errabundus, furibundus, mirabundus, laetabundus i t. d.).
fff) artifex scenicus se ad partes agendas exercens.

XXXI.

Przykłady na składnią Przypadku szóstego
(Rozdz. X. §. 158—191) §. 185—188.

A. §. 185—188.

Niegodziwi to są ludzie, którzy tylko z bojaźni (s. dla boi.) kary nie grzeszą, a nie przez przywiązanie do cnoty. = Ten człowiek i dla powagi i dla wieku w wielkiem u wszystkich jest poszanowaniu a). = Miasto i murami i załogą bezpieczne, czasem dla niedostatku b) żywności poddać się musi nieprzyjacielowi. = Każdy zwierz opatrzony jest bronią, aby się nią c) od napaści zastaniał: i tak wilk uderza d) na nieprzyjaciół zębami, wół rogami, koń kopytem, kogut dziobem. = Ryby łapią się albo na wódkę e) albo w sieci. = Miasta oblężone albo się szturmem f) dobywają, albo głodem przymuszają do poddania się g). = Nauką żywi się umysł, iak ciało strawą. = Alexander z malém woyskiem przyszedł do Persyi h), ale iego męstwem i wytrwałością ogromne kraie podbił i). = Jakom się smucił z występku k) twego, tak cieszę z poprawy. = Z wielkim żalem dowiedziałem l) się o twoim, a raczyć o wspólnem wszystkich nas nieszczęściu z listu (łac. przez list), któryś pod wieczór napisał, a który mnie o północy oddany został; przed świtem jeszcze wyjechałem do woyska, abym ci z niem c) na pomoc przyszedł; i koło południa spodziewam się być w mieście, aby się z tobą naradzić m) o sposobie dalszego prowadzenia woyny. Ze wschodu pomyślniejsze n) wiadomości nadeszły; nasz wódz wygnał o) z miasta nieprzyjaciół, a przysłał z Gallii od Atrebatów posilki pobli na głowę p) = W trzecim miesiącu od czasu przybycia mego do was zachorowałem ciężko q), = Pyrus zwyciężył Rzymian za pomocą r) słoniów, których się bali. = Nayhaniebniejsza to jest strata, którą się ponosi s) z niedbalstwa albo przez głupstwo. = Król Bitynii Nikomedes testamentem ludzkiemu dziedzicem swoim uczynił. = Cymon wielu umarłych biedaków swoim kosztem pogrzebać kazał. = Twój brat obiecał do nas przyjechać z żoną i dziećmi; przysłał nam dwa małe wizerunki t); jeden Cezara Alexandra zrobiony z marmuru, drugi króla saskie-

go lany z żelaza u). Wylew wody w) to sprawił, iż chociaż wieś iego od naszey tylko na 5 mil jest odległa, dopiero x) trzeciego dnia po wysłaniu list nam oddano. Wizerunek Alexandra kosztowniejszy jest, niż Fryderyka, bo sztucznię od niego zrobiony y) i złotem ozdobiony; ale Fryderyk trafiony lepię, niż Alexander. I nie dziw: łatwiej bowiem kunsztmistrz oddadź aa) mógł starego Fryderyka, niż Alexandra daleko młodszego. Zdaie nam się jednak, że nogi i za grube i za długie mu zrobił. = Nie masz nic droższego nad czas; albowiem ani złotem ani srebrem okupić go nie podobna; nic nie ma pożądańszego, iak mądrość, albowiem mędrzec łatwo się obeyść bb) może bez rokoszy, którą nierostropni cc) wyżey cenią niż cnotę: nic wreszcie nie masz piękniejszego i godniejszego kochania dd) iak cnota; ona bowiem sama ludzi uszczęśliwia. Jednakże często los więcey dokażue niż mądrość i cnota. = Strzeżcie się podeyrzenia o niewdzięczność ee), nad którą nie podobna nie szkaradniejszego pomyśleć. = Katylina, nad którego nie można było znaleźć niegodziwszego człeka, nie wahał ff) się starać o konsulat; a gdy go odpalono gg), pokazał, że więcey u niego znaczyły osobiste korzyści hh) niż oyczyzna i dobro obywateli. = Ułożyłem był ii) sobie dłuższy niż za zycząy list dziś do ciebie napisać; a tymczasem podobno kk) krótszy niż wszystkie dotąd pisane posłę. Wczoray albowiem późnię niż zwykłe spać poszedłem, i dla tego ll) się dzisiay cokolwiek późnię obudził, niż zwykłem; a stryji któremuś list oddadź mieli, niespodziewanie prędko odieżdża. = Twój list ostatni niewymownie mm) mi był przyjemny: ale mi się zdaie nn), że mnie w nim nad słusność chwalisz; im bardzię bowiem usiłuię oo) wyrównać Ci w sztuce pisania ięzykiem łacińskim, tém bardzię poznaię pp), że daleko iestem w tém pośledniejszym qq) od Ciebie. Będę się jednak starał rr) przekonać Cię, że twoje pochwały nie wznieciły we mnie próżności ss), ale powiększyły usilność. = Człowiek, który Ci w przszłym tt) miesiącu (którego dnia, nie pamiętam) ode mnie list oddał, miał mi w kilka dni twój odpis dostawić uu): alem się dowiedział, że dopiero x) za 3 miesiące powróci.

- a) honor, veneratio. b) inopia, commeatus. c) Gr. §. 211., 12.
d) petere (Gr. §. 171). e) hamus; sic, rete. f) vis.
g) deditio. h) Persis, idis (nb. nie Persia); fines Persarum.
i) expugnare, in potestatem suam redigere — kraj, terra.
k) delictum — poprawa, correctio. l) comperire aliquid.
m) colloqui, communicare cum aliquo; — sposób, ratio.
n) laetus affertur nuntius. o) expellere, ejicere.
p) magna clade afficere, magno proelio fundere.
q) in gravem morbum incidere. r) (opes), is.
s) capere detrimentum, accipere incommodum.
t) simulacrum. u) z lanego (fusilis) żelaza.
w) aquarum proluvies.
x) demum — ale na początku stać nie może.
y) major ars est adhibita in aliqua re faciendā; albo dosłownie.
z) ad vivum exprimere.
aa) effingere; — stary, provecta aetate. bb) carere.
cc) stultus. dd) godny k., amabilis. ee) animus ingratus.
ff) dubitare; starać się o co, petere aliquid.
gg) repulsam ferre.
hh) privatum commodum; — dobro, salus. ii) statuere.
kk) et tamen nescio, an.
ll) w łac. dodadź: do zawiezienia (perferre).
mm) supra quam dici potest; — przyjemny, jucundus.
nn) zdaie mi się, wyrazi się, jak wimy, osobiście, i będzie
Słowem głównem; a następujące zdanie zależne położyle
biernie: — nad siusznosc, plus just o, plus aequo.
co) laborare, niti: operam dare, ut cet. — w sztuce, łac.
sztuka; — językiem ł., latine.
pp) intelligere, perspicere.
qq) multis partibus inferior. rr) operam dare, ut cet.
ss) wanieć w kim pr., inflare animum alicujus; — usil-
ność, industria; powiększyć, augere — ale wyrazić to
biernie.
tt) proxime elapsus; superior — zdanie wyrazić biernie,
uu) afferre.

B. §. 189—191.

Żalować trzeba, iż wielu tak przewrotnie używa-
ją swoich bogactw, sił ciała, a nawet a) talentów b),
iż się zdaie, że ich nie używają, ale nadużywają. =
Dyoklecjan miał c) oycę niskiego urodzenia; ale się
nigdy nie wstydził swego rodu d). = Nie dziwie się
wcale, jeżeli w tak krótkim czasie tak znaczny ee) w łac-
nińskim języku zrobił postęp, mając e) za Nauczyciela
męża tak biegłego f) w łacinie, i który zdaie się, że
właśnie do uczenia jest stworzony g). = List twój
ostatni takie mi ukontentowanie h) sprawił, iżem się
nasycić nie mógł czytaniem. = Cieszę się mocno i),
że cię wzięła k) ochota opuścić miasto i powrócić do

zatrudnień wiejskich l); to właściwie m) jest mie-
sce, gdzie człowiek rozumny na małym przestając n),
kosztować może błęgiego i spokojnego życia. =
W północny Ameryce znajduję się jeszcze ludzie tak
dzicy, iż iedzą o) mięso zabitych nieprzyjaciół. =
Annibal ufny p) w odwagę żołnierzy i swój talent
wojskowy q) przeszedł przez Alpy, i wojnę wydał
Rzymianom; a wiele odniósłszy zwycięstw, nie prze-
stając n) na tem, usiłował miasto Rzym opanować r);
mawiał s) bowiem, że wtenczas dopiero dopełni t)
powinności swojej, kiedy Rzym zrobi Kartaginie
holdującym u). Był to zamiar godny męża tak wiel-
kiego; nie był jednakże tak szczęśliwym w), aby cel
życzeń swoich osiągnął x); owszem jeszcze y) nim
zszedł ze świata, własną oczywistą zburzoną wi-
dział. = Kto się cieszy z nieszczęścia drugich, albo
chlubi z swoich niecnót z), ten zdaie się, że nie ma
najmniejszego wstydu w oczach aa). = Juliusz Ce-
zar godniejszym był od wszystkich innych, którzy się
ubiegali o najwyższą władzę bb), panować nad Rzy-
mianami; albowiem cc) i mądrością i chwałą dzieł
swoich dd) i pomiarkowaniem wszystkich przewyż-
szał; nie długo jednak cieszył ee) się najwyższą wła-
dzą. = Scypiona, gdy dopiero miał lat 27, uczył lud
rzymski najwyższymi zaszczytami; bo ufny w jego
cnotę, rozumiał, że na nim iednym polega całość
państwa. = Gdyśmy sprawiwszy t) interes, z któ-
rym nas posłano, i ucieszeni z pomyślnego wypadku
gg), wracali do domu; napotkaliśmy hh) starca, któ-
ry, oparty ii) na kiju, wolnym ku nam postępował kk)
krokiem; a gdy się do nas zbliżył ll), niespodzianie
na nas uderzył mm), i towarzysza mego silnym ude-
rzeniem powalił na ziemię; i mnie, aczkolwiek wszel-
kimi siłami opierającego się, byłby także wywrócił,
gdyby towarzysz korzystając ee) z podanej sposobno-
ści, gdyśmy się szamotali z sobą nn), nie był go uiał
za nogi, których szarpnięciem obu nas wywrócił oo).
Wtenczas ów mniemany starzec pp) widząc, że dwom
nie sprostą qq), dopuściwszy się występku rr), zasłu-
gującego ss) na najostrzejszą karę, uciekać zaczął tt);
a przy szybkim biegu uu) przedźy zniknął nam z oczu
vv); niżemy przyszedłszy do siebie xx) w pogon się
puścić mogli yy), aby go schwytać zz). Nie wiem,
czy umyślnie aaa) na nas się zasadził bbb) i tam cza-

łował ccc); nie wiem, czy nas z pieniędzy tylko obraca qqq), albo też życia chciał pozbawić; to tylko wiem, iż nam strachu napędził ddd), od którego teraz jeszcze uwolnieni nie jesteśmy; chociaż pozbywszy się i) niebezpieczeństwa, i od obawy powinniśmy być wolni. = Człowiek obfitujący we wszystko, jeżeli nie jest wolny od winy, jeżeli mu zbywa na cnotę, nie może być szczęśliwym: albowiem nie może być wolnym od niepokoiów; cnoty koniecznie potrzeba do szczęśliwego życia; kto tę posiada, łatwo się bez tych dóbr obejdzie, z których go zła przygoda obrać zdoła, iak wiatr z liści drzewa obnaża eee). = Co dzieiopisowie podają niepodobne fff) do prawdy, to jest niegodne wiary. = Piszą, iż Cesarz August zamyslał o złożeniu najwyższej władzy; obawiając się, aby go to samo nie spotkało ggg), co Cezara hhh): ale go od téj obawy iii) uwolnili przyjaciele. = Bezbożny to jest człowiek, co to życie, w którym go Bóg umieścił iakoby na iakiem stanowisku, opuszcza kkk), nie czekając aż lll) duszy z wolą Boga godzić się będzie wyiść z ciała, iakoby z doczesnego mieszkania mmm). Łatwo więc pojmiesz, iakiego mnie smutku nabawił nnn) twój list, w którym mi doniosłeś ooo), że nasz przyjaciel sprzykrzywszy sobie życie ppp), sam i sobie odebrał qqq), a to jeszcze rrr) obfitujący sss) we wszystko, co może człowiekowi życie uprzyjemnić tt). Jestem w wielkiem uuu) oczekiwaniu dowiedzenia się wwww) o wszystkich okolicznościach, któreby, jeżeli nie usprawiedliwić ten krok xxx) (co być żadną miarą nie może), to przynajmniej yyy) szkaradność zbrodni zmniejszyć były w stanie. = Jako słońce swemi promieniami wszystko napędza, tak cnota wszędzie znaleźć może przystęp zzz).

- a) atque etiam. b) facultas ingenii.
c) uti; niskiego ur.: zob. wyżej XXVIII. n. d) origo.
ee) tam magnus, tantus.
e) uti. Ale zob. wyżej XXI. 2. hh.
f) sermonis latini peritissimus.
g) natus factusque ad aliquid.
h) przez delectari; czytanie, lectio. i) valde laetari.
A) capit me cupido alicujus rei. — Ale Gerundium Słowa relinquare nie należy tu zamieniać na Gerundium, aby odpowiadało Gerundium Słowa reverti, które się zamieniać nie da.

- d) opus rusticum. m) vere, duntaxat, nimirum.
n) (paucis, parvo) contentus. o) venci.
p) fretus; od waga, virtus.
q) ingenium bello aptum; rei militaris scientia, peritia.
r) potiri, — usiłować, conari, velle.
s) dictitare; albo iactare (łączyć w to wyobrażenie chępliwości).
t) defungi. u) vectigalis, stipendarius.
w) contingit mihi esse tam felici (zob. Gr. §. 128. II.), ut cet.
x) potiri; — cel życzeń, votum.
y) quin imo, etiam, contra; z eysdż ze świata, e vita abire; własny p. suus, — z) vitium.
aa) że złożył (deponere) wszelki (omnis) wstyd.
bb) principatum appetere, affectare; captare.
cc) quippe qui, ut qui (iako ten, który i t. d.).
dd) res gestae; swoich, opuścić, albo wyrazić przez a se (nie suus) dla Imiesłowu gestae.
ee) gaudere, frui. ff) dla którego (z causa, gratia).
gg) prosper exitus. hh) incidere in aliquem. ii) niti.
kk) ferri, ire, procedere lento gradu.
ll) accedere propius ad aliquem.
mm) ex improviso adoriri alqm; in eum, nil tale metuentem, subito facere impetum.
nn) luctari, viribus contendere inter se. (nb. zob. Gr. §. 208).
oo) complecti pedes alcjs, iisque subductis prosternere alqm.
pp) homo nequam, qui veste senis occultaverat fraudem; simulatus senex.
qq) impar, non par; albo: meae vires non sufficiunt duobus.
rr) facinus, scelus, maleficium in se admittere.
ss) dignus. tt) in fugam se dare, conjicere; fugam capessere.
uu) celeritate adhibita. Ale można to zdanie z poprzedzającym złączyć: adeoque praecipitem sese mandavit fugae, ut cet.
ww) evolare e conspectu, se subducere oculis, evanescere ex oculis (zob. Gr. §. 119. 2).
xx) animum recipere. yy) insequi fugientem.
zz) potiri; a za osobę położyć corpus alcjs.
aaa) consulto, de industria, dedita opera (Abl.).
bbb) insidiari alicui. ccc) adventum captare. Ale to można opuścić, bo czatować już jest zawarte w insidiari.
ddd) incutere metum, terrorem.
eee) viduare, spoliare, privare.
fff) przez abhorreo a... o co i to zob. wyżej VI. 2. a.
ggg) accidere. hhh) rozumie się spotkało; które się w polskim nie powtarza, ale się z poprzedzającego zdania dorozumiewa: w łacinie jednak położyć się musi osobno w tém zdaniu; bo będąc czynnością dawniejszą, niż jest spotkało poprzedzającego zdania, wyrazi się też przez odmienną formę t. i. Plusquamperf. (iako Praeterit, in Praeter).
lii) tutay: cura. hkk) decedere loco. ll) dum.
mmm) docz. m., hospitium, deversorium.
nnn) afflicere aliqua re. ooo) significare.
ppp) taedio vitae albo vivendi capi: tak że pertaesus 2 2 lub 4. Przypadkiem.
qqq) privato aliqua re.

rrr) a to jeszcze wyraża Łacinik zawsze przez *argus* a Zaimkiem *is*, czasem *hic*; który się zgadza z tym Rzeczownikiem, do którego następujący Przysłówek należy (tutaj obfity).

zzz) *jucundum reddere aliquid*, *uuu* plenus sum.

www) *cognoscere*; — *okol.*, *res singulae*, albo *singula quaeque*.

xxx) przez *facinus*.

yyy) jeżeli nie; — to przynajmniej — zob. wyżej XIV. 5. b.

zzz) łac. *znikąd* (*nullo loco*) nie bywa wyłączana (*excludere*).

Słowniczek polsko-łaciński

do zadań Części pierwszej. VI — XX.

VI 1—4.

A. Rzeczowniki.

1.

- Oyciec; pater, *eris*
matka; mater
powinność; officium
syn; filius, *ii*
5. córka; filia *)
nauczyciel; praeceptor, *eris*
rzecz; res, *rei*
Bóg; Deus, *ei*
życie; vita
10. słońce; sol, *solis*
księżyc; luna
gwiazda; sidus, *eris*
ziemia; terra
człowiek; homo, *inis*
15. zwierzę; animal, *alis*
rozum; ratio, *onis*
uczestnik; particeps, *ipis*
znanomość; cognitio, *onis*
nauka; doctrina
20. historia; historia
matematyka; mathēsis, *Geni*
sis i scos
geografia; geographia

zwierzętopismo; zoologia

książka; liber, *bri*

25. język; (w właściwym znaczeniu) lingua; (w znaczeniu mowa) lingua lub sermo, *onis*, (Tutaj wzięść sermo, a po pożytek lingua,) pożytek; utilitas, *atis*
przestroga; praeceptum
umysł; animus, *i*

2.

Xerxes, *is*

30. Król; rex, *regis*

Pers; Persa, *ae*

Grek; Graecus, *i*

wiatr północny; aquilo, *onis*, albo Borēas, *eae*

czas; tempus, *eris*

35. zima; hiems, *eris*

Wisła; Vistula

rzeka; fluvius, *ii*, flumen;

łódź; amnis, *is*

śląsk; Silesia

morze; mare, *is*

*) Samo zakończenie *a* bez przydania drugiego przyp. oznaczać będzie Rzeczownik deklin. pierwszej.

40. *pisarz*; *seriba*
drzewo; *arbor*, *oris*; (do opatku) *lignum*
wielkość; *magnitudo*, *inis*
gąsienica; *ramus*, *i*
piękność; *pulchritudo*, *inis*;
venustas, *atis*
45. *liść*; *folium*
wół; *bos*, *bovis*
róg; *cornu*
początek; *initium*; *principium*
wiersz; *versus*, *us*; 2) (*poema*) *carmen*, *inis*
50. *dzień*; *dies*, *ei*
miesiąc; *mensis*, *is*
szkoda; *damnum*
3.
- Rhea Silvia*
kaptanka; *sacerdos*, *oris*
55. *bagini*; *dea*
Vesta
prawda; *veritas*, *atis*
sędzia; *iudex*, *icis*
wierność; *fides*, *ei*
60. *stróż*; *custos*, *odis*
mysz; *mus*, *uris*
elefant; *elephas*, *antis* i *elephantus*, *i*
rolnica; *discrimen*, *inis*
słownik; *lucania*
65. *pies*; *canis*, *is*
zwierzyna; *fera* (która w łacinie znaczą tylko jedno nieswojskie zwierze; a więc tłumacząc przez nie zwierzynę, które jako imię zbiorowe wielość oznacza; trzeba je położyć w liczbie mnogiej).
- wróbel*; *passer*, *oris*
samiec; *mas*, *maris*
lis; *vulpes*, *is*
70. *szpon*; *unguis*, *is*
orzeł; *aquila*
królik; *cuniculus*, *i*
kret; *talpa*
gospodyni; *mater familias*, *matris familias*
75. *gospodarko*; *res familiaris*
robota; *labor*, *oris*; (ale robota wyznaczona, jak tutaj) *pensum*

- sluga* (męczyzna); *famulus* (kobieta) *famula*.
Grudzień; *December*, *bris*
Styczeń; *Januarius*, *ii*
80. *Luty*; *Februarius*
Marzec; *Martius*
wiosna; *ver*, *veris*
łaka; *pratium*
trawa; *gramen*, *inis*
85. *kwiat*; *flos*, *oris*
obywatel i *obywatelka*; *civis*, *is*
staranie; *cura*; (tutaj) *operta*, *ae*
dziecko; *infans*, *ntis*; *dzieci*; *liberi*, *orum*
krawiec; *civitas*, *atis*
90. *Kochanowski*; *Kochanovius*, *ii*
Krasicki; *Krasicius* albo *Krasickius*
wierszopis; *poeta*, *ae*
Sarbiewski; *Sarbievius*, *ii*
poezja; *carmen*, *inis*; albo *poema*, *atis*
4.
95. *sprzysianie*; *favor*, *oris*
Muza
poeta; *zob. 90.*
pióro; *penna*
skrzydło; *ala*
100. *list*; *epistola*, *ae* i *literrae*, *arum* (Ostatnie używają tylko w liczbie mnogiej ze znaczeniem pole-dyncey); *rocznik*; *annus*, *i*
wyciątek; *excerptum*
przebiega; *monitum*
woźnica; *auriga*
105. *pieniądz*; *numus*, *i*; *pieniądze*; *pecunia*, *ae* (wpojedynczy liczbę; bo *pecuniae* — plur. — znaczy summy pieniężne, kapitały).
zbrodnia; *scelus*, *oris*
zabójca; *percussor*, *interceptor*, *oris*
przyczyna; *causa*
miasto, *urbs*, *bis*
110. *droga*; *viaductus*
las; *sylva*

- przyjaźń*; *amicitia*
przewodnik i — *iczka*; *dux*, *ducis*
susza; *siccitas*, *atis*
115. *nadzieja*; *spes*, *ei*
rolnik; *agricola*
kupiec; *mercator*, *oris*
godzina; *hora*
mieszkaniec; *incola*
120. *Włochy*; *Italia*
południe; *meridies*, *ei*
winogrono; *uva*
ogród; *hortus*, *i*
zaćmienie; *defectio*, *onis*
125. *księżyc*; *luna*
cień; *umbra*
Virgilius, *ii*
czyn; *factum* (tutaj *czyn*), *res gestae*
Aeneas, *ae*
130. *Anchises*, *ae*
księgarz; *bibliopola*
władza; *potestas*; 2) (zdolność — jak tutaj) *facultas*, *atis*
uczeń; *discipulus*
wieczór; *vesperus*, albo *vesper*, *eri*; także *vespera*, *ae*
135. *posłaniec*; *nuncius*, *ii*
przyjaciel; *amicus*, *i*
ukontentowanie; *gaudium*, *i*
laetitia
brat; *frater*, *tris*
sen; (to, co się ینی); *somnium*; 2) (*spanie*) *somnus*, *i*
140. *topola*; *populus*, *i*
kruk; *corvus*, *i*
gniazdo; *nidus*, *i*
taic; *ovum*
pani; *domina* albo *hera*
145. *stulecia*; *famula*
pole; *campus*, *i* (*orno*) *ager*, *i*
wojna; *bellum*
wojsko; *exercitus*, *us*; *co-piae*, *arum*
ogień; *ignis*, *is*
150. *miecz*; *ensis*; (tutaj) *ferum*
kot; *felis*, *is*
excur; *glis*, *iris*
kij; *fustis*, *is*
wąż; *anguis*, *is*
155. *wódz*; *dux*, *ducis*
okręt; *navis*
Tiberis, *is*
Kwiecień; *Aprilis*, *is*
wiatr; *ventus*; *wiatr południowy* (znaczy razem) *auster*, *tri*
160. *chmura*; *nubes*, *is*
dészcz; *pluvia*; (*większy lub gwałtowniejszy deszcz*, o takim tu mowa) *imber*, *bri*
rola; *ager*, *gri*
bohater; *heros*, *dis*
zwycięstwo; *victoria*
165. *pan*; *dominus*, *i*

B. Przymiotniki.

- dobry*; *bonus*, *a*, *um* *)
pożyteczny; *utilis*, *e* **)
wszystek; *omnis*
rozmaity; *varius*
5. *naturalny*; *naturalis*
niezliczony; *innumerabilis*
znajomy; *notus* i *cognitus*
łaciński; *latinus*
- grecki*; *graeus*
10. *wielki*; *magnus*
zwoy; *tuus*
2.
każdy; (tutaj) *omnis*
pobożny; *pious*
połnocny; *septemtrionalis*

*) Samo zakończenie na *us* oznaczać będzie Przymiotnik o trzech zakończeniach: *us*, *a*, *um*.

**) Samo zakończenie na *is* oznaczać będzie Przymiotnik o dwóch zakończeniach: *is*, *e*.

15. przykry; molestus; (tutay) infestus
śląski; silesius
baltycki; balticus
młody; juvenis, is
piękny; pulcher, chra; um;
venustus; (tutay) formōsus
20. zielony; viridis
biały; albus
swoy; suus
duży; magnus
mały; parvus
25. ostatni; ultimus; extremus
bolesny; acerbus; molestus
pierwszy; primus
każdy; quisque, quaeque, quodq.; albo quivis, quae v., quod v.; także quilibet, quael., quod l.
głupi; stultus
30. mądry; sapiens, ntis
3. sławny; celeberrimus, is
najlepszy; optimus
ów; ille, a, ud
niezmierny; ingens, ntis; infinitus
35. śpiewny; canorus
ręczy; celer, ēris, ere; velox, ocis
chyttry; astutus
czarny; niger, gra, um; ater, tra, um
mroźny; gelidus
40. ostry; asper, ēra; um
łagodny; lenis, mitis; —
dniejszy, lenior, mitior, us
przyjemny; jucundus, gratus; (tutay) amoenus

różnobarwy; versicolor, ōris
najsławniejszy; celeberrimus

45. polski; polonicus.

4. długi; longus
gruby; crassus
przeszły; praeteritus, elapsus
niełudzki; immanis
50. jawny; manifestus
niewiadomy; ignotus; incognitus
szeroki; latus
wierny; fidelis; fidus
ludzki; humanus
55. rzadki; rarus
ten; is, ea, id; hic, haec; hoc
pracowity; laboriosus
przemysłny; industrius
dawny; antiquus; vetus, ēris
60. czwarty; quartus
piąty; quintus
winny; vinearius; vitifer, ēra, um
czysty; purus (o płynie także) liquidus
jasny; clarus; lucidus; nitidus
65. wyborny; egregius
pilny; diligens, ntis
opieszasty; lentus; tardus; negligentior
srebrny; argenteus
złoty; aureus
70. okropny; foedus, terribilis; atrox, ōcis
południowy; meridionalis
obfity; largus
największy; maximus

C. S ł o w a.

1. kochać; amare i
szanować; colo, colui, cultum 3
uczyć; doceo, ui, doctum i
mieć; habere 2

5. stworzyć; creare i
widzieć; video, vidi, visum 2
przewyższyć; praesto, ūti; ūtum i; antecēdo, ūti (ii), ūtum 4; antecēdo, cessi, cessum 3

- kształcić; excolere; formare i
uczyć się; disco, didici, Sup. nie ma, 3
10. nabywać; acquiro is i, ūtum, 3
zawierać (w sobie); continēo, inui, entum 2
pisać; scribo, ipsi, ptum, 3
słuchać; audire 4.
2. cześć; colere; adorare i
15. zwyciężyć; vinco, vici, victum, 3
wypływać; profluo, uxi, uxi, 3; excurro, cucurri, cursum 3; erumpo, ūpi, uptum 3
wpadać; incido, cidi, bez Sup. 3; 2) (o rzecze i t. p.) se effundere (fūdi, fusum); influo; także passiv. od effundo
rozweselać; delectare
bosnąć; ferio (bez Perf. i Sup.) 4; peto, ūti (ii), ūtum 3
20. napisać; iak pisać
nazywać; appellare i; vocare i; dico, dixi, dictum 3
stawać się; fio, factus sum, fieri
3. dawać; iak rozweselać
uniknąć; fugio, fūgi, ūtum 3; vitare i
25. ścigać; insto, ūti, ūtum i; persequor, cutus sum 3
ryć; fodio, fūdi, fossum 3; subruo, ui, ūtum 3
trudnić się; od oculo i
znaczenie biernie; albo curo z przyp. 4
wyznaczać; injungo, unxi, unctum 3
przychodzić; venio, vēni, actum 4
30. przystaiać; ornare i
dokładać starania; dare (dedi, datum) operam

4. czynić; facio; feci, factum 3
odczytywać; relēgo, lēgi, lectum 3
odbierać; accipio, ēpi, eptum 3
35. dziwić się; mirari i (Deponens)
powierzyć; credo, credidi, ūtum 3
wyjść; exire i eo, ūti, isdi, pōysdi; ire (ii), ūtum
zniszczyć; everto, eriti, ersum 3; incido i praecido (—cidi, ūtum) 3
40. obiadować; coenare i; prandeo, andi, i nsus sum 2
rosnąć; cresco, ēvi, ētum 3; prodire; albo passiv. od gigno, genui, ūtum 3
zaciemniać; obscurare i; contēgo, exi, ectum 3
opisać; describere
przedawać; vendo, dīdi, ūtum 3
45. budzić; excitare i
chwalić; laudare i
zachęcać; incitare i
oczekiwać; expectare i
sprawić (ukontent. boleść); affēro, attūli, allatum 3; parlo, pepēri, partum 3; parare i
50. opowiadać; narrare i
wylecieć; evolare i; provolare
usiłować; conādo, ēdi, cessum 3
orać; arare i
puszczyć; vastare i
55. zabić (t. i. pozbawić życia); occido, idi, ūtum 3; interficio, ēci, ectum 3
wybudować; aedificare i
spuścić; demitto, ūti, issum 3
spędzić; cogo, coēgi, coactum 3
zmoczyć; rigare i; irrigare i
60. odnieść; reportare i; referre (zob. 49)

D. Części mowy nieodmienne.

1.
i; et; 2) (za także) etiam;
i nie, neque
gdyż; bowiem; albowiem;
nam (stoi zawsze z po-
czątku); enim, (które tyl-
ko po jednym przynaj-
mniwy wyrazie kładzie się
może).
równie; pariter
od; a, ab z przyp. 6
5. albowiem; tak iak gdyż
nie; non
więc; itaque (* początku);
igitur (w tyle).
iako to; ut
iczeł; si
10. bardzo; valde; admōdum;
(przy Słowach także ma-
gnopere; a w stopniach
wyższych: magis, maxi-
me).

2.
osobliwie; praecipue
a; et — a nie; neque. —
Gdzie za a da się w pol-
szczyźnie położyć zaś,
ma w łacinie być autem
w tyle położone
potem; postea
u; apud z przyp. 4.
15. przed; ante z przyp. 4
dopiero; demum

3.
między; inter } z przyp. 4
po; post
mniy; minus
20. aby; ut (Słowo, które do
tego Spółnika należy,
stać musi zawsze w Try-
bie łączącym: w iakim
zaś czasie, zob. Gramat.
§. 118).
przez; per

4.
tylko; tantum; solum
lecz; sed; verum

- także; etiam; albo quoque;
ale nie na początku zda-
nia, lecz po wyrazie,
do którego należy.
25. często; saepe
że; quod
jeszcze; adhuc
wczoraj; heri
rano; mane
30. ku; versus lub ad; obydwa
z przyp. 4
o; o
iak; quam; pytaiące się: iak?
quomodo? porównywiąc
(tak, iak) ut
lub; aut
w; in. (Uwaga. Kiedy
polskie — w — stoi z
z przyp. 7, ma w łac. stać
in z przyp. 6; ale kiedy
w polszczyźnie jest 4,
i w łacinie będzie 4).
35. od tego; przez Przysłówek
inde
z — rządzące przyp. 6, jest
w łac. cum z przyp. 6;
ale z stojące z przyp. 2
tłumaczy się przez e lub
ex z przyp. 6.
na — kiedy w polszczy-
źnie ma przyp. 7, tłum-
maczy się przez in z przyp.
6; ale na stojące z przyp.
4, wymaga i w łacinie
in z przyp. 4
kiedy; quum. (Uw. 1. Ten
Spółnik stojąc z czasem
teraźn. lub przyszłym,
rządzi Trybem oznaym;
ale Słowo w czasie prze-
szłym z nim położone,
stać musi w Trybie łą-
czącym; — 2. Przeszły
czas Słowa niedokona-
nego polskiego, jest przy
quum w łac. Imperf.,
zaś przeszły czas Słowa
dokonanego, musi być
Plusquamperf.)

VII.

(Sprostowanie omyłki. Przykłady umieszczone na
karcie 18 nie stanowią osobnego numeru (VIII), ale są dalszym
ciągłem przykładów numeru VII; te zaś, co są umieszczone na
karcie 19, stanowią numer VIII; i do nich też należą znay-
dujące się na k. 18 pytania 1 — 5).

A. Rzeczowniki.

- maytek; nauta
Charybdis, is
wir; vortex, icis
miód praśny; mel, mellis
5. kaszel; tussis
grzbiet; dorsum
wieża; turris, is
rabuś; latro, ōnis
topór; secūris, is
10. miecz; ensis, is
gwałt; vis
ieżdziec; eques, itis
koń; equus, i
ostroga; calcar, āris
15. pragnienie; sitis, is,
sól; sal, salis
clo; vectigal, ālis
zwierze; animal, ālis;
dzikie; fera, ae
mięso; caro, rnis
20. proźba (Nominat. prex —
nieużywany); Genit.
precis
wsparcie; beneficium
gwałtowność; vis
dłeszcz; zob. VI. 161
25. siew; seges, ētis; sementis,
is
lud; popūlus, i
słowo; verbum; dictum;
(tutay) effatum
wyrocznia; oraculum
wieszczek; vates, is
30. opieka; tutēla
bożek domowy; lar, laris;
w liczbie mnogiej także
penates
znaczenie; auctoritas, po-
testas; (tutay także) ma-
jestas, ātis
Jowisz; Jūpiter, Genitiv.
Jovis
użytek; utilitas, ātis
35. powaga; auctoritas; ma-
jestas
starzec; senex, nis
Rzymianin; Romanus, i
sprawiedliwość; justitia
sędzia; judex, icis
40. koniec; exitus, us; finis, is
sprawa; causa
niedostatek; penuria; indi-
gentia; (tutay) inopia;
albo imbecyllitas, ātis
siła; vis; (plur. vires)
wada; vitium
45. starość; senectus, ūtis
wierność; fides, ēi; fide-
litas, atis
mnóstwo; multitudo, īnis
pochodnia; fax, facis
marsz; iter, inēris
50. noc; nox, noctis
chwata; gloria; laus, dis
młodzieniec; juvēnis, is
pociecha; solatium; conso-
latio; (tutay) zob. VI.
137
55. klient; cliens, ntis
patron; patronus, i
geniusz; ingenium
poema; poema, ātis
senat; senatus, us
60. zgromadzenie; conventus;
consensus; coetus, us;
concilium
pocisk; telum
kolano; genu
ryba; piscis, is
rzęha; z. VI. 37
65. iezioro; lacus, us
bagno; stagnum; palus,
ūdis
iaskinia; specus, us; antrum
9*

- szkła; saxum
poruszenie; motus, us
70. użycie; usus, us
taran; aries, ětis
machina; machina
delfin; delphinus, i
powonienie; odoratus, us
75. ślad; vestigium
zmysł; sensus, us
oko; oculus, i
wzrok; visus, us
budowniczy; architectus, i
80. pasierbica; nurus, us
swiry; avunculus
dom; domus, us
koszt; sumtus, us
teściowa; socrus, us
35. przód; frons, tis
krążanek; porticus, us
dzisiaj; dies, ěi
dąb; quercus, us

- żniwiarz; messor, ěris
90. świat; diluculum; lux, lu-
cis; ortus, us lucis
sierp; falx, cis
zachód; oceanus, us
słońce; sol, solis
przeciąg; spatium
95. nadzieia; spes, ěi
postać; habitus, us
twarz; vultus; facies, ěi,
os, oris
ciało; corpus, ěris
szyk; acies, ěi
100. teść; socer, ěri
broń; arma, ěrum (tylko
w liczbie mnog.)
mundur; vestis, is; vesti-
mentum
kaszket; tegumentum ca-
plis; galea
pałac; domus

B. Przymiotniki.

- nieszczęśliwy; infelix, ěis
zgubny; fatalis
słodki; dulcis
suchy; siccus
5. wysoki; altus
nieładzi; inhumanus; im-
manis
mały; parvus
uciążliwy; molestus
dziki; ferus
10. twardy; durus
domowy; domesticus
pokorny; supplex
biedny; pauper, ěra, um
bogaty; dives, ětis
15. dawny; vetus, ěris; (sta-
rożytny) antiquus
największy; maximus
znajomy; z. VI. 7
pożyślny; prosperus
ważny; gravis; 2) (poży-
teczny, dogodny) utilis;
opporunus
20. przykry; molestus
drobny; parvus
czcigodny; venerabilis
nieprzejadzielski; hostilis
dziki; ferus
25. szybki; celer, ěris, e
inny; alius, a, ud
wojenny; bellicus; (o tu-
dziach) bellicosus
mocny; fortis; (tutaj) acu-
tus; acer, cris, o
30. ładen; nullus
słaby; debilis; (tutaj) he-
bes, ětis
królewski; regius
cały; totus (Gr. §. 31 Wyi.
2)
rozłożysty; patulus
35. zmęczony; fessus
trzy; tria, tria
wszystek; omnis

C. Słowa.

- uniknąć; evitare 1; effu-
gere. z. VI. 24
dawać; dāre; do, dedi,
datum 1
nieść; ferro (z. VI. 49);
portare 1; gestare 1
zabić; zob. VI. 55
5. zabrać; rapio, rapui, ra-
ptum 3
popędzać; incitare 1
powiększyć; augeo, auxi,
auctum 2
zyskiwać; consequor, qu-
tus (cutus) sum, sequi
zaszkodzić; noceo 2
10. ufać; credere VI. 35
rozkładać; promitto, ěsi,
issum 3; sperare jubeo,
jussi, jussum 2
przywieszać; colluceo, uxi,
bez Supin. 2
odprawiać; facere VI. 32
e ostrzegać; conspicio, exi,
ectum 3
15. zwać; zob. VI. 21
zranic; vulnerare 1
znajdować; invenire; (z.
VI. 29) się, biernie
- mieszkać; habitare 1
bać się; timere 2 (bez Sup-
pin)
20. zdobyć; expugnare
wystawić; expōnere (z. nā-
żę 29); (dom, kościół
it. p.) aedificare 1; ex-
struo, uxi, uctum 3
ozdobić; exornare 1
siedzieć; sedeo, sēdi, ses-
sum 2; (tutaj) maneo,
mansi, mansum 2
wracać; redire (z. VI. 37);
revertor, reus sum, veris
25. wychodzić; z. VI. 38
przechadzać się; deambu-
lare 1; spatari 1
znikać; perire (z. VI. 37)
zgadzać się; convenire (z.
VI. 29)
ustawiać; collocare 1; dis-
pono, osui, ěrum 3
30. przenieść; transportare 1;
transferre (z. VI. 49)
stłożyć; depōnere (z. 29)

D. Części mowy nieodmienne.

- jednak; tamen
często; saepe; plerumque
na; z. VI. 37
czy; (pytańca); num, an;
2) (za czyli) aut
5. niż; quam
czasem; interdum; ali-
quando; nunquam
między; z. VI. 17
bardzo; VI. 10
u; VI. 14
10. nie tylko; non tantum; non
solum; non modo
ale; sed; verum — ale i;
verum etiam — ale nie;
at non; non autem
- wiele; multum; ale tylko
z Rzeczownikami podzisz-
nemi np.: pieniądze,
czas, praca i t. p. —
z liczbą mnogą zaś nie-
podzielnie użyć kładzie
się Przymiotnik multi, ae,
a; np. multae urbes,
multi homines, multi
dies. Podobnie nie wie-
le tłumaczy się prae-
non multum, pan-
lum; albo non multi
i pauci, ae, a

chociaż; quamquam (z Tr. ozn.); quamvis, etsi, etiamsi (z Tr. łącz.);
zazwyczaj; plerumque
15. dopiero; demum
kiedy; quando; quum (z VI, 38)

pod co; sub z 4, przyp.;
pod czym; sub z 6 prz.
razem; simul
z; ze; zob. VI, 36
20. w; z. VI, 34

VIII.

A. Rzeczowniki.

Rzym; Roma (zob. Gr. §. 125)
naczelnik; caput; princeps
familia; familia; stirps, pis
monarcha; rex, gis
5. państwo (kray); civitas, atis
rozkaz; imperium; mandatum (juss... z. Gr. §. 22, a); na rozkaz, Ablat.
nikt; nemo (Ale zob. Gr. na karcie 240, 4)
pomoc; (op... zob. §. 22 e) Gal; Gallus, i

(NB. Nie umieszczonych tu Rzeczowników znaczenia znajduj się w Gram. §. 24.)

B. Przysiotniki.

mięzny; fortis; strenuus;
acer
należny; debitus; meritus
winny; nocens. Winny iestem; zob. w Słowach

niezmierny; ingens
5. dostateczny; sufficiens, ntis;
satis magnus
rządowy; publicus

C. Słowa.

panować; impērare i
dadać; z. VII, 2; ale d. pomoc; ferre (z. VI, 49)
uczynić; z. VI, 32
nadejść; supervēnīre; advenire; z. VI, 29
5. położyć; ponēre; z. VII, 29
ocalić; servare, conserva-

re; i; ab interitū (od zguby) vindicare i
złożyć; zob. VII, 31 i 29; (dzięki) ago, ēgi, actum 3
być winnym; debēre 2
czcić; adorare i; venērari i
10. zwyciężyć; VI, 15

wygnąć; expello, pūli, pulsum 3
nająć; mercēde (za zapłatę) condūcere (duxī, ductum)

donieść; deferre; perferre (z. VI, 49)
wypisać; exscribere (z. VI, 12)

15. wystawić; zob. VII, 21

D. Wyrazy nieodmienne.

wtenczas; tum; tunc; illo tempore

bowiem; z. VI, 2
także; z. VI, 24

IX.

A. Rzeczowniki.

owoc; fructus, us
Cimon, ōnis
Aristides, is
mur; murus, i (w liczb. mn. także) moenia, um
5. gościł; templum
nic; nihil
duma; superbia
bogaństwo; divitiae, arum;
opes, opum (tylko plural.)
stryi; patruus
10. chłopak; puer, ěri
początek; initium, principium; (powstanie) origo, inis; — atki (w nauce iakich) elementa, rudimenta (neutr. plur.)
nauka; doctrīna; — ki, liērae, arum
Caesar, āris
matka; simia
15. granica; terminus, i
świat; mundus; (nasz) orbis, is terrarum; 2) (na świat przyszły, wydadz i t. p.) lux, lucis
wieść; nuncius, ii
Haephestio, ōnis
siano; foenum
20. strawa; pabulum
Ovidius, ii
Homērus, i
Scytha, ae
Niemiec; Germanus, i
25. nieprzyjaciół; hostis, is

cierpliwość; patientia
umysł; animus, i
boleść; dolor, ōris
wyrzaz; słowo; verbum
30. okolica; regio
zając; lepus, ōris
ieleni; cervus, i
podróżny; viator, ōris
kray; fines (plur.)
35. grunt; ager, gri; 2) fundamentum
przodkowie; majores, um
mieszkaniec; incolā, ae
śmierć; mors, tis
rada; consilium
40. prawda; veritas; ātis; verum; (ale w prawdzie używa się iak Przysłówek, i znaczy quidem, które się zawsze kładzie po tym wyrazie, na który pada przysłów; tutaj trudniejsze.)
oświecenie; institutio, ōnis
wiek; aetas, ātis
bitwa; certamen, inis;
(wojsk) pugna; proelium
Cato, ōnis
35. reguła; praeceptum
moc; vigor, ōris
używanie; usus, us
gramatyka; liber grammaticus
zboże; frumentum
40. Croesus, i
Solon, ōnis

mądrość; sapientia
Polska; Polonia
góra; mons, ntis

45. Niemcy; Germania
kray; terra

B. Przymiotniki.

- dojrzały; maturus
szczodroliwy; munificus;
liberalis
sprawiedliwy; justus
wysoki; altus
5. nierozsądny; stultus; insi-
piens; imprudens
uczony; doctus
łaskawy; benignus; cle-
mens; lenis
młody; juvenis
mały; parvus
10. pierwszy; z. Gr. §. 27
dawny; vetus
niespokojny; inquietus; tur-
bulentus; mobilis
podobny; similis
odważny; strenuus; fortis
15. ostatni; (Positiv.) extērus
fałszywy; falsus
żaden; nullus. (Ten Przy-
miotnik stać powinien za-
wsze wprzód niż Słowo,
którego przeczenie non
zniknąć musi. Zob. na
karcie 18. przypis. a)
użyteczny; utilis
ostry; acutus
20. tępy; hebes
niewiniy; innocens
winiy; noxius; nocens
rozpusztny; intemperans;
dissolutus; petulans; la-
scivus
błiny; z. VII. 1
25. spokojny; tranquillūs; qui-
etus

- ciężki; gravis
obszerny; longus
niewielu; pauci, ae, a;
bardzo n., perpauci, al-
bo Superlat. *)
przyjemny; jucundus; gra-
tus
30. zimowy; hibernus
południowy; meridionalis
zimny; frigidus
gończy; venaticus
urodzajny; fertilis; uber,
ēra, um
35. nasz; noster, stra, um
prosty; simplex
uporczywy; pertinax
wątpliwy; dubius
zbawienay; salutaris (nie
stopniute się).
40. trudny; difficilis
nowy; novus; recens
zdalny; idoneus; aptus
dziecinny; puerilis
młodzieńczy; juvenilis
45. obydwaj; ambo, ae, o
bliżki; propinquus
próżny; vacuus
pożny; serus; (o wieku ta-
że używają się najwyższe
stopnie od ulterior i ex-
tērus).
bardzo wiele; permulti,
ae, a
50. biedny; miser, ēra, um
bogaty; dives; opulentus
mądry; sapiens
pobożny; pius

*) Zamiast tłumaczyć Przysłówek bardzo, można Przymio-
tnik tego wynieść do najwyższego stopnia.

C. Słowa.

- zbierać; legere
posiadać; possideo, ēdi,
essum 3
wiedzieć; duco, duxi, du-
ctum 3; (ale o wojnie
nie duco, lecz) gero,
gessi, gestum 3
zawsze; pervenire
5. odebrać co; accipio, ēpi,
eptum 3; komu co; z.
XI. 13
dnieść; perferre, afferre
(przy nuncijs; a bez
niego) nunciare
widzieć; video, vīdi, vi-
sum 2
bronić; defendo, ndi,
nsum 3
oskarżać; accusare 1
10. przezwycięzać; vincere
opisać; describere (ipsi;
ptum)
biegać; biedz; curro, cu-
curri, cursum 3
dawać; z. VII. 2; (cień)
praeberē 2
wychodzić; exire
15. szukać; quaero, sivi, si-
tum 3
ukarać; punire 4
przebaczyć; ignosco, ōvi,
ōtum 3; veniam dare
zdobyć; expugnare 1
żyć; vivo, vixi, victum 3
20. zachować; conservare 1
szkodzić; nocere 2
śpiewać; cano, cecini, cau-
tum 3; cantare 1

D. Części mowy nieodmienne.

- wczoraj; heri
daleko; longe; dalej (co
do odległości) longius;
(mówić i t. p.) ulterius
wprzód; Przymiotnika dru-
gi stopień jest prior
dla tego; ideo; (z po-
czątku zdania) quapro-
pter
prędko; celeriter
aż do; usque ad
raz; semel. Ale: raz,
— drugi raz, nunc,
nunc
zaszczytnie; honorifice. Ale
w tacień będzie Przymio-
tnik.
nigdy; nunquam (nb, Co
się wyżej o Przymiotniku
nullus B. 17. powiedział-
ło, to i do nunquam
zastosować należy.)
10. szybko; celeriter
jeszcze; adhuc
nader; admōdum; per-
quam
ostro; graviter
nadto; nimis
15. długo; diu; longo
skromnie; modeste;
wstrzeżliwie; abstinen-
ter; continenter
wiele; z. VII. 12; bardzo w.
permultum (nb, permul-
ti, ae, a)
zjad; hinc — zjad też;
hinc igitur
20. mało; parum (minus, mi-
nime)
przyjemnie; jucunde, gra-
te; (o śpiewaniu) suavi-
ter.

X.

A. Rzeczowniki.

- pięć*; legio, ōnis
jeździec; eques, ītis
liczba; numerus, i
głowa; caput, ītis
 5. *Konsul*; consul, ūlis
Pretor; praetor, ōris
wiązka; manipulus
obwód; ambitus; circuitus;
 circumscriptio
średnica; diameter, i
 10. *mila*; miliarium
stadion; stadium
część; pars, rtis
krok; passus, us
stopa; pes, pedis
 15. *bankier*; argentarius
złoty polski; florenus polo-
 nicus
testament; testamentum
książka; liber, bri
grosz; as, assis
 20. *krzak*; frutex, īcis
rośa; rosa
długość; longitudo, īnis
kula; globus, i; sphaera
powierzchnia; superficies,
 Ei
 25. *połkula*; hemisphaerium
przecięcie; sectio, ōnis;
 sectura

- wielkość*; magnitudo, īnis
podział; divisio, ōnis
rodzaj; genus, ēris
 30. *rozum*; ratio, ōnis
roślina; planta
rzeczpospolita; res publica
cesarz; imperator, oris;
 Caesar, āris
iaźda; equitatus, us; albo
 equites, um (które się
 zawsze używa przy poda-
 waniu ilości iaźdy).
 35. *piechota*; peditatus, us;
 i pedites, um (zob. po-
 przedz. artykuł).
 Ajax, ācis
tarcza; scutum; clypeus, i
skóra (niewyprawna); pel-
 lis; (wypr.) corium
byk; taurus, i
 40. *dziewcze*; puella; virgo.
 īnis
kościół; templum
rząd; ordo, īnis
oficer; dux, ucis; centu-
 rio, ōnis
księgarz; bibliopōla
 45. *discypuł*; i
straż; custodia; (nocna)
 vigilia

B. Przymiotniki.

(Uw. Wszystkich Przym. liczbowych znaczenia trzeba wiaźać z Gramatyki).

- pieszy*; pedester, tris, e;
p. żołnierz; pedes, ītis
całkowity; plenus; totus
niemiecki; germanicus
pięciostopowy; wyraża się
 przez pięć stóp (Ge-
 nit.)
 5. *stary*; senex; (ale przy o-
 znaczeniu wieku wyraża
 się starszy i naj-
 starszy [wiekiem, co
 do lat], przez natu

z dodaniem wyższego i
 najwyższego stopnia Przymiotnika magnus);
 2) starszy i najstar-
 szy co do powagi, zna-
 czenia, (jak niżej XI. 3)
 wyraża się przez stopnie
 Przymiotników: am-
 plus, insignis, illustris
 młody; juvenis; (młod-
 szy, najmłodszy
 co do wieku, przez na-

- tu i stopień 2 i 3 od*
parvus — zob. poprze-
 dzający artykuł)
łilka; aliquot (indeclin.);
 2) (w znaczeniu więcej
 niż jeden) plures;
 multi; (z któremi postą-
 pić trzeba podług noty
 VI. 1 b)
stulistny; centifolius
równy; aequalis
 10. *krzywy*; curvus
ów; ille, a, ud
ptaki; planus
powstały; ortus; exortus
cały; totus
 15. *wieloraki*; multiplex, īcis

- ieden*, — drugi; unus, —
 alter; albo alter, — alter
bezrozumny; ratione carens,
 rtis; rationis expertus,
 rtis
hopalny; fossilis; — rze-
 czy kop.; fossilia (plur.
 neutr.)
gnuśny; ignavus
 20. *nieuważny*; negligens; non
 attentus; iners, rtis
pilny; diligens
ważny; attentus
nocny; nocturnus, — n.
straż; vigilia
niektórzy; nonnulli, ae, a
 25. *syty*; satur, ūra, um

C. Słowa.

- składać*; z. VII. 31 i 29;
skł. się (z czego); con-
 sto, itti, itum i
zawierać; w sobie; z. VI. 11
przydawać; addo, dīdi,
 dītum 3; adjicio, ēci,
 ectum 3 mają w łacinie
 przyp. 3 za polski 2 z do-
 dowodzić; praesum, fui;
 esse
 5. *dzielić*; divido, īdi, īsum 3;
 dz. się biernie
zwać; z. VI. 20 (dicere) —
 się; wiaźać formę bierną
wynosić; exportare i; ef-
 ferre; (tutaj) explere
 (ēvi, ētum); efficere,
 (ēci, ectum)
zemużyć; morior, rtuus
 sum, mori; — zmarty,
 mortuus
zostawić; relinquo, līqui,
 lictum 3
 16. *zastrzedz*; caveo, cavi,
 cautum 2
dostać; wiaźać; accipio,
 ēpi, eptum
przypaść; accido, īdi, bez
 Sup. 3
kupić; emo, emi, em-
 tum 3

- złączyć*; conjungo, unxi,
 unctum 3
 15. *przeciąć*; seco, secui, se-
 ctum i
równać; i r. się; aequare
 (komu, czemu, w łac.
 Accusat.)
obdarzyć; donare; obda-
 rzony (najlepiej tutaj)
 praeditus Adject.
stworzyć; creare i
panować; impērare i;
 (o królu) regnare i
 20. *utrzymywać*; sustineo, inui,
 entum 2; sustentare i;
 — się; z dodaniem Za-
 imka (me, te, se cet.)
 albo biernie
wyruszyć; moveo, ovi,
 otum 2
obić, (co czym) inducere
isnąć; maszerować; ire
 (VI. 38); incēdo, pro-
 cēdo (essi, essum) 2
przedawać; vendo, īdi,
 itum 3
 25. *powtórzyć*; repēto, eīvi
 (ii), itum 3
poić; capio, cēpi, ca-
 ptum 3; percipio, ēpi;

aptum 3; assēquor, catus sum, equi
zrozumieć; intelligo, exi, ectum 3
słyszec; audire 4
zaczynać; i zacząć, się; incipere (zob. wyż. 26)

30. iść; comēdo, ōdi, esum 3; cibum capere (zob. wyż. 25)
nasycać; satiare 1; się; bierna forma

D. Wyrazy nieodmienne.

czyli; sive
po — wyrażne czy domyślne przy liczbach oznacza, że w łacinie ma stać liczba podziałowa (distribut.)
więc; itaque (na początku); igitur (w tyle)
tak; ita; sic; — tak, iak; ita, ut (z Tryb. ozn.); — tak, iż; ita, ut (z Tr. łącz.) Z Przysłówkami i Przysłówkami dla wzniesienia ich: tam, adeo
5. o (na pyt. o czem?); de z przyp. 6. — Przy liczbach na pyt. o ilu? wyraża się w łacinie przez sam przyp. 2 niedawno; nuper; non ita pridem
zas; autem (nie może stać na początku zdania)

tyle, co; ryle, ile; tantum, quantum
na pyt. po czemu? ma stać w łac. przyp. 6. bez Przysłówka
10. a zatem; tak iak; więc a naprzód; atque primum; et primo quidem corok; quotannis
pod (co, kogo) sub (z 4. przyp.); — pod (kim, czem) sub z 6 przyp.
przeciwko; contra (z przyp. 4)
15. przeto iż; propterea quod przed; ante (z 4 przyp.) na godzinę, (po tyle) in singulas horas; na dzień (raz), die
jednak, jednakowoż; tamē
około; circa, circum

XI.

A. Rzeczowniki.

niebezpieczeństwo; periculum; discrimen, inis
nagroda; praemium
uczestnik; particeps, ipis
błąd; error, onis; peccatum
6. mnóstwo; multitudo, inis; ingens numerus
bożek; deus
panowanie nad czem; imperium alius rei
sposób; modus, i; ratio, onis

świat; nb. zob. IX, 16, 2
10. małżonka; uxor, ōris; conjux, ūgis
Neptunus, i
Pluto, ōnis
niebo; coelum
piekło; infēn, orum
15. obyczaj, zwyczaj; móś; ōris; — obyczaje; mores, um
dobroć; beneficium
świątynia; templum

część; honor, ōris
igrzysko; ludus, i
20. czyn; factum
bogini; dea
pamięć; memoria; — wpa-
miec zachować (Ablat. bez Przysłówka)
Juno, ōnis
królowa; regina
25. Mars, ius
Vulcanus, i
kuźnia; officina ferraria
Aetna, ae
Cyclops, ōpis
30. czeladz, t. i. robotnicy; opērae, arum (Gr. j. 24)
Apollo, inis
Diana
Maia
Mercurius, ii
35. panna; dziewica; virgo
naczelnik; princeps, ipis
Nympha
sztuka (strzelania); ars (jacularandi)
łuk; arcus, us
powinność; officium (tutay plurale)

40. postaniec; nunciū; —
postanka; nuncia
Iris, idis
szyszak; galea
skrzydło; ala
powietrze; aer, aëris; aura, ae; — (po pow. per aërem; per auras; per sublimē)
45. początek; z. IX. 11
narzędzie; instrumentum
mózg; cerebrum
niewasta; mulier, ōris; femina
dzida; hasta
50. wojownik; bellator, ōris
mądrość; sapientia
siedlisko; sedes, is
piana; spuma
Ceres, ōris
55. Sycyliczyk; Siculus
iadło; esca; cibus, i
oltarz; ara
Westalka; Vestālis, is
bóstwo; numen, inis
60. wszystko; zob. Przypisek a do VI. 2 na karcie 14.

B. Przysłówniki.

niebezpieczny; periculosus
dawny; zob. VII. 15
najstarszy; zob. w X. 5
który; iako relativum: qui, quae, quod; 2) iako Zaimek pytający, quis? (kiedy o wielu mowa); a uter, utra, um? (kiedy o dwóch); 3) iako Przysłównik; aliquis (o kilku); alteruter (o dwóch).
Miał zaś Saturnus kilku synów
3 gruby; crassus; (obyczaj) asper, ōra, um
Saturnalia, um
starożytny; z. VII. 15
przedni (co do znaczenia); nobilis

ślawny; celeberrimus, berrimus, e
10. szpetny; turpis; foedus
doskonały (w czem); perfectus
oboje; ambo; albo uterque
dziwny; mirus
gwałtowny; vehemens, ntis; violentus
15. żelazny; ferreus
piękny; pulcher, chra, um; venustus; formosus
ludzki; humanus
wieczny; aeternus; sempiternus
zbawienny; saluber, berrimus, e; salutaris
20. iedyny; unicus; solus; (albo razem) unus solus

C. Słowa.

- przylegać; venire
oddalić; removēre (z. X. 21)
spodziewać się; sperare 1
wątpić (czy); dubitare 1 (num)
5. panować nad czym; dominus sum alcjs rei; imperium tenere alcjs rei; praesum z przyp. 3
przywłaszczyć sobie; sibi vindicare; ad se rapere, transferre alqd.
osiągnąć; consequor, catus sum, qui alqd; potiri aliqua re
obawiać się; timere
wydrzeć; eripio, ipui, eptum 3
10. pożerać; vorare, devorare 1
wydadać; edo, edidi, itum 3
uratować; servare ex periculo
odebrać komu co; privare, exuere (ui, utum), spoliare alqm aliqua re
podzielić; dividō, isi, isum 3; partiti 4 Dep.
15. rzadzić czem; regere (exi, ectum) alqd; imperare alicui rei
wygnać; z. VIII. 11
uciec; fugere
królować; regnare
zmienić; mutare 1
20. znać; scire, scivi, scitum 3
poznać; cognosco, ovi, itum 3
zacząć; incipio, epi, eptum 3; (stoiąc w przeszłym czasie przy Trybie bezokolicz.) coepi; Gram. §. 74
stawić; sisto, stiti, stitum 3; statuere, constituere (ui, utum); ponere; locare 1; 2) (dom, kościół) zob. VII. 21
odprawiać; (igrzyska) celebrare
25. wymienić; indicare 1
spisać; conscribere
dowiedzieć się; cognoscere
chcieć; volo, volui, bez Supin. velle
opowiedzieć; enarrare 1
30. uważać (za co); putare, existimare, habere. — uw. (na co); attendere (ndi, ntum)
usłyszeć; audire 4
starać się; operam dare
zachować w pamięci; memoria (Abl.) custodire, tenere; memoriae, animo infigere (xi, xum); memoria comprehendere (di, sum).
zadawać sobie pracę; laborem suscipere, sumere (umsi, untum); napróżno, operam perdere (di, di, itum), ludere (ūdi, usum); inanem laborem capere
35. trawić; (tu) perdere
wydać na świat; edere in lucem; parere (peperi, partum)
zrzucić; dejicio, eci, ectum 3
założyć; instituere; conde re (idi, itum); facere
kuć; cudo, udi, usum 3; fabřicari (Depon.)
40. pozostać; manere
strzelać; jaculari 1 (Depon.)
malować; pingo, nxi, ctum 3
uzbroić; armare
pełnić; (pow.); praestare; exsequi
45. przypisać; apponere; addere; adungere (unxi, unctum); affigere (ixi, ixum) — wszystkie z 3ch przyp. rzeczy lub osoby,

- do której się przyprowia
iść pieszko; incēdere (essi, essum) pedibus
lecieć; volare; volitare
wykonywać; exsequi mandata alcjs
wziąć początek; originem capere.
50. lokować komu; alqm premere (essi, essum), vexare, insectari. Ból głowy komu d., aliquis vehementissimis doloribus capitis vexatur, premitur
kazać komu; jubere (jussi, ssum) alqm
otworzyć; aperio, aperui, ertum 4
wyskoczyć; prosilio, ilui, bez Sup.
urodzić się; nascor, natus sum, nasci
55. powstać; orior, ortus sum, oīti
podawać; tradere, prodere (z. X. 3)
przysłużyć się; prosum, profui, potesse
nauczyć; doceo, ui, octum 2
orać; arare; colere
60. używać czego; utor, usus sum, uti aliqua re
utrzymywać; sustineo, ui, entum 2; sustentare (co, że tak jest) affirmare
zasęcać; mittere; modły do kogo; alqm adire, orare precibus suis
prosić; alqm rogare; ab aliquo petere (ivi, itum)

D. Wyrazy nieodmienne.

- jutro; cras; na jutro; in diem crastinum; poitrze; perendie
wprzód; prius
czy (pytańce); num; an. Ale w zależnym zdaniu tylko num
dzisiaj; hodie
5. bezprawnie; injuste; contra jus fasque
dla tego; ideo; hanc ob causam
ale; sed; at — (albo w tyle) vero, autem
tam; ibi
corocznie; quotannis; uno quoque anno
10. nie wiele; zob. VII. 12
napróżno; frustra; incassum
zawsze; semper
tak, iak; ut
pieszo; pedibus. Także: ia idę pieszko, ego pedes (Itis) eo
15. bez; sine z przyp. 6
także (tutaj) et ipse, a, um
nawicęcy; plurimum

XII.

A. Rzeczowniki.

- powieść; narratio, onis
głupstwo; stultitia; demencia
neco; quaedam (plural, neutr.)
powstanie; origo
5. fatyga; przez laborem suscipere. Żal mi f.; poenitet me hunc laborem suscepisse
umiejętność; scientia; (czy-ia) doctrina
chęć; cupido, cupiditas; do czytania; c. legendi

- Procas, ae
Alba, ae
10. Numitor, oris
Amulius, ii
podstęp; dolus, i
gwałt; vis
bliźnięta; gemelli, orum
15. wilczyca; lupa
wymiona: ubera, um
usta; os, oris
brzeg; ripa
pasterz; pastor; królewski;
p. regni pecoris (od pecus,
trzoda bydła).
20. Faustulus, i
świt, prima lux — ze świtem;
prima luce
dészcz gwałtowny, imber
magnus, largus; pada,
effunditur, coelo funditur
światło; przy św.; ad lu-

cem; przy św. błyskawicy;
fulgente coelo
błyskawica; fulgur, fulgor,
oris

25. wilk; lupus
oko; oculus, i
bestya; bellua
pęd; cursus, us
pałka; clava
30. trzask; sonitus, us
nawatnica; imbres (plur.)
chłopaczek; puerulus
strach; metus, timor; —
ze strachu; Ablat. bez
przyimka
wstydy; pudor, oris. W.
mnie (test); pudet me
35. istota; res; veritas. W i-
stocie; re vera; reapse;
vere
zamiar; consilium
staranie mieć o kim; habere curam alcj,

B. Przymiotniki.

- oświecony (lud); doctus,
sapiens
niedorzeczny; absurdus;
ineptus
chciwy; cupidus
niektórzy; quidam, cet. —
re rzeczny; quaedam (plur.,
neutr.)
5. długi; longus
niesprawiedliwy; injustus;
(człow.) imptobus
ten sam; idem, eadem,
idem

- nagi; nudus
królewski; regius
szybki; celer
10. niezmierny; ingens
okrutny; crudelis. Stół
okrutny! dodadź homo
litościwy; misericors (nie
stopniwie się); ad misericordiam propensus
własny; przez ipsius dane
Zaimkowi przywłaszczaćemu; np. meus
ipsius; tuo ipsius i t. d.

C. Słowa.

- gardzić; contemno, msi,
mtum 3; sperno, spreui,
spretum 3; despicio, exi,
ectum 3 aliquid
dziwić się czemu; mirari
alqd
mniemać; opinari
médz; possum, potui, bez
Sup., posse

5. podobać się; placeo 2
starać się; studere (ui, bez
Sup.); opęram dare
wyłożyć; exponere; krótko;
paucis rem complecti,
(xus sum)
zdawać się; od videre biera
na forma

- chęcić się czemu; gloriarī
aliqua re
10. dogodzić; gratificari
wzbudzić; excitare
udać się; contingit, igit, 3
(imperson.)
dokazać; efficere, perficere
cieszyć się; laetari; delectari
aliqua re
15. przystępować; accedo, essi,
essum 3
przeszkadzać komu; interpellare alqm.
skończyć; finire 4
jest wolno; licet 2 (imperson.)
zapytać kogo; interrogare
alqm; quaerere ex (ab)
aliquo

20. pamiętać; recordari; memoria tenere; meminī
odpowiedzieć; respondeo,
di, sum 2
zapomnieć; obliviscor, itus
sum, isci
zacząć; ordior, orsus sum,
iri; incipere
żyć; vivo, vixi, ictum 3
25. umrzeć; morior, ritus s.,
mori; vita (Abl.) excedere.
Umarły, zmarły;
mortuus, a, um
obiąć (panowanie); suscipere alqd; potiri aliqua re
żnieść; terre
użyć czego; utor, usus s.,
uti aliqua re

- wyżyć; zob. XI, 13
30. zamordować; z. VI, 55
porodzić; pario, peperī,
partum 3; edere
wrzucić; projicio, ēci,
ectum 3
prowadzić; ducere
przechadzać się; ambulare,
deambulare (in loco,
albo per locum)
35. spostrzedz; conspiciere 2.
wykryć 1; animadverto,
rī, rsum 3
pozbawić; privare aliqua re
ulitować się; misereor, ritus
s., ēri alcj; misērari alqm.

- zeydzi; delāhor, psus s.,
ābi
przynęcać co do czego; ad-
movere alqd alicui rei
(cum Genit. pers.) np.
ubera ori alicujus
40. trafić się; accidit, idit, 3
(impers.)
wracać; redire
przyniesć; deferre, perferre
zmierzcha się; vespescit,
bez Perfect., 3 (impers.)
pada dészcz; pluit (Praes.
i Perf.) 3; gwałtowny;
violentius, largiter, vehementer pluit
45. iskrzyć się; radiare, scintillare
czatować; immūnere alicui
rei
rzec; inquit
bież; curro, cucurri, rsum 3
przybieść; accurrere
50. podnieść do góry, w górę;
tollo, sustuli, sublatus
alqd in altum
spuścić; demittere
wypadać; excido, cidi,
bez Sup. 3. — Błyskawica
wśród chmur wypada; fulmen inter
nubes coruscat, emittitur
przestraszyć; perterre 2;
pertetrefacere; exterrere
odkręcać; detego, exi,
ectum 3
55. karmić; nutrire 4; alere
strzedz; defendo, di, sum 3;
muri 2
chcieć; volo, ui, velle
opuścić; demittere
zgubić; perdo, didi, itum 3
60. poznać; agnosco, ōvi,
itum 3
wstydz się czego; erubescere
(hui, bez Sup.) aliqua re;
pudet me alcj rei
zaniesć; deferre
odładzić; dare
chowac; educare

D. Wyrazy nieodmienne.

- teraz; nunc
zaś; autem
krótko; brevisiter (vius, issi-
me); (powiedzieć i t. p.)
paucis; paucissimis ver-
bis rem absolvere, (ol-
vi, utum)
niewypowiedzianie; incre-
dibiliter
5. uważnie; attente
ile; quantum
iuz; jam
wprzód nim; prius quam
dobrze; bene; (w odpowie-
dzi) recto

XIII.

A. Rzeczowniki.

- przyjaciel; amicus, i
oko; oculus, i
Paris, idis
Helena
5. Lacedaemonius
porwanie; raptus, us
wyprawa wojenna; bellum
Cicero, onis
wymowa; eloquentia
10. Miltades, is
Marathon, onis
kleska; clades, is
Thermopylae, arum
Gaeta; Cajeta
15. Campania
Bajae, arum
muszla; concha
odnoga; sinus, us
Misenium
20. Puteoli, orum
pamiątka; memoria
posąg; statua
port; portus, us
umysł; animus
25. wola; voluntas
wzór; exemplum
Ilias, idis
Odyseja, ae
Homerus, i
30. Aeneis, idis (idos)
Tessino; Ticinus, i
Cannae, arum
Scipio, onis
Zama, ae
35. Livius, ii
reka; manus, us
bitwa; pugna; proelium
miara; modus, i
wygnaniec; exul, ilis
40. Varsavia, ae
Vistula
Praga
Hispania
Ebro; Iberus, i
45. Alpes; ium
Rhenus, i
wyraz; vocabulum; ver-
bum; nomen
żaloba; luctus, us
włos; pilus; (na głowie)
cinnus, is; capillus
50. Pompejus, i
grono; grex
forum
Ariovistus, i
obóz; castra, orum
55. prawo; jus, uris; (ustawa)
lex, legis

przyrodzenie; natura
okręt; navis, is

urzędnik (wysoki); magi-
stratus, us

B. Przymiotniki.

- lukryński; lucrinus
neapolitanus
avernus
julius
5. ludzki; humanus; umysł; a. hominum
bohaterski; heroicus
trasiménus
poległy; occisus; interfe-
ctus
jedyn; — drugi; alius, —
alius
10. szczodry; liberalis; bene-
ficus
rozrzutny; profusus
hojny; benignus
tąstronny; citerior
tamtostronny; ulterior
15. zaalpiński; transalpinus
przedalpiński; cisalpinus
zareński; transrhennanus
przedreński; cisrhennanus
nadreński; adrhennanus
20. wysoki (co do znaczenia);
superus

C. Słowa.

- stać; sto, steti, statum i
potrzeba — przez Geru-
dium; np. starać się p.,
studendum est
porwać; rapere
przedsięwziąć; suscipere
5. celować; excello, ui, bez
Sup. 3
ponieść (kleskę); accipere
zbierać; lego, legi, le-
ctum 3
leżeć; jaceo, ui, bez Sup.,
2; (o położeniach miejsc,
np. miasta) situs, a, um
esse
wystawić; z. VII. 21. (po-
sag) ponere
10. połączyć; conjungo, nxi,
nctum 3
utworzyć; efficere
potrafić; valere 2; posse
poruszać; movere
ułożyć; concinnare; com-
ponere
15. pobić; caedo, cecidi, cae-
sum 3; haybardski; ma-
xima clade afflicere alqm;
maximam cladem inferre
alicui
10. poledz; cadere; — albo; oc-
cidere; interficere bier-
nie.
powiększać; augeo, xi, ctum
2
zmniejszać; minuo, ui,
utum, 3
musić; bierna forma Sło-
wa: cogo, coegi, actum 3
20. relęgare i
wygnać; expellere in ali-
quem locum
ruszyć się (dokąd lub zkad)
pedem movere.
mieszkać; habitare
zamieszkiwać; incolere
25. używać; zob. XII. 28
obchodzić żałobę; lugere
(uxi, uctum); in luctu
esse
rozpuścić; dimittere; włos
capillum pandera (pan-
di, passum)
zarzucać; rejicio, eci, e-
ctum 3
przeprowadzić; traducere
30. założyć (obóz); c. ponere,
locare, facere
ratować kogo; iuvare alqm;
10*

adjumento (Dativ.) esse
alicui; opitulari alicui
porozstawiać; disponere

przepłynąć; transire; trans-
mittere

D. Wyrazy nieodmienne.

prawie; fere, paene, prope
potem; postea
raczy; potius

podobnie; simili modo, ra-
tione
5. niedbale; negligenter
wzajemnie; invicem

XIII. 2

A. Rzeczowniki.

wypa; insula
Pharus, i
Alexandria
Curtius, ii
5. Xenophon, ontis
dzieło; opus, entis
wychowanie; institutio
Cyrus, i
wzrost monarchiczny; impe-
rium regium
10. władza; potestas
przychylność; benevolentia
wieś; vicus, i
miasteczko; oppidum
żywność; cibaria (plur.),
alimenta (plur.); (dla
wojska), commensal, us
15. wiek (człowieka) aetas
zdrowie (t.j. stan zdrowia)
valitudo, inis
żart; jocus, i
świętość wszystkie; omnia
sancta; quidquid est san-
ctum
Tarquinius, ii
20. tron; sedes regia; solium
regium
senator, entis
wózny; praeco, entis
obchód; festum; solemne
(kościelny); solemne sa-
crificium
dama; mulier honesta; fe-

mina honesto loco nata;
matrona
25. składka; stips, pis
kaleka; saucius; mutilus;
inśnanabili vulnere affe-
ctus; — kę się stać; ali-
qua membrorum parte
mutilari
możliwość; facultates, um;
opes, um
dowód; argumentum; do-
cumentum
Petrus, i
30. Capitolium
zdobycz; praeda
lictor, entis
łza; lacryma
zatrudnienie; occupatio
35. strzała; sagitta
porównanie; comparatio;
collatio; contentio
małżeństwo; facultates; bona
(neur. plur.)
człowiek (ojcz.); salus, utis
Campani, orum
40. Capua
pocisk; telum
fatyga; lassitudo
utrudzenie; defatigatio; in-
commoda (n. plur.)
obawa; metus
45. pokój; pax, pacis

XIII. 2. Przymiotniki. Słowa.

149

B. Przymiotniki.

nierozsądny; stultus; de-
sapiens
historyczny; historicus
dokładny; perfectus
równy; par; aequalis
5. nieśmiertelny; immortalis
wczorajszy; hesternus

zagraniczny; peregrinus
pewny; certus
liczny; multus
10. drugi (z dwóch) alter (nie
secundus)
korzystny; commodus, op-
portunus, fructuosus

C. Słowa.

leżeć; 2. XIII. 1. 8
walczyć; pugnare; (prze-
ciw) repugnare
wydarzyć się; accidit (im-
pers.) 2. XII. 40
podadź; trado, didi, itum
3; (wzór) proponere
5. odpowiadać; respondeo,
ondi, nsum 3
rozproszyć; dissipare; się;
se; albo bierna forma
przyjąć; recipere; (do do-
mu) także excipere
pobić; fundo, fudi, usum 3
rozegnać; fugate
10. łączyć; repo, psi, ptum
3; reptare
oblegać; obideo, edi,
essum 2
zbywać; deficio, eci,
ectum 3
oddalać; amovere
utrzymywać co; (za ta-
kiej); affirmare
15. wierzyć czemu; credere
alqd.
darować; donare
przysięgać; iurare
okazać; ostendere, mon-
strare
siedzieć; sedeo, edi, es-
sum 2
20. zwołać; convocare
zbierać; cogo, coegi, a-
ctum 3
przechodzić; transire
udawać się (dokąd); se
conferre; (za co) se ge-
nere (gessi, etum)

wybadać; explorare
25. przytoczyć; afferro, attuli;
allatum 3
chowad; condo, didi, itum
3; abscondere; (umarl.)
sepelić (liwi, ultum)
grzeszyć; peccare
obierać; legere, eligere;
ęgi, ectum
pędzić; ago, egi, actum 3
30. wychodzić; prodire
wysłać; mittere
mówić; loquor, eutus s.;
loqui
przybyć; venire
uważać (za co); rob. XI.
30
35. gardzić; 2. XII. 1
przedrzeć się; perumpo;
łpi, uptum 3
przechodzić; transire
puszczać; mittere
ulać; volare
40. urykać; od Słowa defigere
znaczenie bierno
zaczęć; 2. XI. 22
odpoczywać; conquiesco;
ęvi, etum 3
pokrzepić się; bierno od re-
ficere; pokrzepiwszy się.
refectus, a, um
weydz; ascendo, ndi,
nsum 3 alqd
45. uderzyć (na co); adior;
ritus s., oriri; aggredior,
essus s., edi; oppugnare
aliquid
wyieść; egredior, essus s.,

ēdi; — dłuży; egressus,
a; um
zadać (*ranę*); infligo, ixi,
ictum; inferre
przymusić; cogere: z. wy-
żły XIII. 1. 19
dokuczać; molestus sum

50. stracić; amittere
poddadzić; dedo, dedidi,
itum 3; się, se
nastąpić; sequor, ciltus s.,
sequi; subsequi
zwykłym; soleo, itus s., 2

D. Wyrazy nieodmienne.

chociażby; etiamsi (z Tryb.
żecz.)
gościnie; hospitaliter
nigdzie; nusquam; — a
nigdale; neque usquam

dawnieży; antea
5. szybko; subito
bo; nam; enim
zaraz; statim

XIII. 3.

A. Rzeczowniki.

rozum; (tu) prudentia
odwaga; audacia
przymiot (dobry); virtus
dusza; animus
5. łupy zabierać z pól; prae-
das agere ex agris
krzaki; arbustum (singul.)
skinięcie; nutus; us
rzt; tergum
wielkość; magnitudo, inis
10. nieustrasżoność; fortitudo
rłum; turba
podobieństwo; similitudo

wyrzucenie; 'expositio; e-
jectio
wnuk; nepos, ōtis
15. nienawiść; odium
dziadek; avus, i
towarzysz; socius, ii
brama; porta
miecz; ensis, is
20. orszak; agmen, inis
zamek; arx, arcis
krewnobójstwo; parricidium
brzeg; ripa

B. Przymiotniki.

nadzwyczajny; eximius;
admirabilis
dojrzały; maturus; wiek;
aetas maturior, robu-
stior
wrodzony; innatus; in-
stus
d. znaczny; non contem-
nendus; satis magnus
5. zbrojny; armatus; armis
instructus

wątpliwy; dubius; anceps
liczniejszym być; número
(Abl.) praestare, supe-
rare; numero major
sum
ogromny; ingens
szczęśliwy; felix
10. świeży; recens; novus;
intęger, gra, um
nalekny; debilis

C. S ł o w a.

mówić; narrare
dorastać; adolesco, ēvi,
ultum 3
doyśdź; pervenire
stanać; consisto, stiti, i-
tum 3
5. rabować; praedari
ukryć (się); (se) occultare,
abdere (abdi, itum),
abscondere (di, ditum)
wchodzić; intrare
zabierać; capere, occupa-
re alqd; potiri aliqua re
zbiegać; decurrere
10. otoczyć; cingo, nxi, inctum
3; circumdare; circum-
venire
oimielić się; audeo, ausus
s., 2
rzucić; jacio, jeci, jactum
3; projicere
rozbiegać się; discurrere;
albo od dissipare bierna
zakochać.
schwytać; comprehendo,
di, sum 3
15. dostać się (w moc) venire
wyrwać (się); (se) eripere
zaprowadzić; deducere
wnosić; conicere
powodować; movere; du-
cere
20. wypytwać się; exquirere;
rogitare
urodzić się; nascor, na-
tus s., nasci; albo zak.
bierna od edere lub pro-
creare
porównywać; conferre;
compārare alicui rei lub
cum 6
zgadzać się; 'convenire
uznać; z. XII. 60
25. postanowić; statuere, con-
stituere (ui, utum)

zemiścić się; za co; olei-
scor, ultus s., ulcisci
alqd; vindictam sumere
(msi, mium), expetere
wyrzucić (krzywdę); fa-
cere; inferre
zalecić; mandare
zebrać; zgromadzić; cogere
30. paść; flagrare
ustuchać; obsequi; parēre;
morem gerere; obtem-
perare; dicto audiens
sum; wszystkie z 3cin
przyp.
porozselać; dimittere
poschodzić się; convenire
wyznaczyć; dicere; statu-
re; praefinire
35. wpadać (dokąd); irruo, ui,
bez Sup. 3; irumpere;
invadere
zostawić; relinquo, iqui,
ictum 3
zwołać; convocare
wyćwiczyć; exercere (nb.
na Supinum, i co od nie-
go pochodzi, używa się
częściowy exercitatum niż
exercitum)
uzbroić; armare
40. zwątpić; despērare
schronić się; confugere; se
recipere
uważać za co; z. XI. 30
powitać; exaspere
stoczyć (bitwę); committe-
re, facere (proelium);
contendere, decertare
(proelio — Abl.)
45. poledz; z. XIII. 1. 16
odnieść (karę); solvere
(solvi, utum); persol-
vere; pendere; expen-
dere (di, sum)

D. Wyrazy nieodmienne.

przed kilku dniami; paucis
ab hinc diebus
później; postea
dotąd; adhuc
nadewszystko; ante omnia
3. szczegółuicy; praecipue
nagle; subito; repente; ra-
ptim
potajemnie; clam

odważnie; fortiter
czyli to — czyli; sive —
sive
10. łagodnie; benigne; cle-
menter; liberaliter
chętnie; libenter; lubenti
animo
mężnie; fortiter; acriter
jednako; attamen

XIV.

A. Rzeczowniki.

pobożność i cnota; pietas
erga Deum et morum
integritas
uspokoienie; animi quies,
tranquillitas
nic; (w 1. i 4. przyp.) ni-
hil; (w innych) nulla res
cnota; virtus; probitas
5. zaszczyt; honor
ćwiczenie; exercitium
miękość; mollities
zwierciadło; speculum
Themistocles, is
10. wiadomość i wiadomości
(plur.); scientia (sing.)
oświecenie; animi albo in-
genii cultus
wypadek; exitus; eventus
męstwo; virtus
sprawa; caussa
15. Catullina
Marius, ii
propraetor albo propraet-
ore
wykład; explicatio; także
oratio
wszystko; omnia (plur.) na
1. i 4. przyp., w innych
omnes res
20. zdanie; sententia — inne-
go być zd., aliter senti-
re; podług zd., ex sen-
tentia
pogrzeb; funus, eris; ex-

sequiae (plur.); iusta;
orum
choroba; morbus, i
stry; patruus
mowa; sermo; verba, orum
25. uraza; injuria
bawka; fabula; figmentum;
commentum
Dionysius
rada; consilium
namierność; libido, inis
30. postępek (czyn); factum;
facinus, ōris
wiek młody; juvenilis aetas
sąd; iudicium
ucieczka; oblectatio
niewolnik; servus
35. mędrzec; sapiens, ntia
dług; debitum
lekarz; medicus
przeznaczenie; fatum
przypodzenie; natura; 2
przyp.; natura (Abl.)
poczeiwość; probitas
40. zamiłowanie; amor; stu-
dium
przymiot (dobry); virtus
stopień; gradus; — w wy-
sokim stopniu; magno-
pere; valde
istność boska; mens divina
nawwyższość; principatus,
us
45. zabawa; oblectatio

rozrywką; relaxatio animi
gwiazda; stella; (większa)
sidus, ōris
bieg; cursus, us
bystrość dowcipu; acumen
(inis) ingenii

30. kształtność; elegantia
nieszczęście; res adversae
wiek; (tutaj) aetas ingra-
vescens

B. Przymiotniki.

zbawienno; salutaris
możny, potężny; potens
pomysłny; prosper, ōra, um
zbrodniczy; sceleratus
5. słuszny; aequus; (bociazi)
justus
próżny; vanus
obszerny; longus
wiejski; rusticus
stały; stabilis
10. wysoki; altus; (w moralnym
znaczeniu) wyższy; su-
perior; potior
poetycki; poeticus
prawdziwy; verus

ciągły; continens
winny, niewinny; nocens;
innocens
15. chory; aegrotus
obcy; alienus
dziwny; mirus
takiś; quidam, quaedam,
quodd.
niestały; inconstans; mo-
bilis; levis
20. smutny; tristis
wesoły; laetus
wolny (bieg); lentus; tar-
dus
światły; doctus; eruditus

C. Słowa.

przynosić; afferre
zbywa mi na czem; deest
mihi alqd; egere aliqua
re
uczynić (czem); reddere
z 4. przyp.
kształcić; excolere
5. zaniedbywać; negligo, exi,
ectum 3
dbać o co; curare alqd;
curam habeo alcjs rei;
alqd mihi curae est
wyciechać; attenuare; de-
minuere (ui, utum); de-
bilitare
zasłużyć na karę; poenam
mereri (Depon.), prome-
rere; poena (Ablat.) di-
gnus sum
patrzeć; spectare; w co;
inspicere in 4
40. oddać się; se dedere
wydziedziczyć; exheredare;
alqm exheredem facere

mnożyć i powiększać; au-
gere; sig; biernie
potrzebować; egere, indi-
gere, aliqua re
stać się o co; quaerere
alqd; studere alicui rei
15. pokonać; devincere
odnieść (zwyc.); referre;
reportare
pohamować (gniew); cohi-
bere; reprimere
obejść się z kim okrutnie;
crudeliter consulere, a-
nimadvertere in alqm;
inhumane tractare alqm;
saevire, crudelitate uti
in alqm
padać; cado, cecidi, ca-
sum 3
20. zmniejszyć; diminuere; —
sig; biernie
utrzymać się (pohody); ma-
nere; permanere; du-
rare

- wypaść (*tak, inaczej*) evē-
nire
wysięć; excedere, exire,
egredi ex...
pogrzebić; opprimere; —
pogrzebionym być; to Sto-
wo biernie, lub succum-
bere (ui, itum — intransi-
t.)
25. przestać; desino, sii, I-
tum 3
wysłać; pellere, expellere,
ejicere
przybyć; venire, advenire
zarządzać czem; praesens
alicui rei
oddalić; amovere; się;
abire, discedere, exce-
dere
30. postąpić sobie z kim;
animadvertere, consulere
in alqm; agere cum ali-
quo
wymagać; postulare; po-
sco, poposci, bez S. 3
zgadzać się z kim; con-
sentire cum aliquo
życzyć sobie; cupio, Ivi,
itum 3
rozgniewać kogo; irritare,
iratum reddere; — się,
commoveri, irritari; —
gniewać się na kogo;
alicui irasci (atus s.),
succensere, Rozgniewa-
ny; iratus
35. obrazić; laedo, laesi; lae-
sum 3; offendo, ndi,
sum 3
przyjechać, przybyć; ve-
nire
wstrzymać; impedire; re-
tinere
rzec; dicere; inquit, tylko
po iednym lub więcej
przyczoonych wyrazów
stać może
zemścić się na kim; ulcisci
alqm
40. przywieźć; adducere
przebaczyć; condonare, i-
gnoscere (injuriam)
powodować; regere (xi,

- etum). Dadać się pow-
ciąć; radq; patior me
regi alcjs consilio
przeważać; praevallere 2
wysięć w drogę; alicui
esse impedimento (Da-
tiv.), obstarę, officere
45. wstydzic się czego; erube-
scere aliqua re; pude-
re alcjs rei. Wstydzit-
bym się musiał i t. d.,
erubescendum mihi es-
set hoc facinore; neces-
se esset me pudore affici
huius facinoris causa
uniewinniać; excusare
iść precz; abire, disce-
dere. Idź sobie precz;
apage te, amove te hinc
koiarzyć; conciliare
różnić się; differre (iako
intransit)
50. szukać; quaerere
znaleźć; invenire
pozywać; alqm in iudicium
vocare; alicui litein in-
tendere
zaskarżyć w sądzie; iudicio
(Abl.) arcessere (Ivi, I-
tum) alqm; accusare
doznawać przeszkody w
czem; impedi aliqua re
55. zbliżyć się do czego (nay-
bardziej, proxime) acce-
dere ad alqd
być przeszkodą, na prze-
szkodzie komu; impedi-
mento (Dativ.) esse ali-
cui; alqm impedire
ponieść karg; dare, solve-
re, pati poenam
uwolnić z pod straży; libe-
rare custodia, emittere
e cust.
rozumować; argumentari
60. przeznaczyć; destinare. —
Przeznaczonem mi jest
umrzeć; fatum mihi est,
ut moriar
umrzeć w chorobie; morbo
(Abl.) penre, absūmi
wyzdrowieć; convalescere
(ex morbo). Wyzdro-

- widzieć musisz; utique; et,
vel ita conv.
przyspieszać; properare
oddalać; remove; retra-
ctare
65. użyć lekarza; adhibere me-
dicum
obdarzyć; donare. Obda-
rzony czem, praeditus
aliqua re
ruszać się; moveri
zobowiązać kogo dla kogo;
conciliare alqm alicui

- posiadać; possidere; przy-
miot taki w wysokim sto-
pniu; abunde ornatus
esse virtute aliqua
70. przyznawać; tribuere
przypuszczać; agnoscere
postępować; procedere; pro-
gredi
należeć do; adnumerari
alicui; poni in numero
alcjs
zmieniać; immutare; się;
biernie

D. Części mowy nieodmienne.

- Im, — tēm; quo, — eo;
także: quanto, — tanto
(gdy tyle znaczy co: o
ile, — o tyle)
wszakże; nam
wszędzie; ubique; można
dodać: locorum
daleko; procul
5. niech; wyraża się przez Tryb
rozkazujący

- przez się; per se
dobrowolnie; sua sponte
nareszcie; denique
tak naleyści; przez sam
Superlat.
10. doskonale; perfectio
zupełnie; plane
szczególnie; praecipue.
Po tum także: etiam,
maxime.

XV.

A. Rzeczowniki.

- Cracovia
wygnanie; exilium
Asdrubal, ālis
Epaminondas, ae
5. zgromadzenie; (tutay) cir-
culus, i
rozmowa; sermo
wschód; oriens, ntis
Abisūres, is
poseł; legatus
10. zachód; occidens, ntis
Petra, ae
szturm; vis
sprawca; auctor, ōris
zakładnik; obses, ūdis
15. wieś; rus. Na wieś, zob.
Gr. §. 126
odjazd; profectio; abitus,
discessus, us

- przybycie; adventus, us.
Za przybyciem; Ablat.
domownik; domesticus; —
icy, familia (singular.)
Ale przy Zaimku meus,
tuus i t. d. wcale się
nie kładzie.
biesiada; epulae, arum;
convivium
20. łożko; lectus, i
stan; status. Być w stanie;
possum
legat (t. i. namiestnik wo-
dza w wojnie); legatus, i
Vercingetōrix, ūgis
Arvernus, i
25. pagórek; collis, is
odległość; intervallum. W
odl. Ablat. bez Przyimka.

- posłaniec; nuncius
przyczyna; causa — Z. tcy
prz.; ob eam c.
ilość; numerus
30. obietnica; pollicitatio

granice kraju (t. i. Aray);
przez samo lines
wstrzeźliwość; conti-
nentia
przodkowie; majores, um

B. Przymiotniki.

- indyjski; indicus; — Król;
rex Indorum; rex gentis
indicae
niespodziany; inopinatus;
repentinus
miły; gratus; jucundus
bezpieczny; tutus
5. znaczny; satis magnus
taki (t. i. tak wielki) tantus

zmęczony; fessus; defessus
dziesięcioletni; przez de-
cem anni w Prz. a
jak wielki; quantus
10. dawny; vetus, ōris
przedniejsi (każdego kraju);
principes (cujusque civi-
tatis)
seniorszy G, Seniores G.

C. Słowa.

- czytać; lectitare; legere
oddalić od rządu; remo-
vere a republica
wygnać z kraju; e civitate
ejicere, pellere
pobić; caedo, cecidi, cae-
sum 3; fun. lere
5. radzić; suadeo, suasi, sua-
sum 2
iść dokąd; ire, pergere
(perrexi, ctum), con-
tendere aliquo; petere
locum
usłuchać, paręre
rozprawiać; disputare
odejść; abire; discedere
(essi, essum)
10. ukończyć co zupełnie; alqd
ad finem perducere, ad-
ducere
zajść; pervenire aliquo;
adire alqd
wyprawić (kogo); mittere
otoczyć; circumdare; cin-
gere (nxi, uctum)
zdobyć; expugnare
15. gniewać; zob. w XIV. 34
przebaczyć; ignoscere;
veniam dare
wziąć; i donieść;
alqm certiore facere

zasmucić; affligere (ixi,
ictum) alqm; dolorem
afferre, facere, efficere
alicui; dolore afflicere ali-
quem; (zbyt, przez
Przym. nimis zgodzony
z dolor)
test mi co przykro; moleste,
aegre fero alqd.
20. zastać; repetire (repēti,
rtum); invenire
przedłużyć do późnej nocy;
producere, extrahere in
multam, in seram no-
ctem
wypada (impers.); aequum
est (Accus. c. Infin. tub
ut z tryb. tgc.)
iść do tożka; cubitum
(Supin. od cubo) ire
namęczyć się; kogo; fati-
gare; oppugnare
25. odmówić; recusare
prowadzić wojnę; gerere
(nie ducere) b.
obrać; legere; eligere
usadowić się; consido, se-
di, essum 3
podawać sposobność do
walki; pugnandi copiam,
potestatem facere; p. oc.

- casionem, facultatem
praeberere
30. wystawić na niebezpieczeń-
stwo; obicere discrimi-
ni pugnae
przysłać na pomoc; venire
auxilio (Dativ.)
odchodzić; discedere
mieć największe znaczenie
w Gallii; principatum
totius Galliae obtinere
ubiegać się o królestwo; re-
gnum afficere, appete-
re
35. napaść; impetum facere
in alqm
wojować; bellum gerere
zebrać; cogere (coēgi, co-
actum)
zapalić; incendo, endi,
nsium

wyisnąć; excedere; ex-
ire, egredi (z Ablat.)
40. przytaczać; afferre
przekonywać; convincere
lenić się; gravari; recusare
wskazać na wygnanie; alqm
multare exilio
dziwić się; mirari
45. rozważać; contemplari
usiłować; studere; conari
przywolać; advocare;
(z kąd) evocare
utrzymywać w powinności;
continere in officio
sprawować królestwo; re-
gnum obtinere; regno
praesere
50. pogonić za kim; alqm fu-
gentem insequi, perse-
qui
rozpoznać co; cognoscere

D. Części mowy nieodmienne.

raz (w zacczeniu niegdys;
kiedy); aliquando
gdzie; ubi
nie wprzód — aż; non
prius—quam
zupełnie; plane
5. nim; prius quam; ante
quam (z Imperf. Conj.)
znowu; rursus
wprzód; ante

aby; nimis
wcześnie; citius; maturius
10. codziennie; quotidie
ponieważ; quoniam; quod;
quia
właśnie w tych dniach; his
ipsis diebus
wówczas; tum
czegoż; quid
15. tak; datce; adeo

XVI.

A. Rzeczowniki.

pomoc. Za pomoc; ope.
Aby za iego pomoc;
cujus ope
włość; rus. Do wł., Accus.
nauki; literae
rozzerwanie; relaxatio, re-
missio
5. wyrocznia; oraculum
upodobanie; arbitrium.
Podług up.; pro arbitr.
pro lubitu

przywiązanie ku komu;
amor lub studium alejs
tyran; tyrannus, i
uczciwość; honestas
10. potęga; potentia
pochwała; laus
szkodliwość; liberali-
tas
rozrzutność; effusio
zaszczyt; honor
15. szkoła; schola; ludus, i

dodadł: literarius lub
discendi
Berolinum
powtarzanie; repetitio;
(czytać; instituere)
interes; negotium
Fabricius
20. korzystać; fructus
bogobojność; pietas
Wiedeń, Vienna, Vindo-
bona
lekkość; levitas
niegodziwość; improbitas

25. pewność. Nie wimy z p.;
non satis constat
założyciel; conditor
postęp; progressus
zapał; studium
sędzia; iudex, Icis
30. winowayca; reus, ei
wina; culpa
zamiar; consilium. Wz.
Abl.
niewiadomość; ignorantia;
imprudencja
matematyka; mathematicus

B. Przymiotniki.

stary Kato; nazywał się
u Rzymian; Cato major
drewniany; ligneus
tak wielki; tantus
godny; dignus
5. dawny; praeteritus
dumny; arrogans; insō-
lens; albo homo animi
sublati
co za (t. i. iaki, lub iak
wielki) przez: qui,
quae, quod; lub quantus,
a, um

jak wielki; quantus
rządowy; z. VIII. 6
10. powolny; obediens
rozumny; prudens; sapi-
ens
ślachetny; nobilis; claris
majoribus ortus; alto,
honesto loco natus
iaki (za iak wielki);
quantus nie qualis
równy; aequalis; (za ta-
ki sam) par; idem
15. okrągły; rotundus

C. Słowa.

poznać; cognoscere, in-
telligere
chronić się czego; vitare,
fugere
udać się; se conferre in
locum
szukać; quaero, sili, itum
3
5. bronić (się, se) defendere,
tueri
bronić komu czego; impē-
dire alqm
wątpić; dubitare
zawierać; continere; — a
więc; avaritum być;
contineri
stuchać (t. i. posłuszny
być) z. XIII. 3. 31
10. nienawieść; odi

bać się; metuere; timere
nie dbać o co; negligere
dostąpić; assequi
przebrać miarę; excedere
modum
15. zamienić się na co; abire,
mutari in alqd; albo
przez fieri
wieść żywot; agere vitam
ubiegać się za cześć; ap-
petere alqd
przepędzić życie; transigere
chodzić dokąd; frequenta-
re locum
20. przyjechać; venire
pytać się; interrogare, ro-
gare, percontari alqm;
quaerere ex lub ab aliquo
działać; agere

wiedzieć; scire 4
podiąć się czego; suscipere
alqd
25. przestać; desino, sii, ī-
tum 3
znać co; scire; (kogo) no-
vi, isse
rozważać; considerare; re-
putare
poiąć; intelligere; perspi-
cere; animo comprehen-
dere; mente capere
zaiąć; oburgare; verbis
castigare, v. increpitare
30. wydarzyć się; evenire; tu-
tay lepić esse
odebrać (list); accipere
stać (w liście); inesse lub
scriptum esse
zostawić; relinquo, liqui,
lictum 3
pochować (zmarłego); se-
pelire (li, ultum) za co,
quo
35. sprawić (bół); z. VI. 49 i
XV. 18
obchodzić (np. mnie co);
aliquid mihi est cordi
zaszkodzić; nocere
zależeć; refert; interest
(impers.)

znaczyć nie mało; neque
hoc nihili est
40. pokoić interes; a ne-
gotiis se expedire, se ex-
solvere; negotiis defun-
gi
patrzeć na co; spectare, re-
spicere alqd
przykładać się do czego;
operam dare, studere
alicui rei
życzyć (z serca); optare (ex
animo)
postąpić; progredi; (wu-
mieć); proficere
45. donieść komu; certiorum
facere alqm; edocero
alqm
ukarać; punire; (justa)
poena aspicere
badać; quaerere; inquirere
popętnić; peccare; delin-
quere
powiększać; augere
50. zmniejszać; minuire
dopusić się zbrodni; sce-
lus facere; delictum,
maleficium admittere,
committere
przystąpić się; prodesse

D. Części mowy nieodmienne.

nawet; etiam
uczciwie; honeste
kiedy (pytając); quando
czy (pytając); an; num;
albo przyczepione ne.
(Ale w zdaniach zale-
żnych tylko num w py-
taniach poidejtych; a
w podwójnych num lub
ne z następującem an)
5. długo; diu
iak (t. i. jakim sposobem)
quomodo; (z przymiotni-
kiem) quam
właśnie tak; plane ita
dla czego; cur
dla tego; ideo

10. często szczerze; saepe et se-
rio
ani tyle; ne tantum qui-
dem
iak barde; quantopere
tobyś; o rakiem — to —
zob. X. i Karta 24
waczdy; potius
15. lub nie; nec ne albo an
non
ledwo; vix
równie; aequo
sprawiedliwie; justo
znaczenie; haud parum
20. ile; quantum
zjad; unde

XVII.

A. Rzeczowniki.

- szezodroliwość; liberalitas
maigret; facultates, um
dobroć; benignitas
sprawy bronić; causam a-
gere
5. przełożony; magister; prae-
fectus (tutaj pierwsze)
niewdzięczność; ingratus
animus
współobywatel; civis (nie
concivis)
opatrzność boska; provi-
dentia divina
10. los; sors tis
chęć dobra; voluntas
ciężar; onus, ōris
słabość głosu; infirmitas
mieć mowę; orationem ha-
bere; miewać; dicere;
verba facere
15. miejsce publiczne; publi-
cum
na przeszkodzie być; zob.
XIV. 56
z serca; ex animo
żołd; stipendium
częściq; — częściq; par-
tim, — partim; albo
tym, — tum etiam
20. żręda; (przez Przymiot.)
morosus
pochwały się spodziewać
za co; spero, me lau-
dem habiturum ex ali-
qua re
zgwałcenie przyjaźni; vio-
lata amicitia
krewny; propinquus
powodzenie; conditio re-
rum alicujus
25. plaga; verbera, orum
przymierze foedus, ōris
bez rozkazu; injussu
dla uniknięcia wojny; bel-
li vitandi causa
wiarę dąć; fidem tribue-
re, habere
30. fałsz; przez falsus, a, um
- rażóg do pijactwa; ebrie-
tas; libido potandi; e-
brietas vitium
podeyrzenie; suspicio
trwoga; timor
myśl; cogitatio
35. plan; consilium. Robić
coraz nowe plany; nova
semper consilia agitare
animo
prawo; lex
warunek, conditio; lex
dziennik; commentarius, ii
węzeł; vinculum
40. pociwiość; probitas
tajemnice nayskrysze ser-
ca komu powierzyć; se-
creta animi vix cuiquam
credenda alicui patefa-
cere
trybun; tribunus, i
niesnaska; discordia; cer-
tamen
sława; fama
45. plody ziemskie; fruges ter-
rae
Dictator, oris
przeciwnik; adversarius
zguba; perniciēs, ōi
opłakany; miserabilis; a-
cerbus; deplorandus
różny; varius; diversus
przeciwny; contrarius
nieszczęśliwy; infelix, ōis
ochotny; alacer, āctis, o
trwały; firmus
najlepszą rzeczq co sądzić;
alqd optimum esse du-
cere
żaki tylko; quicumque,
quaecumque, quode,
domowa wojna; bellum ci-
vile, intestinum
10. posłuszny; obediens; dicto
audiens
przywykły do czego; assue-
tus alicui rei
ściśły; strictus, a, um

- zdatny; idoneus
niezwyciężony; invictus
15. ostrożny; cautus; prudens
haniebny; turpis; flagitio-
sus; ignominiosus
niegodziwy; nefarius
obywatelski; civilis
bespieczny; tutus

20. wieczny; perpetuus; aeter-
nus; sempiternus (o Dy-
ktatorze nayspierwsze.)
żaskawy; benignus; man-
suetus
umiarkowany; moderatus
zacięty; obstinatus

C. Słowa.

- wyświadczyć (dobr.); con-
ferre b. in alqm — zob.
niety 54.
służyć krainowi; consulere
reipublicae
oddalać; avertere (ti, sum)
wątpić; dubitare
5. rządzić; administrare
opuścić; relinquere
wydać; tradere (didi, di-
tum)
naśladować; imitari
rozprawiać; disputare
10. zalecać; polecać; commen-
dare
chwalić; laudare
zdotać; valere
znieść; ferre
liować się nad kim; mise-
reri alcjs; miserari alqm
15. podwoić; duplicare
wbić w pamięć; insigere
memoriae; imprimere in
animum
ganić; vituperare; repre-
hendere
niepodość się; displicere;
odwiedzić; adire; conveni-
re; eisere (visi, sum)
20. opuszczać; praetermittere
dowiadywać się; percontari;
cognoscere studere
odstraszać; detertere
przystuchiwać się; audire
alqm; alicui (docenti)
operam dare
zawrzeć (przym.); facere;
ićre (ici, ictum);
25. starać się o bezpieczeństwo;
secunitati suae prospicere
consulere
- rozpuścić; dimittere
wahać się; dubitare
udadź się (dokąd); con-
tendere, propterea ali-
quo; potere locum
wstrzymać; impedire
30. przyspieszyć; accelerare
donosić; afferre; nunciare;
deferre
powstać; nasci
splamić; maculare
przeszkodzić; z. XIV. 55
35. przeymować (jak trwoga);
occupare; invadere
obcować; uti aliquo; ver-
sari cum aliquo
powierzać komu myśli swo-
ie; cum aliquo commu-
nicare cogitata mentis;
alicui aperire suos sen-
sus; alqm consiliorum
suorum participem fa-
cere
potożyć koniec; imponere
finem alicui rei
zestarzać się; consenesco,
enui, bez Sup. 3
40. zamilcząć; reticere
zbywać; deesse
utrzymywać; affirmare
podać; tradere
odłączyć; sejungere
45. pokonać; vincere
robić ostrożnym; alqm red-
dere eautum
wstrzymywać; arcere; avō-
care; abstrahere; aver-
tere; submovere alqm
ab aliqua re
wabić; allicio, allexi, alle-

etum 3; pellicere, illi-
cere, invitare
uśmierzyć; sedare; com-
primere (pressi, ssum);
compscere (secci, bez
Sup.)
50. zgubić; perdere, pessum-
dare. Zgubionym być;
także przez: perire
przyjąć do domu; excipere,
recipere domo (Abl.)

bawić (gdzie); commorari,
versari
ziednać sobie czyją miłość;
conciliare sibi animum
alcjs
wyświadczyć dobrodziey-
stwo; beneficium tribue-
re alicui, conferre in ali-
quem; aliquem beneficio
afflicere, augere, ornare

D. Wyrazy nieodmienne.

nayprzód; primum
potem; tum
tak wiele; tam multi, ae,
(zob. VII. 11); albo tot
(Adj. indeclin.)
gdy tymczasem ia; quum
ego contra, tamen
5. ani — nawet; ne — qui-
dem (ne semel quidem;
ne verberibus quidem)

czasem; interdum
przeto że; (propterea) quod
poufale; familiariter
otwarć; ingenuę
10. nawet; etiam
dla; causa; ob, propter;
in (bestiarum causa —
in usum hominum),

XVIII.

A. Rzeczowniki.

dosytu; ad satietatem
żaka; pratum
nauki; studia, orum
postaniec; nuncius; (z li-
stem); tabellarius, ii
5. kredyt; fides
ziawisko; prodigium; por-
tentum

rozpaczyć; desperatio
uwaga; attentus animus;
attentio
kleska; clades, is
10. drabina; scala
brama; porta

B. Przymiotniki.

przez nieiaki czas; per ali-
quod tempus; per ali-
temporis spatium; albo
samo aliquantum tem-
poris

nadzwyczajny; insolitus;
insolens; insignis; inau-
ditus
sybilński; sybilinus, a, um
kanneyski; canneensis

C. Słowa.

wałęsać się; vagari; cir-
cumvagari; errare (per
agros)
przepędzać (czas); agere;
degere; traducere; trans-
igere
umyć; lavo, lavi, lotum
lub lautum i
posilić; cibo capto reficere
5. nachodzić się do sytu; am-
bulatione satiari; satis
deambulare
odpoczywać; quiescere
krzepić; reficere; recreare
oddawać (list); dare
spozstrzedz; conspiciere
10. wchodzić; intrare
utracić; perdere
być więdzy wart; pluris
esse
donieść o czym; nunciare
alqd

zagiadać do czego; inspi-
cere alqd
15. przepisywać; (tutaj) re-
spondere
pogrążyć w rozpacz; ad
desperationem adducere.
Wszystko jest pogrążone
w r.; desperatio occupat
animos omnium; omnia
desperationis plena sunt.
zwrócić na siebie uwagę;
animum, oculos alqjs in
se convertere
upłynąć; interjici; praeter-
ire; abire
wdzierać się na mury; eva-
dere in muros
20. otworzyć; aperio, erui;
rium 4; patefacere
wypadać; erumpere; sa-
ejicere

C. Wyrazy nieodmienne.

codziennie; quotidie
wraz; una; simul (żaczę
zazwyczaj iednakowe
przypadki; np. umysł

krzepić wraz z ciałem;
animum et una corpus)
prawie; fere; prope
znagła; subito
5. ledwo; vix

XIX.

(Przestroga. Uwaga, którą się zrobiło na karcie 68 o cza-
sach warunkowych, służy tylko dla istotnych warunków, wyra-
żonych w polszczyźnie przez: *gdyby, toby*, lub podobnie; nie
zaś dla pozornych tylko, które się wyrażają przez *chociażby* (lub
gdyby w tém samém znaczeniu); jak np. w przykładzie 1. 2. 3.
i 5. na rzyże samey karcie. W takich zdaniach czas pobocznego
zdania stosować się zawsze musi do Słowa głównego, podług wy-
kry XV, na k. 43; dokąd te przykłady właściwie należą.)

A. Rzeczowniki.

dobro kraiu; salus reipu-
blicaę
wiekmłody; juvenilis aetas;

albo przez dum juvenis
sum, eram, ero
zasilki do życia; subsidia

fortuna; subsidia ad rem familiarem tuendam; subsidia vitae; ea, quae ad vitam tuendam sunt necessaria
 z pewnością; certe; certo
 5. z bojaźni, żeby i. d.; metu, z następ. ne sprzeczka; contentio; altercatio

B. Przymiotniki.

zagniewany; iratus
 niegodny; indignus
 dumny; superbus; arrogant; insolens
 męska odwaga; virilis animus

nieszczęście, szczęście; res adversae, secundae
 plecy; tergum; (o więcący niż iednym człowieku), terga, orum
 obrońca; defensor
 10. wymowa; eloquentia
 zdanie; sententia

5. pojedynczy ludzie; singuli homines
 niepoehlebny; non blandus

C. Słowa.

wymagać, żądać; postulare; poscere
 wybaczyć; ignoscere
 błagać; flagitare
 pragnąć; cupere
 5. zapomnieć; obliviscor, oblitus sum alcijs rei
 zbywać; deesse
 śmieć; audeo, ausus s., 2
 myśleć; (o czem); cogitare; (co) sentire
 niepodobać się; displicere
 10. przystoi; decet (impers.) alqm
 hamować gniew; iracundiam repellere, cohibere; reprimere (essi, esum)
 przydać się na co; prodesse; na nic; nil prodesse
 dopominać się natrętnie;

alqd importune, immodeste postulare; vehementer contendere, urgere (ursi) alqd
 pokazać co; ostendere, się (dumnym); se praeberes.; dla kogo alicui
 15. oglądać (plecy, t. i. widzieć); videre
 zabawić się wesoło; jucunde se oblectare
 uśmieć się; rideo, risi, risum 2
 nakartować się; jocari
 mówić z kim; loquor, cultus s.
 20. trudnić się naukami; literis vacare
 użyć kogo do czego; alqm adhibere ad alqd albo alicui rei
 powiedzieć; dicere

D. Wyrazy nieodmienne.

najbardziej; maxime
 chętnie; libenter
 natrętnie; importune; cum impetu; vehementer

czyby - kiedy; num — unquam
 5. iakże; o quam ille; quantum

XX. a.

A. Rzeczowniki.

szaleństwo; furor
 przyzwyczajenie; consuetudo, inis
 krzywda; injuria
 Solon, onis
 5. prawodawca; legum lator.
 Mądry prawod. Atenczyków; qui Atheniensibus sapientes leges dedit; a quo civitas Atheniensium sapientes accepit leges
 występpek; vitium
 starożytni; veteres
 język grecki; (rutay) literae latinae
 rabuś; latro

10. dzieie; historia, albo res założyciel; conditor
 nauczyciel; magister; praceptor
 wieść; rumor
 doniesienie; nuncius
 15. zastępy; copiae; catervae (plur.)
 Pompej, orum
 trzęsienie ziemi; terrae motus
 przyjazd; adventus
 Józefus
 20. Jacybus
 Aegyptus, i
 błąd; error
 seym; comitia, orum

B. Przymiotniki.

krótki; brevis
 drugi; (tylko w rachowaniu secundus, z resztą) alter, ęra, um
 bezpieczny od czego; tutus
 a b aliqua re
 ślepy; caecus
 5. zwycięski; victor; (na żeński r.) victrix
 niezliczona liczba; infinitus numerus

zamieszkały; (ab hominibus) habitatus
 kampański; campanus;
 miasto; urbs Campaniae
 prawdziwy; verus
 10. wieczny; sempiternus
 pobłażający; indulgens; facilis
 przeorny; providus; providens
 własny (ipse) twój brat

C. Słowa.

utrzymywać co; affirmare
 zasranawiać się nad czem; considerare, reputare
 wynaleźć; invenire
 przyznawać; fateri
 5. miłować; diligere
 podadź pamięci; tradere memoriae
 uczyć się czego; discere alqd
 wnosć; conjicere

10. zapewniać; affirmare; confirmare
 przeczyć czemu; negare alqd
 rozsiać; spargo, rsi, sum 3
 wchodzić (do bram); intrare; ingredi
 pobić; vincere; fundere
 15. oprzeć się; resistere
 donieść (listownie); nunciare; significare

przygotować; praeparare,
ordinare	bawić (gdzie); agere; ver-
sari
przekonać się; (tutaj) in-
telligere	25. wprowadzić w błąd; in er-
rorem inducere
przebaczać; z. XIX. 2	obrać; eligere; creare
20. pokazać się; z. XIX. 14	odmawiać; recusare
radzić; suadere (asi, sum)	wydać wojnę; b. indicare
zbierać; colligere	powstać w. z mojej strony;
zachować; condere	a me exoritur b.

D. Wyrazy nieodmienne.

śluszenie; recte	w istocie; vere; re ipsa
daleko; longe	5. niezawodnie; certissime
tak — tak; quemadmodum	skrótce; brevi
— ita	

XX. b.

A. Rzeczowniki.

Themistocles, is	Athēnae, arum
Persis, Idīs lub idos	przeszkoda być; z. XIV. 56

B. Przymiotniki.

bezpieczny; tutus	posłuszny; obediens, ob-
temperans |
|-------------------|---------------------------------------|

C. Słowa.

donieść; z. XX. a. 16	5. obrazić; laedere, offende-
re alqm (albo animum
alcjs) aliqua re
grzeszyć; peccare	oskarżyć; accusare alqm;
chwalić; laudare	nomen alcjs deferre ad
judices
poprawić się; (tutaj) ad
virtutem et diligentiam
redire; meliorem fieri	

D. Wyrazy nieodmienne.

zawsza; mature; już; to,	dotąd; adhuc
opportuno tempore	

XX. c.

A. Rzeczowniki.

prawo i ustawa; (tutaj)
lex	nieśmiertelność; immortalitas,
aeternitas
dowód; argumentum; ratio	ślamliwość; vaniloquentia;
triumphus; tryumfy (tak-
że) tropaea	vanitas
Pherecydes, is	pozór; species
5. dusza; anima części a-
nimus	10. uczciwość; honestas; pro-
bitas
pismo święte; libri sacri;	żaska; gratia
scriptura sacra	

B. Przymiotniki.

świeży; novus	5. oziębły; frigidus; languidus
takie prawo; ejusmodi lex	nieśmiertelny; immortalis;
owe dwa; przez ille i uter-
que; albo duo, ae, o, ie-	sempiternus
zeli się użyje epistola, a	nie złożony; simplex
biui, ae, a, jeżeli lite-	pewny; certus
rae	ciężka choroba; gravis mor-
bus
dziwno mi się zdaie; mi-
rum mihi esse videtur	przykra jest rzecz; odiosum
est, quod (Spóln.)

C. Słowa.

nakazywać; jubere	dowodzić; z. wyżej 4
uniewinniać się; se pur-
gare	rozłożyć; dividere; dissol-
vere
oświadczyć; z. XX. a 10	podawać nadeię; spem
okazać; probare; demon-
strare	facere, praebere, osten-
dere, offerre
5. przekonać; probare, per-
suadere alicui	15. wpaść w chorobę; incidere
in morbum; morbo cor-
ripi
powołać wysoce; magni fa-
cere, aestimare	puścić się w podróż; iter
ingredi
zważyć; considerare	wyznać; fateri
zmieniać się; biernie znac.
od mutare, ipmutare	ubiegać się; sectari, sequi
budzić ze snu; excitare	pozyskać; sibi conciliare,
comparare alqd
10. odiechać; discedere, abire	
omylić; fallere	

D. *Wyrazy nieodmienne.*

<p>wcale nie wiedzieć; prorsus ignorare; plane nescire; minime scire
 wysoce (poważać); magni a razem; simulque
 czy może; num quid; albo samo forsitan lub an
 5. pewnie; certe
 najpierw; prętem primus
 wiecznie; aeternum; in perpetuum; żyć, aeterna vita frui
 onegday; nudius tertius</p> | <p>ponieważ; quoniam, quod, quia
 10. iak nappredzety; quam cellerrime (ale się w łacinie zazwyczaj dodaje Słowo possum)
 iak tylko (zdr. pozw.); quum primum; simul ac; ubi primum
 aby nareszcie; ut tandem; aliquando tandem
 tylko; nonnisi</p> |
|--|---|

Dział _____
 Znak _____
 № inw. 9395

